

Jules Verne

A Jonathan hajótöröttei

Fordította Ertl István

TARTALOM

ELSŐ RÉSZ

- I. A GUANAKÓ
- II. EGY REJTÉLYES ÉLET
- III. EGY SZABAD ORSZÁG VESZTE
- IV. A PARTON
- V. A HAJÓTÖRÖTTEK

MÁSODIK RÉSZ

- I. A SZÁRAZFÖLDÖN
- II. AZ ELSŐ TÖRVÉNY
- III. A SCOTCHWELL-ÖBÖLBEN
- IV. TELELÉS
- V. HAJÓ A LÁTHATÁRON
- VI. SZABADSÁG
- VII. EGY NÉP GYERMEKKORA
- VIII. HALG ÉS SIRK
- IX. A MÁSODIK TÉL
- X. VÉR
- XI. EGY VEZÉR

HARMADIK RÉSZ

- I. AZ ELSŐ INTÉZKEDÉSEK
- II. A VÁROS SZÜLETÉSE
- III. A MERÉNYLET
- IV. A BARLANGOKBAN
- V. A KIS HŐS
- VI. MÁSFÉL ÉV
- VII. A BETÖRÉS
- VIII. AZ ÁRULÓ
- IX. A HOSTE-SZIGETI HONVÉDŐK
- X. ÖT ÉV MÚLTÁN
- XI. AZ ARANYLÁZ
- XII. A SZIGET KIFOSZTÁSA
- XIII. EGY GYÁSZBETŰS NAP
- XIV. KAU-DZSER LEMONDÁSA
- XV. EGYEDÜL!

ELSŐ RÉSZ

I. A GUANAKÓ

Kecses állat volt, nyaka hosszú és elegánsan ívelő, tompora kerek, lába karcsú és inas, horpasza keskeny, rőt bundája fehérrel pettyezett, rövid, bojtban végződő farka igen szőrös. Guanakónak nevezték a vidéken ezt a kérődzőt. Messziről nézve lóra és lovasára hasonlított, és sok utazót megcsalt már a látszat, amikor lovascsapatnak nézett egy távolban vágató guanakócsordát.

A széles, néptelen pusztaságon, ahol zörgő szittyó dugta ki hegyes leveleit a tüskés növények csumói közül, nem mutatkozott más állat, mint ez a guanakó, mely megállt egy dombocska tetején, és fürkészve szimatolta, mit hoz a könnyű keleti fuvallat. Figyelmes szemmel, fülét hegyezve hallgatózott: készen állt rá, hogy a legkisebb gyanús zajra eliramodjék.

A síkság korántsem volt mindenütt lapos: itt is, ott is hepehupák tagolták, amelyeket a felhőszakadások idején nagy erővel lezúduló víz alakított ki. Az egyik ilyen halom takarásában, a dombocskától nem messze egy bennszülött, egy indián kúszott előre, a guanakó azonban nem láthatta. A férfi teste háromnegyedrészt fedetlen volt, csak egy szakadozott állatbőr takarta.

Óvatosan, nesztelenül lopakodott előre a fű között, nehogy elijessze remélt zsákmányát. Az valahogyan mégis megorrontotta a veszélyt, mert nyugtalankodni kezdett.

Hirtelen egy lasszó hasított át süvítve a levegőn, s az állat köré tekeredett. A hosszú pányva azonban elvétette célját, s a guanakó lábáról a földre csúszott.

A dobás nem sikerült. A guanakó inaszakadtából futásnak eredt. Mire az indián fölért a dombtetőre, az állat már eltűnt egy sűrű facsoport mögött. A guanakó tehát megmenekült: annál nagyobb veszély leselkedett viszont most emberünkre.

Visszahúzta a lasszót, amelynek vége az övéhez volt rögzítve, és már indult lefelé a dombról, amikor alig néhány lépésnyire dühös ordítást hallott. Szinte abban a szempillantásban egy vadállat termett előtte.

A nagytestű jaguár szürkés bundáját fekete pöttyök tarkázták, közepükön egy-egy világosabb foltal, amelyek megannyi szembogárra emlékeztettek.

A bennszülött tudta, hogy a vérengző nagymacska egyetlen harapásával megfojthatja. Hátraugrott. Balszerencséjére egy kő kifordult a lába alól, és elvesztette az egyensúlyát. Sikerült kirántania az övéből a fókacsontból készült hegyes kését, és magasra tartott karral igyekezett védeni magát. Egy pillanatig azt remélte, talpra tud állni, és előnyösebb testhelyzetből folytathatja a küzdelmet, de erre nem maradt ideje. A kés éppen csak megkarcolta a jaguárt, s az dühödten a bennszülöttre támadt.

Ledöntötte a földre, és már a mellkasát marcangolta: az indián el volt veszve.

Ebben a pillanatban puskalövés dörrent. A jaguár szívét golyó járta át, s egy szempillantás alatt összerogyott.

Száz lépéssel odébb könnyű fehér füstfelhő gomolygott a part sziklái fölött. Az egyik ormon egy férfi állt, karabélyát még mindig vállához szorítva.

Jellegzetes európai vonásai elárulták, hogy nem lehet földije a sebesültnek. Bőrét megfogta a nap, de nem volt barna; orra nem ült laposan két mély szemüreg között; arccsontja nem volt kiugró, s homloka sem alacsony és hátrafelé keskenyedő, mint a bennszülötteké. Ellenkezőleg: arcvonásai erős értelemről tanúskodtak, széles, ráncok barázdálta homloka gondolkodóra vallott.

A férfi rövidre nyírt haja éppen úgy őszült, mint a szakála.

Negyven és ötven év között járhatott, de ennél pontosabban bajos lett volna meghatározni a korát. Magas termete, erős felépítése, atlétai ereje makkegészséges embert mutatott. Arca erélyt és komolyságot sugallt, magatartása, mozdulatai, egész lénye azt a nemes büszkeséget sugározta, amelynek semmi köze az ostobák hiú gögijéhez.

Látván, hogy másodjára nem kell elsütnie puskáját, leeresztette, bebiztosította és hóna alá vette a fegyvert, majd dél felé fordult.

Ebben az irányban a sziklafal lábánál a tenger széles tükre terült el. A férfi előrehajolt és lekiáltott:

- Karroli! - majd egy durva hangzású, torokhangokban bővelkedő nyelven még két-három szót mondott.

Néhány perc múlva a sziklafal egyik hasadékából egy tizenhét év körüli kamasz tűnt elő, nyomában egy idősebb férfival.

Mindketten kétségkívül indiánok voltak, egészen más alkatúak, mint a fehér ember, aki az imént oly bravúros lövéssel bizonyította ügyességét. Az idősebbik, aki elmúlhatott negyven éves, öt láb magas volt, izmos, széles vállú, erős mellkasú.

Vastag nyakán nagy, szögletes fej ült, arcán alig ütközött ki pár szál szőr, ritkás szemöldöke alól átható tekintettel szemlélte a világot. Bőre sötétbarna volt, haja hollófekete.

Állati jegyek keveredtek benne emberi vonásokkal, de egy szelíd és jóindulatú állat jegyei; ezt az elmaradott lényt nem valami vadhoz, hanem inkább egy jó, hűséges kutyahez hasonlítani az ember, egy bátor újfundlandihoz, amely gazdájának több mint társa: barátja.

Most is úgy sietett elő a hívásra, akár egy odaadó eb.

Ami az anyaszült meztelen, kígyó hajlékonyságú fiút - minden bizonnyal a fiát - illeti, ő jóval értelmesebbnek látszott az apjánál. Magasabb homloka, tüzesen csillogó szeme értelemre s - ami ennél is fontosabb - egyenes, őszinte jellemre vallott.

Amikor az indiánok odaértek hozzá, a két férfi néhány szót váltott a bennszülöttek nyelvén, amelyben a legtöbb szót egy rövid belégzés szakítja félbe, majd a jaguár teteme mellett fekvő sebesülthöz siettek.

A szerencsétlen nem volt tudatánál. A vérszomjas vad karmai felszántották a mellkasát, sebéből ömlött a vér. Amikor érezte, hogy egy kéz lefejtí a testére tapadó durva állatbőrt, mégis fölnyitotta a szemét.

Mihelyt megpillantotta megmentőjét, szemében gyöngén fölfénylett az öröm, s vértelen ajkai egy nevet suttoztak:

- Kau-dzser!...

„Kau-dzser” barátot, jótevőt, megmentőt jelent a bennszülöttek nyelvén, és ez a szép név csakugyan a fehér emberé lehetett, mert jóváhagyólag bólintott.

Amíg ő elsősegélyt nyújtott a sebesültnek, Karroli leereszkedett a sziklafal hasadékán, majd hamarosan egy vadásztáskával tért vissza, amelyből orvosi készlet került elő, meg néhány üvegcsé helyi növények kivonatával. Az indián a térdére támasztotta a sebesült fejét, hogy Kau-dzser kimoshassa a meztelen mellkason a sebeket és letörölgethesse a vért. Kau-dzser tépéseket itatott át az egyik flakon tartalmával, ezeket a sebre helyezte, majd összehúzta a sebszájakat. Végül levette a saját gyapjúövét, és azzal rögzítette a bennszülött mellkasán a kötést.

Megmarad vajon a szerencsétlen? Kau-dzser nem reménykedett benne. Aligha létezik olyan szer, amelytől ezek a mély sebek - amelyek talán a gyomorig és a tüdőig is elhatoltak - be tudnának hegedni.

Karroli észrevette, hogy a sebesült szeme újra kinyílik, és gyorsan megkérdezte tőle:

- Hol van a törzs?...

- Arra... arra... - suttogta a bennszülött kelet felé mutatva.

- Alighanem az ő táborhelyük fényeit láttuk az éjjel a szoros partján, nyolc-tíz mérföldre innen - mondta Kau-dzser.

Karroli bólintott.

- Még csak négy óra - szólt Kau-dzser -, de hamarosan megkezdődik a dagály. Csak napkeltekor indulhatunk el...

- Úgy van - szólt Karroli.

Kau-dzser folytatta:

- Halg és te vigyétek ezt az embert a bárkára, és fektessétek le. Mást nem tehetünk érte.

Karroli és fia hozzáláttak a dolgukhoz. Fölemelték a sebesültet, és a part felé indultak. Egyikük nemsokára visszatért, hogy elvigye a jaguár tetemét, amelyért a külföldi csempészek drága pénzt megadnak.

Amíg társai ezzel foglalatostkodtak, Kau-dzser odáblépett, és fölkapaszkodott az egyik szirtfalat csipkéző sziklaoromra.

Pillantásával innen az egész horizontot átfoghatta.

Lábánál szeszélyesen tagolt partszakasz rajzolódott ki, amely északról egy több mérföld hosszan elnyúló, széles tengerszorost határolt. A túlpartot, ameddig a szem ellátott, keskeny öblök cakkozták; a szigetekkel és szigetekcskével tarkított partvonal csak halvány páráként sejlett a távolban. A hatalmas szirtfalak szegélyezte szorosnak sem kelet, sem nyugat felé nem lehetett látni a kijáratát.

Észak felé végtelen síkok és rétek terültek el. Felszínüket számos vízfolyás szabdalta: ezek néhol örvénylő, zuhogó patakként, másutt robajló vízesésként ömlöttek a tengerbe. A hatalmas préri egyhangúságát helyenként kis zöld szigetek: sűrű erdőségek törték meg. A fák csúcsait már kezdte bíborra festeni a lenyugvó nap. Lakott helyet hiába keresett volna erre felé a szem. Ebben az irányban masszív hegylánc zárta le a láthatárt; a hegycsúcsokon vakító gleccserek fehérlettek.

Keleti irányban még tagoltabb volt a vidék. A szirtfal teraszosan emelkedett a part fölé, majd hirtelen hegyes csúcsokba futva beleveszett a levegőégbe.

Teljesen kihaltak tűnt a táj, s a szoros is épp olyan elhagyott volt.

Sehol egy vízi jármű, még egy kéregcsónak vagy egy vitorlás piroga sem. Ameddig a szem ellátott, sem a déli szigetekről, sem a partról, sem a sziklafal kiszögelléseiből nem szállt föl füst, mely emberi jelenlétről tanúskodna.

Elérkezett az a mindig kissé mélabús pillanat, amely közvetlenül megelőzi az alkonyatot. Nagy madarak zajos csapata körözött az égen, éjjeli szállást keresve.

Kau-dzser a karját összefonva olyan mozdulatlanul állt a sziklán, akár egy szobor. Arcán mégis elragadtatás fénylett, szemhéja néha megremegett, szemében pedig valami szent

lelkesültség csillogott, amíg a föld és a tenger elébe táruló csodáját szemlélte: a földkerekség utolsó gazdátlan darabját, az utolsó vidéket, amelyet az ember még nem hajtott a törvény igájába.

Sokáig maradt így, fürdött a fényben és a könnyű szélben.

Karját kitárta és a végtelen tér felé nyújtotta, míg keblét nagy sóhajtás dagasztotta: mintha a mindenséget vágyott volna belélegezni! Tekintete, akárha az éggel dacolna, kevélyen mérte végig a földeket, s egy kiáltás szakadt fel a torkából: a korlátlan, határtalan szabadság vad áhítozása.

A világ anarchistáinak jelszavát harsogta, azt a híres mondatot, amely oly jellemző rájuk, hogy gyakran már-már a nevük helyett emlegetik; ez a négy szó sűríti magába félelmetes szektájuk tanításait.

- Se Isten, se úr!... - zengett Kau-dzser hangja, miközben a sziklafal peremén áthajolva, a habok fölé magasodva egy féktelen mozdulattal végigszántott a végtelen látóhatáron.

II. EGY REJTÉLYES ÉLET

A földrajztudósok Magellánia néven emlegetik azokat a kisebb-nagyobb szigeteket, amelyek az amerikai kontinens déli csücskénél, az Atlanti- és a Csendes-óceán között húzódnak. A földrész legdélibb területe, Patagónia, odáig tart, ahol két hosszú, széles földnyúlvány, a Vilmos-király- és a Brunswick-félsziget közül az utóbbi a Froward-fokban véget ér. Mindaz, ami nem csatlakozik közvetlenül ehhez a szárazulathoz, amit elválaszt tőle a Magellán-szoros, már Magellániához tartozik, ahhoz a vidékhez, amely joggal kapta a XVI. századi híres portugál hajós nevét.

E földrajzi adottságokból adódóan 1881-ig az Újvilágnak ezt a részét egyetlen civilizált állam sem csatolta területéhez, még közvetlen szomszédai, Chile és az Argentín Köztársaság sem, amelyek ekkoriban a patagón pampák fennhatóságáért versengtek.

Magellánia nem volt senkié, s aki itt alapított kolóniát, az teljes függetlenséget élvezhetett.

Pedig nem mondhatnánk, hogy jelentéktelen ez a vidék, amelynek ötvenezer négyzetkilométere - sok más kevésbé fontos szigeten kívül - magában foglalja a Tűzföldet, a Desolación-, a Clarence-, a Hoste-, a Navarino-szigetet, a Horn-fok környékén a Grévy-, Wollaston-, Freycinet-, Hermite- és Herschell-szigeteket, s megannyi más szigetkét és zátonyt, az amerikai kontinens hatalmas tömegének végső törmelékét.

A Magellániát alkotó földdarabok közül a Tűzföld a legkiterjedtebb. Északon és nyugaton rendkívül tagolt part határolja, Espíritu Santo földnyelvétől Magdalena Soundig. Miután nyugat felé csápként bocsát ki egy vékony és rendkívül cikkcakkos félszigetet, melyet a Sarmiento-hegy ural, délkeleti irányban a San Diego-fokban folytatódik, amely - akár egy ülő szfinx - a Le Maire-szoros vizében áztatja farkát.

Ezen a nagy szigeten játszódtak le tehát az imént elbeszélte események, 1880 áprilisában. A szoros, amelyet Kau-dzser lázas töprengése közben szemlélte, a Beagle-szoros volt; ez délről határolja a Tűzföldet, s vele szemben a Gordon-, Hoste-, Navarino- és Picton-szigetek sorakoznak. Még délebbre húzódik a Horn-fok környéki szeszélyes szigetvilág.

A történetünk kiindulópontjául választott nap előtt talán tíz évvel látták először a tűzföldi partokon azt a férfiút, akit az indiánok később Kau-dzsernek neveztek el. Hogyan érkezett oda? Nyilván a számos gőzös és vitorláshajó egyikén, amelyek Magellánia vízi útvesztőiben és a közeli csendes-óceáni szigeteken kereskednek a guanakó- és vikunyagyapjat, nandutollat és főkabórt áruló bennszülöttekkel.

Azt tehát könnyen meg lehetett magyarázni, hogy miképp került ide ez az idegen, de annál bajosabb lett volna megtudni a nevét és a nemzetiségét, vagy azt, hogy az Ó- vagy az Újvilágban született-e.

Semmit nem lehetett tudni róla. Tegyük hozzá, hogy nem is próbált meg tudakozódni felőle senki sem. Ezen a vidéken, ahol nem létezett semmilyen hatóság, ugyan kinek lett volna jogcíme kifagztatni ezt a férfit? Egy szervezett államban a rendőrséget érdekli az emberek múltja, és lehetetlen hosszabb ideig inkognitóban maradni. Itt viszont senki semmilyen hatalommal nem bírt, és mindenki szokásoktól függetlenül, törvények nélkül, a legteljesebb szabadságban élhetett.

A Tűzföldre érkezését követő első két évben Kau-dzser sehol sem próbált megtelepedni. Bekóborolta az egész vidéket, megismerkedett a bennszülöttekkel, de soha a közelébe se ment annak a néhány kereskedelmi kirendeltségnek, amelyet fehér telepések tartottak fenn. Ha a

szigetvilág valamely pontján hajó kötött ki, azzal ugyan kapcsolatba lépett, de mindig csak egy tűzföldi bennszülött útján, és pusztán azért, hogy felfrissítse készleteit és gyógyszer-tartalékát. Amit így vásárolt, azért vagy csereáruval fizetett, vagy spanyol és angol pénzzel, amiben láthatóan nem szenvedett hiányt.

Idejét azzal töltötte, hogy törzsről törzsre, táborhelyről táborhelyre vándorolt. Akár a bennszülöttek, vadászatból és halászatból élt; hol a partvidéken lakó családoknál, hol a beljebb tanyázó törzsek kunyhóiban és sátraiban húzta meg magát, s közben gyógyította a betegeket, segítette az özvegyeket és árvákat. Ezek a szegény ördögök imádták őt, és egyhamar azon a magasztaló néven kezdték emlegetni, amely utóbb széltében-hosszában ismertté vált az egész szigetvilágban.

Kau-dzser minden kétséget kizáróan művelt ember volt, alapos orvosi tanulmányokat végezhetett. Több nyelven beszélt: franciák, angolok, németek, spanyolok és norvégok egyaránt honfitársuknak vélhették volna. Ez a rejtélyes ember az addig megtanult nyelvek sorát hamarosan megtoldotta a jagonnal is: folyékonyan beszélte Magellánia legelterjedtebb nyelvét, amelyre misszionáriusok a Biblia néhány részletét is lefordították.

Magellánia, ahol Kau-dzser megtelepedett, korántsem lakhatatlan vidék, mint ahogy azt nagyon sokan hiszik, amióta felfedezői alaptalanul rossz hírét költötték. Túlzás volna persze földi paradicsomnak lefesteni, s azt is nehezen lehetne vitatni, hogy a Horn-foknál tomboló viharok gyakoriságánál csak féktelenségük nagyobb. De még Európában is akadnak országok, amelyek sokkal zordabb létfeltételek ellenére számos lakost tartanak el. Magellánia éghajlata rendkívül csapadékos, de a szigetvilágot körülölelő tenger vitathatatlanul jól szabályozza a hőmérsékletet, s olyan kemény hidegektől, mint Észak-Oroszországban, Svédországban és Norvégiában, itt nem kell tartani. A hőmérő higanyszála télen nem száll öt fok alá - igaz, nyáron sem emelkedik magasabbra tizenöténel.

A túlzottan borúlátó értékeléseknek nemcsak a meteorológiai megfigyelések, hanem már a szigetek arculata is ellentmond. A növényzet ekkora változatossága a jégöbben már elképzelhetetlen. A hatalmas legelők kiterjedt állattartást tennének lehetővé, a széles erdőségekben bőven akad sarki bükkfa, nyír, borbolya és fűszerkéregfa. Haszonnövényeink nyilván hamar megszoknának itt, és közülük sok - még a búza is - jó termést hozna.

Nem lakhatatlan tehát ez a vidék, mégis kevesen lakják.

Népessége csupán kisszámú indiánból áll, akiket tűzföldiként vagy pecsera indiánként tartanak számon. Ezek igazi vademberek, az emberiség számkivetettjei, akik szinte fedetlen testtel élik nyomorúságos vándoréletüket a tágas pusztaságokon.

Történetünk kezdete előtt hosszú idővel Chile egy ízben szentelt már valamelyes figyelmet ennek az alig ismert régiónak, amikor a Magellán-szoros partján megalapította Punta Arenas nevű telepét.

Ennél többet azonban nem is tett, és e kolónia felvirágzása ellenére sem igyekezett megvetni a lábát Magellánia szigetvilágában.

Miféle események sorozata vezethette Kau-dzsert erre a legtöbb ember számára ismeretlen vidékre? Rejtély volt ez is, de erre a rejtélyre legalább részben megoldást kínált Kau-dzser kiáltása, amellyel a sziklafal tetejéről kihívást intézett az éghez, és szenvedélyes köszönetet mondott a földnek.

„Se Isten, se úr!”: az anarchisták klasszikus jelszava ez. Feltehetjük hát, hogy Kau-dzser is ehhez a bűnözőkből és vakbuzgó hívekből összevegyült szektához tartozott. Az előbbieket, akiket irigység és gyűlölet hajt, mindig kaphatók erőszakra és gyilkosságra; az utóbbiak igazi

költők, akik arról álmodoznak, hogy az emberiség minden rossztól megszabadulhat, csupán a törvényeket kell eltörölnie, melyeket a rossz elleni küzdelmében alkotott.

Két fajtájuk közül vajon melyikhez tartozott Kau-dzser? Elszánt libertárius lett volna, a közvetlen cselekvés és a tett általi propaganda híve, akit a nemzetek sorra mind kivetettek kebelükből, s aki nem talált már másutt menedéket, mint a lakható világ e távoli zugában?

E feltevést nehezen lehetett volna összeegyeztetni jóságával, amelynek már annyiszor bizonyosságát adta, amióta a magellániai szigetvilágba érkezett. Ő, aki annyiszor vívott elkeseredett küzdelmet emberéletek megmentéséért, nyilván sohasem gondolt rá, hogy embert öljön. Anarchistának anarchista volt, hiszen annak vallotta magát, de az álmodozók közül való, nem pedig a bomba és a kés szakértőinek eszmetársa. Ha csakugyan így volt, száműzetését nyilván nem egy idegen akarat mérte rá büntetésként, hanem valamilyen benső drámájának ésszerű végkifejlete volt. Nemes álmától megrészegülten nyilván nem tudta többé elviselni a törvények vasszigorát, amelyek a civilizált világban a bölcsőtől a sírig pórázon tartják az embereket; elérkezett a pillanat, amikor fullasztónak érezte a levegőt a törvények végeláthatatlan erdejében, amelyek arra szolgálnak, hogy a polgárok önállóságuk árán vásárolhassanak egy kis jólétet és létbiztonságot. Mivel jelleme tiltotta, hogy jóról és rosszról vallott nézeteit erőszakkal terjessze, nem tehetett mást, olyan országot keresett, ahol nem ismerik még a szolgásgát, s talán ezért kötött ki végül Magellániában, a földkerekség egyetlen olyan pontján, ahol még csorbítatlan szabadság uralkodott.

Eleinte vagy két évig Kau-dzser nem hagyta el a nagy szigetet, ahol partra szállt.

A bennszülöttek bizalma egyre nőtt iránta, tekintélye gyarapodott a törzsek körében. Más szigetekről is eljöttek, hogy kikérjék tanácsát, onnan, ahol a kenus vagy pirogás indiánok élnek, akik némiképp különböznek a Tűzföldet benépesítő jakanáktól. Ezek a szerencsétlen pecserák, akik a többi törzshöz hasonlóan halászatból és vadászatból élnek, mindig eljöttek a „Jótevőhöz”, amikor az a Beagle-szoros partján tanyázott. Kau-dzser senkitől nem tagadta meg a jótanácsot vagy az ápolást. Súlyos helyzetekben, például ha valami járvány dühöngött, gyakran habozás nélkül kockára tette az életét is, hogy megküzdjön a sors újabb csapásával. Hírneve futótűzként terjedt az egész vidéken, még a Magellán-szoroson túl is. Mindenki tudta, hogy egy idegen telepedett meg a Tűzföldön, aki a hálás bennszülöttektől megkapta a „Kau-dzser” címet is. Többször hívták Punta Arenasba is, ő azonban mindannyiszor elhárította a meghívást, és ebbe semmilyen hatóságnak nem volt beleszólása.

Sejteni lehetett, hogy nem akar újra olyan földre lépni, ahol nem érezheti magát szabadnak.

Második magellániai évének vége felé történt valami, ami hatással volt élete későbbi folyására.

Kau-dzser tehát be nem tette volna a lábát Punta Arenasba, ebbe a chilei városkába, amely patagón területen fekszik, a patagónok viszont jó párszor betörtek magellániai területre. Lovaikkal együtt néhány óra alatt átkeltek a Magellán-szoros déli partjára, s végigportyázták az egész Tűzföldet - Amerikában raid-nek hívják az ilyen rajtaütéseket -, rátámadtak a tűzföldiekre, megsarcolták és kifosztották őket, gyermekeiket pedig elhurcolták a patagón törzsekhez rabszolgának.

A patagónok, illetve a tűzföldi indiánok külseje és szokásai között elég jelentős a különbség: a patagónok sokkal félelmetesebbek. A tűzföldiek halászatból élnek, és egyetlen közösségük a nagycsalád, a vadászó patagónok viszont összetartó törzseket alkotnak egy-egy törzsfőnök vezetése alatt.

Ezenkívül a tűzföldiek termetre is kissé elmaradnak szárazföldi szomszédaiktól: nagy, szögletes fejükről, kiugró pofacsontjukról, gyér szemöldökükről, horpadt koponyájukról lehet őket megismerni.

Mindent összevetve elég szálnalmas lények, mégsem fenyegeti őket a kihalás, hisz számos utódot nemzenek; mondhatnánk, annyit, akár a táborhelyük körül nyüzsgő kutyák.

A patagónok ellenben magas termetűek, erőteljes és arányos testalkatúak. Nem nő szakálluk, hosszú, fekete hajukat hátul lógni hagyják, homlokukon pedig szalaggal rögzítik. Olajbarna arcuk az állkapocsnál szélesebb, mint a halántéknál, csillogó szemük kissé mongolosan keskeny, orruk széles és tömpe. Kitartó és rettenthetetlen lovasok, akiknek tágas térségek kellenek, hogy vágathassanak fáradságot nem ismerő hátasaikon; végtelen legelők, hogy lovaik táplálékra leljenek; vadászmezők, hogy űzőbe vehessék a guanakót, a vikunyát és a nandut.

A Tűzföldre való betöréseik alkalmával Kau-dzser nemegyszer találkozott már e bősztosztogatókkal, akiket sem Chile, sem Argentína nem képes megfékezni, de sohasem lépett még kapcsolatba velük.

1872 novemberében Kau-dzser vándorlásai során a Tűzföld nyugati partjára, a Magellán-szoros közelébe vetődött: ekkor kellett először beavatkoznia a patagónok ellen, az Inútil-öbölben élő pecserák védelmében.

Ez a mélyen a szárazföldbe nyúló öböl, amelyet északról mocsarak határolnak, nagyjából szemközt található azzal a hellyel, ahol Sarmiento egykor megalapította gyászos emlékükolóniáját, az Éhség-kikötőt.

A patagónok egy csoportja az Inútil-öböl déli partján kötött ki, majd megtámadtak egy húsz családot számláló jakana táborhelyet. A támadók nemcsak számbeli fölényben voltak, testi erő és fegyverzet dolgában is felülmúlták a bennszülötteket.

Azok mégis megpróbálták ellenállni, egy kenus-indián vezetésével, aki imént érkezett pirogáján a táborhelyre.

Ezt az embert Karrolinak hívták. Révkalauz volt, a Beagle-szorosba és a Horn-fok körüli szigettengerre merészkedő hajókat vezette a part mentén. Akkor is egy hajót kalauzolt Punta Arenasba, s onnan visszatérőben állt meg az Inútil-öbölben.

Karroli megszervezte az ellenállást, és a jakanak élén megkísérelte visszaverni a támadókat. A harc azonban nagyon egyenlőtlen volt. A pecserák nem tarthattak ki sokáig. Táborukat le-rohanták, sátraikat fölborogatták, mindenütt vér folyt. A családokat szétkergették.

A harc közben Karroli fia, Halg, aki kilenc éves volt akkor, a pirogában várt az apjára. Egyszer csak két patagón rohant feléje.

A fiú biztonságos távolságba evezhetett volna a parttól, de ha így tesz, akkor az apja nem kereshet menedéket a csónakban.

Az egyik patagón a pirogába ugrott, és megragadta a gyereket.

Karroli éppen elmenekült a táborból, amelyet a támadók a hatalmukba kerítettek. Amikor meglátta, hogy egy patagón magával hurcolja a fiát, a gyermek segítségére akart sietni. A másik patagón nyila csak egy ujjnyira süvített el a füle mellett.

Mielőtt azonban ez újra megfeszíthette volna az íját, puskalövés dördült. A gyermekrabló halálos golyótól találva a földre rogyott, a társa azonban elmenekült.

A puskát egy fehér ember sütötte el, aki véletlenül vetődött a harc színhelyére. Ez az ember Kau-dzser volt.

Egy percet sem veszíthettek. Kötelénél fogva sebesen odahúzták a pirogát. Kau-dzser és Karroli a gyerekekkel együtt beleugrottak, majd a nyílt vízre eveztek. Már egy kötélhossznyira jártak a parttól, amikor a patagónok nyílzáporral árasztottak el őket, és egy nyíl eltalálta Halg vállát.

Mivel a sérülés viszonylag súlyosnak tűnt, Kau-dzser nem akarta elhagyni társait addig, amíg szükség lehet a segítségére.

Ezért a pirogában maradt, amely megkerülte a Tűzföldet, és a Beagle-szoroson végighaladva a Nueva-sziget egy szélvédett kis öblébe futott be. Itt volt Karroli otthona.

Ekkor már nem kellett féltetniük a fiút, mert a seb kezdett behegedni.

Karroli nem is tudta, hogyan fejezhetné ki háláját.

Az indián kikötötte a pirogát az öblöcske mélyén, majd partra szállt, és megkérte Kau-dzsért, hogy tartson vele.

- Ez az én házam - mondta neki -, itt lakom a fiammal együtt. Ha csak néhány napig maradsz, szívesen látunk, és pirogámmal majd visszaviszlek a szoros túlsó partjára. De ha mindörökre itt maradsz, akkor otthonom a tiéd is, én pedig hű szolgád leszek.

Ettől a naptól kezdve Kau-dzser nem hagyta el sem Karrolit és a gyermeket, sem a Nueva-szigetet. Karroli neki köszönhette, hogy lakályosabb lett az otthona, és hamarosan révkalauzi mesterségét is jobb körülmények közt gyakorolhatta. Törékeny pirogája helyébe Kau-dzser egy megbízható bárkát vásárolt, a Wel-Kiejt, amely egy norvég hajó szerencsétlenségéből származott. Ebbe fektették most a jaguár sebzette férfit.

Új életmódja nem akadályozta meg Kau-dzsért emberbaráti tevékenységében. Továbbra is látogatta a bennszülött családokat, és ott volt mindenütt, ahol segíteni, gyógyítani kellett.

Évek teltek el így, és minden jel arra mutatott, hogy Kau-dzser már mindörökre szabadon élhet ezen a szabad földön, amikor nem várt esemény zavarta meg élete nyugodt folyását.

III. EGY SZABAD ORSZÁG VESZTE

A Beagle-szoros keleti bejáratát a Nueva-sziget uralja. Hosszúsága nyolc, szélessége négy kilométer, alakra egy szabálytalan ötszöget mintáz. Nem hiányoznak róla a fák, különösen a bükk, a kőris és a fűszerkéregfa, de vannak itt mirtuszfélék és néhány közepes nagyságú ciprusfa is. A préríken a magyal, a sóskaborbolya és a kisművésű páfrányok élnek meg. Néhány szélvédettebb helyen jó földre, zöldségtermesztésre is alkalmas talajra lehet lépni. Oda, ahol elégtelen a humuszréteg vastagsága - különösen pedig a partszegély közelébe -, a természet zuzmóból, mohából és korpafűből szőtt takarót terített.

Karrolí, az indián már vagy tíz éve lakott a szigeten. Nem is választhatott volna alkalmasabb helyet, mint egy sziklafal hátsó lejtőjét, ahonnan rálátott a tengerre. Minden hajó, amely elhagyja a Le Maire-szorosot, elhalad a Nueva-sziget előtt. Ha a Csendes-óceánra igyekezve a Horn-fokot készülnek megkerülni, nincsen szükségük senkire. Ha viszont azért érkeznek, hogy a szigetvilágban kereskedjenek, kalauz nélkül nem vághatnak neki a szorosok útvesztőjének.

Mivel azonban Magellániát aránylag kevés vízi jármű keresi fel, a révkalauzság nem nyújthatott biztos megélhetést Karrolinak és fiának. Karrolí ezért vadászni és halászni is járt, hogy zsákmányáért cserébe beszerezhesse a legszükségesebb holmikat.

Az apró szigeten természetesen csak kevés értékes prémű guanakó és vikunya lelhetett otthonra, de a szomszédos, jóval nagyobb kiterjedésű Navarino-, Hoste-, Wollaston- és Dawson-szigetek meg a Tűzföld tágas síkságai és széles erdősegei bővelkedtek mind a kérődző állatokban, mind a ragadozóknak.

Karrolinak hosszú időn át nem volt más lakhelye, mint egy barlang a gránitfalban, amely azért mégiscsak külön szállás a jakanak kunyhóinál. A Kau-dzser ideérkezte után a barlangot igazi ház váltotta fel, melynek gerendáit a sziget erdei, padlóját a sziklák köve szolgáltatta, meszet pedig a parton tarkálló ezernyi pörgekarú kagylóból, maktrából és tritoncsigából nyertek.

A ház három szobából állt. Középpont a nappali, széles kandallóval, jobbra Karrolinak és fiának a szobája nyílt, balra pedig a Kau-dzseré, sok polccal, melyeken papírjait és könyveit tartotta: ezek nagyrészt orvosi, gazdaságtani és társadalomtudományi munkák voltak. A fioláit és a sebészszerszámaikat egy szekrényben őrizte.

Ebbe a házba tért vissza két társával az után a tűzföldi kirándulás után, amelynek végső epizódjáról történetünk első soraiban számoltunk be. A Wel-Kiej előbb azonban a sérült indián tábora felé vette az útját, amely a Beagle-szoros keleti végében terült el. A kunyhók szeszélyes alakzatba tömörültek egy patak partján, és a köztük ugrándozó kutya-falka hangos ugatással jelezte a bárka érkezését. A szomszédos réten két szárnalmas gebe legelészett. Némelyik viskó tetejéről vékony füstcsík szivárgott elő.

Mikor elterjedt a Wel-Kiej érkezésének híre, legalább hatvan férfi és nő rohant le a partra. Nyomukban pucér gyerekhad szaladt.

Mihelyt Kau-dzser a szárazföldre lépett, mindenki elébe sietett és kezét akart szorítani vele. Ez a fogadtatás mindennél jobban tanúsította, milyen hálásak ezek a szegény ördögök Kau-dzser számtalan jótéteményéért. Türelmesen végighallgatta mindegyiküket. Édesanyák vezettek oda beteg gyermekükhöz.

Túlárado halálával mondtak neki köszönetet, jelenléte félig már meg is vigasztalta őket.

Végül belépett az egyik kunyhóba. Amikor kisvártatva kijött, egy idős asszony és egy fiatal nő követte, aki kézen fogva vezetett egy gyereket: annak az indiánnak az anyja, felesége és gyermeke, aki a hajóút alatt a leggondosabb ápolás ellenére is belehalt a jaguárharapásba.

A holttestet a parti fövenyre fektették, és a tábor minden lakója köréje gyűlt. Kau-dzser elmesélte, milyen szerencsétlenség érte az elhunytat, majd beszállt a bárkába. Az elejtett jaguárt nagylelkűen az özvegynek hagyta, hiszen a bundája hatalmas értéket jelentett ezeknek a nincstelen embereknek a szemében.

Közeledett a tél. A Nueva-szigeti házban a megszokott mederben folyt az élet. Csak néhány partmenti kereskedőhajó érkezett a Falkland-szigetéről: szőrmét akartak vásárolni, mielőtt még a hóviharak megközelíthetetlené teszik a vidéket. Karroli és Kau-dzser jó áron adták el nekik az állatbőröket, és előnyös cserék útján mindahhoz az élelemhez és munícióhoz is hozzájutottak, amire a júniustól szeptemberig tartó zordon évszakban szükségük lehetett.

Május utolsó hetében, amikor az egyik kereskedőhajó éppen igénybe vette Karroli szolgálatait, Halg és Kau-dzser egyedül maradtak a Nueva-szigeten.

A tizenhét éves fiú úgy szerette Kau-dzsert, mintha az apja volna, ő pedig a leggyöngédebb atyai érzelemmel viszonyozta a ragaszkodást.

Mindig is arra törekedett, hogy fejlessze a fiú értelmét. Kiemelte eredeti vadságából, és egészen másfajta embert faragott belőle, mint a civilizációtól oly távol élő magellániai honfitársai.

Felesleges mondanunk, hogy Kau-dzser mindig a neki mindennél kedvesebb gondolatot, a szabadság eszméjét igyekezett elültetni Halg fejében.

Azt akarta, hogy Karroli és fia ne urat lásson benne, hanem velük egyenrangú embert. Aki méltó az ember névre, az nem ismer, nem ismerhet el urat maga fölött. Az ember önmaga ura, és nincs szüksége más parancsolóra sem az égből, sem a földön.

Tanításának magva csodálatosan termékeny talajra hullott. A tűzföldiek ugyanis rajonganak a szabadságért. Mindent föláldoznak érte, és a kedvéért lemondanak a letelepedett életmód kínálta összes előnyről. Körülvehetik őket bármilyen - viszonylagos - jóléttel, kecsegtethetik őket akármilyen létbiztonsággal, őket nem tarthatja vissza semmi; azonnal szedik a sátorfájukat, hogy éhezve, nyomorultul, de szabadon folytassák örök vándorlásukat.

A tél június elején támadt Magellániára. Nem volt ugyan farkasordító hideg, de heves szél-rohamok söpörtek végig az egész környéken. Borzasztó viharok tomboltak a vidéken, és a Nueva-sziget egészen eltűnt a vastag hótakaró alatt.

Így telt el június, július, augusztus is. Szeptember közepén érezhetően felmelegedett az idő, és a falklandi hajósok ismét feltűnedeztek a szorosokban.

Szeptember 19-én Karroli magára hagyta Halgot és Kau-dzsert a Nueva-szigeten, hogy elkalauzoljon a Beagle-szorosban egy amerikai gőzöst, amelynek előárbocán révkalauz-zászló lengett. Egy hétig volt távol.

Amikor az indián visszatért bárkáján, Kau-dzser szokása szerint kikérdezte az útközben történtekekről.

- Semmi különös - felelte Karroli. - Nyugodt volt a tenger, és kedvező a szél.

- Hol váltál el a hajótól?

- Darwin Soundnál, a Stewart-sziget csúcsánál, ahol egy szembejövő ágyúnaszád keresztezte az utunkat.

- Hová igyekezett?
- A Tűzföldre. Visszajövet láttam, hogy lehorgonyzott egy kis öbölben, és egy katonai különítmény szállt partra.
- Katonák!... - kiáltott föl Kau-dzser. - Milyen nemzetiségűek?
- Chileiek és argentinok.
- Mit csináltak?
- Úgy mondták, hogy két felderítőtisztet kísérnek el a Tűzföldre és a környező szigetekre.
- És honnan jöttek ezek a megbízottak?
- Punta Arenasból, az ottani kormányzó bocsátotta rendelkezésükre az ágyúnaszádot.

Kau-dzser nem tett föl több kérdést. Eltöprengett. Mit jelenthet a megbízottak jelenléte? Milyen küldetést teljesítenek Magellániának ezen a vidékén? Vajon földrajzi avagy vízrajzi felmérésről van szó, a biztonságos hajózás érdekében tevékenykednek, s a fölvelt adatok szigorú ellenőrzése a céljuk?

Kau-dzser gondolataiba merült. Nem tehetett róla, valami bizonytalan nyugtalanság fogta el. Vajon nem terjesztik ki a felderítést az egész magellániai szigettengerre, s a naszád nem a Nueva-sziget parti vizein vet hamarosan horgonyt?

A hírben az nyugtalanította leginkább, hogy az expedíciót Chile és Argentína kormánya közösen küldte ki. Lehetséges, hogy ez a két köztársaság, amely eddig sohasem jutott egyetértésre, megegyezett volna ennek a területnek az ügyében, amelyet mindketten jogtalanul követeltek maguknak?

Mialatt ezeken a kérdéseken tűnődött, Kau-dzser ahhoz a magaslatához ért, amelynek tövében a házuk állt. Innen nagy szélességben beláthatta a tengert: pillantása ösztönösen délre irányult, az amerikai szárazföld legvégső csúcsaira, melyek a Horn-fok körüli szigetvilágot alkotják. Odáig kell tehát vándorolnia, hogy szabad földre leljen?... Vagy talán még messzebbre?... Gondolatban átkelt a sarkkörön, majd elidőzött a Déli-sarkvidék végtelen jégmezőin, melyek kifürkészhetetlen rejtélye dacol a legelszántabb felfedezőkkel is...

Mekkora lett volna Kau-dzser fájdalma, ha tudja, hogy valóban az következett be, amitől tartott! A Gracias a Dios nevű chilei ágyúnaszád csakugyan két megbízottat hozott a fedélzetén: Idiaste úr Chile, Herrera úr pedig az Argentin Köztársaság kormányától kapott megbízást, hogy előkészítsék Magellánia felosztását a birtokjogért vetélkedő két állam között.

Ez az évek óta húzódó kérdés végeláthatatlan vitákra adott okot, és úgy tűnt, lehetetlen olyan megoldást találni, amellyel mind a két fél elégedett volna. Tartani lehetett tőle, hogy ha a helyzet sokáig változatlan marad, komoly összeütközésre kerül sor.

Kereskedelmi és politikai szempontból már csak azért is véget kellett vetni az áldatlan állapotnak, mert a falánk Anglia nem volt messze. Falkland-szigeti birtokairól csak a kezét kellett volna kinyújtania Magellániáért. Kereskedői máris ki-be jártak a magellániai szorosokban, hittérítői egyre nagyobb befolyást gyakoroltak a tűzföldi népességre. Egy szép napon még kitűzi valahol a lobogóját - márpedig semmit sem olyan nehéz eltávolítani, mint egy brit lobogót! Legfőbb ideje volt tehát, hogy tegyenek valamit.

A kutatóút végeztével Idiaste és Herrera urak visszatértek Santiagóba, illetve Buenos Airesbe. Egy hónappal később, 1881. január 17-én a két köztársaság Buenos Airesben aláírta azt a megállapodást, amely lezárta az égető magellániai kérdést.

A szerződés értelmében a déli szélesség 52. és a nyugati hosszúság 70. foka által határolta terület kivételével Patagóniát az Argentin Köztársasághoz kellett csatolni. Az ily módon hozzá került területekért kárpótlásul Chile lemondott az Államok-szigetéről és a Tüzföldnek a 68. hosszúsági foktól keletre elterülő részéről. Az összes többi sziget kivétel nélkül Chilée maradt.

A két állam fennhatóságát rögzítő megállapodás megfosztotta Magellániát függetlenségétől. Vajon mit tesz Kau-dzser, aki ettől kezdve chilei földön jár?

A Nueva-szigeten február 25-én szereztek tudomást a szerződésről.

Egyik útjáról visszatérőben Karroli hozta meg a hírt.

Kau-dzser nem tudta visszafojtani a haragját. Egy szó sem hagyta el ajkát, de szeme gyűlölettel telt meg, és ökle fenyegetően lendült észak felé. Képtelen volt úrrá lenni indulatain, és néhány tétova lépést tett. Mintha kihúzták volna lába alól a talajt, mintha nem talált volna szilárd támaszra többé.

Nagy végre sikerült visszanyernie önuralmát. Eltorzult arcára visszatért szokásos hűvös higgadtsága. Karrolihoz lépett, és nyugodt hangon megkérdezte:

- Bizonyos a hír?

- Igen - felelte az indián. - Punta Arenasban tudtam meg. A Tüzföldre vezető szoros bejáratánál állítólag két lobogó van felhúzva: a chilei zászló az Orange-fokon, az argentin az Espiritu Santo-fokon.

- Tehát a Beagle-szorostól délre minden sziget Chile fennhatósága alá került? - kérdezte Kau-dzser.

- Igen.

- A Nueva-sziget is?

- Az is.

- Ennek be kellett következnie - mormogta Kau-dzser, és felindultságában egészen elváltozott a hangja.

Azzal visszament a házba, és bezárkózott a szobájába.

Milyen ember volt hát Kau-dzser? Milyen okok készítették rá, hogy valamelyik kontinenst odahagyva élve eltemetkezzék a magellániai magányban? Miért jelentette az ő számára az emberiség pusztán azt a néhány tüzföldi törzset, amelyet önfeláldozóan fáradozva, egész lényével segített?

A hamarosan bekövetkező események, melyek elbeszélésünk tárgyát képezik, fényt fognak deríteni az első kérdésre. Ami a másik kettőt illeti, azokra Kau-dzser előéletének ismeretében röviden ekképp válaszolhatunk.

Kau-dzser, ez a bátor és tettekre kész, kiváló ember, aki épp olyan behatóan tanulmányozta a társadalom-, mint a természettudományokat, nem az első tudós volt, aki kettős hibát követett el: bizonyosnak vélt olyan elveket, amelyek végtére is csak feltevések, és ráadásul következetesen a végsőkig akarta vinni ezeket az elveket.

Néhány ilyen félelmetes reformátor neve ma is él a köztudatban.

A szocializmus tana, amely nem kisebb dologra tör, mint hogy tetőtől talpig újjáteremtse a társadalmat, nem újkeletű. Saint-Simon, Fourier, Proudhon és megannyi, az idő homályába

vesző elődjük mind a kollektivizmus előfutárai. Az olyan modern ideológusok, mint Lassalle, Karl Marx vagy Guesde, nem tesznek mást, mint kisebb-nagyobb módosításokkal az ő gondolataikat veszik át, éppen csak olyan elvekre alapozzák őket, mint a termelőeszközök társadalmiasítása, a tőke és a konkurencia megszüntetése, a társadalmi tulajdonnak az egyéni tulajdon helyébe állítása.

Egyikük sem vesz tudomást a valós élet feltételeiről.

Elméleteik azonnali és teljeskörű alkalmazására tartanak igényt.

Tömeges kisajátítást követelnek, és be akarják vezetni az egyetemes kommunizmust.

Akár helyeseljük, akár elvetjük ezeket az elméleteket, a legkevesebb, amit mondhatunk, hogy merészek. Akad azonban olyan tan, amely ezeknél is merészebb: az anarchistáké.

Az anarchisták elutasítják a kollektivista társadalom működtetéséhez szükséges zsarnoki kormányzást, és tökéletes, abszolút individualizmust hirdetnek. Meg akarnak szüntetni minden tekintélyelvű irányítást, és fel akarják számolni a társadalmi kötöttségeket.

Közéjük kell sorolnunk Kau-dzsert is, ezt a zord, megbékíthetetlen, megalkuvást nem ismerő, lázadó lelket, aki szembeszegült az emberek bizonyosan tökéletlen törvényeivel, amelyekkel a társadalmi együttélést próbálják úgy-ahogy szabályozni. A tettek általi propagandának sohasem volt híve, nem keveredett gyanúba erőszakos cselekmények miatt. Nem utasította ki sem Franciaország, sem Németország, Anglia vagy az Egyesült Államok; egyszerűen megundorodott az úgynevezett civilizációtól, és sietve lerázta magáról mindenfajta hatalom ígáját, hogy egy olyan zugot találjon ezen a földön, ahol még teljes függetlenségben élhet az ember.

Úgy hitte, e távoli szigetek közt, a lakott világ végvidékén rálelt erre a helyre. Amit sehol másutt nem találhatott meg, azt Dél-Amerika legtávolabbi régiója, Magellánia fölkinálta neki.

Most azonban a Chile és az Argentin Köztársaság által aláírt egyezmény egycsapásra megfosztotta függetlenségétől ezt a vidéket. A megállapodás értelmében a Beagle-szorostól délre eső magellániai területek chilei fennhatóság alá kerültek. A szigetvilág egyetlen pontja sem maradhat független a punta arenasi kormányzótól, még a Kau-dzsernek menedéket nyújtó Nueva-sziget sem.

Azért menekült hát ilyen messzire, azért vállalt annyi nélkülözést, hogy végtére ilyen sorsra jusson?

Sokáig tartott, amíg Kau-dzser magához tért ebből a megrázkódtatásból, amely úgy sújtott le rá, ahogyan az életerős fára sújt le a villám, egészen a gyökeréig hatolva.

Gondolatai a jövőt kutatták: nem érezheti magát többé biztonságban. Rendőrök jönnek majd érte a szigetre, hiszen tudják, hogy itt telepedett meg. Tudomása volt róla, hogy a hatóságokat már eddig is nyugtalanította jelenléte Magellániában: nem tudták, milyen a viszonya a bennszülöttekkel, milyen hatással van rájuk. A chilei kormány nyilván ki akarja majd faggatni, tudni akarják, kicsoda ő: kutatnak majd az életében, arra kényszerítik, hogy feladja a számára mindennél fontosabb inkognitóját...

Eltelt néhány nap. Kau-dzser nem hozta szóba többet a szerződés miatt várható változásokat, de komorabb volt, mint valaha. Mi járhatott az eszében? Vajon arra gondolt, hogy elhagyja a Nueva-szigetet, elválik a hűséges indiántól és a gyermektől, akit annyira szeretett?

Hová is mehetne? A világ mely sarkában találhatná még meg azt a függetlenséget, amely nélkül nem élhet? Még ha Magellánia legtávolabbi sziklaszirtjeire venné is be magát, akár magára a Horn-fókra, hogyan menekülhetne el a chilei hatóságok elől?

Március első napjaiban jártak. Egy hónap szép idő lehetett még hátra a tengert hajózhatatlanná tevő tél beköszöntéig: Kau-dzser ilyenkor sorra látogatta a tűzföldiek táborait. Most azonban úgy tűnt, nem készül bárkára szállni. A Wel-Kiej lecsarnakolva vesztegelt a kis öbölben.

Kau-dzser csak március 7-e délutánján szólt oda Karrolinak:

- Készítsd elő a bárkát, hogy holnap a lehető legkorábban indulhassunk.

- Többnapos útra készülünk? - kérdezte az indián.

- Igen.

Vajon Kau-dzser úgy döntött, hogy visszatér a tűzföldi törzsek közé? Az argentin és chilei területté változott Tűzföldre akar lépni?

- Halg is velünk jön? - tudakolta Karroli.

- Igen.

- A kutya is?

- Igen, Zol is.

A Wel-Kiej hajnalban indulásra készen állt. A szél keletről fújt. A sziklák lábát erős hullámverés csapkodta. Északra, a nyílt tengeren széles, magas hullámok tornyosultak.

Ha Kau-dzser a Tűzföldre akart átjutni, akkor a bárkára kemény küzdelem várt, mert a nap felkeltével egyre erősödött a szél. De nem ez volt a szándéka. Parancsára megkerülték a Nueva-szigetet, majd a Navarino-sziget felé vették az irányt, amelynek kettős hegycsúcsa homályosan rajzolódott ki nyugaton, a hajnali ködben.

A magellániai szigettenger közepes méretű tagja ez a sziget, melynek déli végében nagyon meredek sziklafalak szegélyeznek egy kis öblöt. Itt vetett horgonyt még napnyugta előtt a Wel-Kiej, hogy utasai nyugalomban tölthessék az éjszakát.

A második napon a bárka keresztben átvágott a Nassau-öblön, és a Wollaston-szigetnek vette az irányt, amelynek közelében este szerencsésen le is horgonyzott.

Elromlott az idő. A szél lehűlt és északkeletre fordult. Gomolygó felhők gyülekeztek a láthatáron. Közeledett a vihar. Mivel Kau-dzser azt az utasítást adta, hogy a bárka továbbra is haladjon dél felé, meg kellett találni azokat az átjárókat, ahol viszonylag csendesebb a tenger. A Wollaston-szigetet elhagyva így is tettek: Karroli megkerülte a sziget nyugati részét, s így bejutottak a Hermite- és a Herschell-szigeteket elválasztó szorosba.

Milyen cél felé tört Kau-dzser? Ha eléri a végső határt, ha eljut a Horn-fokra, ha már csak a végtelen óceánt látja maga előtt - nos, mit fog akkor tenni?...

Csakugyan a szigettenger e végső pontján kötött ki a bárka március 15-e délutánján, miután túljutott a háborgó tenger számtalan veszélyén. Kau-dzser azonnal partra szállt. Szándékát nem árulta el, a nyomában lihegő kutyát visszaküldte, s Karrolit és Halgot a parton hagyva a szirtfok felé indult.

A Horn-sziget nem más, mint egy hatalmas, rendetlen sziklarakás, amelynek lábához az áramlatok uszadékfát és lemezmoszat-telepeket halmoztak. Azontúl kis zátonyok, szirtek százai törik meg sötét pontokként a hullámverés hófehérjét.

A fok nem túl magas tetejére igen könnyű feljutni, mert északi oldalán hosszú lejtők nyúlnak el, amelyeken itt-ott még megművelhető földet is lehet látni.

Ide kapaszkodott föl Kau-dzser.

Mire készült odafönn? A déli láthatáron akarta végighordozni a tekintetét?... De hát mi más láthatna onnan, mint a tenger mérhetetlen tükrét?

Az égiháború ekkor érte el csúcspontját. Minél följebb hágott Kau-dzser, annál féktelenebbül dühöngő szél fogadta.

Erősen meg kellett vetnie a lábát, hogy el ne sodródjék. A hevesen fölcsapó hullámok permete az arcába csapott. Halg és Karroli lentről figyelték, hogyan válik mind kisebbé az alakja. Látták, micsoda küzdelmet vív a szélrohamokkal.

A gyötrelmes kapaszkodás majd egy óráig tartott. Amikor a tetőpontra ért, Kau-dzser a szikla-fal pereméig hatolt, s ott a viharral dacolva, mozdulatlanul megállt, szemét a déli láthatárra szegezte.

Kelet felől már sötétedett, de szemben a lenyugvó nap utolsó sugarai még megvilágították a horizontot. Szélszaggatta felhőfoslányok, ködcsomók száguldottak egy hurrikán sebességével a tomboló hullámok közt. Amerre a szem ellátott, mindenütt csak a tenger.

De hát miért jött el ide ez a háborgó lelkű ember? Mi volt a célja, miben reménykedett?... A Föld legvégső határára érve, ahol a lehetetlennel szembesült, talán már csak a végső, nagy pihenésre vágyott?...

Telt az idő, teljesen besötétedett. Minden eltűnt, mindent elnyelt az éj feketesége.

Eljött az éj...

Egyszer csak egy gyöngye villanás tűnt fel a távolban, s egy dördülés visszhangja halt el a parton.

Egy végveszélybe került hajó adott le segélykérő ágyúlövést.

IV. A PARTON

Este nyolc óra volt ekkor. A szél, amely egy idő óta már délkeletről fújt, elképzelhetetlen erővel ostromolta a partot. Ha egy hajó most akarta volna megkerülni Amerika legdélibb pontját, azt kockáztatta volna, hogy mindenestül odavész.

Ez a veszély fenyegette azt a hajót is, amelyről az iménti lövést leadták. Mivel ilyen heves széllekedések mellett nem vonhattak fel elég vitorlát, a hajó menthetetlenül sodródott a partmenti szirtek felé.

Félórával később Kau-dzser már nem egyedül állt a sziget legmagasabb pontján. Az ágyúlövés hallatára az indián és fia a sziklák közt, a hasadékokban növe fűcsomókba kapaszkodva a lehető legrövidebb úton a nyomába eredtek.

Újabb ágyúlövés dördült. Milyen segítségben reménykedhetett a szerencsétlen hajó az ítéletidőben, ezen az isten háta mögötti tengerrészen?

- Nyugatról hallatszott a dörrenés - állapította meg Karroli.
- És a hajó jobbszéllal halad - tette hozzá Kau-dzser -, mert az első lövés óta közelebb került a fokhoz.
- Nem fogja tudni megkerülni - jelentette ki Karroli.
- Nem - felelte Kau-dzser -, túlságosan háborog a tenger...
- Miért nem kerül messzebbre a szárazföldről?
- Talán mert nem tud.
- Lehetséges, de talán nem is vette észre a földet... Meg kell mutatnunk neki!... Tüzet, gyújtsunk tüzet! - kiáltott Kau-dzser.

Lázás sietséggel kezdték összehordani a szirtfok oldalában növe bokrok száraz ágait, a szél által a mélyedésekben felhalmozott hosszúszerű fűvet és tengeri moszatot, majd mindezt az éghető anyagot egy kupacba rakták a hatalmas hegyhát legmagasabb pontján.

Kau-dzser tüzet csiholt. A tapló szikrát fogott, a tűz belekapott a kisebb ágakba, majd a szél támogatásával szétterjedt az egész máglyarakáson. Egy perc sem kellett hozzá, és a fennsíkon messze világító, imbolygó lángoszlop emelkedett, füstjét sűrű gomolyokban hordta el észak felé a szél. A vihar süvöltéséhez az égő fa ropogása társult; a göcsörtös ágak akkorákat durrantak, mint egy-egy petárda.

Minden amellettszól, hogy a Horn-fokon egy világítótornynak kell állnia, hogy bevilágítsa a két óceán e közös határvidékét. Ezt kívánja meg a hajózás biztonsága: akkor bizonyára ritkábbá válnának az e tájon oly gyakori szerencsétlenségek.

Ha már világítótorony nem volt, a Kau-dzser rakta tüzet mindenképpen látni lehetett a hajóról. A kapitánynak legalább arra rá kellett jönnie, hogy a fok közelében jár. A tűz támpontot adhatott helyzetének pontos meghatározásához, és megpróbálhatott a Horn-sziget szélvédett átjáróiba behajózva menedéket keresni.

De milyen iszonyú veszélyekkel járt a manőverezés a koromfekete éjszakában! Ha senki sincs a fedélzeten, aki járatos a környéken, akkor vajmi kevés esélyük van rá, hogy a szirtek közt elkormányozzák a hajót!

Kau-dzser tüze továbbra is messze világított az éjszakában. Halg és Karroli szorgalmasan táplálták. Tüzelőben nem volt hiány, az szükség esetén reggelig is kitarthatott.

Kau-dzser a tűz előtt állva hasztalan próbálta megállapítani a hajó helyzetét. Egy pillanatra rés támadt a sűrű felhőzetben, s a hold bevilágította a horizontot. Kau-dzser egy négyárbocost pillantott meg, sötét teste kirajzolódott a hullámok fehér tajtékján. A hajó csakugyan kelet felé haladt, keservesen küzdött a széllel és a tengerrel.

Ebben a pillanatban baljós reccsenések hallatszottak a széllelések közt időről időre beálló csendben. A két elülső árboc tört ki többől.

- El vannak veszve! - kiáltott fel Karroli.

- A bárkához! - parancsolta Kau-dzser.

Mindhárman nyaktörő iramban rohantak le a szirtfokról, és pár percen belül leértek a partra. Beugrottak a bárkába, a kutya a nyomukban. Halg kikormányozta a Wel-Kiejt a kis öbölből, Kau-dzser és Karroli pedig az evezőkhöz ültek, hiszen egy zsebkendőnyi vásznat sem tudtak volna fölvonni.

Bár az evezőket erős karok húzták, a bárka csak nehezen szabadult ki a zátonyok közül, amelyeken hevesen csapkodva törtek meg a hullámok. A tenger háborgott. A Wel-Kiejt úgy dobálta az ár, hogy majd szétesett: föl-le bucskázott, egyik oldaláról a másikra dőlt, néha - ahogy a tengerészek mondják - „fölgaskodott”: orrtökeje teljesen kibukkant a vízből, majd súlyosan visszazökkent. Nagy víztömeg zúdult át a hajókorláton, a fedélzeten megtörve szertelövellt, és a tatig áramlott. Félt volt, hogy a víztől elnehezült bárka elsüllyed. Halgnak ott is kellett hagynia a kormányrudat, hogy a vízmerő lapátot ragadja meg.

A Wel-Kiej mindennek ellenére egyre közelebb jutott a hajóhoz: már ki is tudták venni a helyzetjelző fényeit. Jól látszott a tengernél és az égnél sötétebb tömeg, amely óriási bójaként hánykolódott a hullámok hátán. A két letört árboc, amelyeket még tartott a kötélzet, a tat mögött nyeste a vizet, az előárbc és a főárbc pedig bizonytalan félköröket írt le a ködben.

- Mit csinál a kapitány? - kiáltott fel Kau-dzser. - Miért nem szabadult már meg az árbocoktól? Nem vonszolhatja magával őket az átjárókon keresztül.

Csakugyan, sürgősen el kellett vágni a tengerbe esett árbocok tartóköteleit. De a hajón valószínűleg már nem parancsnokolt senki. Talán kapitánya sem volt többé. Ezt kellett hinni, erre utalt, hogy a hajó semmilyen manőverrel nem próbálkozott a vészhelyzetben.

A legénység azonban nyilván tudta már, hogy a hajó partközelibe került, és hamarosan szétforgácsolódik a szirteken. A Horn-fok csúcsán gyújtott jelzőtűz szeszélyes lángnyelvei még mindig magasra csaptak, míg a szél újra és újra felszította a parazsat.

- Senki sincs a fedélzeten! - felelt az indián Kau-dzser megjegyzésére.

Végére is lehetséges, hogy a legénység már elhagyta a hajót, és mentőcsónakokon igyekszik a szárazföld felé. De azt sem lehet kizárni, hogy a hajó óriás koporsóvá vált, csak halottakat és haldoklókat szállít, akiknek teste hamarosan szétzúzódik az éles szirteken. A szélfúvás hirtelen beálló szüneteiben csakugyan nem hallatszott egyetlen kiáltás, egyetlen segélykérő hang sem.

A Wel-Kiej végül is keresztirányban ért a hajóhoz, éppen akkor, amikor az balfelé vetődött, s ezzel kis híján elsüllyesztette a bárkát. Egy ügyes kormánymozdulattal mégis sikerült közvetlenül a hajótest mellé kerülniük, amelyről kötelek és a felszerelés más darabjai lógtak

alá. Az indián fürgén elkapta az egyik kötél végét, és egy szempillantás alatt a bárka orrához rögzítette.

Azután mindhárman - Kau-dzser a karjában még Zolt, a kutyát is vitte - átvetették magukat a hajókorláton, és a fedélzetre ugrottak.

Nem, a hajó korántsem volt kihalt. Sőt, a tatbástyáknak támaszkodva és a kabinok közti átjárókban mindenfelé kétségbeesett férfiak, asszonyok és gyermekek heverték: több százan lehettek ezek a halálra rémült, szerencsétlen emberek, akik a hajó elviselhetetlen dülöngélése miatt nem tudtak talpon maradni.

A sötétségben senki sem vette észre, hogy két férfi és egy fiú ugrott a fedélzetre.

Kau-dzser a hajó farába sietett, remélve, hogy a kormányost a helyén találja... A kormányrúdnál azonban nem állt senki. A vitorlák nélkül maradt hajó a szél és a hullámok játékszereként sodródott tovább.

Hol volt a kapitány, hol a tisztek? Szent kötelességüket semmibe véve gyáván elhagyták volna a hajót?

Kau-dzser karon ragadott egy tengerészt.

- A parancsnokod? - kérdezte angolul.

A férfi mintha föl sem fogta volna, hogy egy idegen szól hozzá, csak a vállát vonogatta.

- A parancsnokod? - kérdezte újra Kau-dzser.

- Elsodorta az ár, és vele együtt másokat is - felelte a matróz furcsa egykedvűséggel.

A hajónak tehát nem volt kapitánya, és a legénység egy része is hiányzott.

- A másodtiszt? - kérdezte Kau-dzser.

A láthatóan eltompult tengerész újra csak megvonta a vállát.

- A másodtiszt?... - válaszolta. - Törött lábbal, bezúzott fejjel hever a fedélközben.

- És a segéd tiszt?... a fedélzetmester?... ők hol vannak?

A tengerész intett, hogy róluk sem tud semmit.

- Akkor ki parancsol a fedélzeten? - kiáltott fel Kau-dzser.

- Ön! - szólt Karroli.

- Gyerünk hát a kormányhoz - parancsolta Kau-dzser, - és fordítsuk szélirányba!

Mindketten sietve visszatértek a hajó farába, és teljes súlyukkal ránehezedtek a kormánykerékre, hogy elfordítsák a hajót. Az nagy nehezen engedelmeskedett a kormánynak, és lassan balra fordult.

- Minden vitorlát a szélre merőlegesen! - parancsolta Kau-dzser.

A szél főirányába kerülve a hajó már kissé fölgyorsult.

Talán sikerülhet nyugat felől megkerülnie a Horn-szigetet.

Hová tartott a hajó?... Később majd kiderül. Nevét és illetőségét mindenesetre ki lehetett olvasni a hajólámpa fényében a kormánykeréken: Jonathan, SAN FRANCISCO.

A hajó hánykolódása nagyon megnehezítette a kormány kezelését, amely a kis sebesség miatt egyébként sem működött túl hatékonyan. Kau-dzser és Karroli mégis megpróbálták az átjáró felé vezetni a hajót. Tájékozódásukat még néhány percre segítették a Horn-fok csúcsán gyújtott tűz utolsó fellobbanásai.

Ez a néhány perc azonban elegendő is volt, hogy elérjék a Hermite-sziget és a Horn-sziget között jobb felől húzódó szoros bejáratát. Ha a Jonathan el tudja kerülni a szoros közepén meredező zátonyokat, talán sikerül védett, szélcsendes horgonyzóhelyre jutnia, ahol biztonságban kivárhatja a napfelkeltét.

A matrózok nagyon meg voltak zavarodva: amikor Karroli levágatta velük a sodródó árbocokat visszatartó baloldali oldal- és farköteleket, észre sem vették, hogy egy indián ad nekik parancsot. Az árbocok már akkora erővel csapkodták a hajótörzset, hogy előbb-utóbb bezúzták volna. Pár fejszecsapás és az árbocok tovasodródtak - legalább tőlük nem kellett tartani többé. A Wel-Kiejt kötéllel hátrébb eresztették, hogy véletlenül se ütközhessek össze az árbocokkal.

A vihar mind hevesebben dühöngött. A párkányon átcsapó hullámoktól az utasok még inkább elvesztették a fejüket. Jobb lett volna, ha mindannyian a tatbástyában vagy a fedélközben húzódnak meg. De hogyan is hallhatták és érthették volna meg őket ezek a szerencsétlenek? Erre gondolni sem lehetett.

Miközben a hullámverés minden oldalról ostromolta a félelmetesen imbolygó hajót, az végül elhaladt a fok mellett - szinte súrolta a nyugat felől meredező szirteket -, majd egy orrvitorla gyanánt felhúzott vászondarab segítségével eljutott a Horn-fok szélárnyékába, s itt a sziget magaslatai már némi menedéket nyújtottak neki a tomboló égiháború elől.

Ebben a viszonylagos szélcsendben egy férfi ment föl a hajóhídra, majd a kormányt kezelő Kau-dzserhez és Karrolihoz lépett.

- Ki maga? - kérdezte.

- Révkalauz - felelte Kau-dzser. - És maga?

- A fedélzetmester.

- A tisztjeik?

- Meghaltak.

- Mindnyájan?

- Mindnyájan.

- Ön miért nem volt a helyén?

- Rám dőlt az egyik árboc. Csak az imént tértem magamhoz.

- Rendben. Pihenjen egy kicsit. Társammal együtt el tudjuk látni a feladatot. De mihelyt képes lesz rá, szedje össze az embereit. Rendet kell itt teremteni.

Korántsem jutottak még túl minden veszélyen. Amikor a hajó eléri a sziget északi kiszögellését, oldalról újból ki lesz téve a hullámoknak és a szélnek, amelyek akadálytalanul tomboltak a Horn-sziget és a Herschell-sziget közti szorosban. Ezt a részt semmiképpen nem lehetett elkerülni. A fok partvonala nem nyújthatott biztonságos horgonyzóhelyet a Jonathannak, ráadásul az egyre délebbre forduló szél azzal fenyegetett, hogy a szigettengernek ez a vidéke hamarosan hajózhatalanná válik.

Kau-dzsernek egyetlen reménye maradt: nyugat felé tartva talán elérheti a Hermite-sziget déli partját. Ezen a tíz-tizenkét mérföld hosszú, meglehetősen kedvező partszakaszon a Jonathan menedéket remélhetett valamelyik földnyelv takarásában. Amikor a tenger lecsendesedik, Karroli a kedvező szelet kívárva majd megpróbál bejutni a Beagle-szorosba, hogy az immár szinte árbocok és vitorlák nélkül maradt hajót elvezesse a Magellán-szorosban Punta Arenasig.

De mennyi veszéllyel fenyegetett még az út a Hermite-szigetig! Hogyan kerülhetik ki a számtalan zátonyt, amelyben errefelé bővelkedik a tenger? Hogyan tarthatják az irányt egyetlen aprócska orrvitorlával?

Eltelt egy szörnyű óra: mögöttük maradtak a Horn-sziget utolsó sziklái, s a tenger újból ostromolni kezdte a hajó oldalát.

A fedélzetmester tíz matrózzal felhúzatott egy kis orrvitorlát az előárbocra. A pokolian nehéz művelet fél óráig tartott, de végül rendkívüli erőfeszítések árán, a kötéldobok segítségével sikerült az árboc csúcsára vonni, majd csücsökkötelekkel rögzíteni a vitorlát.

Egy ilyen nagy testű hajónál persze alig van hatása egy ekkorka vászondarabnak. De valamit mégiscsak használt, s mivel a szél nagy erővel fújt, egy röpke óra alatt megtették a Horn-szigetet a Hermite-szigettől elválasztó hét-nyolc mérföldet.

Pár perccel tizenegy előtt Kau-dzser és Karroli már kezdték azt hinni, hogy próbálkozásuk sikerrel jár, amikor egy félelmetes reccsenés egy pillanatra még a vihar süvöltésén is túltett.

Az előárboc törött derékba, vagy tíz lábnyira a fedélzet fölött. Estében a főárboc egy darabját is magával sodorta, majd a baloldali hajópárkányt összeroncsolva a tengerbe zuhant.

A balesetnek áldozatai is lehettek, mert szívtépő kiáltozás hallatszott. A Jonathant éppen ekkor kapta hátára egy hatalmas hullám: a hajó annyira megdőlt, hogy már attól lehetett tartani, fölfordul.

Mégis sikerült újra egyensúlyba kerülnie, de a tat felől az orr irányába s balról jobbra betört a víz, és mindent elsöpört, ami az útjába került. Szerencse, hogy a vitorlázat már ledőlt, így a hajótestet nem fenyegethették hullám sodorta árbocdarabok.

A Jonathan tehetetlen roncsként hanyódott a habokon, és nem engedelmeskedett többé a kormánynak.

- Elvesztünk! - kiáltotta egy hang.
- Nincsenek mentőcsónakok! - nyögött egy másik.
- Ott a révkalauz bárkája! - üvöltött egy harmadik.

Az emberek a tat felé özönlöttek, ahol a kötélén vontatott Wel-Kiej hanykolódott.

- Állj! - kiáltott fel Kau-dzser, és erre a parancsoló hangra mindenki azonnal megtorpant.

A fedélzetmester pár perc alatt sorfalat állított a matrózokból a halálra rémült utasok útjába. Nem volt mit tenni, ki kellett várniuk a végkifejletet.

Egy órával később Karroli hatalmas földtömeget pillantott meg északi irányban. Miféle csodának köszönhetette a Jonathan, hogy baj nélkül végig tudott hajózni a Herschell-szigetet a Hermite-szigettől elválasztó szorosban? Annyi bizonyos, hogy sikerült neki, mert már a Wollaston-sziget hegyei magaslottak előtte. Ekkor azonban erősödött az ár, és a Wollaston-sziget nemsokára jobb kéz felől mögöttük maradt.

Melyik bizonyul erősebbnek: a szél vagy az ár? Vajon a Jonathan hátszállal, keletről fogja megkerülni a Hoste-szigetet, vagy az ártól sodortatva délre halad el mellette? Sem ez, sem az nem történt. Nem sokkal éjjeli egy óra előtt iszonyatos ütközés rázkódtatta meg a hajó egész bordázatát, és a Jonathan a bal oldalára dőlve megfeneklett.

Az amerikai hajó a Hoste-szigetnél futott zátonyra, annak a kiszögellésnek a keleti partján, amelyet ál-Horn-foknak neveznek.

V. A HAJÓTÖRÖTTEK

A Jonathan nevű amerikai klipper e március 15-ről 16-ra virradó éjszaka előtt két héttel indult el a kaliforniai San Francisco kikötőjéből Afrika déli partjai felé. Kedvező időben egy gyorsjáratú hajó öt hét alatt meg tudja tenni ezt az utat.

A háromezer-ötszáz tonnás vitorlás négy árboca közül az orr- és a főárboc négyszögletes vitorlákkal volt felszerelve, a másik kettő pedig trapéz alakú és háromszögű farvitorlákkal és felsőárbocsudárral. Parancsnoka, Leccar kapitány - ez az ereje teljében lévő, kiváló tengerész - huszonhét főből álló, amerikai legénységet irányított Musgrave másodtiszt, Maddison segédtiszt és Hartlepool fedélzetmester segítségével.

A Jonathant nem áruszállításra bérelték ki: a hajóúr emberekkel volt tele. Egy telepeseket szervező társaság több mint ezer kivándorlót indított útnak a Lagoa-öböl felé, ahol a portugál kormány földhöz juttatta őket.

A klipper rakománya a szokásos útravalón kívül mindazt tartalmazta, amire egy kolóniának az első időben szüksége lehet. A sok száz kivándorló ellátását több hónapra biztosíthatta a tárolt liszt, konzerv és szesz. A Jonathan a megtelepedéshez szükséges holmikat is vitt magával: sátrakat, összerakható házakat, háztartási eszközöket. Hogy minél hamarabb hasznosítani lehessen az átengedett földeket, a Társaságnak arra is volt gondja, hogy földművelő szerszámokat, különböző palántákat, gabona- és zöldségmagokat, néhány szarvasmarhát, sertést és juhot, sőt baromfit is vigyenek a hajón. Mivel nem hiányoztak a fegyverek és a lőszer sem, az új kolónia sorsa jó időre biztosítottnak tűnt. Egyébként szó sem volt arról, hogy sorsukra hagynák a telepeseket. A Jonathan San Franciscóba visszatérve egy második szállítmányt fog a fedélzetére venni, és ha a Lagoa-öbölbeli vállalkozás sikerrel kecsegtet, akkor a telepesek újabb seregét is. Mindenütt akadnak szegények, akiknek a saját hazájukban keserves vagy éppen lehetetlen a megélhetése, s ezért minden erejükkel azon igyekeznek, hogy idegen földön kezdjenek új és jobb életbe.

Mióta csak útra keltek, az elemek mintha összeesküdtek volna, hogy megghiúsítsák a vállalkozásukat. Nehéz út állt már a Jonathan mögött, amikor a Horn-fok magasságába érve belekerült a környéken tomboló viharba.

Leccar kapitány nem tudta meghatározni a Nap állását, és helyzetét nem ismerve azt hitte, távolabb van a szárazföldtől.

Ezért választotta az egyenes utat; azt remélte, hogy irányváltás nélkül átjuthat az Atlanti-óceánra, ahol már nyilván szelídebb idő várja. Alig hajtották végre a parancsait, amikor egy jobb felől átcsapó hullám több utassal és matrózzal együtt lesodorta a hajóorrból. A többiek hiába próbáltak a szerencsétlenek segítségére sietni, azok egy szempillantás alatt eltűntek a habokban.

E végzetes baleset után a Jonathan jelző ágyúlövéseket adott le, ezek közül az elsőt hallották meg Kau-dzser és a társai.

Leccar kapitány tehát nem látta meg a Horn-fok csúcsán gyújtott tüzet, amely ráébreszthette volna tévedésére, és talán hozzásegítette volna, hogy helyrehozza a hibát. Eltűnése után Musgrave másodtiszt próbálkozott meg a hajó elfordításával, de az erős szél miatt csökkentett vitorlázattal haladó hajón, a heves hullámverésben vállalkozása reménytelennek tűnt. Számos hasztalan erőfeszítés után már egészen közel járt a sikerhez, amikor a ledőlő hátsó árboc Maddison segédtiszttel együtt a tengerbe sodorta. Ugyanabban a pillanatban a hullámverés egy

csigasort is kivetett a helyéből, s az a fedélzetmester fejére esett, aki ájultan terült el a fedélzeten.

Hogy mi történt ezután, azt már tudjuk.

A Jonathan útja véget ért. A hajó a szirtek közé ékelődve örökre megfeneklett a Hoste-sziget partján. Milyen messzire volt a szárazföldtől? Nappal majd kiderül. Közvetlen veszélytől mindenestre nem kellett tartani. A hajót a lendülete olyan messzire bevitte a sziklazátonyok közé, hogy azok meg is védték a tengerártól, s annak már csak ártalmatlan habja ért el hozzá. A Jonathant tehát - legalábbis aznap éjjel - nem fenyegette összeroppanás. Nem is sülyedhetett el, hiszen a rakodótér, amelyre támaszkodott, fönn tudta tartani a hajó önsúlyát.

Hartlepool fedélzetmester segítségével Kau-dzser elmagyarázta a fedélzetre özönlő kétségbeesett embereknek, hogy milyen új helyzetbe kerültek. A partra vetődés pillanatában a kívándorlók közül többen kiugrottak a hajóból, másokat pedig az ütközés ereje röpített ki. Ezek a sziklára estek: eltorzult, élettelen testük föl-alá hanyódott a hullámverésben. A többiek azonban kezdtek megnyugodni az immár mozdulatlan hajón. Férfiak, asszonyok, gyermekek a tatbástya alatt és a fedélközben kerestek menedéket a vízesésként lezúduló felhőszakadás elől. Kau-dzser tovább örködött biztonságukon, Halg, Karoli és a fedélzetmester társaságában.

Ezután a hajó belsejében, ahol viszonylagos csend uralkodott, a legtöbb kívándorló egyhamar mély álomba merült. Ezek a szegény emberek annyi hányattatás után azonnal biztonságban érezték magukat, mihelyt egy okos és tettekre szoruló ember vette át az irányítást, akinek készséggel engedelmeskedhettek. Mintha mi sem volna természetesebb, Kau-dzserre hagyták, hogy döntsön helyettük és gondoskodjék biztonságukról. Nem voltak rá fölkészülve, hogy ilyen nagy megpróbáltatásokat kell kiállniuk. Türelmes beletörődéssel, nagy lelkierővel viselték a lét mindennapi nyomorúságát, de a rendkívüli körülmények között tehetetlenek voltak, és tudat alatt azt kívánták, hogy valaki vállalja magára a feladatok kiosztását. A kívándorlók közt több-kevesebb francia, olasz, ír, angol, német, sőt még japán is volt, de legnagyobb részben az észak-amerikai államokból származtak.

Fajták és szakmák keveredtek itt nagy változatosságban. Túlnyomó többségük földműves volt, de néhányan a szorosabb értelemben vett munkásosztályhoz tartoztak, mások pedig szellemi foglalkozást űztek kivándorlásuk előtt. Főként agglegéyek jöttek, a telepések közt csak száz-százötven lehetett családos, ezeknek viszont egész gyereksereg loholt a nyomában.

Egyvalami volt közös mindnyájukban: elrontott életük. Egyiknek alacsony származása okozta a balszerencsét, a másikat kétes erkölcsi taszították romlásba; némelyeket értelmük vagy lelkierejük gyöngesége, másokat az igaztalan balsors akadályozott meg benne, hogy beilleszkedjenek környezetükbe, s késztetett arra, hogy messzi tájakon keressék boldogulásukat.

Az emberi fajból vett minta, valóságos mikrokozmosz volt ez a vegyes népség, amelyben a gazdagok kivételével valamennyi társadalmi réteg képviseltette magát. Pontosabban: a legszegényebbek sem lehettek ott közöttük, ugyanis a telepéseket szervező társaság minden jelentkezőtől legalább ötszáz franknyi alaptőke birtoklását kívánta meg: akadtak persze olyan tehetős jelöltek is, akiknél ez az összeg a húsz-harmincszorosára is rúgott. Egyszóval, a hajó olyan embertömeget szállított, amely a maga egyenlőtlenségével, erényeivel és hibáival se jobb, se rosszabb nem volt más sokaságoknál: ellentétes vágyak és érzések kavartak e névtelen tömegben, amelyből úgy törhetett elő egy egységes, mindenre kiterjedő akarat, ahogy egy áramlat indul és különül el a tenger alaktalan mélységeiben.

Mi lesz ezekkel az emberekkel, akiket a sors e barátságtalan partvidékre vetett? Hogyan oldják majd meg az élet örök kérdéseit?

MÁSODIK RÉSZ

I. A SZÁRAZFÖLDÖN

A Hoste-sziget még ezen a rendkívül tagolt vidéken is kitűnik partvonalának szeszélyességével. Északi partja, amely fele hosszúságában a Beagle-szorost szegélyezi, még láthatóan egyenesen fut, de kerületének minden más részén kiugró szirtfokok és olyan mélyen benyúló öblök tagolják, hogy néhol szinte teljes egészében átszelik a szigetet.

A Hoste-sziget a magellániai szigettenger egyik nagy földdarabja.

Szélessége ötven, hosszúsága több mint száz kilométerre becsülhető, s akkor még külön kell vennünk a görbe kardként visszakanyarodó Hardy-félszigetet, amelyből nyolc-tíz mérföldre délnyugatra nyúlik ki az ál-Horn-fokként ismert földnyelv.

Ennek a félszigetnek a keleti partján, az Orange-öblöt és a Scotchwell-öblöt elválasztó hatalmas gránittömb tövében járt szerencsétlenül a Jonathan.

Amikor felragyogtak a nap első sugarai, egy komor sziklafal bontakozott ki a hajnali ködből, amelyet lassan oszlattak szét az elcsendesülő vihart búcsúztató utolsó fuvallatok. A Jonathan egy hegyfok tövében pihent: a tengerpartra merőleges falú, magányos hegy csúcsát magas tetőgerinc kötötte össze a félsziget domborzatával. A hegyfok lábánál sötét, hínártól és mosszattól sikamlós sziklák heverték. A sziklahátak közt helyenként kivillant a még nedves, finom homok, amelyen mesésen tarkállott a magellániai partokon oly bőségben föllelhető pörgőkarú, vénusz- és fésűkagyló, lóka, triton-, tányér- és csészecsiga, bogár- és egyszarvú csiga. Első pillantásra tehát a Hoste-sziget nem tűnt éppen vendégmarasztalónak.

Mihelyt a hajnali fényben homályosan kivehetővé vált a part, a legtöbb hajótörött leugrott az időközben szárazra került sziklahátakra, és sietve igyekeztek szilárd talajra jutni. Bolondság lett volna visszatartani őket. Könnyen el lehet képzelni, mennyire vágytak biztos talajra lépni az elmúlt éjszaka borzalmi után. Vagy százan arra is vállalkoztak, hogy hátulról kerülve megmásszák a hegyet, hátha fölülről messzebbre látni. A többiek három részre oszlottak: egy csoport a földnyelv déli partján indult el, egy másik az északi partvonalat követte, de a legtöbben helyben maradtak, és gondolataikba merülve szemlélték a partra vetődött Jonathant.

Néhány értelmesebb vagy társainál meggondoltabb kivándorló azonban nem hagyta el a fedélzetet. Szemüket úgy szögezték Kau-dzserre, mintha azt várnák, hogy ez az idegen, aki olyan üdvös módon avatkozott be az események menetébe, mindjárt kiadja a jelszót. Miután ő nem mutatkozott hajlandónak, hogy félbeszakítsa eszmecseréjét a fedélzetmesterrel, az egyik telepes kivált egy négy fős kis csoportból - amelyben két nő is volt - és a két beszélgető felé tartott. Arcáról, járásáról és ezernyi más jelből rá lehetett jönni, hogy ez az ötven év körüli férfi magasabb társadalmi osztályhoz tartozik, mint azok, akik közé került.

- Uram - lépett oda Kau-dzserhez -, mindenekelőtt szeretnék köszönetet mondani önnek. A biztos haláltól mentett meg minket. Ön és a társai nélkül menthetetlenül odavesztünk volna.

Az utas vonásai, hangja, mozdulatai becsületes emberre vallottak.

Kau-dzser szívélyesen megszorította a feléje nyújtott kezét, majd azon a nyelven válaszolt, amelyen a férfi szólott hozzá, angolul:

- Karroli barátom és én módfelett örülünk, hogy a környék ismeretében meg tudtunk akadályozni egy szörnyű balesetet.

- Engedje meg, hogy bemutatkozzam. Kivándorló vagyok, nevem Harry Rhodes. Velem van feleségem, leányom és fiam is - mutatott arra a három emberre, akiktől az imént Kau-dzserhez lépett.

- Társam Karroli, révkalauz - viszonzta Kau-dzser a bemutatkozást -, ő pedig a fia, Halg. Tűzföldi indiánok, mint láthatja.

- És ön? - kérdezte Harry Rhodes.

- Az indiánok barátja vagyok. Ők kereszteltek el Kau-dzsernek, és azóta nincs is más nevem.

Harry Rhodes meglepve pillantott beszélgetőtársára, aki hűvös nyugalommal állta a tekintetét. Rhodes nem kíváncsiskodott tovább, csak ennyit kérdezett:

- Ön szerint mit kellene tennünk?

- Éppen erről beszélgetünk Hartlepool úrral - válaszolta Kau-dzser. - Minden azon múlik, milyen állapotban van a Jonathan. Meg kell mondanom, hogy nem táplállok túlzott reményeket. Alaposan meg kell vizsgálnunk, mielőtt bármit is döntenénk.

- Magellánia mely részén vetődtünk partra? - kérdezte Harry Rhodes.

- A Hoste-sziget délkeleti partján.

- A Magellán-szoros közelében?

- Ellenkezőleg, a szorostól igen távol.

- Az ördögbe!... - kiáltott fel Harry Rhodes.

- Ezért, mint mondtam, minden a Jonathan állapotán múlik. Először azt kell fölmérnünk. Majd azután hozunk döntést.

Kau-dzser Hartlepool, Harry Rhodes, Halg és Karroli kíséretében leereszkedett a sziklákra, és körbejárták a klippert.

Gyorsan megbizonyosodtak róla, hogy a Jonathan menthetetlen. A hajótest vagy húsz helyen betörött, a jobb oldal szinte teljes hosszában beszakadt: az ilyen károkat egy vasbordázatú hajón különösen nehéz kijavítani. Le kellett hát mondaniuk a reményről, hogy még egyszer vízre bocsáthatják, a tengerre kellett hagyniuk, hogy bevégezze romboló munkáját.

- Szerintem ajánlatos volna kirakodni és biztos helyre vinni a rakományt - mondta ekkor Kau-dzser. - Közben ki kell javítani a mi bárkánkat, mert a hajótörés pillanatában komoly sérüléseket szenvedett. A munkálatok végeztével Karroli egy kivándorló társaságában majd Punta Arenasba megy, és megviszi a szerencsétlenség hírét a kormányzónak. Ő kétségkívül meg fogja tenni a szükséges lépéseket, hogy önök visszajussanak a hazájukba.

- Nagyon bölcs javaslat - helyeselt Harry Rhodes.

- Azt hiszem, jó volna, ha ismertetné a tervet a társaival is - folytatta Kau-dzser. - Ha nincs ellene kifogása, egybe kellene hívni őket a parton.

Elég soká kellett várni a mindenfelé elbarangolt csoportok visszatérésére. Kilenc óra tájban azonban az éhség mindnyájukat visszaterelte a parton heverő hajóhoz. Harry Rhodes, akár egy szószékre, felkapaszkodott egy szikla hátára, és tolmácsolta társainak Kau-dzser javaslatát.

Nem aratott vele osztatlan sikert. Némelyek elégedetlennek tűntek.

Barátságtalan megjegyzések hallatszottak:

- Még hogy most kirakodjunk egy háromezer tonnás hajót!... Már csak ez hiányzott! - morgott az egyik.

- Kinek néznek minket? - zúgolódott egy másik.

- Mintha nem gürcöltünk volna már épp eleget! - dörögött a harmadik.

Végül egy hang túlharsogta a tömeg zúgását.

- Szót kérek! - kiáltotta rossz angol kiejtéssel.

- A szó az öné - egyezett bele Harry Rhodes, pedig nem is tudta a közbeszóló nevét, és lejött a szónoki emelvényről.

Máris egy erejének teljében levő férfi lépett a helyére.

Meglehetősen szép vonású arcát - amelyen kissé álmodozó kék szempár ragyogott - sűrű gesztenyeszín szakáll keretezte. E csodálatos szakállra láthatóan hiú is volt a gazdája, mert kemény munkát aligha ismerő fehér keze szeretettel simogatta a hosszú, selymes szőrszálakat.

- Sorstársaim - kezdte ez a férfi, miközben úgy hágott fel a sziklára, mint egykoron Cicero a rostrumra -, mi sem természetesebb, mint az a meglepődés, amelyet többetek arcán is látok. Mert mit is javasolnak itt nekünk? Azt, hogy meghatározatlan ideig ezen a kietlen partvidéken táborozzunk, és ostoba módon olyan holmik megmentéséért törjük magunkat, amelyekhez semmi közünk. De miért kellene megvárunk, hogy a bárka egyet forduljon, amikor arra is használhatnánk, hogy mindnyájan szép sorban elutazzunk rajta Punta Arenasba?

- Igaza van! Nagyon helyes! - kiáltott néhány ember.

Kau-dzser viszont így felelt a tömeg soraiból:

- Magától értetődik, hogy a Wel-Kiej az önök rendelkezésére áll. De tíz évre lesz szükség, hogy mindenki eljusson rajta Punta Arenasba.

- Ám legyen! - hagyta rá a szónok. - Maradjunk hát itt, várjuk meg a visszatértét. De ez még nem ok arra, hogy fáradtságos munkával kirakodjuk a hajót. Mit sem helyeselhetnénk jobban, ha saját személyes tulajdonukat kellene kihordanunk a raktérből, de így...? Talán tartozunk valamivel e holmik tulajdonosának, a társaságnak? Épp ellenkezőleg, a társaság felelős a szerencsétlenségünkért. Ha nem lett volna olyan fukar, ha jobban felszereli a hajót és jobb kapitány parancsnoksága alá helyezi, akkor most nem lennénk itt. Egyébként pedig, ha mindez nem is volna így, akkor sem feledhetjük, hogy a kizsákmányoltak népes táborába tartozunk, és nem hajthatjuk fejünket önként a kizsákmányolók rabigájába!

Ezt az érvet helyeslés fogadta. Valaki felkiáltott: „Bravó!” Hangos nevetések hallatszottak.

A szónok felbátorodva, újult erővel folytatta:

- Ahhoz pedig semmi kétség nem férhet, hogy kizsákmányolnak minket, munkásokat - a szónok itt megdöngötte a mellkasát -, hiszen szülőhazánkban megfeszített munkával, arcunk veritékével sem tudtuk megkeresni a betevőre valót. Milyen ostobák is lennénk, ha készek volnánk hajladozni azért az ócskavasért, amelyet hozzánk hasonló munkások gyártanak, ugyanazoknak az elnyomó tőkéseknek az áldozatai, akik mérhetetlen önzésükben arra kényszerítettek bennünket, hogy elhagyjuk hazánkat és családjunkat!

A legtöbb kivándorló megdöbbenően hallgatta a fülsértő akcentussal előadott tirádát, de néhányan meginogtak. Az alkalmi szónoki emelvény lábánál álló kis csoport tetszését nyilvánította.

Ismét Kau-dzser tette helyre a dolgokat.

- Nem tudom, kinek a tulajdonát képezi a Jonathan rakománya - szólt nyugodtan -, de a vidék ismeretében felelősséggel kijelenthetem önöknek, hogy talán még hasznát vehetik. Miután a jövőt egyikünk sem láthatja előre, szerintem bölcs dolog volna, ha nem hagynák sorsára a rakományt.

Mivel az iménti szónok nem mutatta jelét, hogy vissza akarna vágni, Harry Rhodes ismét fölment a sziklára, és kérte, hogy szavazzanak Kau-dzser javaslatáról, amelyet más ellenvetés hiányában kézfeltartással meg is szavaztak.

- Kau-dzser tudni szeretné - közvetítette Harry Rhodes a neki fölített kérdést -, hogy nincs-e köztünk ács, aki hajlandó volna segíteni bárkája kijavításában.

- Jelen! - szólt egy keménykötésű férfi, az emberek feje fölé nyújtva karját.

- Jelen! - kiáltott szinte ugyanabban a pillanatban két másik kivándorló is.

- Aki elsőként szólt, az Smith - mondta Hartlepool Kau-dzsernek -, a társaság alkalmazásában áll. Derék ember. A másik kettőt nem ismerem. Csak annyit tudok, hogy egyiküket Hobardnak hívják.

- És aki szónokolt, azt nem ismeri?

- Francia kivándorló, azt hiszem. Úgy mondták, Beauvalnak hívják, de nem emlékszem biztosan.

A fedélzetmester nem tévedett. Csakugyan ez volt szónokunk neve és nemzetisége. Történetét néhány sorban is összefoglalhatjuk.

Ferdinand Beauval ügyvédként kezdte; értelme és tehetsége szép reményekre jogosította föl, de már pályafutása első percétől kezdve nem hagyta nyugodni a politikai becsvágy. Hogy heves, ám tisztázatlan ambícióit kielégítse, haladó pártokhoz csatlakozott, és a törvényszéket faképnél hagyva népgyűléseken kezdett szónokolni. Előbb-utóbb nyilván éppúgy megválasztották volna képviselőnek, mint akárki mást, ha ki tudta volna várni: csak hogy szerény anyagi eszközei még azelőtt kimerültek, mielőtt siker koronázta volna erőfeszítéseit. Úgy próbált segíteni magán, hogy kétes ügyletekbe bonyolódott. Ekkor kezdődött hanyatlása, amely előbb a pénzzavart, majd a nyomort ismertette meg vele; egyre lejjebb bukva végül arra kényszerült, hogy a szabad Amerika földjén próbáljon szerencsét.

A sors azonban Amerikában sem bánt vele kegyesebben. Városról városra járva sokféle mesterséget végigpróbált, végül San Franciscóban kötött ki, s mivel a szerencse itt sem mosolygott rá, újból kivándorlásra adta a fejét.

Miután sikerült megszereznie a szükséges indulótőkét, egy prospektus alapján - amely tejjel-mézzel folyó Kánaánt ígért a Lagoa-öböl első telepeseinek - feliratkozott a kivándorlók listájára. Most, hogy a Jonathan hajótörése a többi szerencsétlennel együtt a Hardy-félsziget partjára vetette, úgy tűnt, ismét csalatkoznia kell reményeiben.

Az örökös kudarcok azonban nem tudták megingatni Ferdinand Beauval önbizalmát, rendületlenül hitt szerencsecsillagában. Kudarcaiért a gonosz, hálátlan, irigy embereket okolta; önmagába vetett hite nem ingott meg, és bízott benne, hogy kiváló tulajdonságai az első adandó alkalommal elnyerik jutalmukat.

Ezért egy pillanatra sem hagyta, hogy parlagon heverjenek önmagának tulajdonított vezetői erényei. Mihelyt a Jonathan fedélzetére lépett, azonnal hozzáfogott a terep előkészítéséhez, méghozzá olyan gátlástalan rábeszélőerővel, hogy Leccar kapitánynak kellett közbelépnie.

Jóllehet propagandája ily módon komoly akadályba ütközött, az út kezdetén - mely ilyen drámai módon ért véget - Ferdinand Beauval aratott néhány apróbb sikert. Akadtak olyan sorstársai, igaz, csak egy páran, akik egyetértően hallgatták a demagóg sugallatokat, amelyekből szokásos ékesszólása építkezett. Ezek most összetartó csoportként támogatták; csak az volt a bökkenő, hogy két kézen meg lehetett számolni őket.

Népesebb is lehetett volna Beauval híveinek tábora, ha nem üldözi itt is balsorsa és nem talál a Jonathan fedélzetén egy félelmetes vetélytársra. Ez a vetélytárs nem volt más, mint egy Lewis Dorick nevű amerikai: borotvált képű, hideg ember, akinek a szavai metszettek, mint a késpenge. Ez a Lewis Dorick a Beauvaléhoz hasonló nézeteket vallott, de túltett még őrajta is. Beauval olyan szocializmust hirdetett, amelyben a termelőeszközök kizárólagos tulajdonosaként az állam gondoskodna a munka elosztásáról, Dorick viszont a tiszta kommunizmust magasztalta, amelyben minden egyszerre volna köztulajdon és mindenki magántulajdona.

Elvi ellentétüknél jellemzőbb különbséget is fel lehetett fedezni a két reménybeli pártvezér között. A latinos fantáziával megáldott Beauvalt megrészesgítették saját szavai és álmai, de a vizet csak prédikálta, nem itta; a kérlelhetetlenül vaskalapos Dorick kőszíve azonban nem ismert könyörületet. Beauval képes volt akár a tettelegességig hevíteni hallgatóságát, de személy szerint ártalmatlan volt, Dorick viszont saját személyében jelentett veszélyt.

Ahogy Dorick magasztalta az egyenlőséget, az egyenesen gyűlöletessé tette az eszmét. Nem maga alá tekintett, hanem fölfelé. Szívében nem ébredt semmilyen érzés arra a gondolatra, hogy az emberek túlnyomó többsége nyomorultul él, de ha az jutott eszébe, hogy jó néhányan önála magasabb polcra kerültek, akkor eltorzult az arca a tehetetlen dühtől.

Őrületség lett volna a lecsillapításával próbálkozni. Ha csak egy kissé bizonytalan vitapartnerrel került szembe, ellenfélből kérlelhetetlen ellenséggé változott, aki, ha tehetett volna, érvek helyett erőszakkal és gyilkossággal ad súlyt szavainak.

Dorick minden balszerencséjének beteg lelke volt az oka. Mikor még irodalom- és történelemtanárként működött, nem tudott ellenállni a kísértésnek, hogy katedrájáról egészen másfajta tanításokat terjesszen. Szabados elveit nem elméleti fejtegetések, hanem cáfolhatatlan ki nyilatkozatások formájában adta elő, amelyek előtt mindenkinek meg kellett hajolnia.

Magatartásának meg is lettek a várható következményei. Dorickot magához hívatta igazgatója, és megkérte, hogy keressen magának másutt munkát. Mivel ugyanez az ok később is ugyanezzel az okozattal járt, a második állását éppen úgy elvesztette, mint az elsőt, a harmadikat éppen úgy, mint a másodikat, és így tovább, míg az utolsó tanintézet kapuja is végleg be nem zárult mögötte. Az utcára került tanárból így lett kivándorló a Jonathan fedélzetén.

Az utazás során Dorick és Beauval egyaránt szereztek híveket: a francia ékesszólásának hevével, amelyet egy cseppet sem hűthettek le a tárgyilagos ellenvetések, az amerikai pedig annak a tekintélynek a révén, amelyet az egyedül üdvöztető igazság önjelölt letéteményeseként sugárzott. Hogy a másik is toboroz egy maréknyi hívet, s ezek vezérévé kiáltja ki magát - ezt nem tudták megbocsátani egymásnak. A látszat kedvéért még jó képet vágtak, de a lelkük dühvel és gyűlölettel volt tele.

Ahogy partot értek a Hoste-szigeten, Beauval egy percet sem akart veszíteni, mindenáron előnyre tört vetélytársával szemben.

Mihelyt alkalom kínálkozott - mint láttuk - fölkapaszkodott a „szószékre” és már magához is ragadta a szót. Nemigen számított neki, hogy a javaslatát végül elvetették. Számára az volt a fontos, hogy szem előtt maradjon. A tömeg hozzászókik azokhoz, akiket gyakran lát, és ha valaki vezető akar lenni, elég, ha kellő ideig játssza a vezető szerepét.

Kau-dzser és Hartlepool rövid párbeszéde alatt Harry Rhodes tovább beszélt a társaihoz.

- Mivel a javaslatot elfogadtuk - szólt hozzájuk a szikla tetejéről -, meg kéne bízunk valakit a munka irányításával. Nem kis dolog egy háromezer-ötszáz tehertonnás hajót teljesen kirakodni, és egy ilyen művelet módszeres alaposságot igényel. Egyetértenek-e azzal, hogy Hartlepool úr, a fedélzetmester közreműködését kérjük? Ő osztaná ki a feladatokat, és ő mutatná meg, hogyan végezhetjük el a munkát a legalkalmasabb módon. Aki egyetért a javaslatommal, kérem, emelje föl a kezét!

Néhány kivétellel majd minden kar egyszerre lendült a magasba.

- Ebben tehát megegyeztünk - állapította meg Harry Rhodes, majd a fedélzetmesterhez fordult:

- Mik a parancsai?

- Reggelizzenek meg - felelte Hartlepool kedélyes egyszerűséggel. - Üres hassal nem lehet jól dolgozni.

A kivándorlók a fedélzetre tódultak, ahol a legénység konzerveket osztott ki nekik. Hartlepool közben félrevonta Kau-dzsert.

- Ha nem veszi kérkedésnek, uram - szólt gondterhelt arccal -, én jó tengerésznek tartom magam. De eddig mindig volt kapitányom, aki parancsoljon.

- Mit akar ezzel mondani? - kérdezte Kau-dzser.

- Hát azt - válaszolta Hartlepool megnyúlt képpel -, hogy jól végre tudom hajtani a parancsokat, de ami a döntést illeti, az nem az én dolgom. Tartom én a kormányt, ameddig csak kell. De az útirányt megszabni, az egészen más.

Kau-dzser a szeme sarkából végigmérte a fedélzetmestert. Léteznek tehát olyan jóra való, erős és ráadásul egyenes jellemű emberek, akik nem tudnak megenni parancsok nélkül?

- Ez tehát azt jelenti, hogy szívesen vállalja, végrehajtja a feladatot, de örülne, ha előbb néhány általános jellegű utasítást kapna?

- Pontosan! - szólt Hartlepool.

- Mi sem egyszerűbb - folytatta Kau-dzser. - Hány embert tud munkára fogni?

- Amikor elindultunk San Franciscóból, a Jonathan legénysége harmincnégy főből állt, beleértve a tiszteket, a szakácsot és a két hajósint is, utast pedig ezeregyszázkilencvenötöt vettünk a fedélzetre. Az összesen ezerkétszázhuszonkilenc ember. De időközben sokan meghaltak közülük.

- Ráérünk még megszámolni őket. Egyelőre vegyünk kerek számot, ezerkettőszázat. Ha leszámítjuk a nőket és a gyermekeket, szemre úgy hétszáz férfi marad. Ossa két csoportra az embereit. Kétszáz ember maradjon a hajón és hordja föl a rakományt a fedélzetre. Közben én egy közeli erdőbe viszem a többieket, és kivágunk körülbelül száz fát. Ezeknek lenyessük az ágait, kettős sorban keresztben egymásra fektetjük és erősen összekötözzük őket. Így olyan talapatokat nyerünk, amelyeket egymás mellé helyezve széles rakodóúttal köthetjük össze a hajót és a partot. Dagálykor pontonhidunk lesz, apálykor pedig a sziklahátak fogják megtámasztani ezeket a tutajokat, de a biztonság kedvéért alá is fogjuk dúcolni őket. Ha így járunk el, ennyi emberrel három nap alatt kirakodhatjuk a hajót.

Hartlepool értelmesen végrehajtott minden utasítást, és amint Kau-dzser előre megmondta, 19-én estére a Jonathan teljes rakománya szárazra került. Ahogy a tüzetesebb vizsgálat megállapította, a gőzcsörlő szerencsére teljesen épen maradt, s ez a körülmény nagyban megkönnyítette a nehezebb terhek kiemelését.

Közben a három ács: Smith, Hobard és Charley irányításával a bárka javítása is serényen haladt, és március 19-én újra vízre lehetett bocsátani.

A telepeseeknek meg kellett hát választaniuk küldöttüket. Ferdinand Beauvalnak újra alkalma nyílt, hogy szónokoljon, s ezt valódi kortesbeszéd megtartására használta föl. A szerencse azonban nem szegődött melléje. Igaz, öneki még csak sikerült vagy ötven támogatót toboroznia, Lewis Doricknak - aki egyébként nem is indult jelöltként - pedig egyet sem, a szavazatok többségét mégis egy bizonyos Germain Rivière nevű kanadai francia földműves nyerte el, egy leány és négy remek fiúgyermek apja. Választói biztosak lehettek benne, hogy ő legalább visszatér.

Halg és Kau-dzser a Hoste-szigeten maradtak, a Wel-Kiej pedig Karroli vezetésével március 20-án reggel útnak indult. A többiek nekiláttak felállítani ideiglenes táborukat. Mivel nem volt szükséges hosszú távra berendezkedniük - csak a bárka visszatéréséig, tehát úgy három hétig akartak itt maradni -, nem kellett használatba venniük az összerakható házakat, csupán a hajó rakterében talált sátrakat verték fel. A poggyásztér egy külön szelvényében még rengeteg tartalékvitortát is találtak, így mindenki, sőt még a felszerelés kényesebb darabjai fölé is fedél került. Néhány rácsból még baromfiudvarokat is rögtönöztek, cölöpök és kötél segítségével pedig pár karámot ütöttek össze a Jonathan négy lábú utasai számára.

Végtére is ezek az emberek nem voltak olyan reménytelen helyzetben, mint egy ismeretlen földre vetődött, nélkülöző hajótörött. A baleset a tüzföldi szigettenger egyik pontosan föltérképezett helyén történt, legfeljebb száz mérföldnyire Punta Arenastól. Az élelmiszerek is bővében voltak. A körülmények tehát nem adtak okot komolyabb aggodalomra, s ha az éghajlat egy kicsivel enyhébb, a kivándorlók szakasztott úgy élhettek volna közeli hazaszállításukig, mintha az afrikai letelepedésük utáni első napokat töltenék.

Magától értetődik, hogy a kirakodás alatt sem Halg, sem Kau-dzser nem maradt tétlen. Mindketten derekasan kivették részüket a munkából. Különösen Kau-dzser segítségével bizonyult hasznosnak.

Akármilyen szerényen viselkedett is, akármennyire is igyekezett észrevétlen maradni, vitathatatlan szellemi fölénye mégis megmutatkozott. Ki is kérték a tanácsát. Akár egy különösen nehéz teher átszállításáról volt szó, akár csomagok lekötözéséről, akár a sátrak fölállításáról, mindig őhöz fordultak, és nem is csak Hartlepool, hanem azok a szegény emberek is - a kivándorlók nagy többsége -, akik sohasem végeztek még ilyesfajta munkát.

Letelepedésük igen előrehaladt, sőt majdnem befejeződött már, amikor március 24-én újabb ízelítőt kaptak az itteni zord éghajlatból. Hetvenkét órán át fújt a viharos szél, zuhogott az eső. Mire kissé lecsöndesedett az idő, már hiába keresték volna a Jonathant a sziklaágyán. Acéllemezek, néhány elgörbült vasrúd: ennyi maradt csupán a büszke klipperből, amely pár napja még vidáman hasította a tenger hullámain.

Habár a hajóról mindent, ami valamennyire értékes volt, már kihordtak, a kivándorlók szíve mégis elszorult hajójuk végleges pusztulása láttán. Ezzel teljesen elszakadtak a külvilágtól, s ha a bárka ne adj' isten odavész az útján, az emberiség talán soha nem szerez tudomást sorsukról.

A vihart szélcsendes időszak követte, s ez alkalmat adott arra, hogy összeszámolják a hajótörés túlélőit. Hartlepool a fedélzeti iratok alapján névsorolvasást tartott. Mint kiderült, a szerencsétlenség harmincegy emberéletet követelt: tizenötöt a legénység soraiból és tizenhatot az utasok közül.

Ezeregyszázhetvenkilenc utas maradt életben, valamint a legénységi névsorban szereplő harmincnégy tengerész közül tizenkilenc. A két tűzföldit és társát is beleszámítva tehát ezerkettőszázegy főre rúgott a Hoste-sziget lakossága, s köztük mindkét nem és minden korosztály képviselve volt.

Kau-dzser úgy döntött, hogy a szép időt kihasználva meglátogatja a Hoste-szigetnek a táborhoz legközelebb eső részeit. Úgy egyeztek meg, hogy az útra Hartlepool, Harry Rhodes és Halg kíséri el, valamint három kivándorló: az olasz származású Gimelli, az amerikai Gordon és az orosz Ivanov. Az utolsó pillanatban azonban váratlanul két újabb útitárs csatlakozott hozzájuk.

Amikor Kau-dzser a megbeszélt találkozóhelyre indult, két tíz év körüli gyerekre lett figyelmes, akik egymás nyomában láthatóan őfeléje tartottak. Szemfüles, sőt kissé pimasz ábrázatú kölyök volt az egyik, hetykén fölszegett feje, peckes járása kissé mulatságosan hatott. A másik szerényen, öt lépés távolságra követte, ahogy ez félénk kis alakjához illett.

Az előbbi odalépett Kau-dzserhez.

- Felség... - kezdte.

Kau-dzser jót derült a váratlan megszólításon, és végigmérte a lurkót. Az nem esett zavarba fürkésző tekintetétől, még a szemét sem sütötte le.

- Felség!... - nevetett Kau-dzser. - Miért szólítasz felségnek, fiam?

A gyermek meglepődött.

- Hát nem így kell szólni a királyokhoz, a miniszterekhez és a püspökökhöz? - kérdezte, mintha bizony attól tartana, hogy vétett az etikett ellen.

- Ugyan!... - kiáltott föl elképedve Kau-dzser. - Honnan veszed, hogy a királyokat, a minisztereket és a püspököket felségnek kell szólítani?

- Az újságból - felelte magabiztosan a fiú.

- Te olvasol újságot?

- Már miért ne?... Amikor kölcsönadják...

- Nohát! - mondta Kau-dzser. - Hogy hívnak? - kérdezte aztán.

- Dicknek.

- Milyen Dicknek?

A gyermek mintha nem értette volna a kérdést.

- Szóval, hogy hívták az édesapádat?

- Nincsen apám.

- Akkor hát az édesanyádat?

- Nekem nincsen se anyám, se apám, felség.

- Már megint! - kiáltott fel újra Kau-dzser, akit kezdett érdekelni ez a különös gyermek. - Pedig tudtommal én nem vagyok se király, se miniszter, se püspök!

- De maga a kormányzó! - jelentette ki határozottan a lurkó.

A kormányzó!... Kau-dzsernek rá kellett ébrednie a valóságra.

- Ezt honnan veszed? - kérdezte.

- Hogy honnan? - Dick zavarba esett.

- Nos? - unszolta Kau-dzser.

Dick kissé zavarban volt, habozott.

- Én nem is tudom - mondta végül. - Hát hiszen maga parancsol itt... És különben is mindenki így hívja.

- No de ilyet! - háborgott Kau-dzser.

Azután komoly hangon hozzátette:

- Tévedsz, kis barátom. Én nem vagyok se több, se kevesebb, mint akárki más. Itt nem parancsol senki. Itt nincsen úr.

Dick nagy szemeket meresztve, hitetlenül tekintett Kau-dzserre.

Lehetséges, hogy itt nincsen úr? Elhihette ezt ez a gyermek, akinek a világa eddig csupa zsarnokból állt? Elhihette, hogy létezik olyan ország, ahol nincsen úr?

- Itt nincsen úr - ismételte meg Kau-dzser.

Egy kis szünet után megkérdezte:

- Hol születted?

- Nem tudom.

- Hány éves vagy?

- Állítólag tizenegy leszek.

- Biztosabbat nem tudsz?

- Istenemre, nem!

- Hát a társad, akinek tőlünk öt lépésre földbe gyökerezett a lába, ő kicsoda?

- Ő Sand.

- A fivéred?

- Mondhatnánk úgy is... A barátom.

- Talán együtt nevelkedtetek?

- Nevelkedtünk? - tiltakozott Dick. - Minket nem neveltek, uram!

Kau-dzsernek elszorult a szíve. Mennyi szomorúság csengett ezekben a szavakban, pedig ahogy a gyermek kimondta őket, olyan harcias volt, mint egy kiskakas! Vannak tehát olyan gyermekek is, akiket senki sem „nevelt”!

- Akkor hát hol ismerkedtetek meg?

- A friscói rakparton.

- Milyen régen?

- Nagyon, nagyon régen... Még kicsik voltunk - keresgélte az emlékeit Dick. - Legalább... fél évvel ezelőtt!

- Az bizony hosszú idő - felelte Kau-dzser szemrebbenés nélkül.

Azzal odafordult a különös emberke hallgató társához:

- Lépj csak előbbre te is - mondta -, és ne hogy felségnek szólíts! Mi az, elvitte a macska a nyelved?

- Nem, uram - dadogta a gyermek, matrózsapkáját gyűrögetve.

- Akkor miért nem szólsz semmit?

- Mert félénk, uram - magyarázta Dick.

Mennyi lebecsüléssel mondta ezt Dick!

- Aha - nevetett Kau-dzser -, szóval félénk?... Te bezzeg nem vagy az.

- Nem, uram - válaszolta egyszerűen Dick.

- Az ördögbe is, igazad van... De hát mit csináltok itt ti ketten?

- Mi vagyunk a hajósinasok, uram.

Kau-dzsernek eszébe jutott, hogy Hartlepool csakugyan felsorolt két hajósínast is a Jonathan legénységi névsorának ellenőrzésekor.

Eddig nem tűntek fel neki a kivándorlók gyermekei között. Ha ma odamentek hozzá, akkor nyilván akarnak tőle valamit.

- Miben lehetek szolgálatotokra? - kérdezte.

Mint mindig, ezúttal is Dick volt a szóvivő.

- Szeretnénk mi is magával menni, mint Hartlepool úr és Rhodes úr.

- Azután miért?

Dicknek megcsillant a szeme.

- Hogy világot lássunk...

Világot látni!... Mennyi minden volt ebben a két szóban! A soha nem látott dolgok utáni vágy, a gyermekek csodás és furcsa álmai. Dick könyörgő arca, egész kis teste megfeszült a vágyakozástól.

- Hát te - fordult oda Kau-dzser Sandhez -, te is világot akarsz látni?

- Nem, uram.

- Akkor hát mit akarsz?

- Dickkel akarok menni - felelte szelíden a gyermek.

- Tehát szereted Dicket?

- Igen, uram! - mondta Sand, és hangjában a korához képest szokatlanul mély érzelem csengett.

Kau-dzser még nagyobb érdeklődéssel tekintett a két lurkóra.

Furcsa kis pár! De milyen bájosak és meghatóak! Végül meghozta a döntését.

- Velünk jöttök - mondta.

- Éljen a kormányzó! - kiáltottak fel a fiúk, és sapkájukat a levegőbe dobálva olyan ugrándozásba kezdtek, mint két kisgida.

Kau-dzser Hartlepooltól tudta meg két újdonsült ismerőse történetét, már amennyit a fedélzetmester ismert belőle. Ez viszont biztosan több volt, mint amit az érdekeltek maguk el tudtak volna mesélni.

Kész csoda, hogy ezek az utcára tett gyermekek életben maradtak, olyan dolog, amire az ész nem is talál magyarázatot. Márpedig életben maradtak, mert apróbb munkák révén már egészen kis koruktól kezdve fönntartották magukat: cipőt tisztítottak, bevásároltak, kocsik ajtaját nyitogatták, mezei virágot árultak (remekebbnél remekebb ötletek támadtak zsenge agyukban), de a legtöbbször, akár a verebek, ők is San Francisco utcáin találták meg a betevőt.

Fél éve még egyikük sem tudott a másik sanyarú életéről, akkor azonban olyan körülmények közt találkoztak össze, amelyeket csak a történetek jellege és szereplőik kiléte miatt nem akarunk tragikusnak minősíteni. Dick zsebrevágott kézzel, fülére húzott sapkában, kedvenc nótáját füttyörészve sétált a rakparton, amikor megpillantotta Sandet: egy vicsorgó, ugató kutya fenyegette. A rémült gyermek pityeregve hátrált a kutya elől, és tehetetlenül a könyökhajlatába rejtette az arcát. Dick egy ugrással ott termett, habozás nélkül az ijedt fiú és félelmes ellenfele közé állt, majd kis lábát erősen megvetve a kutya szeme közé nézett, és várta, mi fog történni.

Vajon ez a hetvenkedő kiállás félemlítette meg az állatot? Annyi bizonyos, hogy meghátrált, és végül farkát behúзва elsompolygott. Dick ügyet sem vetett rá többé, inkább Sandhez fordult.

- Hogy hívnak? - kérdezte gőgösen.

- Sandnek - felelte a könnyeivel küszködő fiú. - És téged?

- Dicknek... Ha akarod, legyünk barátok.

Válasz helyett Sand egyszerűen a hős karjaiba vetette magát, és ezzel megpecsételte megbonthatatlan barátságukat.

Hartlepool a távolból végignézte ezt a jelenetet. Kifaggatta a két gyermeket, akik beszámoltak szomorú sorsukról. Hartlepool csodálta Dick bátorságát, és mivel segíteni akart rajta, följárlotta, hogy fölveszi hajósinasnak a Josuah Brener háromárbocosra, amelyen szolgált. Alig mondta ki ezt, Dick rögtön azt a feltételt szabta, hogy Sandet is mindenképpen fogadják fel vele együtt. Ha tetszett, ha nem, ebbe bele kellett egyezni, és Hartlepool azóta soha nem vált meg a két elválaszthatatlan baráttól, akik a Josuah Brener után a Jonathanra is vele tartottak. Tanárukul szegődött, megtanította őket írni-olvasni, vagyis úgyszólván mindenre, amit ő maga tudott. Az elvetett mag jó talajra hullott. Hartlepool büszke lehetett a két gyerekre, ők pedig meleg hálát éreztek iránta. Igaz, a jellemük egészen különböző volt: az egyik sértődékeny, harcias, méregzsák, mindig kész, hogy bárkivel és bármivel összemérje az erejét, a másik pedig csendes, szelíd, visszahúzó, félős; az egyik védelmező, a másik védelemre szoruló; de mindketten lelkesen dolgoztak, lelkiismeretesen elvégezték a feladataikat, és egyformán ragaszkodtak közös nagy barátjukhoz, Hartlepool fedélzetmesterhez.

Ilyen újoncokkal gyarapodott hát az expedíció legénysége.

Március 28-án korán reggel indultak útnak. Nem akarták felderíteni az egész Hoste-szigetet, csak a tábor környékét. Először a Hardy-félsziget középső hegygerincein keltek át, hogy nyugati partját elérve észak felé forduljanak, majd a voltaképpen sziget déli részét átszelve a túlsó parton térjenek vissza a táborhelyre.

Már útjuk elején úgy érezték, hogy rosszul tennék, ha csak hajótörésük zord színhelye alapján ítélnék meg a vidéket, s minél nyugatabbra jutottak, annál erősebb lett ez az érzésük. A Hardy-félsziget ugyan egészen az ál-Horn-fok komor szirtjeiig sziklás és terméketlen volt, az észak-nyugat felé kirajzolódó magaslatok lábánál azonban üdén zöldellt a táj.

Ebben az irányban az erdős dombok tövében széles mezőségek váltották fel a hínártól zöldellő sziklákat, a hangáival benőtt vízmosásokat. Sárga zergevirág, kék és lila tengeri aszter, méteres aggkóró és számos törpe növény tarkállott itt: papucsvirág, kúszó zanót, árvalányhaj, virágja teljében pompázó, aprócska pimperl. A buján tenyésző, bársonyos fű kérődzők ezreit tarthatta volna el.

A kirándulók kis csapata a személyes rokonszenvek alapján oszlott csoportokra. Dick és Sand a többiek körül ugrándozott, és vargabetűikkel legalább megháromszorozták az út hosszát. A három földműves alig váltott néhány szót, csak meglepetten nézegettek körbe, míg Harry Rhodes és Halg Kau-dzser mellett gyalogolt. Ő azonban nem tárulkozott fel, ugyanolyan távolságtartó volt, mint addig. A Rhodes család iránti kezdődő rokonszenve mégis legyőzte tartózkodását. A család minden tagja tetszett neki: a komoly és jólelkű anya, az őszinte, nyílt arcú gyermekek - a tizennyolc éves Edward és a tizenöt éves Clary -, s az egyenes jellemű és józan ítéletű apa.

A két férfi baráti beszélgetésében olyan dolgokról esett szó, amelyek a másikat érdekelték. Harry Rhodes megragadta az alkalmat, hogy Magellániáról tegyen föl kérdéseket. Cserében beszámolt útítársának a kivándorlók seregének legfigyelemreméltóbb képviselőiről. Sok újdonság jutott így Kau-dzser tudomására.

Először azt tudta meg, hogyan jutott koldusbotra ötven éves korára, más hibájából a tehetős Harry Rhodes, s hogyan vándorolt ki azonnal e méltatlan sorscsapás után, hogy másutt próbálja megalapozni a felesége és a gyermekei jövőjét. Azután Harry Rhodes elmondta neki azt is, hogy a hajókönyvek adatai szerint a Jonathan utasai (a halottakat leszámítva) foglalkozásuk szerint a következőképpen oszlanak meg: hétszázötven földműves - köztük öt japán! -, ebből száztizennégy nő férfi, ugyanannyi asszonnyal és kétszázhatvankét gyermekkel (közülük néhány nagykorú); három szabadfoglalkozású, öt volt magánzó és negyvenegy mesterember. Ez utóbbiakhoz hozzá kell adni négy munkást: egy kőművest, egy asztalost, egy ácsot és egy lakatost. Ezek nem akartak kivándorolni, a gyarmattársaság csak azért vette fel őket, hogy megkönnyítsék a többiek letelepedését. Velük együtt ezeregyszázhetvenkilencre rúgott a túlélő utasok száma, ahogyan ez a névsorolvasáskor is kiderült.

Miután Harry Rhodes felsorolta e nagy csoportokat, részletesen is beszélt néhány emberről. A földművesek túlnyomó többségére alig tett megjegyzést. Éppen csak arra hívta föl Kau-dzser figyelmét, hogy a Moore fivérek - akik közül az egyik a durvaságával tűnt föl a kirakodásnál - erőszakosnak tűnnek, viszont a Riviére, Gimelli, Gordon és Ivanov családok tagjai mind megbízható, derék, jókötésű, munkaszerető emberek. A többiek: amilyen a tömeg lenni szokott. Nyilván egyenlőtlenül oszlanak meg köztük az erények, s hibáik is akadnak bőven - különösen a lustaság és a részegeskedés. Mivel azonban eddig nem történt semmi kirívó esemény, megalapozatlan lett volna ítélni az egyénekről.

A többiekről aztán annál bővebben beszélt Harry Rhodes. A társaság alkalmazásában álló négy ember kiváló munkás volt, nagyszerűen értették a mesteriségüket. Ahogy mondani szokás, ezer közül se választhattak volna jobbat. Ami kivándorló szaktársaikat illeti, minden arra utalt, hogy képességeik összehasonlíthatatlanul szerényebbek. Nagy többségük rossz arcú volt, és sejtetően gyakrabban fordult meg kocsmában, mint műhelyben.

Közülük ketten-hárman törölmetszett gonosztevőnek tündek, akiket önmagukon kívül aligha tekintett bárki is munkásnak.

Az öt magánzó közül négy nem volt más, mint a Rhodes család négy tagja, az ötödik pedig egy John Rame nevezetű, elég hitvány alak. Ez huszonöt-huszonhat éves korára már teljesen tönkretette magát kicsapongó életmódjával, amely az utolsó fillérig felemésztette vagyonát. Voltaképpen meglepő, hogy ez az életterhelten semmirekellő ilyen meggondolatlanságra szánta el magát, és csatlakozott a kivándorlókhoz.

Hátravolt még a három lecsúszott szabadfoglalkozású. Ezek három különböző országból származtak: Németországból, Amerikából és Franciaországból. A németet Fritz Grossnak hívták. Ez a megrögzött iszákos a szesz hatására egészen visszataszítóvá vált: teste felpuffadt és petyhüdt lett, nyála állandóan hatalmas hasára folyt. Arca bíborvörös, koponyája tar, fogai romlottak voltak, pofazacskói leffegtek. Hurkaszerű ujjai hihetetlen ápolatlanságával még ezek közül a nem túl finom emberek közül is kirítt. Ez az elfajzott férfi zenész volt, hegedűs, mégpedig alkalmanként zseniális hegedűs. Eltompult elméjét csak a hangszere tudta felélénkíteni. Amikor nyugodt volt, szeretettel simogatta, dédelgette hegedűjét, de hangot - kezének görcsös remegése miatt - nem tudott kicsiholni belőle. A szesz hatására azonban úrrá lett mozdulatain, megszállta az ihlet, és gyönyörű dallamokat csalt elő hegedűjéből. Harry Rhodes kétszer is tanúja lehetett ennek a csodának.

Ami a franciát és az amerikaiakat illeti, őket már bemutattuk az olvasónak: Ferdinand Beauval és Lewis Dorick volt a nevük. Harry Rhodes az ő felforgató nézeteikről is beszámolt Kau-dzsernek.

- Nem gondolja - kérdezte befejezésképpen -, hogy óvintézkedéseket kellene tenni a két forrófejű ellen? Már az út alatt is hallattak magukról.

- Miféle intézkedésre gondol? - kérdezett vissza Kau-dzser.

- Arra, hogy először nyomatékosan figyelmeztessük őket, aztán pedig tartsuk rajtuk a szemünket. Ha pedig ez sem elég, ártalmatlanná kell tenni őket, ha szükséges, elzárással.

- Ejha! - kiáltott fel gúnyosan Kau-dzser. - Maga aztán nem teketóriázna! De hát ki érezheti magát feljogosítva, hogy felebarátai szabadságára törjön?

- Az, akire nézve veszélyt jelentenek - vágott vissza Harry Rhodes.

- No de miben látja - én nem mondanék veszélyt - a veszélynek akár csak a lehetőségét is? - kérdezte Kau-dzser.

- Hogy miben látok veszélyt?... Abban, hogy fellázítják ezeket a szegény, tudatlan embereket, akiket olyan könnyű félrevezetni, mint egy kisgyereket, akik megrészegeznek minden hangzatos szótól, ha valaki a szájuk íze szerint beszél.

- Már miért akarnák fellázítani őket?

- Hogy maguknak szerezzék meg, ami a másé.

- Másnak talán van valamije? - tréfált Kau-dzser. - Nem is tudtam.

Akárhogyan is, itt, ahol nincs semmi, a király is elveszti a jogait.

- Itt van a Jonathan rakománya.

- A Jonathan rakománya köztulajdon, veszély esetén mindnyájunk sorsa rajta múlna. Ennek mindenki tudatában van, és senki sem fog egy ujjal sem hozzányúlni.

- Bárcsak ne cáfolnák meg az események! - szólt Harry Rhodes, akit felhevített Kau-dzser váratlan ellentmondása. - De az olyan emberek, mint Dorick és Beauval, nem is az anyagi érdeket nézik. Aki rosszat tesz, az a gonoszság örömeért teszi, az uralkodnivágyás pedig amúgy is mámorossá teszi az embert.

- Átkozott legyen, aki így gondolkodik! - kiáltott fel váratlan hevességgel Kau-dzser. - Mindenkit, aki uralkodni akar másokon, el kéne törölni a föld színéről.

Harry Rhodes meglepetten pillantott társára. Micsoda vad indulat szunnyad ebben az emberben, aki rendszerint olyan nyugodtan és kímérten beszél!

- Akkor Beauvalt is el kellene törölni - mondta gunyorosan -, mert ez a szószátyár alak csak szavakban hirdet végletes egyenlőséget, valójában az az egyetlen célja, hogy a hatalom őréa, a reformátorra szálljon.

- Az a rendszer, amit Beauval elgondol, gyermeteg butaság - felelte metsző hangon Kau-dzser.

- Az is csak egy módja a társadalomszervezésnek. De akárhogyan is szervezik meg a társadalmat, az igazságtalanság és az ostobaság változatlan marad.

- Akkor talán Lewis Dorickkal ért egyet? - csapott le Harry Rhodes. - Ön is azt szeretné, ha újra a vadság korában élnénk, s a társadalom kölcsönös kötelességek híján az egyének véletlenszerű csoportosulásává züllelnék? Hát nem látja, hogy ezeknek az elméleteknek az irigység az alapja, és süt belőlük a gyűlölködés?

- Ha Dorick képes gyűlöletet érezni, akkor örült - felelte komolyan Kau-dzser. - Az ember nem kéri, hogy világra jöhessen, és miután megszületik, számtalan hozzá hasonló lényt ismer meg, akik épp olyan nyomorultak és veszendők, éppen úgy szenvednek, mint ő. Ha ezek után, ahelyett, hogy szánná őket, még a gyűlölettel is gyötri magát, akkor az az ember örült, márpedig örültekkel nem szokás vitatkozni. De ha egy gondolkodó gyengeelméjű, abból még nem következik szükségképp, hogy a gondolata maga is téves.

- Törvényekre mégiscsak szükség van - erősködött Harry Rhodes -, mihelyt az emberek magányos bolyongás helyett érdekközösségre lépnek, csoportba szerveződnek. Nézzen csak körbe akár itt is! Ezt az embertömeget nem a mostani helyzet követelményei szerint válogatták össze, és nyilván nem is különbözik bármely más, véletlenül összesereglett sokaságtól. S lám, vajon nem tudtam több olyan emberről is beszámolni önnek, aki valami okból képtelen rá, hogy maga irányítsa az életét? És nyilván több ilyen is van, akit nem ismerek. Mennyi rosszat tennének ezek az emberek, ha a törvények nem tartanák féken gonosz ösztöneiket!

- Ezek az ösztönök a törvényekből erednek - vágott vissza mély meggyőződéssel Kau-dzser. - Ha nem volnának törvények, az ember nem ismerné ezeket a gyarlóságokat, és a szabadságban élve harmonikusan bontakoztathatná ki képességeit.

Harry Rhodes kételkedő arccal hümmögött magában.

- Vajon itt vannak törvények? Talán nem mennek a dolgok mégis a lehető legnagyobb rendben?

- Nem helyes ilyen példát választania - vetette ellen Harry Rhodes. - Az élet drámájában ez most csak szünet két felvonás között. Mindenki tudja, hogy átmeneti helyzetbe kerültünk, amely nem lesz tartós.

- Akkor sem volna másképp, ha állandósulna - állította Kau-dzser.

- Ebben kételkedem - mondta Harry Rhodes szkeptikusan -, és megvallom, jobban szeretném, ha nem is nyílna rá módunk, hogy kipróbáljuk.

Mivel Kau-dzser nem válaszolt semmit, csendben gyalogoltak tovább.

A keleti parton indultak visszafelé. Megkerülték a Scotchwell-öblöt, amelynek fekvése még napnyugtakor is elbűvölte a felfedezőket.

Csodálatuknál talán csak meglepetésük volt nagyobb, amikor dús legelőket pillantottak meg. Ezeket kis patakok hálózata táplálta, melyek a sziget belsejének dombjai közt eredő, tiszta vizű folyóba ömlöttek. Minden a talaj termékenységét hirdette. A buja gyepszőnyeghez méltó volt a fák változatossága. A nagy kiterjedésű erdőség délceg fái tözeges, de szilárd talajban gyökereztek, a ritkás aljnövényzet közt itt-ott szinte burjánzott a bolyhos moha. A zöld boltívek alatt gazdag madárvilág tanyázott: hatféle vöcsöktyúk - némelyik csak akkora, mint egy fűrj, mások akár egy fácán -, sok fenyőrigó és feketerigó; de e mezei madarakon kívül nagy számban éltek itt vízimadarak is: lúd, kacs, kormorán és dolmányos sirály. A réteken nanduk, guanákók és vikunyak futkároztak.

Az öböl napos déli partja (az egyenlítőnek ezen az oldalán az észak felel meg a másik földteke déli irányának) alig két mérföldnyire volt attól a helytől, ahol a Jonathan szerencsétlenül járt. Egy kis öbölben itt torkolt a tengerbe a sok-sok mellékág táplálta vízfolyás, amelynek két partját lombok árnyékolták.

E száz láb széles folyó partjain könnyű lett volna egy végleges települést építeni. A nagyobb szelektől védett öblöcske szükség esetén kikötőként is szolgálhatott volna.

Már majdnem teljesen besötétedett, amikor visszatértek a táborhelyre. Kau-dzser, Harry Rhodes, Halg és Hartlepool éppen búcsúzkodtak társaiktól, amikor az éj csöndjében hegedűszó hangzott fel.

- Hegedű!... - dörmögte Kau-dzser Harry Rhodesnak. - Az a Fritz Gross volna az, akiről beszélt?

- Ha ő az, akkor berúgott - válaszolta nyomban Harry Rhodes.

Nem tévedett. Fritz Gross csakugyan részeg volt. Amikor néhány perc múlva meglátták, erről árulkodott zavaros tekintete, vértolulós arc, nyáladzó szája. Mivel képtelen volt megállni a lábán, egy sziklának támaszkodott, hogy megőrizze az egyensúlyát. A szesz azonban előcsiholta belőle az ihlet szikráját. Táncolt a vonó, és fenséges dallam szakadt föl hangszeréből. Legalább száz kivándorló sereglett Gross köré.

Ebben a percben a szerencsétlenek mindenről megfeledkeztek: az igazságtalan sorsról, az örökös nyomorról, mostani szomorú állapotukról, jövőjükéről, mely nem ígérkezett különbnek, mint a múlt - egy kis időre álmvilágba repültek a zene szárnyain.

- A művészet ugyanúgy kell, mint a kenyér - mutatott Harry Rhodes Fritz Grossra és elmerült csodálóiira. - Miféle hely juthatna Beauval rendszerében egy ilyen embernek?

- Ne is beszéljünk Beauvalról! - mondta indulatosan Kau-dzser.

- Annyi szegény ördög hisz az ilyen ábrándkergetőknek! - felelte Harry Rhodes.

Továbbindultak.

- Csak arra volnék kíváncsi - dörmögte néhány lépés után Harry Rhodes -, hogyan tett szert Fritz Gross italra.

Akárhogyan szerezte is, nem ő volt az egyetlen. Felderítőink hamarosan egy földön heverő testbe botlottak.

- Ez Kennedy - hajolt Hartlepool az alvó fölé. - Semmirekellő fickó. A legénység egyetlen olyan tagja, aki annyit sem ér, mint a kötel, amire föl kéne húzni.

Kennedy is részeg volt. És azok a telepesek is, akik néhány száz méterrel odébb kerültek el a földön.

- Szavamra! - kiáltott föl Harry Rhodes. - Ezek arra használták fel a főnök távollétét, hogy kifosszák a raktárat!

- Miféle főnökét? - kérdezte Kau-dzser.

- Az ördögbe is, hát az öné!

- Nem vagyok főnök, ahogy más sem az - tiltakozott hevesen Kau-dzser.

- Lehetséges - hagyta rá Harry Rhodes. - De azért itt mindenki annak tekinti.

Kau-dzser már válaszolni készült, amikor egy közeli sátorból rekedt kiáltás hallatszott: mintha egy nőt fojtogattak volna.

II. AZ ELSŐ TÖRVÉNY

A Ceroni család - Lazare, Tullia és leányuk, Graziella - Piemontból származott. Amikor tizenhét évvel ezelőtt a huszonöt éves Lazare elvette a nála hat évvel fiatalabb Tulliát, két koldus-szegény ember kelt egybe. Önmagán kívül egyiküknek sem volt semmije, de szerették egymást, és az őszinte szerelem olyan erő, amely segít elviselni - sőt, néha legyőzni is - az élet nehézségeit.

Sajnos, Ceroniéknál nem így történt. A férfi rossz társaságba keveredett, és rászokott az italra, amellyel a szabadság nevében annyi meg annyi kocsmá csalogatja az élet kárvallottjait. Egykettőre részeges lett, mind gyakrabban rúgott be, s előbb mogorva, majd dühödtt, kegyetlen, sőt bősziált részeg vált belőle. Nem csoda, hogy Ceroniéknál mindennap borzasztó jelenetek játszódtak le, ami a szomszédok előtt sem maradhatott rejtve. A férfi sértegette, bántotta, verte a hősiesen tűrő Tulliát, aki ugyanazt a kálváriát szenvedte végig, amelyet oly sok szerencsétlen asszony megjárta már, s amelyen még annyian fogják követni.

Persze elhagyhatta volna - el is kellett volna hagynia - a vadállattá aljasult férfit. Mégsem tette. Olyan asszony volt, aki minden mártírium ellenére sem veszi vissza önmagát attól, akinek egyszer odaadta. Anyagilag és minden gyakorlati szempontból bizonyosan érthetetlennek lehet tartani az ilyen magatartást, de van benne valami csodálatraméltó is, ami megmutatja nekünk, hogy milyen szép lehet az önfeláldozás, és milyen erkölcsi magaslatokat képes elérni az emberi faj.

Ebben a pokolban nőtt föl Graziella. Kiskorától fogva látta, hogyan veri anyját részeg apja, tanúja volt a mindennapos jeleneteknek, hallotta Lazare mocskos szavait, amelyek úgy bugyogtak elő a szájából, mint szennyvíz a csatornából. Abban a korban, amikor a kisleányok még csak a játékokra gondolnak, ő már megismerte az élet könyörtelen valóságát, és mindenért keményen meg kellett küzdenie.

Tizenhat éves korára Graziella komoly nagylány lett, erős akarata felvértezte a lét korán megtapasztalt kíméletlensége ellen. De bármilyen kegyetlen volt is hozzá a sors, a jövő nem lehetett számára borzasztóbb a múltnál! Termetre magas volt és sovány, haja barna: nem kifejezett szépség, de szemében és értelmes arcában nagy vonzerő rejlett.

Lazare Ceroni életmódjának meglettek a természetes következményei, és otthonában hamarosan gyakori vendéggé vált a pénzzavar. Nem is történhetett volna másképpen. Az ital pénzbe kerül, és aki iszik, nem tud közben keresni. Kettős a kár. A pénzzavar szép lassan a szegénységnek adta át a helyét, a szegénység pedig a legsötétebb nyomornak. Ekkor választották azt az utat, amelyre a lecsúszottak szoktak lépni: jobb jövő reményében hazát cseréltek. Így esett, hogy a Ceroni család keresztülvándorolt Franciaországon, átkelt az óceánon, és Amerikát átszelve végül San Franciscóban kötött ki. Útjuk tizenöt évig tartott!

Mire San Franciscóba értek, már szó szerint koldusbotra jutottak: ettől Lazarénak kinyílt a szeme, és ráébredt, micsoda pusztítást végzett. Végre hallgatott felesége könyörgésére, és - annyi év után először - ígéretet tett, hogy megjavul.

Megtartotta a szavát. Nem járt többé kocsmába, és szorgos munkájának hála, a jó mód visszatért otthonukba. Sikertől összegyűjteniük ötszáz frankot, azt a tekintélyes összeget, amelyet a Lagoa-öböl Gyarmattársasága megkövetelt a leendő telepeseiktől. Tullia már éppen hinni kezdett benne, hogy újra lehetséges számukra a boldog élet, amikor a Jonathan hajótörése és a rákövetkező kényszerű tétlenség mindent kétségessé tett.

Hogy valamivel elüsse az üres órákat, Lazare más kivándorlókkal barátkozott, és rokonszenve természetesen a magafajták felé terelte.

Ezeket is gyötörte az unalom, és nagyon bánták, hogy nélkülözniük kell szokásos mulatságaikat; természetes hát, hogy amikor az öntudatlanul is főnöknek tekintett férfi eltávozott, éltek a kiváló alkalommal. Alig tették ki a lábukat Kau-dzser és társai, az alávaló banda máris megkaparintotta a Jonathan egyik rumoshordóját, és szabályos orgiát rendezett. A szokás hatalmától vezérelve Lazare sem tudott ellenállni régi szenvedélyének, és a többiekkel tartott. Amikor elborult aggyal hazatántorgott a sátrába, felesége és leánya már sírva várták.

Nem maradhatott el a jelenet. Először azt kiabálta, hogy miért nincsen még kész a vacsora, majd amikor föltálaták neki az ételt, a két nő szomorúsága volt az ürügy, hogy magából kikelve egyre szörnyűbb szitkokkal illesse őket.

Graziella mozdulni sem tudott, dermedt borzalommal figyelte ezt a lealjasult lényt, az apját. Maga sem tudta, szégyene vagy bánata-e a nagyobb.

Tulliának azonban majd megszakadt sokat túrt szíve. Még egyszer füstbe menne hát minden reménye, újból pokollá válnék az életük? Sírva fakadt, könnyei csak úgy patakzottak hervadt orcáin.

Több se kellett, hogy kitörjön a vihar.

- Majd én teszek róla, hogy elapadjanak a könnyeid! - kiáltotta őrvöngve Lazare.

Azzal torkon ragadta feleségét. Graziella hiába próbálta kiragadni szerencsétlen anyját a gyilkos szorításból.

A dráma csendben zajlott. Lazare tompa szitkozódásán kívül egy hang sem hallatszott. Sem Graziella, sem az anyja nem kiáltott segítségért. Ha egy apa a leányát kínozza, ha egy férj a feleségét gyilkolja, az olyan szégyen, amit a család tagjainak életük árán is titkolniuk kell a külvilág elöl. Amikor azonban hóhéra lazított a szorításán, Tullia torkából mégis feltört a fájdalom rekedt kiáltása: ezt hallotta meg Kau-dzser. Ez a szándéktalan panaszos hang a vég-sőkig dühítette az eszét veszített férfit. Ujjai még erősebben fonódtak az asszony nyaka köré.

Ekkor egy vaskéz markolta meg a vállát. Lazare ujjai szétnyíltak, ő maga a sátor túlsó végébe hemperedett.

- Micsoda?... Mi az?... - hebegte.

- Csönd legyen! - dördült egy parancsoló hang.

A részegnek nem kellett kétszer mondani. Indulata egy szempillantás alatt elpárologott, ólmos fáradság nehezedett tagjaira, és azonnal álomba zuhant.

Kau-dzser az ájult asszony fölé hajolt, hogy elsősegélyben részesítse. Nyomában Halg, Rhodes és Hartlepool is a sátorba lépett, és felindultan szemlélték a jelenetet.

Tullia végül felnyitotta a szemét. Az idegen arcok láttán egy pillanat alatt megértette, mi történt. Első gondolata az volt, hogy mentséget keressen a férfinak, aki az imént oly rettentő kegyetlenséggel tört az életére.

- Köszönöm, uram - támaszkodott föl. - Semmi baj... Már el is múlt... Milyen bolond vagyok, hogy ennyire megijedtem!

- Ki ne ijedt volna meg az ön helyében! - kiáltott fel Kau-dzser.

- Ugyan! - válaszolt sietve Tullia. - Lazare nem rossz ember... Csak tréfálni akart...

- És gyakran tréfálkozik így? - kérdezte Kau-dzser.

- Soha uram, soha! - bizonygatta Tullia. - Lazare jó férj... Nincsen nála derekabb ember...

- Nem igaz - szólt egy határozott hang.

Kau-dzser és társai megfordultak. Megpillantották Graziellát, akit eddig nem is láttak a sátor félhomályában; most halványsárga fényt vetett rá egy lámpás.

- Kicsoda maga, gyermekem? - kérdezte Kau-dzser.

- Az ő lánya - mutatott Graziella a részeg emberre, aki hangosan hortyogott a sarokban. - Bármennyire is szégyellem, meg kell ezt mondanom, hogy higgyenek nekem és segítsenek szegény édesanyámon.

- Graziella!... - könyörgött összetett kézzel Tullia.

- Mindent elmondok - szólt határozottan a lány. - Most először akadnak védelmezőink. Nem hagyom őket úgy elmenni, hogy ne ébresszek bennük szánalmat.

- Beszéljen, gyermekem - szólt jóságosan Kau-dzser. - Számíthat segítségünkre és védelmünkre.

E bátorításra Graziella elfúló hangon elmondta édesanyja életét. Nem titkolt el semmit. Mesélt Tullia végtelen gyöngédségéről, és arról, hogy mit kapott érte cserébe.

Beszámolt apja lezüllesztéséről. Kau-dzserék lelki szemeikkel maguk előtt látták, hogyan vonszolta hajánál fogva, hogyan ütötte-verte, hogyan tiporta meg ez az ember a feleségét. Graziella felidézte nyomorúságuk napjait, amikor nem volt ruhájuk, tűzifájuk, kenyérük, néha meg tető sem a fejük felett; magasztalta anyja hősie szelídségét, aki még a legkegyetlenebb megpróbáltatások közt sem hazudtolta meg önmagát.

A szörnyű elbeszélést hallgatva édesanyja csendesen sírdogált.

Leánya hangjára mintha minden kiállt szenvedése egyszerre föltámadt volna a múltból, hogy fájó szívét gyötörje.

Szinte összeroppant az emlékek súlya alatt. Nem volt többé ura önmagának, nem maradt ereje, hogy tovább védelmezze és mentegesse hóhérát.

- Jól tette, hogy elmesélte ezt nekünk, gyermekem - mondta megindultan Kau-dzser, amikor Graziella befejezte elbeszélését. - Biztos lehet benne, hogy nem hagyjuk magára, és segítünk az édesanyján. Neki ma este pihennie kell: próbáljon meg aludni, és reménykedjék jobb jövőben.

Amikor kiléptek a szabadba, Kau-dzser, Harry Rhodes és Hartlepool egy pillanatig csendben meredt egymásra. Lehetséges volna, hogy egy ember idáig aljasuljon? Miután friss levegőt véve kitágították elszorult keblüket, már indulni készültek, amikor Kau-dzser észrevette, hogy kis csoportjából hiányzik egy fő. Halg eltűnt mellőlük.

Mivel a fiatalember nem maradhatott másutt, Kau-dzser ismét belépett a Ceroni család sátrába. Halg csakugyan ott volt: annyira elmerült a csodálatban, hogy nem vette észre sem társainak távozását, sem azt, hogy egyikük visszajött. A sátor falának támaszkodva Graziellát nézte, és arcán a szánakozás mellett valódi elragadtatás tükröződött. Graziella pár lépéssel odébb állt lesütött szemmel, és úgy tűnt, hogy a fiú tekintete nincsen ellenére. A fiatalok nem szóltak egymáshoz. Az iménti megrázkódtatások után hagyták, hogy szívük csöndben föltárljon a szelídebb érzelmek előtt.

Kau-dzser elmosolyodott.

- Halg!... - szólította halkan.

A fiatalember összerezte; nem kérte magát, és már ki is lépett a sátorból. Azonnal továbbindultak.

A négy felderítő csöndben lépkedett, mindegyikük a gondolataival volt elfoglalva. Kau-dzser összeráncolt homlokkal töprengett azon, aminek az imént szem- és fültanúja volt. A legjobban nyilván úgy segíthetne a két nőn, ha kínzójukat nem hagyná italhoz jutni.

Lehetséges ez? Kétségtelenül, még hozzá különösebb nehézség nélkül, hiszen alkoholnak nyoma sincs a Hoste-szigeten; szesz csupán a Jonathan rakományában található, melyet a partra hoztak.

Elég volna egy-két őrt mellé állítani...

Igen ám, de ki jelölne ki öröket? Ki merne parancsokat adni, tilalmakat szabni? Ki érezhetné magát feljogosítva, hogy bármilyen módon korlátozza embertársainak szabadságát, hogy őhelyettük döntsön? Ilyesmit csak egy főnök tehetett volna, márpedig a Hoste-szigeten nem volt főnök.

Ugyan már! Persze, hogy volt vezető, legalábbis lehetséges vezető a szigeten. Ki más is lehetett volna, mint az a férfi, aki a biztos halálból mentette meg a többieket, az egyetlen, aki jól ismerte ezt az isten háta mögötti vidéket, akiben mindenki másnál magasabb fokon párosult az értelem, a tudás és a jellemszilárdság?

Gyávaság lett volna, ha Kau-dzser tovább áztatja önmagát.

Tudomásul kellett vennie, hogy ezek a szerencsétlenek őrajta csüggenek tekintetükkel, őrá hagyták, hogy a közösség nevében cselekedjék, benne bíznak, őtől várnak segítséget, tanácsot és döntést. Akár akarja, akár nem, a hajótöröttek túlnyomó többsége hallgatólagos megegyezéssel őt tekinti természet adta főnökének.

Ki hitte volna? Ő, a szabadgondolkodó, aki nem tűrt semmi kényszert, ő került most abba a helyzetbe, hogy másoknak parancsoljon, hogy törvényeket szabjon; ő, aki nem ismert el semmilyen törvényt!

Micsoda fintora a sorsnak, hogy az anarchizmus apostola, aki a „Se Isten, se úr” híres jelszavát vallotta, most maga kényszerült uralkodni, hogy épp arra ruházták a hatalmat, aki teljes lelkéből, vadul gyűlölte a hatalom gondolatát!

Nézzon szembe ezzel a gyűlöletes megpróbáltatással? Ne meneküljön inkább el e szolgálalkú lények elől?...

De mi történnék a hajótöröttekkel, ha magukra hagyná őket?

Micsoda szenvedésekért kellene majd okolnia önmagát? Mindenkinél joga van elvont eszmékben hinni, de aki ezek kedvéért behunyja a szemét a való élet előtt, tagadja azt, ami nyilvánvaló, és önhittségében nem enyhít az emberek nyomorán, pedig tehetné, az nem méltó az „ember” névre. Bármilyen bizonyosnak tűnnek is elméletei, a nemeslelkű ember képes leszámolni velük, ha embertársainak java nyilvánvalóan ezt követeli meg.

Márpedig mi lehetett volna ennél világosabb és nyilvánvalóbb? Aznap este már számos részeggel találkozott - s talán még ezeknél is többen voltak, akiknek a részegsége nem tudódott ki. Hogy is tűrhetné a mértéktelen italozást, amikor tartani lehet tőle, hogy a békés sokaágban veszekedés, verekedés robban ki, sőt talán gyilkosság történik? Hiszen a szörnyű méreg már éreztette is hatását! Maga is láthatta szomorú következményeit Ceroniéknaál.

Már a Rhodes család sátrához közeledtek, búcsúzni készültek, és Kau-dzser még mindig habozott. De nem olyan ember volt ő, aki megfutamodik a felelősség elől. Nagy fájdalmat kellett leküzdenie - de az utolsó pillanatban mégis meghozta döntését. Hartlepoolhoz fordult.

- Úgy véli, hogy számíthat a Jonathan legénységének hűségére? - kérdezte.

- Kennedy és Sirdey, a szakács kivételével felelek értük - szólt Hartlepool.

- Hány ember áll rendelkezésére?

- Magamat is beleértve tizenöt.

- A többi tizennégy engedelmeskedni fog önnek?

- Bizonyosan.

- És ön...?

- Hogyhogy én?

- Van itt valaki, akit felettesének ismer el?

- Hát... természetesen ön, uram - felelte Hartlepool, mintha ehhez nem is férhetne kétség.

- Miért?

- Az ördögbe is, uram... - esett zavarba Hartlepool. - Végtére is az embereknek itt is - mint mindenhol másutt - szükségük van egy vezetőre. Ez magától értetődik, a teremtetését!

- És miért volnék én a vezetőjük?

- Mert más nincsen - tárta szét a karját Hartlepool, hogy nyomatékot adjon e cáfolhatatlan érvnek.

Válasza csakugyan elejét vette a vitának. Erre nem lehetett mit felelni.

Kau-dzser újra hallgatott egy percig, majd határozottan így szólt:

- Ma estétől fogva őrséget állít a Jonathanról kirakodott holmi mellé. Emberei kettesével váltják egymást, és nem engednek senkit a közelébe. A szeszre különösen ügyeljenek.

- Rendben, uram - felelte egyszerűen Hartlepool. - Öt percen belül meglesz.

- Jó éjszakát! - szólt Kau-dzser, majd önmagával és a világgal elégedetlenül, nagy léptekkel eltávozott.

III. A SCOTCHWELL-ÖBÖLBEN

A Wel-Kiej április 15-én érkezett vissza Punta Arenasból. A sorsukat tudni akaró kívándorlók, mielőtt megpillantották, mind arra a partszakaszra tódultak, ahová a hajó tartott.

A tömeg áramlását azok a könyörtelen törvények szabályozták, amelyek tökéletlen bolygónk felszínén minden hasonló csoportosulásra érvényesek: egy szó mint száz, a legjobb helyeket a legerősebbek foglalták el. A nőknek a hátsó sorok maradtak. Innen ugyan nem láthattak és nem hallhattak semmit, de azért annál lelkesebben és lármásabban cserfeltek, és máris megtárgyalták a híreket, amelyeket a bárka még meg sem hozott.

Elöl a férfiak álltak, ki-ki testi erejével és durvaságával fordítottan arányos távolságra a víztől. A gyerekekből - akiknek minden csak alkalom a játékra - mindenhová jutott. A legkisebbek verébként ugrándoztak a tömeg szélén; mások beszorultak a sokadalomba, és nem juthattak se előre, se hátra; megint mások apránként átfurakodtak az emberseregleten, és kíváncsi pofikájuk az első sorban állók lába közül kandikált elő; a legszemfülesebbek pedig még a testüket is keresztül tudták préselni ott, ahol a fejük átfért.

Mondanunk sem kell, hogy Dick kölyök az élelmesek közé tartozott; ráadásul ő nem is csak önmaga kedvéért küzdötte le az akadályokat, hanem magával hurcolta az elmaradhatatlan Sandet, és még egy másik gyermeket is, akivel a két hajósinas ugyan csak egy hete barátkozott meg, de már úgy érezték, hogy kapcsolatuk kezdete az idők homályába vész. Marcel Norely, aki hasonló korú volt, mint két pajtása, bizvást számíthatott ragaszkodásukra, hiszen a védelmükre szorult. A szenvedő arcú, vézna kisfiú nyomorék volt: béna jobb lába néhány centiméterrel rövidebb maradt a balnál. Ez a kellemetlenség egyébként nem vehette el a kis Marcel jókedvét, s mivel figyelemre méltó ügyességgel kezelte a mankóját, mindenféle játékban épp oly lelkesen és sikeresen vett részt, mint a társai.

Míg a kívándorlók egymás sarkát taposva rohantak a tengerpartra, Dick - nyomában Sanddel és Marcellel - már be is ügyeskedett az elsőnek érkezettek közé, s bár alig értek a felnőttek derekáig, még eléjük is tudtak furakodni. Ezt a jeles tettet sajnos csak úgy hajthatták végre, hogy megzavarták a már ott állókat; balszerencsájukra ezek egyike nem volt más, mint Fred Moore, az idősebbik a két erőszakos Moore fivér közül, akiről Harry Rhodes beszámolt Kaudzsernek.

Amikor a jókötésű, majd hat láb magas Fred Moore megérezte, hogy valaki az alapjaiban akarja megingatni, cifrán elkáromkodta magát.

Több se kellett a csúfolódó kedvű Dicknek. Sandhez és Marcelhez fordult, akik az ő példájára igyekeztek utat törni maguknak.

- Ejnye - szólt -, ne lökdössétek már ennyire a szegény urat, az ördög vigyen el! Mire jó ez? Majd szépen a háta mögé állunk, és átnézünk a feje fölött.

Kis szónokunk kijelentése aprócska termetét tekintve olyan arcátlan volt, hogy a közelben állók akaratlanul is elnevették magukat. Fred Moore-nak ettől igen rossz kedve támadt. Dühében elvörösödött.

- Te kurafi! - dörrent rá.

- Köszönöm a bókját, nagytiszteletű uram, bár kissé töri az angolt. Úgy kell mondani, hogy „úrfi” - tréfálkozott Dick.

Fred Moore előrelépett, de a mellette állók visszatartották, és azt tanácsolták, hagyja békén a gyerekeket. Dick és két kis barátja kerekét oldottak, és előzékenyebb kivándorlók orra előtt követték a tengerpart vonalát.

- Megállj csak, gyerek - fenyegetőzött a mozdulatlanságra kárhoztatott Fred Moore -, meghúzom még a füledet!

Dick, aki immár biztonságban érezte magát, tetőtől talpig végigmérte ellenfelét.

- Előbb keríts magadnak egy létrát, barátocskám! - szólt vissza fensőbbbségesen, mire újból kitört körülöttük a nevetés.

Fred Moore megvonta a vállát, Dick pedig örült, hogy övé lett az utolsó szó. Többet ügyet sem vetett a férfit, inkább teljes figyelmét a bárkának szentelte, amelynek az orra épp ebben a pillanatban csikordult meg a parti kavicson.

Mihelyt a Wel-Kiej megállt, Karroli máris a vízbe ugrott, hogy szilárdan lerögzítse a horgonyt a szárazföldön. Azután segített utasának partra szállni, majd a hosszú távollét után boldogan sietett Halghoz és Kau-dzserhez.

Igaz, hogy a tűzföldiek érzelmvilága általában elég szegényes, de az is bizonyos, hogy révkalauzunk kivétel volt e szabály alól. Aki látta, hogyan pillantott fiára és Kau-dzserre, annak nem lehetett kétsége efelől. Az utóbbi iránti odaadó kutyahűsége nem ismert határt; nem véletlen, hogy ránézésre az embernek Karroliról egy derék eb jutott eszébe.

Az ő feltétlen odaadásával csak Halg épp olyan heves, de tudatosabb ragaszkodása ért föl. A fiatalember apja természet szerint Karroli volt, szellemi atyja azonban Kau-dzser. Egyiküknek az életét, a másiknak az értelmét köszönhet: a rejtélyes emberkerülő tanításai csiszolták szellemét, ő népesítette be elméjét olyan érzésekkel és gondolatokkal, amelyeket a szigetvilág elmaradott bennszülöttei nem ismerhettek.

Kau-dzser bőkezűen viszonzta az iránta táplált érzést.

Halgon kívül senki más nem lelt már helyet ennek a kiábrándult embernek a szívében, aki a gyermek iránti szeretetétől eltekintve csak az általános és személytelen önzetlenséget ismerte, amely lehet ugyan nagyszerű és csodálatra méltó érzés, de tárgyának elvontsága miatt jobban illik egy isten végtelen szívéhez, mint a halandók közepszerű lelkéhez. Ez az érzés ragyogó szépsége dacára talán azért nem bővíti el az embereket, talán azért ütköznek meg rajta, mert sejtik ezt az aránytalanságot; és azért érzik embertelennek, mert ők nem érnek fel hozzá. Meglehet, saját szívük szegénységéből kiindulva vélik úgy, hogy az ilyenképpen megosztó szeretetből egynek túlságosan kicsi rész jut, s ezért az ember jobban, bár kevésbé nemesen cselekszik, ha csak keveseknek, de fenntartás nélkül juttat belőle.

Míg ez a három egymás számára oly fontos ember a viszontlátás örömeivel volt elfoglalva, és az út eseményeiről beszélgettek, a kivándorlók közrefogták Germain Riviére-t és küldetésének eredményéről faggatták. A legkülönbözőbb kérdések röpködtek a levegőben, de mindegyik egy dolog körül forgott: miért a bárka tért vissza, miért nem egy nagyobb hajót pillantottak meg, amely mindnyájukat képes lenne hazaszállítani?

Germain Riviére nem tudta, melyikükre figyeljen inkább; csöndet intett, majd Harry Rhodes pontos kérdésére válaszolva röviden beszámolt útjáról. Punta Arenasban beszélt Aguire kormányzóval, aki a chilei kormány nevében ígéretet tett, hogy a hajótöröttek segítségére sietnek. Mivel azonban akkora hajó, amely mindnyájukat elszállíthatná, pillanatnyilag nem horgonyzott Punta Arenasban, türelemmel kell lenniük. Helyzetük különben nem ad okot

semmi nyugtalanságra. Mivel a hajón szállított holmik épségben maradtak, élelmük pedig majd másfél évig kitarthat, nyugodtan várakozhatnak.

Nem hallgathatja el, hogy meglehetősen soká kell majd várniuk. Az ősz legelején járnak, s hacsak nincs vészhelyzet, nem okos dolog ebben az évszakban hajót küldeni e vidékre. Közös érdekük, hogy az utat tavaszra halasszák. Október elején, vagyis hat hónapon belül hajó indul a Hoste-szigetre.

A hír szájról szájra járt, és pár perc alatt elérte a leghátsó sorokat is. A hajótöröttek megdöbbenéssel fogadták.

Még hogy hat hosszú hónapot töltsenek el ezen a földön! Addig nem is érdemes belefogni semmibe, hiszen kemény tél vár rájuk, s a hiábavaló áttelelés után tavasszal úgyis el kell hajózniuk! Az imént még oly zajos tömeg egyszerre elcsendesedett. Az emberek lesújtottan tekintettek egymásra. Csúnya sértésekkel illették a punta arenasi kormányzót. Mivel azonban haragjuk nem talált újabb táplálékra, hamarosan lecsillapodtak. A kivándorlók kezdtek szétoszlani, és ki-ki elkomorulva a sátra felé igyekezett.

Útközben azonban akaratlanul is megálltak, mert egy újonnan formálódó csoport vonzotta magához őket, amelyet az iménti csődületből elszéledők alkottak. Amikor gépiesen megálltak, észre sem vették, hogy odasodródásukkal ipso facto Ferdinand Beauval hallgatóságává vedlettek át. Emez ugyanis alkalmasnak találta a pillanatot, hogy újabb szónoklattal rukkoljon ki, s mint először, ezúttal is egy néptribunhoz illő magasságból, egy szikla tetejéről szólott társaihoz. Mint sejthetjük, a szocialista szónok nem kímélte a kapitalista rendszert mint olyat, s még kevésbé a punta arenasi kormányzót, akit szerinte a „kapitalizmus termelt ki”.

Ékesszólóan bélyegezte meg annak a hivatalnoknak az önzését, aki a legelemibb emberséget sem ismerve könnyedén sorsára hagy ennyi, minden veszélynek és nyomorúságnak kitett szerencsétlent.

A kivándorlók csak fél füllel hallgatták a néptribun szónoklatát. Mire jó a szócséplés? Beauval ágálhat, ahogy neki tetszik, de ettől ők egy lépéssel sem jutnak előre. A szavak itt mit sem érnek, nem segíthet, csak a tett. De mit kell tenniük? Ezt igazából egyikük sem tudta. Szemüket a földre szegezve, elszánt együgyűséggel töprengtek, merre vezet kiút mostani helyzetükből, de alig remélték, hogy maguktól rátalálnak a megoldásra.

Bizonytalan elméjükben lassacskán mégis testet öltött egy gondolat. Talán akad valaki, aki tudja, mit kell tenniük. Talán az az ember, aki már nem is egyszer kihúzta őket a bajból, talán majd ő gyógyírt lel gondjaikra, mihelyt értesül róluk. Félénk pillantásuk ezért Kau-dzserre irányult, akihez éppen ekkor lépett oda Harry Rhodes és Germain Riviére. Miután az ezerkét-száz lelket számláló közösség egyetlen tagja sem vállalhatta, hogy a többiek helyett döntsön, a legegyszerűbb mégiscsak az volt, hogy a tapasztalt és önfeláldozó Kau-dzser tanácsára hagyatkozzanak; e választásnak legalább megvolt az a hasonlíthatatlan előnye, hogy nem kellett feleslegesen törniük a fejüket.

Miután ily módon egyelőre megszabadultak gondjuktól, a kivándorlók egymás után hagyták faképnél Ferdinand Beauvalt, akinek hallgatósága hamarosan híveinek megszokott körére fogyatkozott.

Harry Rhodes beszámolt a két tűzföldi mellett álló Kau-dzsernek a fejleményekről: ismertette vele a punta arenasi kormányzó választát, és elmondta, hogy a kivándorlók erősen tartanak a sarkvidéki tél zordságától.

Ez utóbbit illetően Kau-dzser megnyugtathatta beszélgetőtársát: a magellániai tél rövidebb és enyhébb az izlandinál, a kanadainál vagy az amerikai unió északibb államainak telénél, és a szigetek éghajlata egészében véve hasonlít Afrika azon részének klímájára, amely felé a Jonathan tartott.

- Készséggel hiszek önnek - mondta Harry Rhodes, de hangjában egy csöppnyi kétkedés bujkált. - De nem volna-e mindenképp előnyösebb a kissé barátságosabb Tűzföldön áttelelnünk, mint a Hoste-szigeten, ahol eddig egy teremtet lélekkel sem találkoztunk?

- Nem - felelte Kau-dzser. - Semmi előnnyel sem járna, ha áttelepednénk a Tűzföldre: ellenkezőleg, rendkívüli kényelmetlenséget okozna, hogy meg kellene válnunk a felszereléstől. A Hoste-szigeten kell maradnunk, de az eddigi táborhelyet késedelem nélkül hagyjuk el.

- És hová menjünk?

- A Scotchwell-öbölbe, amelyet kirándulásunk alkalmával körbejártunk. Ott könnyedén találunk alkalmas terepet a Jonathanról kirakodott összerakható házaknak, míg itt egy talpalatnyi lapos terület sincsen.

- Ön tehát azt tanácsolja - kiáltott fel Harry Rhodes -, hogy szállítsuk el két mérföld távolságra a teljes súlyos felszerelést, és hogy szabályosan rendezkedjünk be ott!

- Ez elkerülhetetlen - jelentette ki Kau-dzser. - A Scotchwell-öböl fekvése kiváló, védve van a nyugati és a déli szélről, ráadásul a tengerbe torkolló folyó bőséges ivóvíz-ellátást biztosít. A komolyabb berendezkedés pedig nem csupán szükséges, hanem sürgős is. Ezen a vidéken nincs kérlelhetetlenebb ellenség a nedvességnél. Mindennél fontosabb, hogy megvédjük magunkat tőle. Különben sincs vesztegetnivaló időnk, a tél egyik napról a másikra beköszönhet.

- Ezt mondja el a társainknak is - javasolta Harry Rhodes. - Pontosabb képet nyerhetnének helyzetükről, ha azt ön festené le előttük.

- Szívesebben venném, ha ön vállalná magára ezt a feladatot - válaszolta Kau-dzser. - Természetesen azért rendelkezésre állok, ha bárkinek szüksége van rám.

Harry Rhodes rögtön beszámolt erről a beszélgetésről a kivándorlóknak. Nagy meglepetésére nem is fogadták olyan rosszul a hírt, ahogy gondolni lehetett volna. Miután az iménti csalódás reménytelenséggel töltötte őket, most örültek, hogy egyszerre valami kézzelfogható feladat áll előttük, és valaki ráadásul a sikert is szavatolja. Az emberi szívben mindhalálig szunnyadó remény is megtette a magáét. Bármilyen változást ugyanilyen bizakodással fogadtak volna. Az emberek ujjongtak a hírre, hogy a Scotchwell-öbölbe fognak költözni, és máris csodás álmokat szövögettek.

Igen ám, de hogyan fogjanak hozzá? Mi módon szállíthatják el a teljes felszerelést két mérföldes távolságra a sziklás tengerparton, ahol járt útnak vagy ösvénynek nyoma sincs? Miután mindenki kérlelte, Harry Rhodesnak vissza kellett mennie Kau-dzserhez, hogy megkérje: ha már figyelmeztetett a munka halaszthatatlanságára, szíveskedjék meg is szervezni azt.

Kau-dzser szó nélkül engedett a közóhajnak, és irányítása alatt azon nyomban munkához láttak.

Legelőször kezdetleges útfélét rögtönöztek ott, ahová a legmagasabb dagály sem ért el. A nagyobb sziklák körül csak elegyengették a talajt, az elmozdíthatókat el is görgették. Már április 20-ára befejezték ezeket az előkészületeket, és nekiláthattak a voltaképpeni szállításnak.

Erre a célra a Jonathan kirakodásához készített pallókat használták fel. Kisebb raklapokat ácsoltak belőlük, kerék gyanánt gondosan lehántolt és lekerekített fátörzseket szereltek alájuk, s a kezdetleges kocsik elé már be is foghatta magát a telepesek apraja-nagyja. A sziklafal és a tenger közti partrészen hamarosan hosszú sorban követték egymást a kezdetleges, embervonta kocsik. A festői látvány lelkes kiáltásokat csalt elő ezerkétszáz ziháló kebelből.

A Karroli és fia kormányozta Wel-Kiej nagy segítségükre volt. A bárka szüntelenül ingázott a hajótörés helye és a Scotchwell-öböl között, hozta a nagyobb és sérülékenyebb holmikat. A munka így sokkal rövidebbnek ígérkezett.

Örvendhettek is ennek a könnyítésnek, mert a rossz idő több ízben megakasztotta a munkát. A viharok ízelítőt adtak a rájuk váró télből. Ilyenkor az utoljára lebontandó sátrakban kerestek menedéket, míg a szél csendesedtével újra neki nem veselkedhettek a munkának.

Kau-dzser nem csupán bátorító tanácsokat adott, hanem maga is jó példával járt elől. Egy pillanatra sem maradt tétlen.

Szüntelenül a szállítóúton járkált, és mindig ott termett, ahol jótanácsra vagy segítő kézre volt szükség. A telepesek meglepve nézték ezt a fáradhatatlan férfit, aki önszántából osztozott kemény munkájukban, pedig bármikor épp úgy eltűnhetett volna mellőlük, ahogyan jött.

Kau-dzsernek ilyesmi eszébe sem jutott. Minden erejével, önzetlenül a véletlen szabta feladatnak szentelte magát; örült, hogy hasznára lehet ezeknek a szerencsétleneknek, akiknek a sorsát a szíven viselte.

Nem mindenki gondolkodott azonban olyan erkölcsösen, mint ő, akiben egy percre sem merült fel holmi önző szökés terve. Pedig akárki könnyűszerrel hatalmába keríthette a bárkát, hogy vitorlát bontson és melegebb vidék felé vegye az útját. Még üldözőktől sem kellett volna tartania, hiszen a kivándorlóknak nem volt más vízi járművük. Csak furcsállni lehetett, hogy eddig senki nem próbálkozott meg ezzel a pofonegyszerű tervvel.

Ennek nyilván az állta útját, hogy a Wel-Kiej soha nem maradt őrizetlenül. Napközben Halg és Karroli közlekedtek vele, éjjel pedig rajtuk kívül Kau-dzser is a hajón aludt. Azoknak tehát, akik meg akarták kaparintani a bárkát, ki kellett várniuk a kedvező alkalmat.

Ez a pillanat végül május 10-én érkezett el. Amikor az aznapi első forduló után Kau-dzser visszatért a Scotchwell-öbölből, azt látta, hogy a két tűzföldi a parton integet, miközben a Wel-Kiej már háromszáz méternyire, teljes vitorlázattal halad a nyílt tenger felé. A fedélzeten négy embert lehetett látni, de ilyen távolságból nem tudták kivenni az arcukat.

Kau-dzser pár szóból megtudta, hogy mi is történt. Karroli és fia rövid időre őrizet nélkül hagyták a hajót. A tettesek ekkor ugrottak fel a fedélzetre. Amikor észrevették a rablókat, már késő volt közbelépni.

Az új telephelyről viasszaszállingózó kivándorlók egyre számosabban gyűltek Kau-dzser és két társa köré. Tehetetlenül, tanácstalanul, szó nélkül nézték, hogyan ring tova kecsesen a hullámokon a Wel-Kiej. Súlyos csapás volt ez a hajótöröttek számára: elvesztették a mostani munkájukat gyorsító értékes segédeszközt, s ráadásul szükség esetén már a külvilággal sem léphettek kapcsolatba. A Wel-Kiej gazdáinak számára pedig a bárka elrablása borzasztó csapást jelentett.

Kau-dzser szívét bizonyosan előntötte a harag, de egy arcizma sem rezdült. Szokásos zárkózott, hideg, szenvtelen arckifejezésével figyelte a távolodó hajót, amely hamarosan eltűnt a part egyik kiszögellése mögött. Kau-dzser a körülötte állókhoz fordult:

- Munkára! - mondta nyugodt hangon.

Újult erővel láttak a dologhoz. A bárka elvesztése arra kényszerítette őket, hogy nagyobb tempót diktáljanak, ha az igazi tél beállta előtt el akarnak készülni. Tulajdonképpen szerencsésnek tarthatták magukat, hogy az aljas rablásra nem a munka első napjaiban került sor. Akkor talán nem is tudtak volna megbirkózni a holmik átszállításával. Szerencsére ekkor, május 10-én, már nem sok volt hátra, és csak egy kis kitartás kellett, hogy elkészüljenek.

A telepések csodálattal adóztak Kau-dzser nyugalmanak, aki éppen úgy viselkedett, mint addig, és ugyanolyan jószágos odaadással dolgozott értük, mint azelőtt. Tekintélye egyre nagyobb lett.

Ugyanaznap, május 10-én, történt valami, ami még népszerűbbé tette.

Éppen egy vetőmagos zsákokkal megrakott kocsi vontatásában segédkezett, amikor fájdalmas kiáltásra lett figyelmes. Gyorsan a hang irányába indult, és egy tíz év körüli gyermekre talált, aki a földön feküdt és keservesen nyögdécselt. Kérdésére a gyermek azt válaszolta, hogy leesett egy szikla tetejéről, éles fájdalmat érez a jobb lábában, és képtelen fölkelni.

Néhány telepés máris összeverődött Kau-dzser mögött, és idétlen megjegyzéseket tettek. A csődületet gyarapították a gyermek szülei is, siránkozásuk csak növelte a zűrzavart.

Kau-dzser mindenkinek szigorúan csendet parancsolt, és megvizsgálta a sérültet. A kíváncsiak a nyakukat nyújtogatták, álmélkodtak az ügyes, határozott mozdulatokon. Kau-dzser egykettőre megállapította, hogy combcsonttörésről van szó, és hozzáértő módon ellátta a kis sebesültet. Néhány faág segítségével sínbe tette és vászontéppéssel bekötözte a törött végtagot, majd egy rögtönzött hordágyon a Scotchwell-öbölbe vitték a gyermeket.

Gondos ténykedése közben Kau-dzser megnyugtatta a kétségbeesett szülőket: nincs semmi baj, a balesetnek nem lesznek káros következményei, és két hónap múlva nyoma sem marad a törésnek.

Az apa és az anya lassanként bizakodni kezdett. Amikor elkészült a kötés, teljesen megnyugodhattak, mert a fiuk kijelentette, hogy már nem is érez fájdalmat.

Az esetnek villámgyorsan híre ment, és Kau-dzsert az eddiginél is nagyobb tisztelettel emlegették. Kétségtelenül ő volt a hajótöröttek jó szelleme. Jótéteményeit már számon sem tudták tartani. Hála neki, mindenki nagyobb bizalommal nézett a jövőbe. Mindinkább megszokták, hogy őrá hagyatkozzanak; jelenléte megnyugtatta és megvigasztalta e faragatlan és gyerekes embereket.

Már május 10-én este nyomozni kezdték, hogy ki köthette el a Wel-Kiejt. A fegyelmetlen, hullámozó tömegben persze lehetetlen volt bizonyosságra jutni. Leginkább azt a négy alakot illethették gyanúval, akiket egész nap nem látott senki. Ketten közülük a legénységhez tartoztak: Sirdey, a hajószakács, és Kennedy matróz.

A másik kettő meglehetősen rossz hírben állt a telepések között: a két, magát munkásnak mondó egyént Fursternek és Jacksonnek hívták.

Az előbbieket bűnösségéről, mint látni fogjuk, nem sikerült megbizonyosodniuk, de hogy a másik kettőre joggal gyanakodtak, arra hamarosan fény derült. Kennedy és Sirdey ugyan másnapra előkerült, és úgy folytatták a munkájukat, mintha mi sem történt volna, viszont mindketten holtfáradtnak tűntek, Sirdey pedig meg is sebesült.

Nehezen járt, arcát zúzódások éktelenítették.

Hartlepool régről ismerte és megvetette ezt a szánalmas, alávaló figurát. Nyersen odaszólt neki:

- Hol jártál tegnap, szakács?

- Hogy hol jártam? - szólt az álszent hajószakács. - Hát csak ugyanott, ahol máskor.

- Pedig senki nem látott, te semmirekellő. Nem lehet, hogy inkább a bárka környékén sündörögteél?

- A bárka környékén?... - ismételte Sirdey értetlenséget tettetve.

- Hm!... - szólt Hartlepool. - Meg tudnád mondani, honnan származnak ezek a zúzódások?

- Elestem - magyarázta Sirdey. - Ma nem is tudok segíteni a többieknek. Jární is alig bírok.

- Hm!... - szólt ismét Hartlepool, és továbbindult. Megértette, hogy egy szót sem tud kiszedni a ravasz alakból.

Kennedy kikérdezésére még csak alkalmas ürügy sem akadt. Bár viaszfehér volt az arca, és igen rosszul érezhette magát, szó nélkül hozzáfogott szokásos munkájához.

Amikor május 11-én a szokásos időben nekiláttak a költözködésnek, a rejtély még mindig nem oldódott meg. A Scotchwell-öbölbe érkezőket azonban meglepetés fogadta. A parton, a folyótorkolat közelében két holttest hevert: Jacksoné és Fursteré. Tőlük nem messze feküdt az összeroncsolódott, háromnegyedéig vízzel és homokkal megtelt bárka.

Ebből már könnyen következtethettek arra, hogyan játszódhattak le az események. A bárka, amelyet hozzá nem értő kéz kormányozott, az öblön túl súrolta a zátonyokat. A víz betört a hajófenékbe, s az elnehezült bárka felfordult. Minden valószínűség szerint az történt, hogy a rajta levő négy ember közül kettő, Kennedy és Sirdey, úszva a partra jutott, a másik kettő azonban nem kerülhette el a halált: miközben a Wel-Kiejt félig szétroncsolták a hullámok, az első dagály az ő testüket is partra vetette.

A roncs alapos átvizsgálása után Kau-dzser megállapította, hogy a bárka egyes részeit még föl lehet használni. A hajóburkolat ugyan nagyrészt összetörött, a bordázat viszont elég jól vészelte át a balesetet, a hajógerinc pedig érintetlen maradt. Ezért a Wel-Kiej maradványait addig is az árterületen kívülre hordták, amíg majd lesz idejük kijavítani.

A rakomány átszállítását május 13-ra teljesen befejezték.

Akkor egy percet sem veszítve hozzáláttak az összerakható házak felállításához, melyek ötletes szerkezetüknek köszönhetően szinte gombaként nőttek ki a földből. Alighogy elkészültek a házak, máris beköltöztek a lakók, ami heves veszekedésekre adott alkalmat. Ahhoz ugyanis távolról sem volt elég ház, hogy mind az ezerkétszáz embernek jusson tető a feje fölé. Józanul számítva legfeljebb a kivándorlók kétharmada remélhetett lakást. Így aztán valami módon ki kellett választani a jogosultakat.

E kiválasztódás az ököljog alapján zajlott le. A legerősebbek először a házak építőelemeire csaptak le, majd amikor a ház elkészült, megtiltották, hogy más is beléphessen oda. De bármilyen erőszakosak voltak is, a túlerőnek engedniük kellett; így aztán néhányan azok közül, akiket ki akartak semmizni, végül is meg kellett egyezniük. Ebben a versengésben jött létre a kiválasztottak második osztálya, amely az elsőhöz hasonlóan a testi erőn alapult.

Amikor aztán minden házba kellő számban került lakó, ezek már könnyűszerrel távol tarthatták a többieket, akik végleg kívül rekedtek.

Így vagy ötszáz ember - jórészt asszony és gyermek - kénytelen-kelletlen a sátrakban húzódott meg. Férfi kevesebb akadt ezek között: jóformán csak családapák és férjek, akik osztottak családjuk sorsában. Rajtuk kívül kint maradt még Kau-dzser és a két tűzföldi, akiknek már nem számított, ha a szabadban éjszakáznak, valamint a Jonathan legénységének túlélői, akiket

Hartlepool önmegtartóztatásra szólított fel. A derék emberek zúgolódás nélkül szót fogadtak, még Kennedy és Sirdey is, akik a bárkalopás óta szokatlanul engedelmesnek és szorgalmasnak mutatkoztak. A kevésbé szerencsések között volt John Rame és Fritz Gross: őket testi gyengeségük tette alkalmatlanná a küzdelemre; a Rhodes család pedig azért maradt ház nélkül, mert a jellemes családfő nem lett volna képes erőszakhoz folyamodni.

Miután a sátorlakók száma így ötszázra fogyatkozott, lehetővé vált, hogy két sátorlapot használjanak. Az ezek közti hőszigetelő levegőréteg egészen kényelmessé tette a sátorozást. Közben egyesek már be is rendezték a házukat, s mivel Kau-dzser jelezte, hogy ezen a vidéken nagyon fontos védekezni a csontig ható nedvesség ellen, szorgosan tömítették az eresztékeket, dugaszolták a legkisebb nyílást is. Mások tűzifát hoztak a szomszéd erdőből, vagy az élelmiszert osztották be úgy, hogy mindenkinek biztosítva legyen a megélhetése négy hónapra. Közben a kőművesek, akik vagy húszan lehettek a kivándorlók között, sietve kezdetleges kályhákat tákoltak össze.

Mindezek a munkálatok még nem fejeződtek be teljesen, amikor május 20-án - a szokásosnál szerencsére sokkal később - egy hihetetlen erejű hóvihár formájában a Hoste-szigetre zúdult a tél. Néhány percen belül fehér halotti lepel terült a földre, s jégvirág lepte el a fákat. Másnapra rendkívül megnehezült a közlekedés a két táborhely között.

Ekkor azonban volt már oltalmuk a hőmérséklet kíméletlen zuhanása ellen. Házukba vagy a kettős sátorlap oltalmába húzódva, a duruzsoló kályha mellett a Jonathan hajótöröttei immár bátran szembenézhetnek a zord antarktisi téllal.

IV. TELELÉS

A vihar két héten át megszakítás nélkül tombolt, és sűrű pelyhekben hullt a hó. Ez idő alatt a telepeseek kénytelenek voltak tető alá húzódni, és alig-alig merészkedtek ki a szabadba.

A kényszerű bezártság természetesen mindenkit lehangolt, de azokat talán jobban, akik az összerakható házak komfortjára számítottak. Ezek a házak ugyanis, csapszegekkel összeillesztett deszkából lévén, a legegyszerűbb kényelmet sem nyújtották.

Külsejük - vagy talán csak az, hogy háznak hívták őket - mégis elcsábította a telepeseket, akik először összekaptak rajtuk, most pedig észvesztő zsúfoltságban szorongtak bennük. Az egyetlen nagy hálósobává változott házakban egymást érték a padlóra dobott matracok. A nappal rövid óráiban ezek a helyiségek lakósobává és konyhává vedlettek át. A zsúfoltság, a háztartások kényszerű egyesítése számtalan kényelmetlenséggel járt, nem lehetett tisztaságot tartani, és a hangulat is megromlott. A tétlenség és az unalom a viszályok melegágya, márpedig a hótorlaszok foglyai kegyetlenül unatkoztak.

A férfiak még csak-csak elfoglalták magukat. Azon ügyeskedtek, hogy a teljesen bútorozatlan házakba kezdetleges bútort barkácsoljanak.

Fejszével faragtak széket és asztalt, amelyeket éjszakára félre kellett tolni, hogy le lehessen teríteni a matracokat. Az asszonyok azonban nem üthették el ilyesmivel az időt. Miután ellátták a gyerekeket és megfőztek aznapra - s még ezt a munkát is egyszerűsítették az ételkonzervek -, a lassan pergő órákat csak pletykázással múlathatták. Cserfeltek is becsülettel. A lábuk helyett is a nyelvük járt, márpedig tudjuk, micsoda veszekedést képes támasztani némely locska nyelv. Csoda, hogy az asszonyok nem kaptak hajba már az első napokban.

Igaz, hogy a sátrak kevésbé óvtak meg az időjárás viszontagságaitól, de lakóik más tekintetben előnyöket is élveztek. Kényelmesebben elfértek, sőt néhány család - mint Rhodesék és Ceroniék - saját sátnak örvendhetett. Az egymásra utalt öt japán közösen lakott egy félreeső sátorban.

Sátrak és házak szeszélyes összevisszaságban helyezkedtek el.

Miután a letelepedéskor senki nem irányította a munkálatokat, a tábor alaprajzát sem valami előzetes terv szabta meg. A különálló lakók véletlenszerű együttese nem hasonlított egy kisvárosra, és lakóik igencsak zavarba jöttek volna, ha meg kell húzniuk az utcák vonalát.

Ezzel azonban nem is kellett törődniük, hiszen nem szándékoztak tartósan letelepülni. Tavasszal majd lebontják a házakat és a sátrakat, s ki-ki visszatér a maga otthoni nyomorúságába.

A telep a nyugatról érkező folyó jobb partján terült el, mely érintette is egy ponton, majd visszakanyarodva északnyugat felé folyt tovább, és három kilométerrel odébb beletorkollott a tengerbe. A legnyugatabbi építmény már a folyóparton állt. Ez a deszkaház olyan aprócska volt, hogy csak hárman fértek el benne. Egy Patterson nevű kivándorló, aki el akarta kerülni a veszekedést és a kiabálást, szép csöndben már az első napon birtokába vette e házikó építőelemeit, és hogy e jogát senkinek ne jusson eszébe kétségbe vonni, két másik hajótöröttet maga mellé fogadva azonnal a lehető legmagasabbra emelte a lakók számát. Nem véletlenül tette. Patterson maga elég nyápic volt, két okosan választott, herkulesi termetű társa viszont szükség esetén pusztá kézzel is meg tudta volna védeni a közös tulajdont.

Mindketten amerikaiak voltak, az egyiket Blakernek hívták, a másikat Longnak. Az előbbi - huszonhat éves, jókedélyű parasztleány - olyan betegségben szenvedett, amely siralmas módon bonyolította az életét: gyógyíthatatlanul falánk volt. Miután nyomorúság jutott osztály-

részéül, soha nem tudta lecsillapítani az őt születésétől fogva kínzó, kielégíthetetlen éhséget, s a kivándorlásra is azért szánta el magát, hátha egyszer végre jóllakhat. A másik, ez a fejlett izomzatú, de szellemiekben szegény kovács, éppen olyan szilárd és alakítható volt, mint üllőjén az izzó vas.

Bár Patterson ma nem sokban különbözött a többi hajótöröttől, őt legalább nem a kibírhatatlan nyomor, hanem a féktelen nyereségvágy juttatta ide. A sors egyszerre volt hozzá kegyes és könyörtelen. Igaz, olyan szegénynek született egy írországi árokparton, mint a templom egere, kárpótlásul viszont olyan mérhetetlen bírvágy munkált benne, hogy előbb-utóbb mindent megszerzett, ami világra jöttkor hiányzott neki. Ennek az ösztönnek köszönhetette, hogy huszonöt éves korára már egészen csinos vagyont mondhatott magáénak. Keményen dolgozott, remete módján nélkülözött - de célja érdekében alkalomadtán attól sem riadt vissza, hogy cinikus módon kihasználjon másokat.

Tehetsége mellé azonban, paraszt lévén, hiányzott az indulótőke, így csak apró léptekkel haladt előre a vagyonosodás útján. A gyors fölemelkedéshez nem nyílt előtte tér. Patterson tehát sok lemondással, nagy merészséggel és ravaszkodással kapaszkodott fölfelé, amikor egy napon fülébe jutottak azok a csodálatos történetek, amelyek gátlástalan emberek amerikai sikereiről szólnak. Elkábították ezek a mesék, s ettől kezdve szüntelenül az Újvilág járt az eszében: annyi más után ő is szerencsét akart próbálni ott, s még csak nem is azért, hogy a hozzá hasonlóan a társadalom legmélyéről indult milliárdosok nyomába lépjen, csupán abban a szerény reményben, hogy ott majd gyorsabban megszédheti magát, mint odahaza.

Alighogy megérkezett Amerikába, máris fölfigyelt a Lagoa-öböl Társasága lépten-nyomon látható hirdetéseire. A Társaság csábító ajánlatai láttán azt remélte, hogy olyan szűzföldre talál, ahol nagy haszonnal forgathatja meg szerény tőkéjét. Így aztán az ezer utas között ő is behajózott a Jonathanra.

A baleset természetesen csúfot üzött reményeiből, de Patterson nem olyan fából faragták, hogy meghátráljon. Ha netán kiábrándult volt, nem mutatta: a hajótörés után is ugyanazzal a konok türelemmel hajszolta a boldogulást. Ha valakinek bármi haszna származhatott a közös szerencsétlenségből, akkor az csak ő lehetett.

Blaker és Long segítségével a tengertől távolabb állította föl a házikóját, a folyópart egyetlen olyan pontján, ahol közvetlen lejárás volt a vízhez. Följebb a part hirtelen megemelkedett, és tizenöt méter magas sziklafalként tornyosult föl, lejjebb pedig, a ház előtti kis lapos térség után, meredeken lejtteni kezdett: a folyó itt vízeséssé változott. A zuhogó és a tenger között átlábolthatatlan mocsár terült el. Ha a kivándorlók nem akartak jó egy kilométeres kerülőt tenni fölfelé, hogy megtöltsék a korsójukat vagy a hordójukat, akkor feltétlenül Patterson háza előtt kellett elhaladniuk.

A többi ház és sátor festői rendetlenségben követte a tenger vonalát, amelytől a mocsár választotta el. Kau-dzser, Halg és Karroli egy tűzföldi azsupában lakott, amelyet a két indián emelt.

Képzelné sem lehet kezdetlegesebb szállást ennél a fűből és ágakból készült kunyhónál, amelyben csak az húzhatja meg magát, aki hozzászokott a zord éghajlathoz. A folyó bal partján álló kunyhónak azonban megvolt az az előnye, hogy közel esett a bárka partra vetődésének helyéhez, és így, mihelyt egy kicsit jobbra fordult az idő, késedelem nélkül folytathatták a javítást.

Két hétig, amíg a tél első komoly rohama tartott, Kau-dzser nem is gondolhatott erre. Ne higgyük azonban, hogy olyan visszavonultan élt volna, mint az edzetlenebb hajótöröttek. Halg társaságában mindennap átkelt azon a könnyű hídon, amelyet Karroli negyvennyolc óra alatt vert fel, és elment a táborba.

Bőven akadt ott munkája. A hideg beállta óta a kivándorlók sorra betegedtek meg - általában enyhe lefolyású hörghurutban -, és segítségért Kau-dzserhez fordultak, aki az elsősegélynyújtása óta orvosként is általános megbecsülésnek örvendett. A sérült gyermek csakugyan egyre jobban érezte magát, és minden arra utalt, hogy gyógyítójának kedvező jóslata a mondott időre beteljesül.

Orvosi körútja után Kau-dzser egy-két órára mindig bement Rhodesékhoz, s elbeszélgettek mindarról, ami a hajótörötteket érdekelte. Kau-dzser egyre jobban megkedvelte ezt a családot. Tetszett neki Rhodesné és Clary lányuk mesterkéletlen jósága, akik a kérésére odaadó ápolónőként szorgoskodtak a betegek mellett.

Harry Rhodesnak nagyra becsülte egyenes észjárását és jóindulatát, s a két férfi között igazi barátság kezdett kibontakozni.

- Szinte már örülök neki - mondta egy napon Harry Rhodes Kau-dzsernek -, hogy azok a gazfickók elkötötték a bárkáját. Ha a Wel-Kiej jó állapotban marad, akkor a letelepedésünk után ön talán itt kívánt volna hagyni bennünket. Most viszont a foglyunk lett.

- Pedig mégiscsak el kell mennem - vetette ellen Kau-dzser.

- Tavaszig ne menjen - válaszolta Harry Rhodes. - Látja, mennyire hasznára van itt mindenkinek. Rengeteg az asszony és a gyermek, akiket csak ön tud ápolni. Mi lenne velük ön nélkül?

- Jó, tavaszig nem megyek el - engedett Kau-dzser. - De mivel akkor úgylis mindenki távozik, semmi sem fogja útját állni, hogy én is újra tengerre szálljak.

- És visszatér a Nueva-szigetre?

Kau-dzser csak egy bizonytalan mozdulattal felelt. Igen, a Nueva-sziget az otthona. Ott él évek óta. Hogy visszatér-e? Még mindig fennáll az ok, amiért elhagyta a szigetet. A nemrég még szabad Nueva-sziget immár Chile fennhatósága alá tartozik.

- Ha el akartam volna menni - mondta, hogy másra terelje a szót -, annak, azt hiszem, két társam nem örült volna egyformán. Karrolinak mindegy, de Halg nem szívesen hagyná el a Hoste-szigetet, sőt talán határozottan ellenszegülne a kívánságomnak.

- Hogyan? - kérdezte az asszony.

- Egyszerűen azért, mert Halg, attól tartok, balszerencséjére szerelmes lett.

- Szép kis balszerencse! - tréfált Harry Rhodes. - De hát ki nem szerelmes az ő korában?

- Nem tagadom - ismerte el Kau-dzser. - Csakhogy a szegény fickónak nagy bánatot kell majd kiállnia az elválás napján.

- De miért kellene elválnia attól, akit szeret, miért nem veszi el feleségül? - kérdezte Clary, akit, mint minden fiatal lányt, érdekeltek a szívügyek.

- Mert egy kivándorló lányáról van szó, aki biztosan nem volna hajlandó Magellániában maradni. Másrészt nehezen tudom elképzelni, mihez kezdene Halg önöknél egy úgynevezett civilizált országban. Azonkívül - úgy hiszem - nem hagyná el könnyű szívvel az apját, és engem sem.

- Azt mondja, egy kivándorló leánya?... - érdeklődött Harry Rhodes. - Talán csak nem Graziella Ceroni?

- Többször is találkoztam vele - szólt bele a beszélgetésbe Edward. - Csinos leány.

- Halg egyenesen csodálatosnak tartja! - mosolygott Kau-dzser. - Persze ez természetes is. Eddig csak tűzföldi nőket láthatott, és meg kell hagyni, hogy őket nem nehéz felülmúlni szépség dolgában.

- Vagyis csakugyan őróla van szó? - kérdezte Harry Rhodes.

- Igen. Ön is bizonyára emlékszik rá, amikor be kellett avatkoznunk Ceroniék családi ügyeibe: én már akkor felfigyeltem rá, milyen rendkívüli hatást tett a lány Halgra. Halg szinte más ember lett azóta. Ön is tudja, milyen szerencsétlen ez a leány és az anyja; márpedig a szána-lom gyakran változik szerelemmé.

- Sőt, ennél szebben nem is születhet szerelem - jegyezte meg az asszony.

- Akárhogyan is, elhihetik, hogy ettől fogva Halg vidáman jár Graziella nyomában. El sem tudják képzelni, micsoda változás játszódott le benne. Csak egy példát mondok. Mint talán sejtik, a tűzföldiek nem éppen a tetszenivágyásukról híresek. Annyira igénytelenek e tekintetben, hogy néha a zordon éghajlat ellenére is anyaszült meztelenül járnak. Miután Halgot már megrontottam azzal a kevéske civilizációval, ami sajnálatos módon a ruhám ráncaiban megmaradt, a földjei közt már piperkőcnek számít, hiszen a Jonathan hajótörése óta hajlandó foka- és guanakóbőrrel fedni a testét. De már megint mi jutott eszébe? A kíváncsiak közt talált egy borbélyt, és levágatta vele a haját. Talán ő a legelső tűzföldi, aki ilyen eleganciával dicsekedhet! De ez még nem minden. Ki tudja, milyen úton-módon, szerzett magának egy öltönyt, s most életében először európai ruhában jár-ke-l, még cipőt is húz, pedig az biztosan nagyon zavarja! Karroli alig tud hová lenni meglepetésében. Számomra világos, hogy mit is jelent mindez.

- Hát Graziella értékeli a neki szóló igyekezetet? - tudakolta Rhodesné.

- Gondolhatja, hogy nem kérdeztem meg tőle - felelte Kau-dzser. - De Halg vidám ábrázatából ítélve, nem állhat rosszul a szénája.

- Nem meglepő - mondta Harry Rhodes -, hiszen az ön társa helyre fiatalember.

- Úgy van, külsőre nem csúnya - helyeselt látható elégedettséggel Kau-dzser -, de lelkiekben még gazdagabb. Derék fiú, hűséges, jószívű, odaadó és értelmes - mi kellene még?

- Gondolom, az ön tanítványa - szólt az asszony.

- Azt is mondhatná, a fiam - helyesbített Kau-dzser -, mert úgy szeretem, mint apa a fiát. Ezért fáj nekem, hogy ilyesmivel áztatja magát, hiszen a dolognak csak keserű csalódás lehet a vége.

Kau-dzser feltevése nem volt alaptalan. Valóban egyre növekvő rokonszenv vonzotta egymáshoz a fiatal tűzföldit és Graziellát.

Attól a pillanattól kezdve, hogy meglátta, Halg csak a lányra tudott gondolni, és azóta nem múlt el nap, hogy ne ment volna el hozzá. Mivel tanúja volt a jelenetnek, amelynek Kau-dzser közbelépése vetett véget, jól tudta, milyen átok sújtja a családot, és a szerelmesek szokásos ügyességével lelkiismeret-furdalás nélkül kihasználta a helyzetet. Azzal az ürüggyel, hogy vigyáz a két nőre és segítségükre lesz, órákon át mellettük maradt. Az angolt mind a hárman jól beszélték, így minden nehézség nélkül tudtak érintkezni.

Halg ebben a tekintetben sem hasonlított honfitársaira, akik meglepően csekély hajlandóságot mutatnak a nyelvtanulásra. Ő könnyedén megtanult már angolul és franciául, Graziella keze alatt pedig káprázatosan előrehaladt az olasz nyelvben, ami szintén kitűnő ürügyet szolgáltatott a Ceroni család rendszeres látogatására.

A lánynak nem volt nehéz rájönnie, miért ilyen szorgalmas Halg, de eleinte inkább csak mulatott a fiatal indián érzelmein, mintsem ellágyult volna tőlük. Úgy érezte, hogy a sima, hosszú hajú, keskeny koponyájú, enyhén lapos orrú, barnás bőrszínű Halg más fajtához tartozik, mint ő maga. A hebrencs Graziella két jól elkülöníthető csoportra osztotta bolygónk lakóit: emberekre és vadakra. Halg vad volt, következésképpen nem lehetett ember: kikezdetetlen gondolatmenet. Graziellának soha nem jutott volna eszébe, hogy bármilyen kapcsolat szövődhet az állatbőrökkel alig fedett testű, egzotikus lény és egy magát fensőbbrendűnek tartó olasz leány között.

Lassacskán mégis hozzászokott félénk hódolójának vonásaihoz és hiányos öltözetéhez, s már-már épp olyan fiatalembernek látta, mint bárki más. Igaz, Halg is minden lehetőt megtett, hogy előmozdítsa ezt a változást a lány gondolkodásában. Egy szép napon Graziella egy művésziiesen megnyírt Halgot látott maga előtt; még a választékát is gondos kézzel fésülték ki. Sőt, hamarosan ennél is meglepőbb átalakulás történt: Halg európai ruhát öltött. Nadrág, mellény, vastag talpú cipő: mintha skatulyából húzták volna ki. Persze elég kezdetleges volt ez az elegancia, de Halg nem így gondolta, és szívesen nézegette választékos külsejét egy tükördarabkában, amely a Jonathanról származott.

Nem kis fáradtságába került, amíg egy jóindulatú telepese elvállalta a fodrász szerepét. Hát még a fönséges öltöny beszerzése, amely véleménye szerint ellenállhatatlanná tette! A ruhadarabok felkutatása nehéz munka volt, s Halg talán nem is jár sikerrel, ha nincs olyan szerencséje, hogy kapcsolatba kerül Pattersonnal.

Patterson mindent árult, és kapzsiságában minden alkalmat megragadott az üzletelésre. Ha nem rendelkezett a keresett cikkel, akkor megkerítette valaki mástól: egyik kezével eladott, a másikkal beszerzett, közben pedig zsebre tette a tisztes jutalékot. A kért ruhaneműt tehát Patterson szolgáltatta. A fiatalembernek rá is ment az ügyletre az utolsó félretett garasa.

Mégsem sajnálta a kiadást, mert áldozatának meglett a jutalma.

Graziella egyből más szemmel tekintett rá. Ettől kezdve már más csoportba sorolta Halgot: vademberből emberré lépett elő.

Ekkortól nagy lendületet vettek az események, és a két fiatal szívében gyorsan nőtt a kölcsönös vonzalom. Harry Rhodes nem tévedett. Halg az indián jellegzetességeket leszámítva csakugyan jóképű fiú volt. A magas, jókötésű fiatalember megszokta, hogy a szabadban éljen; kecses tartását harmonikus mozgásának, ruganyos tagjainak köszönhette. Nemcsak a Kaudzser tanításán csiszolódott elméje volt értelmesebb az átlagosnál, hanem egyenes jellemet és jószágot is ki lehetett olvasni a szeméből. Kell-e ennél több egy boldogtalan fiatal lány szívének elnyeréséhez?

Amióta Halg és Graziella - anélkül, hogy beszéltek volna erről - egymáshoz tartozónak érezték magukat, óráik gyorsan peregtek. Mit számított a vihar? Mit számított a hideg? Minél barátságatlanabb volt az idő, annál kellemesebb az együttlét; ezért ők nemhogy nem kívánták a szép idő visszatértét, de tartottak tőle.

Mégis földerült az idő, és a telepések, akiknek nem volt ilyen okuk a közömbösségre, örömmel fogadták a változást. A táborhely mintegy varázsütésre megélénkült. Kiürültek a házak és a sátrak. A férfiak kinyújtóztatták a hosszú bezártságtól elzsibbadt lábukat, a szomszéd-asszonyok pedig ajtóról ajtóra jártak, örültek, hogy megint lehet pletykázni és pletykákat hallani, új barátságokat kötöttek - de érdemes megjegyezni, hogy sohasem azokkal, akikkel az előző két hétben együtt laktak.

Karroli arra használta fel a kedvező időt, hogy azokkal az ácsokkal együtt, akik először is segítettek neki, nekilásson a Wel-Kiej felújításának. Miután minden előmunkálatot is az építőknek kellett elvégezniük - ők vágták ki, hasogatták fel és hajlították formára a fát -, a javítás egy hónapnyi munkát tett szükségessé. Tekintve a rossz idő okozta kényszerű megszakításokat, a hajó felújítása három hónapig is eltarthatott.

Amíg Karroli társaival gyalut és fűrészrt ragadott, Kau-dzser vadászni indult Zol kutyájával, hogy friss eleséget szerezzen magának és a betegeknek. A szigetvilág megérezte ugyan a tél zordságát: hó takarta a síkságot, s a csúcsokat is hósipka fedte, de az állatok nem tűntek el. Az erdőkben még számos kérődzőt lehetett találni, és nandut, guanakót, vikunyát, rókát is. A rétek fölött még hegyi ludak, kis foglyok, szalonkák és sárszalonkák röpködtek. A parton nyüzsögtek az ehető húsú sirályok. Látótávolságon belül bálnák fűjtattak, s a fövényen szinte tolongtak a borjúfókák.

Halászatra viszont gondolniuk se volt érdemes. Halak - nagyjából tengeri csukák és orsóhalak - csak nyáron fordulnak elő a Hoste-sziget körüli vizeken. Télen északra, a Beagle- és a Magellán-szorosba vonulnak.

Kirándulásáról Kau-dzser igen jó vadászszakmánnyal tért meg, és arról a négy családról is hírt hozott, akik úgy döntöttek, hogy a sziget belsejében, a táborhelytől négy mérföldnyire telepednek le. A külön utat járó családfők közül Gimelli, Gordon és Ivanov részt vett Kau-dzserrel és Harry Rhodesszal a sziget első felderítésében, Riviére pedig a kivándorlók küldöttként járt Punta Arenasban. Az ő visszatérése után határozta el közösen a négy családfő, hogy különválnak a többiektől. Foglalkozásuk szerint mind a négyen földművesek voltak, és egyazon embercsoporthoz tartoztak: a derék, testileg és lelkileg egészséges, kiegyensúlyozott emberek közé.

Éppoly távol állt tőlük Patterson zsugorisága, mint John Rame éhhalálja: ők egyszerűen csak munkások voltak, akiknek számára a munka szükséglet és nem kényszerűség; akárcsak ők, feleségük és gyermekeik is mindig azt nézték, mivel tölthetik el hasznosan az időt.

Ilyen okból határozták el magukat a különválásra is. A Jonathan kirakodásához szükséges fák kidöntésekor Riviére elámult a fejszét soha nem látott erdők gazdagságán. Ez az emlék járt az eszében Punta Arenasban is, amikor megtudta, hogy fél évig a Hoste-szigeten kell maradniuk; arra gondolt, hogy az alkalmat kihasználva meg kellene próbálkoznia a fakitermeléssel. E célból rögtön fel is kutatott és a bárkára rakodott néhány favágó szerszámot. Ami a fák kidöntését illeti, vállalkozása sikeresnek ígérkezett.

Mivel az erdő nem képezte senki tulajdonát, a faanyag ingyen volt.

Csupán a szállítás gondját kellett megoldani. Riviére azonban úgy vélte, hogy ez később majd magától is elrendeződik, s a feldarabolás után így vagy úgy sikerül pénzzé tennie a fát.

Mielőtt belekezdett volna tervének megvalósításába, beavatta Gimellit, Gordont és Ivanovot is, akikkel még a Jonathanon kötött barátságot. Ők élénken helyeselték a kanadai francia szándékát, és sajnálták, hogy nem követhetik a példáját.

Mivel azonban egyik ötlet serkenti a másikat, hamarosan bennük is hasonló terv fogamzott meg. A Kau-dzser társaságában tett kiránduláson meggyőződhetek róla, milyen termékeny itt a föld.

Miért ne próbálkozhatna meg egyikük állattenyésztéssel, a másik kettő pedig haszonnövények művelésével? Ha fél év múltán az eredmény ígéretes lesz, akkor semmi sem kötelezi őket a távozásra. Mit számít, hogy Magellániában él-e az ember vagy Afrikában, ha egyik sem a hazája? S ha mégsem válnának be a földhöz fűzött reményeik, a munkájukon kívül akkor sem

vész semmi kárba. Márpedig erős karú és bátor embereknek kifogyhatatlan java a munka, s mindig jobb fél évet hiába dolgozni, mint ilyen hosszú ideig tétlenkedni. Ha mást nem is, az egészséget a legmeddőbb talaj is megtermi számukra.

Okos férfiakból, komoly asszonyokból, jókötésű és egészséges gyermekekből állt a négy család, s így minden esélyük megvolt rá, hogy sikerrel járjanak ott, ahol mások kudarcot vallának. Ahogy döntöttek, úgy is cselekedtek, s Kau-dzser és Hartlepool nemcsak helyeselte, hanem támogatta is döntésüket.

Amíg a többi telepese azzal foglalatoskodott, hogy átszállítsa a holmikat a Scotchwell-öbölbe, ők már a költözésre készültek.

Pár fejszecsapással összeütöttek egy fatengelyű és tömör kerekű szekeret, amely kezdetleges volt, de széles és szilárd. Erre rakodták föl az élelmiszerkészletet, a magokat, a földművelő szerszámokat, a háztartási eszközöket, a fegyvereket és a lőszert; egyszóval mindazt, amire a gazdálkodás megkezdéséhez szükség volt. Arról sem feledkeztek meg, hogy négy-öt pár baromfit is magukkal vigyenek, Gordonék pedig - akik főképp állattartásra készültek - nyulakat is hoztak, meg a marhák, juhok és disznók fájának mindkét nembeli képviselőit. Miután így felszerelkeztek boldogulásuk kellékeivel, elindultak északra, hogy alkalmas helyet keressenek a letelepedésre.

Rövidesen meg is találták, a Scotchwell-öböltől tizenkét kilométerre északra. Ezen a helyen egy tágas fennsík terült el, amelyet nyugatról sűrű erdők határoltak, keletről pedig egy széles völgy, amelynek mélyén folyó kanyargott. A völgy dús füve káprázatos legelőt kínált, amelyen számos jószág lakhatott volna jól. A fennsíkot kiváló minőségű termőföld borította, a megműveléséhez éppen csak a keresztbe-kasul behálózó gyökerektől kellett előbb megszabadítani.

A telepések munkához láttak. Első dolguk az volt, hogy farönkökből négy kis házat ácsoljanak. Megérte a többletmunkát, hogy mindenki saját otthonban lakjék, hiszen így könnyebb fönntartani a jó viszonyt.

A rossz idő, a hó és a hideg egy órával sem késleltették az építkezést. Amikor Kau-dzser ott járt, már készen álltak; el is csodálkozott, hogy mi mindenre képes a célratórő akarata.

Riviére-ék már éppen egy lapátos kereket szereltek föl, hogy fűrészüzemükben egy természetes vízesés erejét hasznosítsák. A kidöntött fák önsúlyuknál fogva ereszkednek majd alá a fennsíkra. Gimelliék és Ivanovék buzgón kapáltak, hogy előkészítsék a talajt a szántáshoz. Gordonék pedig velük versengve kerítették el egy tágas területet, melyet az igavonó marhák karámjául szánt. Ha erőfeszítéseiket netán nem koronázná siker, Kau-dzser akkor is többre becsülte tettvágyukat a többi kivándorló közömbös levertségénél.

Emezek nagy gyerekként élvezték, ha sütött a nap; ha az ég újból elsötétült, fedél alá húzódtak. Éppen olyan elzárkózva éltek, mint eleinte, s csak akkor mentek ki a szabadba, ha megjavult az idő. Egy hónap telt el úgy, hogy néhány szép nap és sokkal több csúnya nap váltogatta egymást. Így érkezett el június 21-e, amely a déli féltekén a téli napforduló ideje.

A Scotchwell-öbölben töltött egy hónap alatt máris változások történtek a kivándorlók megoszlásában. Összeveszések és új barátságok indokolták a deszkaházak lakóinak helycseréit.

Másrészt külön csoportok is kezdtek kirajzolódni a tömegben, úgy, ahogy egy folyam nyugodt víztükréből szigetekcské emelkednek ki.

Az egyik ilyen csoportot Kau-dzser, a két tűzföldi, Hartlepool és a Rhodes család alkotta. Hozzájuk tartozott - úgy, ahogy a holdak keringenek egy vonzásközpont körül - a Jonathan legénysége, Dicket és Sandet is beleértve.

A második csoport is nyugodt és komoly emberekből állt: a gyarmatosító társaság négy alkalmazottja, Smith, Wright, Lawson és Fock tartozott ide, valamint tizenöt másik munkás, akik saját kockázatukra szálltak a Jonathan fedélzetére.

A harmadik közösség csak öt tagot számlált; a csendes és rejtélyes japánok sárga ábrázatát, ferde szemét ritkán lehetett látni.

A negyedik társaság Ferdinand Beauvált ismerte el főnökének. A néptribun vonzásterébe vagy ötven kivándorló tartozott.

Közülük tizenöt-husz érdemelte meg a munkás nevet, a többiek a földművelők nagy tömegéből kerültek ki.

Az ötödik, szerény létszámú csoport Lewis Dorickot követte.

Neki hódolt be Kennedy matróz, Sirdey hajószakács, és öt-hat egyén, akik hangsúlyozták, hogy a munkásosztályhoz tartoznak, de legalább felük kétségtelenül a hivatásos gonosztevők soraiból verbuválódott. Ehhez a kemény maghoz tétlenebb módon csatlakozott Lazare Ceroni, John Rame és egy tucat iszákos, akiket az ivás paprikajancsivá züllesztett.

A hatodik és utolsó csoport foglalta magába az összes többi embert.

Kétségtelen, hogy az egyéni rokon- és ellenszenvnek alapján ez a tömeg még számos csoportosulásra oszlott, de összességében mégis az jellemezte, hogy nem volt jellemzője: tétlenül, a közönyös egyensúly állapotában sodródott, következésképp készen állt bármilyen hatás befogadására.

Hátravoltak még a különélők, a magányosak: az elállatiasodott Fritz Gross; a Moore fivérek, akiknek erőszakos természetük miatt nem volt három napnál tovább maradásuk ugyanabban a társaságban; végül a rejtőzködő Patterson, aki félrehúzódva élt két albérlijével, Blakerrel és Longgal, és csak akkor érintkezett embertársaival, ha az érdekei úgy diktálták.

Vitathatatlan, hogy mindeme pártok közül - ha szabad ezzel a merész szóval élnünk - a körülményeket a legjobban a Lewis Dorickot követő csoport használta ki; a csoport tagjai közül pedig éppoly vitathatatlanul maga Lewis Dorick volt a legboldogabb.

Ő nem tett mást, mint elveit ültette át a gyakorlatba. Amikor az időjárás engedte, házról házra, sátorról sátorra járt, s mindegyikben egyre hosszabb ideig vendégeskedett. Azzal a kétszínű ürüggyel, hogy a magántulajdon erkölcstelenség, s hogy mindenki mindennek és senki semminek sem birtokosa, befurakodott a legjobb helyekre, és zavartalanul lecsapott mindarra, ami megfelelt neki. Jó orral megérezte, hogy kiknél ütközne komolyabb ellenállásba. Ezekkel nem is próbálkozott. Ellenben kemény sarcot rótt ki a gyöngékre, a határozatlanokra, a félénkekre és a butákra. Ezek a szerencsétlenek, akiket a kommunista fosztogató hallatlan merészsége és parancsoló beszéde szó szerint terrorizált, zokszó nélkül hagyták, hogy megkopassza őket. Ha tiltakozni találtak, Doricknak elég volt rájuk meresztenie acélkék szemét. A levitézlett tanár még soha nem érezte magát ilyen pompásan. Számára a Hoste-sziget maga volt a tejjel-mézzel folyó Kánaán.

Tartozunk az igazságnak azzal, hogy elismerjük: korántsem utasította el, hogy a maga kárára is gyakorolja az elveit. Gátlástalanul elvette ugyan a másét, de azt is hangoztatta, hogy a többiek éppúgy elvehetnek az övéből. Nagylelkűségét annál inkább csodálnunk kell, mert nem volt az égvilágon semmije. Igaz, a dolgok alakulása mellett előre lehetett látni, hogy ez az állapota nem fog örökké tartani.

Tanítványai a mester nyomdokaiban jártak. Bár az ő virtuozitását nem utánozhatták, azért kitettek magukért: ha így haladnak, a tél végére az összes közvagyon éppen azok magántulajdonába fog átmenni, akik olyan hevesen tagadják a tulajdonjog eszméjét.

Kau-dzser tudott ezekről a visszaélésekről, és meglepte, hogy mások ilyen sajátos módon ültetik át a gyakorlatba a szabadelvű tanokat, amelyek mellett maga is szenvedélyesen hitet tett. Vessen véget az önkényeskedésnek? Milyen címen tenné? Milyen joron védelmezne meg saját elhatározásából olyan embereket, akik nem is kérték a segítségét, milyen joron szítana ellentétet köztük és hozzájuk hasonló embertársaik között?

Egyébként magának is sokkal több gondja akadt, mintsem ezekével foglalkozhatott volna. A tél előrehaladtával egyre többen betegedtek meg. Már nem győzte egyedül a munkát. Június 18-án haláleset történt: egy ötéves gyereket vitt el a gyógyíthatatlan hámlásos tüdőgyulladás. A hajótörés óta a Hoste-sziget földje már a harmadik holttestet fogadta magába.

Halg lelkiállapota is aggasztotta Kau-dzsért. Úgy olvasott az ifjú tűzföldi egyszerű lelkében, mint egy nyitott könyvben, és érezte, hogy ott nagy viharok dúlnak. Mi fog történni, ha a telepések mindörökre elhagyják Magellániát? Vajon Halg követi Graziellát, és valahol a messzeségben belehal a bánatába?

Éppen június 18-án Halg a szokottnál gondterheltebben tért meg a Ceroni családnál tett mindennapos látogatásából. Kau-dzser kérdés nélkül is tudta, mi az oka komorságának. Halg mégis magától elárulta neki, hogy az előző este, miután ő elment tőlük, Lazare Ceroni ismét lerészegedett. Szokása szerint borzasztó jelenetet rendezett, de szerencsére nem erőszakoskodott annyira, mint a múltkor.

Ez elgondolkodtatta Kau-dzsért. Ha Ceroni berúgott, akkor valahogyan szert tett itálra. Talán már nem állnak őrt a Jonathan legénységének tagjai a hajó szállítmánya mellett?

Amikor rákérdezett erre Hartlepoolnál, az kijelentette, hogy ő sem érti a dolgot, hiszen a felügyelet szigora nem enyhült. A tényállás azonban kétségbevonhatatlan volt, így megígérte, hogy kettőzött figyelemmel igyekeznek elkerülni az eset megismétlődését.

Június 24-én, a napforduló után három nappal történt az első jelentősebb közjáték. Az eset maga nem is volt annyira súlyos, mint későbbi, közvetett következményei. Aznap szép idő volt.

Könnyű déli szellő söpörte tisztára az eget, a talajt megkeményítette a négy-öt fokos száraz fagy. A láthatáron ellapuló ívben látszó Nap sugarai kicsalogatták a szabadba a telepeseket.

Dick és Sand még a legzordabb időben sem bírtak megmaradni a négy fal közt, így most is ott lehetett látni őket a friss levegő kedvelői között. Marcel Norely-val együtt azt találták ki, hogy kedvenc játékukat, az ugróiskolát játsszák. Ez annyira lekötötte őket, hogy észre sem vették a felnőtt társaságot, amely a közelben szintén játékkal múlatta az időt. Miért is ne tették volna, hiszen a játék nemcsak a gyermek sajátja, a meglett korúak is örömeiket lelik benne. Ezek a felnőttek például golyóztak. A hat játékos közt ott volt az a Fred Moore is, akivel Dick egyszer már összeakasztotta a bajsztát.

Történt, hogy a célgolyó egyszer csak a gyerekek ugróiskolájába gurult. Sand éppen rendkívüli ügyességet igénylő „négyes ugrásokat” hajtott végre. Annyira elmerült az összpontosításban, hogy balszerencséjére nem látta meg és lábával akaratlanul odébbbrúgta a kis golyót. Valaki azon nyomban megragadta a fülét.

- Hé, kölyök - harsant egy durva hang -, nem tudnál kicsit jobban vigyázni?

Az ujjak elég gorombán szorongatták a fülkagylóját, és az érzékeny Sand elpityeredett.

A dolog nyilván annyiban is maradt volna, ha a harcias Dick közbe nem talál avatkozni.

Fred Moore-nak - mert ő volt az a félelmetes ellenség, akit Sand megsértett - egyszeriben el kellett engednie a foglyát, hogy védekezni tudjon. A fogoly ismeretlen szövetségese ugyanis - mindenki olyan fegyverrel harcol, amilyennel tud! - hátulról kegyetlenül belécsípett. Amikor Moore megfordult, ugyanazzal a pimasz lurkóval találta magát szemközt, aki egyszer már dacolni merészelt vele.

- Már megint te vagy az, taknyos! - kiáltotta, és kinyújtotta a karját, hogy megragadja csöpp ellenfelét.

Sand és Dick között azonban nagy volt a különbség. Az előbbi könnyen elkaphatta, az utóbbi viszont nem volt könnyű prédá. Dick oldalra ugrott és elszaladt, Fred Moore pedig éktelenül szitkozódva a nyomába eredt.

Az üldözés soká tartott. Mindannyiszor, amikor ellensége már-már beérte, Dick egy vargabetéivel egérutat nyert, és az egyre dühösebb Moore keze csak a levegőt markolta. De az egyenlőtlen versenyfutás nem tarthatott örökké. Fred Moore lába jóval hosszabb volt, mint a kis Dické. Az üldözött derekasan tartotta magát, de eljött az a pillanat, amikor el kellett búcsúznia minden reménytől.

De éppen abban a percben, amikor a teljes lendülettel rohanó Fred Moore-nak már valóban csak a kezét kellett volna kinyújtania, hogy elkapja Dicket, elbotlott egy átkos akadályban, és egyensúlyát veszítve a földre zuhant. Az esést térde és tenyere bánta. Dick és Sand kihasználták, hogy figyelme elterelődött, és kereket oldottak.

Fred Moore esését nem okozta más, mint egy bot, és ez a bot Marcel Norely mankója volt. A gyermek, hogy veszélybe került pajtása segítségére siessen, a rendelkezésére álló egyetlen eszközhöz folyamodott: mankóját dobta Moore lába elé. Most tiszta szívből nevetett sikerén, és nem is sejtette, hogy milyen hősiestettet vitt végbe. Pedig a kis nyomorék közbelépése valódi hőstett volt, hiszen nélkülözhetetlen támasza híján mozdulni sem tudott, és ezzel magára zúdította Fred Moore másnak szánt haragját.

Moore dühödten tápáskodott fel. Máris Marcel Norely mellett termett, és úgy kapta föl a földről, akár egy pelyhet. A gyermek a könyörtelen valóságra rádöbbenve abbahagyta a nevetést, és félelmében tüstént sikoltozni kezdett. Moore azonban mit sem törődött ezzel. Fölemelte lapáttenyerét, és már zuhogtak volna a pofonjai...

Ha valaki hátulról ellenállhatatlan erővel le nem fogja a kezét. Egy rosszalló hangot hallott:

- Ejnye, Moore úr... egy gyermeket?!...

Fred Moore megfordult. Ki merészele leckéztetni őt? Kau-dzserre ismert, aki nyugodt hangon, még rosszallóbban hozzátette:

- Aki ráadásul rokkant!

- Mit avatkozik bele? - kiáltotta Fred Moore. - Hagyjon engem, különben!...

Mivel Kau-dzserre nem volt hatással a fenyegetőzés, Fred Moore egy heves mozdulattal megpróbálta kiszabadítani magát. Kau-dzser vasmarka azonban nem engedett. Moore örvongve ellökte magától Marcel Norelyt, és másik kezét emelte fel, hogy megüsse. Kau-dzser egy mozdulatot sem tett, még arcizmai sem feszültek meg, csak ujjai harapófogószerű szorítása vált még keményebbé. Fred Moore erős fájdalmat érezhetett, mert nem fejezte be a megkezdett mozdulatot. Térde megroggyant.

Kau-dzser azonnal lazított fogásán, majd elengedte a foglyul ejtett kezét. Fred Moore fel-dühödve az övéhez kapott, és egy széles pengéjű, nagy parasztkést kapott elő. Ahogy mondani szokás, agya elborult a haragtól. Szemében gyilkos örület tüze lángolt.

Nagy szerencse, hogy játékostársai, akiket megrémített a dolgok alakulása, közbeavatkoztak és megfékeztek a tomboló férfit.

Kau-dzser szomorúsággal vegyes meglepődéssel tekintett a magából kikelt emberre.

Lehetséges az, hogy egy ember, akin eluralkodik a düh, ennyire az idegeinek a rabszolgájává váljon? Pedig mégiscsak ember volt ez a nyomorult, aki habzó szájjal, artikulátlan kiáltásokat hallatva őriöngött előttük! Vajon ez a látvány sem bírhatta rá Kau-dzsert, hogy változtasson szabadelvű eszméin? Még most sem ismerte el, hogy az üdvös kötöttségek hasznára vannak az emberiségnek, amikor örökös harcát vívja a bensőjében dúló állati szenvedélyek ellen?

- Találkozunk mi még, barátom! - hörögte végül Fred Moore, akit már négy keménykötésű fickónak kellett lefognia.

Kau-dzser vállat vont, és hátra sem tekintve eltávozott. Párat lépett, és már el is hessegette az agyából ennek a képtelen összetűzésnek az emlékét. Okosan tette-e, hogy alig tulajdonított jelentőséget az incidensnek? Még sok időnek kellett eltelnie, mire bebizonyosodott, hogy Fred Moore sokkal tovább őrizte e közjáték emlékét.

V. HAJÓ A LÁTHATÁRON

Július elején Halg nagy izgalmakat élt át. Rá kellett ébrednie, hogy vetélytársa akadt annak a Pattersonnak a személyében, akitől borsos áron szerezte be büszkeségét, az európai ruhát. Patterson odaszokott a Ceroni családhoz, és láthatóan Graziella körül legyeskedett.

Halgot kétségbeejtette ez a bonyodalom. Hogy is kelhetne versenyre ő, a tizennyolc éves, félvad fiú egy felnőtt férfival, aki ráadásul mesésen gazdagnak tűnt a szemében? Ha Graziella vonzódik is hozzá, a szegény indiánhoz, elképzelhető-e, hogy habozik, ha választania kell?

Graziella csakugyan nem habozott; de döntése nem az volt, amitől Halg tartott. Halg ártatlan gyöngédségével és fiatalságával messze nem ért fel az, amit vetélytársa nyújthatott. Az ír csak azért tartott ki makacsul, mert föl sem fogta, hogy Graziella és édesanyja idegenkednek tőle. Pedig átnéztek Pattersonon, és ha szólt hozzájuk, csak tessék-lássék válaszoltak neki.

Patterson ez egy csöppet sem zavarta: ugyanazzal a hideg eltökéltséggel folytatta mesterkedését, amelynek eddig is köszönhetette vállalkozásai sikerét. Helyben is akadt egyébként egy szövetségese: nem más, mint maga Lazare Ceroni. A két nő ugyan hűvösen fogadta, de legalább az apa jó szemmel nézett rá, és úgy tűnt, helyesli a leánykérő szándékait. Kitűnően megértették egymást Pattersonnal. Sőt, néha félrevonultak és rejtélyes sustorgásba kezdtek, mintha olyasmiről tárgyalnának, ami senki másra nem tartozik. Miféle közös témát találhatott a megrögzött iszákos és az agyafűrt paraszt, a lyukaskezü és a kupori?

Ezek a tanácskozások aggodalommal töltötték el Halgot, s ezt még csak súlyosbította Lazare Ceroni viselkedése. A nyomorult ismét ivásra adta a fejét, és szabálytalan időközönként, de egyre sűrűbben újrakezdődtek a jelenetek is. Halg ezekről mindig beszámolt Kau-dzsernek, ő pedig Hartlepool tudomására hozta a történeteket. De sem Kau-dzser, sem Hartlepool nem tudtak rájönni, honnan szerez Lazare Ceroni italt, amikor a Jonathan készletein kívül egy csöpp szesz nem sok, annyi sem akadt a Hoste-szigeten.

Márpedig a raktársátrat éjjel-nappal őrizték: a legénység tizenhat túlélő tagja kettesével, háromóránként váltotta egymást. Mindnyájan, még Kennedy és Sirdey is engedelmesen viselték a napi háromórás őrség unalmát. Egyiküknek sem jutott volna eszébe, hogy zúgolódják, és ugyanúgy engedelmeskedtek Hartlepoolnak, mint amikor még a parancsnoksága alatt hajóztak.

Fegyelmük töretlen maradt. Létszámra kicsi, de összetartó csapat volt az övék, és szükség esetén Dick és Sand is értékes segítséget nyújthattak nekik.

Egyelőre persze még gondolni sem kellett rá, hogy igénybe vegyék a két gyermek szívességét. Miután koruknál fogva nekik még nem kellett őrséget állniuk, csorbítatlan szabadságot élveztek, s önfeledt szórakozással teltek napjaik. A Hoste-szigeten töltött idő bizonyosan életük fontos részeként, a szakadatlan örömök időszakaként vésődik majd emlékezetükbe. Játékaikat a változó körülményekhez alkalmazták. Ha sűrű pelyhekben hullt a hó, ők hókuckót ástak maguknak, amelyben csodálatosan jókat lehetett játszani. Ha a hőmérséklet a fagyponthoz alá süllyedt, akkor csúszkáltak, vagy a lejtőkön élvezték a száguldás szédítő mámorát - szánkó híján egy szál deszkán. Ha meg kisütött a nap, a magukfajta lurkók társaságában a táborhely környékén lebzseltek, s ezernyi játékot eszeltek ki, amelyek vidámságával csak durvaságuk vetekedett.

Egyszer, amikor a tengerparton csavarogtak, és történetesen csak három-négy gyerek volt velük, egy természetes barlangot fedeztek föl a Scotchwell-öblöt keletről lezáró földnyelv

túlsó felén, a sziklafal oldalában. A barlang, amelynek bejárata dél felé nézett - vagyis arra a partszakaszra, ahol a Jonathan hajótörést szenvedett -, nem sokáig kötötte volna le a figyelmüket, ha egy részlet nem teszi végtelenül érdekessé. A barlang mélyén egy hasadék nyílt, amely két-három méterrel hátrébb egy újabb, teljesen föld alatti üregbe torkollott. Innen kanyargós folyosó vezetett tovább a sziklatömbön keresztül egy felsőbb barlangba, amelynek a sziklafal északi oldalán volt a kijárata. Erről a pontról ráláttak a táborhelyre, ahová le is tudtak csúszni a sziklás lejtőn.

A felfedezés örömmel töltötte el a kis kutatókat. Vigyáztak is, hogy senki ne szerezzen róla tudomást. A barlangrendszer az ő birodalmuk volt, és e kizárólagos tulajdonukat a világért sem osztották volna meg mással. A legnagyobb titokban jártak hát oda, és nagyszerűen szórakoztak a barlangban. Hol vademberest játszottak, hol robinzonost, hol meg rabló-pandúrt, de mindet egyforma lelkesedéssel.

Micsoda visszhangot vertek kiáltásaik a föld alatti járatokban! Hogy dübörgött féktelen vágtaiktól a két barlangszintet összekötő folyosó!

A folyosón való közlekedés azonban nem volt veszélytelen, mert a fal egy helyen beomlással fenyegetett. Ezen a ponton a folyosó mennyezete nem lehetett magasabb egy méternél, s egyetlen sziklatömb támasztotta alá, amelyet - mivel az alja roppant bizonytalanul nyugodott egy másik, ferde sziklán - egy gyöngye lökés is kimozdíthatott volna a helyéből. Így aztán az ingatag sziklatömb és a folyosó padlata közti szűk helyen csak térden csúszva, a lehető legnagyobb óvatossággal lehetett átjutni. Akármennyire valóságos volt a veszély, a gyermekeket nem ijeszthette meg, éppen csak izgalmasabbá tette a játékukat.

Dick és Sand tehát vidáman múltatták idejüket. Nem gondoltak semmivel, még ellenségükkel sem, aki elől nem szégyelltek elfutni, ha néha messziről megpillantották. A kivándorló egyébként meg se próbált a nyomukba eredni. Indulata már lecsillapodott, és haragja régóta nem a két gyermekre irányult.

Azokat egyébként csöppet sem érdekelte, hogy haragszik-e még rájuk Fred Moore vagy sem. Számukra csak a játék létezett, és napjaik olyan gyorsan peregtek, hogy már sajnálni kezdték az idő múlását.

Ha népszavazást rendeznek a kivándorlók között, Dick és Sand alighanem egyedül marad e véleményével. Amilyen rövidnek tűntek az ő napjaik, olyan lassan telt az idő a többiek számára, akik alig mozdultak ki kényelmetlen szállásukról.

Kivételt képezett persze Lewis Dorick és harácsoló udvartartása.

Ők is kellemesen teleltek át. Ezek a gazfickók megoldották szociális problémájukat: úgy viselkedtek, mint a megszálló katonák, dúskáltak mindenben, s a rossz napokra gondolva még félre is tettek.

Csoda, hogy áldozataik ilyen béketűrést mutattak. Hiába voltak többségben a kizsákmányoltak, ha egyszer ennek nem ébredtek tudatára, és eszükbe sem jutott, hogy egyesítsék szétszórt erőiket. Dorick bandája viszont keményen összetartott, és egyenként félemlítette meg a telepeseket. Senki sem merte megtagadni, amit a zsarnokoskodó banda követelt.

Ötven kivándorló más, kevésbé kifogásolható módon vette föl a harcot a tétlen élet okozta levertség ellen. Karroli vezényletével a borjúfókákat vették üldözőbe.

Nehéz mesterség a fókavadászé. Miután türelmesen kivárja, hogy a rendkívül gyanakvó természetű vízi emlősök a partra merészkedjenek, úgy kell bekerítenie a fókacsordát, hogy az állatoknak ne maradjon idejük elmenekülni. E művelet nem kockázatmentes, mert a fókák mindig a legmegközelíthetlenebb helyeket választják az ejtőzésre.

Karroli vezetése alatt a fókavadászok ragyogó sikert értek el.

Tekintélyes zsákmányuk zsírja jó lesz világításra és fűtésre, a bőrök révén pedig majd jelentős haszonra tehetnek szert hazatelepülésük után.

Eltekintve e lelkes emberektől, a telepések fázósan, rossz hangulatban húzódtak lakásukba, habár a hőmérséklet nem szállt túlzottan mélyre. A hőmérő higanyszála a július 15. és augusztus 15. közti leghidegebb időszakban sem süllyedt mínusz tizenkét fok alá, az átlaghőmérséklet pedig mínusz öt fok körül mozgott.

Kau-dzsernek igaza volt hát: az élet nem különösen kemény ezen a szélességi fokon, ha az ember számol a gyakori rossz idővel és az azzal járó, csontig hatoló nedvességgel.

Az állandó nedvességnek lettek is aggasztó következményei a köztisztaságra nézve. Terjedtek a betegségek. Kau-dzser ugyan meg tudta fékezni a kórokat, de ha a betegség egy-egy legyőngült, ellenállóképtelen szervezetet támadott meg, akkor ő sem tudott segíteni. A tél folyamán nyolc embert vitt el valamilyen kór; Lewis Dorick le lehetett sújtva, mert nagyobb részük azok közül került ki, akik a legbékétűröbben hagyták, hogy megsarcolja őket.

Az egyik haláleset gyászba borította Dicket és Sandet. Marcel Norely távozott el közülük. A sánta kisgyerek nem állta ki a tél szigorát. Nem szenvedett, nem vívott haláltusát: még akkor is mosolygott, amikor élete szikrája kihuny.

A túlélőket nem rendítette meg különösen néhány társuk eltűnése. Ekkora tömegben szinte fel sem tűnt az a néhány haláleset; másrészt titokban mindenki örült, hogy őt elkerülte a szomszédját sújtó szerencsétlenség. Az újabb halálhírek csak egy-egy pillanatra rázták fel őket csüggedtségükből. Mintha kiveszett volna belőlük az életkedv; csak arra volt erejük, hogy heves és hiábavaló veszekedésekben rekedtre kiabálják magukat.

A telepések mindig újrakezdődő marakodása keserű gondolatokra indította Kau-dzsért. Értelmes emberként meg kellett látnia a dolgok valódi természetét; őszinte emberként szembe kellett néznie a megfigyeléseiből adódó következtetésekkel.

Ebben a világ minden tájáról összesereglett véletlenszerű gyülekezetben kétségkívül a gyűlölet volt az uralkodó szenvedély. Nem az a szintén kárhózas, de legalább logikus gyűlölet, amely annak a szívében ég, akit súlyos igazságtalanság ért, hanem valami kölcsönös, hamu alatt izzó, olthatatlan gyűlölet; és hiába érezték magukat mindnyájan a legnyomorultabbnak e kivételes szerencsétlenségükben, hiába néztek mindnyájan egyformán reménytelen jövő elébe, ez a gyűlölet a legcsekélyebb okból mégis egymásnak ugrasztotta őket - mintha bizony a természet az élet csírái közé kevert volna valami sötét, parancsoló ösztönt is, amely arra tör, hogy megsemmisítse teremtményeit.

Társainak tehetetlensége Kau-dzsért is meglepte. Alig akadtak tenni vágyók: szinte csak a négy külön költözött családban és a fókavadászokban volt akaraterő. A többiek egyik napról a másikra éltek. Élelmük és szállásuk megvolt, mással nem is törődtek.

Nem érezték szükségét, hogy behódolásra készítsék az anyagot, nem voltak hajlandók semmilyen erőfeszítésre, hogy jobbítsanak a sorsukon, és nem gondoltak a jövőre. Engedelmes szolgaként készek voltak végrehajtani a kapott parancsokat, de saját elhatározásból nem kezdtek semmibe, és hagyták, hogy más döntsön helyettük.

Kau-dzser figyelmét végül nem kerülhette el az az általános meghunyászkodás sem, amely lehetővé tette, hogy egy maroknyi ember uralkodjék a túlnyomó többség fölött, hogy pár kizsákmányoló élösködjék a kizsákmányoltak birkanyáján.

Ilyen volna hát az ember? Mégis szükség volna a törvényre, amely gondolkodásra bírja és a világ nyers erejével szemben értelmének használatára készíti az embert, korlátozza az egyik önkényét és a másik szolgátságát, és gátat szab az ösztönös gyűlöletnek; mégis szükséges hát a törvény és az azt betartató hatóság?

Kau-dzser ugyan nem lett volna még kész igennel felelni, de az, hogy a kérdés egyáltalán felmerült benne, azt mutatta, hogy gondolkodásában változás állt be. Be kellett látnia, hogy a valóságban az ember egészen másmilyennek bizonyul, mint az az eszményi lény, amely csak az ő képzeletében élt. S ha ez így van, akkor nem is tűnik eleve képtelenségnek, hogy helyes dolog megvédeni az embert saját maga, saját gyöngesége, kapzsisága és hibái ellen, és az sem, hogy - mivel a saját érdekében mindenki igényt tart erre a védelemre - a törvények voltaképp az egyéni törekvések összegét fejezik ki, olyanformán, ahogy a mechanikában a különböző erők tevődnek össze eredővé.

Magellániai száműzetése előtt, amikor még az Óvilág polgárai között élt, Kau-dzsért is behálózta az előírások áttekinthetetlen szövevénye, fojtogatta a törvények, rendeletek és szabályok félelmetes hálója - és összefüggéstelenségük, gyakran kicsinyes kellemetlenkedésük miatt nem láthatta át elvi szükségszerűségüket. Most azonban, együtt élve az emberiség ősállapotát idéző körülmények közé került emberekkel, úgy figyelhette szüntelenül az élet vegykonhajában lejátszódó folyamatokat, akár egy lombikjai fölé hajoló vegyész. Annak fényében, amit látott, kezdett megvilágosodni előtte, hogy törvényekre szükség van, és ez a felismerés alapjaiban ingatta meg elveinek rendszerét. De régi önmaga még nem adta fel a harcot. Ha gondolkodásmódja fejlődött is, szabadelvű lényé még berzenkedett. A nagy kérdés egy percre sem hagyta nyugodni, minduntalan összezsáptak benne az elveit támogató és gyöngítő érvek és ellenérvek. Nagyon megviselte ez a szüntelen belső küzdelem.

Az emberi tökéletlenség felismerésénél talán még jobban meglepte Kau-dzsért, hogy mennyire képtelenek az emberek változtatni bevett szokásaikon. A hajótöröttek ezen a világvégi, elhagyatott parton is ragaszkodtak régi gondolkodásukhoz. Ugyanazok az elvek, sőt hagyományok és előítéletek uralták az életüket, mint azelőtt. A tulajdon fogalma például megingathatatlan maradt. Mindenki a lehető legtermészetesebben mondta most is: „Ez az enyém”, és senki nem volt tudatában, hogy milyen ellenállhatatlanul mulatságos - hát még egy szabadelvű gondolkodó szemében! -, hogy egy törekeny és mulandó lény önmagának, egyedül önmagának akarja kisajátítani a világegyetem valamely darabkáját. Bármilyen képtelennek találta is a telepések beképzeltségét Kau-dzser, e meggyőződésük mélyen gyökerezett bennük, és egy jótányit sem engedtek volna belőle. Senki nem volt hajlandó megválni a birtokában levő tárgytól, és nem engedte volna át másképp a magánál nyomorultabbaknak, mint valamilyen ellenérték - másfajta tárgy vagy ellenszolgáltatás - fejében. Másról, mint adásvételről, szó sem lehetett. Úgy tűnt, az „adni” szó kiveszett a szókincsükből és a gondolkodásukból.

Kau-dzser arra gondolt, hogy tűzföldi barátai, akik hordákba verődve kalandoznak a magellániai végeken, fölöttébb meglepődnének az ilyesfajta elvek hallatán, hiszen ők soha nem rendelkeztek semmivel - önmagukon kívül.

A rendszeresen ismétlődő csereügyletek - helyesebben adásvételek - során előfordult, hogy a tárgyat fölkináló személynek nem volt szüksége semmilyen szolgáltatásra, a másik fél birtokában lévő semmilyen tárgyra. Ilyenkor arany segítségével bonyolították le az ügyleteket. Kau-dzser nem győzött csodálkozni az arany értékének tartósságán. Ez a fém csak az emberi

képzeletnek köszönheti értékét, hiszen nem lehet megenni, nem véd meg a hidegtől vagy az esőtől, s mégis mindenki épp úgy vágyik rá, mint azokra a javakra, amelyek valóban rendelkeznek ezekkel a jó tulajdonságokkal. Milyen furcsa és csodálatos dolog, hogy az egész emberiség behódol ennek a lényegében hasznavethetetlen anyagnak, amely csupán a közmegegyezésnek köszönheti minden értékét! Vajon nem olyanok az emberek, akár a játszó gyerek, aki képzeletben nagy értékkel ruházza fel és komoly képpel adja-veszi a kavicsokat? Ha egy gyerek ráébredne és kijelentené, hogy ezek az értéktárgyak valójában csak kavicsok, máris véget érne a játék.

Természetesen Kau-dzser sem tagadta, hogy - amennyiben elfogadjuk a tulajdon elvét - nagy könnyebbséget jelent egy önkényesen választott, de minden mást jelképezni tudó értékmérő használata. Az ő szemében azonban ez a könnyebbség egy olyan hátránnyal is járt, amely az összes előnynél többet nyomott a latban. Az egyéni tulajdonra alapuló rendszerben az arany teszi lehetővé a vagyon képzését és szakadatlan gyarapítását.

Arany nélkül ugyan egyformán szegényen élnének az emberek, de legalább nagyjából egyenlők maradnának. Az arany teszi, hogy egyetlen kézben annyi hatalom összpontosulhat, hogy egyeseknek minden élvezet kijut, míg mások - számtalan ember - már néhány morzsányi aranyért hajlandók behódolni ennek a hatalomnak, és gondoskodnak mindarról a fényűzésről, amelyben nekik maguknak nem lesz részük.

Nyilvánvaló, hogy Kau-dzser tévedett. Az arany csupán eszköz, amelynek révén az ember kielégíti természetes szerzési vágyát.

Ha ez az eszköz nem lenne, akkor kitalálna egy másikat, s az ugyanúgy bírna az arany előnyeivel és hátrányaival. Az ember mindkét esetben annak bizonyulna, ami: illogikus és állhatatlan lénynek, akiben egyforma mértékben keveredik a jó és a rossz.

Ez csak néhány gondolat a száz pro és kontra érv közül, amelyek olyan hevesen csaptak össze Kau-dzser agyában, mint katonák a csatamezőn. Elmúlt az az idő, amikor a korlátlan szabadsághoz való jog még megingathatatlan tétel volt a szemében. Szabados életelveit már nem vélte cáfolhatatlan bizonyosságnak. Odáig jutott, hogy az a kérdés kezdte foglalkoztatni: szükség lehet-e tekintélyekre és társadalmi ranglétrára.

A sors úgy hozta, hogy maguk az események szolgáltatnak újabb igenlő érvet, és bebizonyították, hogy az állatokhoz hasonlóan az emberek között is vannak igazi vadak, akiknek a veszélyes ösztöneit el kell fojtani. Az ilyenek mindenre képesek, hogy kielégítsék követelő szenvedélyeiket, s ha a törvények nem parancsolnak nekik megálljt, halált és pusztulást terjesztenek maguk körül.

Egy ilyen dráma játszódott le épp akkortájt abban a házban, amelyet Longgal és Blakerrel együtt Patterson foglalt el; a szívbe markoló tragédia kiváltó oka minden élő szervezet elsődleges szükséglete, a táplálkozás volt. Blakert ugyanis, ezt a szegény ördögöt, a gúnyos természet azzal a kielégíthetetlen étvággyal verte meg, amelyet a kórtan bulimia néven tart számon.

Mint mindenki más, Blaker is megkapta az élelmiszerosztáskor a maga fejadagját, de beteges falánkságában két hónapon belül eltüntette a négy hónapra szánt adagot. Attól kezdve ugyanúgy, sőt még jobban kínoztta az éhség, mint azelőtt.

Ha nem lett volna olyan bátortalan, akkor könnyen elkerülheti a szenvedéseket. Csak szólnia kellett volna Hartlepoolnak vagy Kau-dzsernek, hogy osszanak neki pótagagot. Blakert azonban a természet nem áldotta meg nagy ésszel, és ilyen merészség álmában sem jutott eszébe.

Születése révén a társadalmi ranglétra legalsó fokán állt: a sors csapásai már régóta nem érték megelégedésként, s a szerencsétlen emberek utolsó menedékét, a tétlen beletörődést választotta.

Lassanként megszokta, hogy szalmaszálként sodorják ellenállhatatlan erők, melyeket nem érhet föl ésszel. Ezért nem ébredt benne vakmerő remény, hogy bármi módon befolyásolhatná az élelem elosztását, amelyről - úgy érezte - egy ilyen felsőbbrendű erő rendelkezett.

Inkább éhen hal, mintsem panaszkodjék, ha Patterson nem siet a segítségére.

Az ír kereskedő figyelmét nem kerülte el, milyen gyorsan elfogyasztja társa a rendelkezésére álló élelmet, és ez a felismerés egy előnyös ügylet lehetőségét csillantotta fel előtte. Amíg Blaker falt, Patterson beosztóan táplálkozott. Csúf, ösztönös fősvenységében képes volt megvonni magától a falatot, alig evett, és szégyenkezés nélkül fölszedte a mások által eldobált maradékot is.

Elérkezett a nap, amikor Blakernek nem volt több ennivalója. Patterson csak erre várt. Színlelt szolgálatkészséggel följánlotta társának, hogy jutányos áron átengedi neki saját készletének egy részét. Blaker lelkesen fogadta az ajánlatot, és azon nyomban nyélbe is ütötték az alkut, amely később még számtalanszor megismétlődött. Ameddig vevőjének volt pénze, Patterson a növekvő élelemhiányra hivatkozva fokozatosan emelte az árakat.

Bezzeg amikor Blaker zsebe kiürült, Patterson hangot váltott, tüstént bezárta a boltot, és többé egy pillantásra sem méltatta az elborult tekintetű nyomorultat, akit ilyen módon éhhalálra ítélt.

Mivel szerencsétlenségét a sors akaratának vélte, Blaker éppoly kevésbé panaszkodott, mint azelőtt. Egy sarokba rogyott, kezét elkínzott hasára szorította, és órákig mozdulatlan maradt; csak arcának rándulásai tanúskodtak róla, milyen kínokat áll ki.

Patterson részvétlenül méregette. Mit számít egy nincstelen ember szenvedése, mit számít, ha meghal is?

Blaker kínja végül hatalmasabbnak bizonyult beletörődésénél.

Negyvennyolc órnyi szenvedés után kitántorgott a szabadba, és eltűnt a táborhely házai között...

Egy este Kau-dzser épp a kunyhója felé tartott, amikor megbotlott egy földön heverő testben. Főlé hajolt, és megrázta az alvó férfit, aki csak egy nyögéssel válaszolt. Miután néhány csöpp szíverősítővel magához térítette a beteget, Kau-dzser megpróbálta kifaggatni:

- Mi baja? - kérdezte.

- Éhes vagyok - felelte elhaló hangon Blaker.

Kau-dzser elképedt.

- Éhes! - ismételte. - Talán maga nem kapta meg a fejadagját?

Blaker ekkor röviden, szaggatott mondatokban elmondta szomorú történetét. Beszámolt betegségéről és az abból fakadó kóros étvágyról, elmondta, hogy tartalékai fogytán élelmet vásárolt Pattersontól, s hogy az három napja részvétlenül a sorsára hagyta.

Kau-dzser megdöbbenve hallgatta a hihetetlen elbeszélést. Létezhet tehát olyan ember, aki ilyen szörnyű üzletre merészelt adni a fejét; olyan ember, aki minden borzalom és megpróbáltatás közepette is érintetlenül megőrizte magában a legviszataszítóbb fősvenységet! Ez a tolvaj kufár képes volt hazudni, hogy készpénzért árulhassa azt, amit mások önként is odaadtak volna; szégyentelenül, patikamérlegen mérte ki felebarátjának az életet!

Kau-dzser megtartotta magának a gondolatait. Akármilyen aljas módon cselekedett a bűnös, jobb büntetlenül hagyni e tettet és elkerülni a leleplezéssel járó újabb békétlenséget. Nem tett hát mást, csak kiutaltatott még egy élelmiszeradagot Blakernek, és megígérte, hogy ezentúl annyit kap, amennyire csak szüksége lesz.

De Patterson neve mélyen az emlékezetébe vésődött, és viselője annak példájaként maradt meg benne, hogy milyen aljasságokra képes az emberi lélek. Így aztán nem is lepődött meg, amikor három nap múlva Halg ugyanezt a nevet említette egy legalább olyan felháborító történettel kapcsolatban.

A fiatalember, mint mindennap, éppen Graziellánál járt. Ahogy meglátta Kau-dzsért, azonnal odaszaladt hozzá.

- Tudom, ki látja el szesszel Ceronit - mondta egyszuszra.

- Végre! - szólt elégedetten Kau-dzser. - Kicsoda?

- Patterson.

- Patterson!...

- Ő bizony - erősítette meg Halg. - Az imént is láttam, hogy rumot hozott. Most már értem, miért van együtt sülve-főve a két jómadár.

- Biztos vagy benne, hogy nem tévedsz? - kérdezte Kau-dzser.

- Egészen biztos. A legfurcsább az, hogy Patterson nem ingyen adja a portékáját. Sőt, elég sokat kér érte. Hallottam, hogy vitatkoztak. Ceroni panaszkodott, hogy minden megtakarított pénze Patterson zsebébe vándorol, és már nincsen egy vasa se. A másik nem válaszolt, de úgy tűnt, hogy ingyen aligha hajlandó folytatni az ügyletet.

Halg elhallgatott, majd haragosan fölkiáltott:

- Ha Ceroninak nincsen pénze, akkor mindenre képes... Mi lesz a feleségével és a leányával?

- Majd meglátjuk - felelte Kau-dzser.

Kis szünet után így szólt, hangjában szeretetteljes szemrehányással:

- Ha már szót ejtettünk erről a dologról, járjunk is a végére. Eddig nem akartam beszélni róla, de azért sejtem, miről ábrándozol. De hová vezet az álmodozás, fiam?

Halg lesütött szemmel hallgatott. Kau-dzser folytatta:

- Ezek az emberek egy kis idő, talán már egy hónap múlva eltűnnek az életünkben. Graziella éppúgy, mint a többiek.

- Miért ne maradhatna velünk? - vetette fel a fejét az ifjú tűzföldi.

- És mi lenne az édesanyjával?

- Természetesen ő is itt maradna.

- Úgy gondolod, hajlandó volna elválni a férjétől? - vetette ellene Kau-dzser.

Halg egy heves mozdulatot tett.

- Bele kell egyeznie! - jelentette ki tompa hangon.

Kau-dzser kétkedve csóválta a fejét.

- Graziella majd segít rábeszélni. Ő már döntött. Ha maga megengedi, itt marad. Elege van már belőle, hogy az apja tönkreteszi az életét, és ráadásul néhány telepestől fél is.

- Fél?... - ismételte meglepetten Kau-dzser.

- Igen, főként Pattersontól. Az már egy hónapja forgolódik körülötte, és Ceroninak is csak azért árul rumot, hogy megnyerje magának. De pár nap óta egy Sirk nevezetű alak is megfordul náluk, a Dorick bandájából. Őtöle kell leginkább tartani.

- Miért?

- Graziella ki se teheti a lábát úgy, hogy ne öbelé ütköznék. Az az alak a nyomába szegődött és durván beszélt vele. Ő rendreutasította, mire Sirk megfenyegette. Veszélyes ember az. Graziella fél tőle. Még szerencse, hogy én is itt vagyok!

Kau-dzser elmosolyodott a fiatalos kérdés hallatán. Csillapítólag tanítványa vállára tette a kezét.

- Nyugodj csak meg, Halg. Várjuk meg az eltávozásuk napját, s majd meglátjuk, hogyan alakulnak akkor a dolgok. Azt ajánlom, ezentúl őrizd meg a hidegvéredet. A harag nemcsak rossz tanácsadó, de ártalmas is. Gondold csak el, hogy az erőszaknak még soha nem lett jó vége, és erőszakhoz folyamodni legfeljebb önvédelem esetén bocsánatos bűn.

Kau-dzser aggodalmát növelte ez a beszélgetés. Bosszantotta, hogy Halg ebbe a kétes kimenetelű kalandba bocsátkozott, és tartott tőle, hogy a vetélytársak megjelenése még bonyolíthatja a helyzetet: az elsőnek érkezettben felébred a féltékenység, és talán sajnálatos jelenetekre kerül sor.

A szesz kérdését Halg fölfedezése nem oldotta meg, csak új rejtélyt állított az előző helyébe. Felfedezték tehát, ki látja el Ceronit itallal. De honnan szerezte a szeszt ez az ember?

Pattersonnak titkos készletei lettek volna valahol? Kau-dzser ismerte ugyan az ír alattomos jellemét, de ezt azért nem nagyon hitte. Még ha Pattersonnak sikerült is a szigorú szabályokat és Leccar kapitány éberségét kijátszva induláskor a fedélzetre juttatnia a tiltott árut, hol rejtegette azt a hajótörés óta? Nem, csakis a Jonathan készleteit dézsmálhatta meg. De mi módon, hiszen ott éjjel-nappal őrség áll? Akár Ceroni volt a tolvaj, akár Patterson, a rejtély ugyanaz maradt.

A következő napok sem hozták meg a megoldást. Csupán azt lehetett megállapítani, hogy Lazare Ceroni éppúgy mindennap leissza magát, mint azelőtt.

Telt-múlt az idő. Már szeptember 15-ét írtak. Ekkorra fejeződött be a Wel-Kiej felújítása. A bárkát épp akkor lehetett újra vízre bocsátani, amikor a tenger ismét hajózható lett.

A napok hosszabbodása már a tavaszi napéjegyenlőséget ígérte.

Egy héten belül véget ér a tél.

Mielőtt átadta volna a helyét, a rossz idő még utoljára ellentámadásba ment át. Egy héten keresztül minden eddiginél hevesebb hurrikán tombolt a Hoste-szigeten, és a telepések még egyszer rákényszerültek, hogy a házukba húzódjanak. Azután visszatért a jó idő, és a szunnyadó természet ébredezni kezdett.

Október elején néhány tűzföldi indián látogatta meg a telepet.

A bennszülötteket felettébb meglepte, hogy a Hoste-sziget így benépesedett. A Jonathan hajótörése a tél elején történt, így még nem mehetett híre a szigetvilág indiánjai között. Most aztán nyilván annál gyorsabban terjedt el a hír.

A telepések csak örvendhettek, hogy kapcsolatba kerültek ezzel a néhány pecsera családdal. Nem biztos viszont, hogy azok is így vélekedtek. Ha kis számban is, de akadtak a kivándorlók

között olyan „kulturált emberek”, mint a két Moore fivér, aki azzal mutatta ki vélt felsőbbrendűségét, hogy durván és közönségesen viselkedett e szelíd „vademberekkel”. Az egyik Moore mohóságában nem átalított szemet vetni a vándoréletet élő indiánok szánalmas vagyunkájára. Kau-dzser egyszer segélykiáltásokat hallott; amikor odasietett, azt látta, hogy a Halg által emlegetett Sirk egy indián lánnyal erőszakoskodik. Az alávaló fickó aranyra nézte a lány réz karpereceit, és meg akarta kaparintani őket. Miután kemény büntetésben részesült, szitkozódva elvonult. Kau-dzser már a második személyes ellenségét szerezte.

Kau-dzsernek nagy örömet okozott indián barátai érkezése.

Viszontlátta betegeit, híveit, barátait, akiknek buzgólkodásából, hálájuk sok apró jeléből látnivaló volt, milyen szeretettel, sőt csodálattal csüggenek rajta. Egy napon - október 15-én - Harry Rhodes nem tudta tovább titkolni, mennyire megalázza ezeket a szegény ördögöket a viselkedése.

- Megértem - szólt -, hogy ragaszkodik ehhez az országhoz, ahol annyi jót tett, és hogy siet visszatérni e törzsek közé. Szinte istenként tisztelik önt...

- Istenként?... - szakította félbe Kau-dzser. - Miért beszél istenről? Elég embernek lennünk ahhoz, hogy a jót cselekedjünk.

Harry Rhodes nem erősködött, és csak annyit felelt:

- Talán így van. Ha ön megütközik ezen a szón, másképp is kifejezhetem, amit gondolok: ha ön akarta volna, Magellánia királya lehetett volna, még a függetlenség idején.

- Az embereknek - felelte Kau-dzser -, ha csupán vadak is, nincs szükségük úrra maguk fölött. Most már persze került ura a tűzföldieknek...

Az utolsó szavakat Kau-dzser igen halkán ejtette ki. Gondterheltebbnek tűnt a szokásosnál. Az iménti párbeszéd eszébe juttatta, milyen bizonytalan jövő vár rá, ha majd nemsokára el kell búcsúznia ettől a jóra való családtól, amely benne is fölébresztette az ember ösztönös vágyát a közösség iránt. Mélyen elszomorodott, amikor arra gondolt, hogy el kell válnia Rhodesnéától, akinek megismerhette jóságát, az egyenes jellemű, őszinte Rhodestól, akiben barátra lelt, s a gyermekektől, Edwardtól és Clarytól, akiket igen megkedvelt. A közelgő elválás éppúgy elszomorította a Rhodes családot is. Mindannyian azt szerették volna, ha Kau-dzser is velük tart az afrikai kolóniára, ahol éppen olyan megbecsülésnek örvendhetne, mint a Hoste-szigeten. De Harry Rhodes nem remélte, hogy ráveheti erre. Megértette, hogy egy ilyen férfinak komoly okai lehetnek, ha szakított az emberiséggel, de rejtélyes és különös életének titka továbbra is rejtve maradt előtte.

- Véget ért hát a tél - mondta az asszony, hogy másra terelje a szót. - Nem is volt olyan kemény...

- Meg kell állapítanunk - tette hozzá Harry Rhodes Kau-dzser felé fordulva -, hogy a vidék klímája éppen olyan, amilyennek barátunk bemutatta. Néhányan közülünk egészen sajnálni fogják, hogy el kell hagynunk a Hoste-szigetet.

- Akkor hát ne is hagyjuk el - kiáltott fel a kis Edward -, hanem alapítsunk kolóniát magellániai földön!

- Rendben - mosolygott Harry Rhodes -, de mi lesz a Narancs-folyó menti területünkkel?... Hát a gyarmatosító társaságnak tett ígéretünkkel?... És a portugál kormányral kötött szerződésünkkel?

- Csakugyan! - helyeselt egy csöppet gunyorosan Kau-dzser. - Csakugyan, a portugál kormány... Itt meg a chilei kormány lesz az úr... Egyik tizenkilenc, másik egy híján húsz.

- Kilenc hónapja... - kezdte Harry Rhodes.

- Kilenc hónapja - szakította félbe Kau-dzser - még szabad földre léptek volna, amelyet később egy átkozott szerződés megfosztott a függetlenségétől.

Kau-dzser összefont karral, fõlszegett fejjel kelet felé tekintett, mintha arra várt volna, hogy a Csendes-óceán felõl, a Hardy-félsziget földnyelvét megkerülve feltűnik a punta arenasi kormányzó által megígért hajó.

Elérkezett a megbeszélt időpont. Október második felébe léptek.

A tengeren azonban nem látszott egy vitorla sem.

A hajótörötteket ez a késlekedés jogos aggodalommal töltötte el.

Igaz, nem szenvedtek hiányt semmiben. A rakományból származó tartalékok korántsem fogytak még el, sőt hónapokig is kitarthattak.

Végcéljuktól azonban messze voltak. Egy újabb telelésbe nem egyeztek volna bele, és néhányan már arról beszéltek, hogy el kellene küldeni a bárkát Punta Arenasba.

Amíg Kau-dzser szomorú gondolataiba merült, Lewis Dorick haladt el mellettük tíz-tizenkét hívével. A sziget bensejében tett útjukról tértek vissza; zajongtak és kihívóan viselkedtek. A Rhodes család, amely kiérdekelte a kis közösség tiszteletét, és Kau-dzser - aki tagadhatatlan befolyással rendelkezett -, soha nem rejtették véka alá, mit gondolnak errõl a bandáról. Harry Rhodes és Kau-dzser jól ismerték egymás ez irányú érzelmeit.

- Ezeket nem bánám, ha itt kellene hagynunk - szólt az elõbbi. - Tõlük semmi jót nem várhatunk. Az új telepen is folytatják majd a bajkeverést. Nem ismerik el senki tekintélyét, és felfordulásról ábrándoznak... Mintha bizony nem a rend és a tekintély volna minden emberi egyesülés alapja.

Kau-dzser nem felelt: talán annyira elmerült gondolataiban, hogy nem hallotta, vagy talán nem is akart válaszolni.

Eszmecseréjük ekképp akaratlanul is ugyanabban a körben forgott, mindig ugyanazokhoz a társadalmi kérdésekhez jutottak vissza, amelyekben nem tudtak egyetértésre jutni.

Miután Kau-dzser nem válaszolt, Harry Rhodes már sajnálni kezdte, hogy ilyen ügyetlenül hozta szóba a kényes témát, amikor Hartlepool belépése elterelte a figyelmüket.

- Szeretnék beszélni önnel, uram - fordult Kau-dzserhez.

- Ön saját hatáskörében is... - kezdte Harry Rhodes.

- Hagyja - szakította félbe Kau-dzser, majd a fedélzetmesterhez fordulva így folytatta:

- Mit akar mondani, Hartlepool?

- Azt akarom mondani - felelte az -, hogy megtudtam, honnan származik a szesz.

- Valóban a Jonathan tartalékai kerültek Ceronihoz?

- Igen.

- Akkor tehát több bûnös van?

- Kettõ: Kennedy és Sirdey.

- Van bizonyítéka?

- Méghozzá megdönthetetlen.

- Éspedig?

- Nos, amióta ön beszélt nekem Pattersonról, nekem is gyanús lett a fickó. Ceroninak magától soha nem jutna eszébe semmi, de Patterson minden hájjal megkent egyén. Így aztán megfigyeltettem az alakot...

- Kivel? - vonta össze a szemöldökét Kau-dzser, aki nem szenvedhette a kémkedést.

- A hajósinasokkal - felelte Hartlepool. - Ők is talpraesettek, és hamar rájöttek, hol van a kutya elásva. Tegnap tetten érték Kennedyt, ma reggel pedig Sirdey-t, amint őrtársuk figyelmenlenségét kihasználva rumot töltöttek Patterson kulacsába.

Kau-dzsernek Tullia és Graziella szenvedése, majd Halg érzései jutottak eszébe, és egy pillanatra megfeledkezett nemes elveiről.

- Árulók - szólt. - Keményen föl kell lépni ellenük.

- Én is így vélem - helyeselt Hartlepool -, és éppen ezért jöttem el önért.

- Értem?... Miért nem teszi meg ön a szükséges lépéseket?

Hartlepool olyan mozdulattal rázta a fejét, mint aki világosan látja a dolgokat.

- A Jonathan pusztulása óta nekem csak annyi a tekintélyem, amennyit a többiek elismernek - magyarázta. - A gazemberek nem hallgatnának rám.

- Nekem talán jobban engedelmeskednének?

- Igen, mert félnek öntől.

Kau-dzsert nagyon meglepte a válasz. Valaki fél őtőle? Ha így van, akkor annak csak nagyobb testi ereje lehet az oka. Ismét a régi érv: a nyers erő, mint az első társadalmi kapcsolódások alapja.

- Indulok - szólt komoran.

Azzal egyenesen ahhoz a sátorhoz indult, ahol a Jonathan rakományát tárolták. Kennedy éppen akkor lépett szolgálatba.

- Ön visszaélt az önbe vetett bizalommal - szólt szigorúan Kau-dzser.

- De uram... - hebegte Kennedy.

- Ön visszaélt a bizalommal - ismételte hidegen Kau-dzser. - E perctől fogva ön és Sirdey nem tartoznak többé a Jonathan legénységének kötelékébe.

- De hát... - próbált tiltakozni Kennedy.

- Remélem, nem kell harmadszor is mondanom.

- Rendben van, uram... rendben - dadogta Kennedy, és alázatosan levette a sapkáját.

Ekkor Kau-dzser háta mögött megszólalt egy hang:

- Mi jögon osztogat parancsokat ennek az embernek?

Kau-dzser megfordult, és Lewis Dorickot pillantotta meg, aki Fred Moore társaságában végignézte Kennedy megleckéztetését.

- És ön milyen jögon faggat engem? - válaszolt gögösen.

Hogy támogatói kerültek, Kennedy visszatette a sapkáját, és szemtelenül vigyorgott.

- Ha nincs rá jogom, hát fölhatalmazom magam - vágott vissza Lewis Dorick. - Mi értelme van a Hoste-szigeten maradni, ha itt is egy úrnak kell engedelmeskednünk?

Egy úrnak!... Azzal vádolták tehát Kau-dzsért, hogy uralomra tör!

- Mert ki tudja, minek képzelet magát az úr - szólt közbe Fred Moore, és megnyomta az utolsó szót. - Az úr, úgy látszik, nem olyan, mint a többiek. Határozatokat hoz, parancsolgat... Az úr talán a sziget császára?

A három alak körbevette Kau-dzsért.

- Ez a férfi - folytatta Dorick éles hangján - nem tartozik engedelmességgel senkinek. Ha úgy tetszik neki, újra elfoglalhatja helyét a legénységben.

Kau-dzser egy szót sem szólt, de amikor ellenségei egy lépéssel közelebb jöttek, öklöbe szorult a keze.

Arra kényszerül hát, hogy két kezével védje meg magát? Nem mintha tartott volna ellenfeleitől. Hárman voltak, de lehettek volna tízen is. Nem, azt szégyellte volna, ha neki, a gondolkodó embernek úgy kell megvédenie magát, mint az okatlan állatnak!

Kau-dzsernek mégsem kellett ehhez a végső eszközhöz folyamodnia.

Távolabb föltűnt Harry Rhodes és Hartlepool, akik segítségnyújtásra készen idáig követték. Dorick, Moore és Kennedy rögtön visszavonulót fűjtak.

Kau-dzser elkomorodva tekintett utánuk, amikor a folyó felől nagy hangzavar ütötte meg a fülét. Két társával együtt arrafelé indult. Hamarosan nagy tömeget pillantottak meg: innen származtak az imént hallott kiáltások. Mintha az összes telepese egybesereglett volna, s tömött soraikon heves hullámozás futott végig. Fenyegető öklök emelkedtek a magasba. Mi okozhatta ezt a kavargást, amely már-már lázadásba csapott át?

Nem okozta semmi. Pontosabban az eredeti ok olyan jelentéktelen volt és olyan régről eredt, hogy a perlekedők közül senki sem tudta volna felidézni.

Hat héttel korábban úgy kezdődött a vita, hogy egy asszony azt állította, kölcsönadott valami háztartási eszközt egy másiknak, az viszont ragaszkodott hozzá, hogy ő már visszaadta. Ki mondott igazat? Senki nem tudta. Szó szót követett, és a két nő végül csak akkor hagyta abba egymás sértegetését, amikor kifogytak a szuszából. Három napra rá még hevesebben támadt föl a vita, mert akkor már a férfiek is közbeléptek. A veszekedés okáról egyébként már szó sem esett. Hogy mi váltotta ki az ellenségeskedést, azt szem elől veszítették, de az ellenségeskedés maga fennmaradt. A négy perlekedő nem engedett, már csak pusztán rosszindulatból vádolták egymást minden elképzelhető ocsmánysággal, és képzeletüket is segítségül hívva előrángatták a múlt homályából a másik minden rossz cselekedetét. Minél inkább a másik becsületébe gázolt egy kitalálás, annál büszkébb volt rá a szerzője, s mindegyikük azzal volt nagyra, ha megsértette a másikat. „No és amikor én jól megmondtam neki, hogy...” - ilyenformán idézték fel későbbi beszélgetéseikben a civakodást.

Ezzel véget is érhetett volna a perpatvar, de a nyelvek háborúja nem csitult el. Ki-ki a maga barátai előtt becsmérelte a másik felet, s a rosszindulatú megjegyzések és gyanúsítgatások helyébe lassanként az ócsárlás és rágalmazás lépett. Persze olyan is akadt, aki minden szót készségesen továbbított az érintettekhez: ki is tört a vihar. A férfiak összeverekedtek, és egyikük a rövidebbet húzta. Másnap a vesztes fia meg akarta bosszulni az apját, és ebből még

az előzőnél is komolyabb verekedés támadt, mivel a küzdőfelek lakótársai sem maradhattak ki a haddelhaddból.

Ezzel kitört a háború, s a két csoport buzgó toborzásba fogott.

Jelenetünk idejére a legtöbb telepes már csatlakozott valamelyik félhez. Minél népesebbre duzzadt a két tábor, annál nagyobb méreteket öltött a viszálykodás. Már senki sem emlékezett arra, hogyan is kezdődött. Most éppen arról vitatkoztak, hogy milyen cél felé induljanak tovább, ha megérkezik a felmentőhajó. Afrika felé tartsanak? Nem volna jobb, ha visszatérnének Amerikába? Ekkor már ez volt a vita tárgya. Milyen tekervényes úton-módon jutottak el a kicsinyes perpatvartól ennek a fontos kérdésnek a megvitatásáig? Ez kifürkészhetetlen rejtély volt. Ráadásul arról is meg voltak győződve, hogy soha nem is vitatkoztak másról, és a két fél egyenlő szenvedéllyel védte a maga nézetét. Az emberek egymáshoz léptek, parittyaként vagdosták egymás fejéhez pro és kontra érveiket, s már tovább is álltak; közben az öt békés japán a morajló tömegtől távolabb húzódva, meglepetten figyelte izgatott társait.

Ferdinand Beauval elemében érezte magát, de hiába próbálta hallatni a szavát. Egyik embertől a másikhoz lépett, de minden erőfeszítése kárba veszett. Nem hallgatták meg. Egyébként senki nem hallgatott végig senkit. A páros szóváltások hangzavara egységes összhangzatba olvadt, amelynek magassága percről percre nőtt. Közeledett a vihar. Bármikor beüthetett a mennykő. Aki elsőnek üt, az ipso facto kirobbantja az ökölpárbajt, és a jelenet általános kézitusába torkollik...

A közmondás szerint egy csöpp eső is lecsillapítja néha a szélvihart. Ezúttal egy ember is elég volt, hogy lecsendesítse a felesleges felzúdulást. A főkavadászok egyike volt ez a férfi, aki teljes erejéből rohant a forrongó tömeg felé. Már futás közben széles mozdulatokkal, hívogatóan integetett feléjük:

- Hajó... - kiáltotta teli torokból. - Hajó a láthatáron!...

VI. SZABADSÁG

Hajó a láthatáron!... Egyetlen más hír sem kavarhatta volna föl ennyire a száműzötteket. A zavargásnak egy pillanat alatt vége szakadt, az emberár a tengerpartra zúdult. Eszükbe sem jutott már, hogy veszekedjenek. Csöndben tülekedtek, lökdösték egymást. Egy perc múlva már az összes telepes a keleti földnyelv csúcsán tolongott, ahonnan a tenger jó részét be lehetett látni.

Harry Rhodes és Hartlepool is a sokaság nyomába szegődtek, és megindultan meresztgették a szemüket dél felé, ahol egy gőzhajót jelző füstcsóva kígyózott az égre.

A hajó törzse még nem vált láthatóvá, de egyik percről a másikra a horizont fölé emelkedett. Hamarosan kivehették a körülbelül négyszáz tonnás hajót, amelynek csonkarúdján ilyen távolságból még nem látszottak a szélben lobogó zászló színei.

A kivándorlók csalódottan néztek össze. Egy ilyen kis hajó nem tudná mindnyájukat a fedélzetére venni. Lehetséges, hogy csupán egy idegen teherhajó vetődött erre, s nem a punta arenasi kormányzó küldte el a megígért felmentő hajót?

A kérdésre a válasz nem késhetett soká. A hajó gyorsan közeledett. Mielőtt leszállt volna az éj, már három mérföldnél is közelebb járt déli irányban.

- A chilei lobogó - szólt Kau-dzser, amikor egy széllökés kifeszítette a zászló szövetét, és láthatóvá váltak a színei.

Háromnegyed órával később, amikor teljesen besötétedett, a lánchrésben megcsikorduló lánc tudtul adta, hogy a hajó lehorgonyzott a part közelében. A tömeg ekkor szétoszlott, s a történeteket tárgyalva hazafelé indult.

Az éjszaka eseménytelenül telt el. Hajnalban a parttól három kábelhossznyira pillantották meg a hajót. Hartlepool, amikor megkérdezték, kijelentette, hogy a chilei haditengerészet ágyúnaszádja.

Hartlepool nem tévedett. Csakugyan egy chilei ágyúnaszád volt az, amelynek parancsnoka reggel nyolc órakor a szárazföldre vitette magát.

Azonnal aggodalmas arcok vették körül. Kérdések záporoztak a fejére. Miért ilyen kis hajót küldtek? Mikor jönnek már el értük? Vagy talán az a szándékuk, hogy ők itt pusztuljanak a Hoste-szigeten? A parancsnok nem tudta, kire figyeljen inkább.

Válasz nélkül hagyva a kérdések özönét, megvárta, amíg kissé lecsillapodtak, majd nagy nehezen csöndet teremtett, és jól hallható hangon beszélni kezdett.

Első szavaival meg akarta nyugtatni a hallgatóságot. Számíthatnak Chile jóindulatára, mondta. Az ágyúnaszád jelenléte is arról tanúskodik, hogy nem feledkeztek meg róluk.

Azután kifejtette: a chilei kormány azért vélte alkalmasabbnak, hogy az ígért felmentőhajó helyett előbb egy hadihajót küldjön a helyszínre, mert olyan ajánlatot akar eléjük terjeszteni, amely feltehetően gondolkodóba ejti őket; egy csakugyan felettébb különös és váratlan javaslatot, amelyet ő minden külön bevezetés nélkül elébük is tár.

Az olvasó számára azonban talán nem lesz felesleges a bevezetés, hogy józanul értékelhesse a chilei kormány elgondolását.

Chile egy huszárvágással kívánta kezdeni az 1881. január 17-i szerződés értelmében fennhatósága alá került nyugat- és dél-magellániai területek kiaknázását, amire azt kínált alkalmat, hogy a Jonathan szerencsétlenségének következtében több száz kivándorló került a Hoste-szigetre.

A megállapodás ugyanis pusztán elméletben osztotta fel a jogokat a szerződő felek közt. Igaz, hogy az Argentin Köztársaság nem tarthatott igényt másra, mint az Államok-szigetre, valamint Patagóniának és a Tűzföldnek az ő fennhatósága alá helyezett részére, s hogy saját birtokán belül Chile a legteljesebb szabadságban, saját érdekei szerint cselekedhetett. Nem elegendő azonban birtokba venni valamely területet, és megelőzni, hogy más nemzetek ott az első foglaltat megillető jogokra tegyenek szert. Az is szükséges, hogy kiaknázzák mindazt az ásványi és növényi kincset, amelyet a földje kínál; az is, hogy meghonosítsák az ipart és a kereskedelmet; az is, hogy ha lakatlan a terület, lakosságot toborozzanak oda: egyszerűen, hogy gyarmatosítsák. A Magellán-szoros partján minderre már kínálkozott jó példa, hiszen Punta Arenas kereskedelmi jelentősége évről évre nőtt: ez nyilván arra bátorította a Chilei Köztársaságot, hogy másutt is hasonlóval próbálkozzék. Ha el tudja érni, hogy tömegével áramoljanak be a telepesek a birtokába került magellániai szigetekre, akkor felélénkülhet ez az ígéretes vidék, amelyen addig csak nincstelen indián törzsek kóboroltak.

Kapóra jött tehát, hogy a délvidék szorosainak útvesztőjében egy nagy hajó vetődött partra, s hogy a Hoste-szigeten kényszerült menedéket keresni ezernél is több különféle nemzetiségű kivándorló, akik mind a nagyvárosok emberfeleslegéből kerültek ki, és készek voltak szerencsét próbálni távoli, tengerentúli vidékeken.

A chilei kormány nagyon jól látta, milyen váratlan alkalom kínálkozik arra, hogy a Jonathan hajótörötteiből a Hoste-sziget telepesei váljanak. Ezért nem küldött szállítóhajót, csak ágyúnaszádot, s kapitánya révén Chile ajánlatát.

A váratlan ajánlat egyben rendkívül csábító is volt: a Chilei Köztársaság egészen egyszerűen lemondana a Hoste-sziget tulajdonjogáról a hajótöröttek javára, akik tetszésük szerint rendelkezhetnének vele, mégpedig úgy, hogy az nem ideiglenesen, hanem minden feltétel és korlátozás nélkül kerülne a birtokukba.

Mi sem lehetett volna határozottabb és világosabb, mint ez a javaslat.

Tegyük hozzá: ügyesebb sem. Hiszen ha Chile le is mond a Hoste-szigetről annak mielőbbi hasznosítása céljából, éppen ezáltal vonzhat telepeseket a fennhatósága alatt maradó többi területre: a Clarence-, a Dawson-, a Navarino-, a Hermitte-szigetre. Ha az új kolónia fölvirágzik - ami valószínűnek tűnt -, akkor bebizonyosodnék, hogy Magellánia éghajlatától nem kell tartani; elterjedne a híre, hogy a földje ásványokban gazdag és művelhető; ismertté válnék, hogy halászatára és legeltetésére virágzó vállalkozások épülhetnek, és a partmenti hajózás is egyre nagyobb méreteket öltene.

Punta Arenas, a vám mindenfajta nyűgétől mentes szabadkikötő, mely nyitva állt két kontinens hajói előtt, máris káprázatos jövő elébe nézett. E település alapításával Chile már biztosította vezető szerepét a Magellán-szorosban, s hasonló eredmény nem lett volna ellenére a szigetvilág déli részén sem.

Céljának érdekében a santiago-i kormány úgy döntött, hogy föláldozza a Hoste-szigetet. Ez a névleges áldozat egyébként nem eshetett nehezére, hiszen a sziget teljesen kihalt volt. Chile nemcsak azt ajánlotta föl, hogy nem adóztatja meg a szigetlakókat, hanem tulajdonosi jogáról lemondva, a szigetet fennhatóságából elbocsátva teljeskörű önkormányzatot is készült engedélyezni neki. Ez volna Magellánia egyetlen olyan része, amely csorbítatlan függetlenségnek örvendhet.

Most már csak az volt a kérdés, hogy a Jonathan hajótöröttjei elfogadják-e az ajánlatot, és hajlandók-e elcserélni afrikai koncessziójukat a Hoste-szigetre.

A kormány késedelem nélkül szeretne volna megoldani ezt a kérdést.

Az ajánlatot hozó ágyúnaszádnak a válasszal kellett megtérnie. A parancsnok föl volt hatalmazva, hogy tárgyaljon a kivándorlók képviselőivel, de utasítása úgy szólt, hogy két hétnél tovább semmiképp ne horgonyozzon a Hoste-sziget partjainál. Ha a tizennégy nap eltelik, neki távoznia kell, akár az aláírt szerződéssel, akár nélküle.

Ha a válasz igenlő, az új köztársaság azonnal birtokba veheti a szigetet, és fölvonhatja tetszés szerint választott lobogóját.

Ha a válasz nemleges, a kormány fontolóra veszi, hogyan szállíttassa haza a hajótörötteket. Érthető, hogy a négyszáz tonnás naszád nem veheti fedélzetére őket, még Punta Arenasig sem. Az amerikai gyarmattársaságot fogják felkérni, hogy küldjön felmentő hajót, de annak az útja nyilván eltart egy ideig. Ez utóbbi esetben tehát még heteknek kellene eltelnie, mielőtt kiüríthetik a szigetet.

Képzeltetni, milyen rendkívüli hatása volt a santiagoói kormány ajánlatának.

Ilyesmire senki nem számított. A kivándorlók ilyen komoly helyzetben képtelenek voltak önállóan dönteni. Előbb elképedten bámultak egymásra, majd mindnyájuknak egyszerre jutott eszébe az az ember, akit a közérdek felismerésére a legalkalmasabbnak tartottak. Hálájuk, józan ítéletük és gyengeségük mind megmutatkozott abban, ahogy szinte vezényszóra nyugat felé fordultak, arrafelé, ahol egy patak torkolatánál a Wel-Kiejnek kellett ringatóznia.

De a Wel-Kiej eltűnt. Akármerre tekintettek, a tengeren közel s távol nyoma sem volt.

Egy pillanatra a megdöbbenés lett úrrá a tömegben. Aztán hullámozni, hajladozni, mozgolódni kezdtek, hátha meglátják valahol azt az embert, akiben reménykedtek. Végül azonban bele kellett törődniük a helyzetükbe. Kau-dzser csakugyan eltávozott tőlük, s Halgot és Karrolit is magával vitte.

Le voltak sújtva. Ezek a szegény ördögök megszokták, hogy Kau-dzserre hagyják a vezetés minden gondját, akinek értelmét és odaadását föl sem tudták mérni. Most pedig épp akkor hagyja őket cserben, amikor a sorsuk a tét! Kau-dzser eltűnése legalább akkora izgalmat keltett, mint amikor a naszád bukkant fel a Hoste-sziget parti vizein.

Harry Rhodes is levert volt, de más okból. Azt még megértette volna, ha Kau-dzser a telepések távozásának napján hagyja el a Hoste-szigetet, de hát miért nem várt addig? Nem szokás ilyen nyers sietséggel véget vetni egy őszinte barátságnak, és nem illik búcsú nélkül eltávozni.

Másrészt miért tűnt el ilyen hirtelenül, szinte menekülésszerűen? Talán csak nem a chilei hajó érkezése miatt?...

Bármit föl lehetett tétélezni, hiszen ennek a férfinak az életében, akinek még nemzetiségét sem ismerték, valami mélységes titok rejlett.

Hogy megszokott tanácsadójuk éppen akkor nincs velük, amikor tanácsai a legértékesebbek lennének, szinte megbénította a telepeseket. A tömeg lassanként oszlani kezdett, úgyhogy a kapitány végül szinte magára maradt. A kivándorlók szépen lassan, kis csoportokban szétszédtek, hogy ne kelljen semmiféle döntésből kivenniük a részüket, és közben egy-két szóval megtárgyalták az imént hallott meglepő ajánlatot.

Egy héten keresztül az ajánlat körül forgott minden magánbeszélgetés. Az uralkodó érzés a meglepetés volt. A javaslat annyira különösnek tűnt, hogy számos kivándorló nem is akart

hinni neki. Társai rávették Harry Rhodest, hogy kérjen bővebb magyarázatot a parancsnoktól, ellenőrizze a felhatalmazását, és bizonyosodjék meg róla, hogy a Chilei Köztársaság szavatolja a Hoste-sziget függetlenségét.

A kapitány minden érvet bevetett, hogy meggyőzze az érdekelteket.

Elmagyarázta, milyen megfontolások állnak a kormány ajánlatának hátterében, és hogy milyen előnyös lesz a kivándorlóknak, ha olyan vidéken telepednek le, amelynek birtokjogát biztosítják számukra. Emlékeztette őket Punta Arenas fölvirágzására is, és hozzátette, hogy a segítőkész Chile a szívén fogja viselni a leendő kolónia sorsát.

- Az adományozási okmány készen áll - fűzte hozzá. - Már csak az aláírások hiányoznak róla.

- Kinek az aláírása? - kérdezte Harry Rhodes.

- Azoké a megbízottaké, akiket a kivándorlók közgyűlése megválaszt.

Csakugyan ez volt az egyetlen lehetséges eljárás. Később, amikor a kolónia majd megszerveződik, nyugodtan eldöntheti, hogy szükségét látja-e egy vezető kinevezésének. A legteljesebb szabadságban választhatja a neki legmegfelelőbb rendszert, és Chilének ebbe nem lesz semmi beleszólása.

Hogy ne lepődjünk meg a javaslat fogadtatásán, érdemes pontos képet alkotnunk a helyzetről.

Miféle utasokat vett fedélzetére a Jonathan San Franciscóban, hogy a Lagoa-öbölbe szállítsa őket? Mind szegény emberek voltak, akiket a nehéz megélhetés kényszerített hazájuk elhagyására. Ha a jövőjüket biztosítva látták, s ha a lakáskörülményeik is kedvezőnek ígérkeztek, akkor nem sokat számított nekik, hogy emitt vagy amott telepednek le.

Mióta a Hoste-szigeten tartózkodtak, már eltelt egy tél. Saját bőrükön tapasztalhatták, hogy nincsen túlságosan hideg, s most már azt is, hogy az enyhe évszak olyan korán köszönt be és olyan kellemes, ahogy az az Egyenlítőhöz közelebb eső vidékeken sem mindig szokásos.

Biztonság szempontjából sem kedvezett az összehasonlítás a Lagoa-öbölre nézve, mert az közel esett az angolokhoz, az Oranje Köztársasághoz és a barbár kafferek lakta vidékhez. A kivándorlók persze nyilván már behajózásuk előtt számoltak ezzel a veszéllyel, de most, amikor alkalom kínálkozott, hogy egy néptelen, mindenféle veszélyes szomszédtól mentes vidéken telepedjenek meg, a Lagoa-öböl egyszerűen kockázatosabb helynek tűnt fel előttük.

Másodrészt a gyarmattársaság csak meghatározott időre kapott koncessziót a dél-afrikai területre, és a portugál kormány nem mondott le jogairól a leendő telepések javára. Magellániában ellenben korlátlan szabadságnak örvendhetnének, és a tulajdonukba kerülő Hoste-sziget önálló állam rangjára emelkednék.

Végül azt a két tényezőt is tekintetbe kellett venniük, hogy a Hoste-szigeten maradva megtakaríthatnak egy újabb utazást, s hogy a chilei kormány figyelemmel kísérné a kolónia sorsát.

Számíthatnának Chile segítségére. Állandó kapcsolatra lépnének Punta Arenasszal. Telephelyek létesülnének a Magellán-szoros partvidékén és a szigetvilág más pontjain. A rendszeres halászat megszervezése után kifejlődnék a kereskedelem a Falkland-szigetekkel. Egy idő után nyilván az Argentin Köztársaság sem hagyná tovább parlagon heverni tűzföldi birtokait. Punta Arenasszal vetélkedve városokat alapítana, s így a Tűzföldnek is meglenne a maga argentin központja, amint a Brunswick-félszigetnek megvan a chilei fővárosa.*

* Csakugyan így történt, és a Beagle-szoros partján létesült egy argentin város, Ushuaia.

El kell ismerni, hogy ezek mind hatásos érvek voltak, s végül döntő súllyal estek latba.

Hosszadalmas tanácskozás után nyilvánvalóvá vált: a kivándorlók többsége hajlik rá, hogy elfogadja a chilei kormány ajánlatát.

Milyen sajnálatos, hogy Kau-dzser éppen akkor hagyta el a Hoste-szigetet, amikor olyan szívesen fordultak volna hozzá tanácsért! Nála értőbb módon senki nem tudta volna megítélni, melyik a jobb megoldás. Nagyon valószínű, hogy az ajánlat elfogadását javasolta volna, hiszen így a tizenegy nagy magellániai sziget közül az egyik visszanyerheti függetlenségét. Harry Rhodes biztos volt benne, hogy Kau-dzser e nézet mellett vetné latba az annyi jótéteménnyel kiérdemelt tekintélyét.

Ő maga is e megoldást pártolta, és - vajon előfordulhat még valaha ilyen valószínűtlen dolog? - véleménye megegyezett a Ferdinand Beauvaléval. A szocialista népvezér ugyanis lépten-nyomon a javaslat elfogadásáért ágált. Vajon miben reménykedett? Talán azt tervezte, hogy átülteti a gyakorlatba az elméletét? A tudatlan tömeg az őskori állapotokhoz hasonlóan osztatlanul birtokolta a földet, és személy szerint egyetlen parcellára sem tarthatott senki igényt. Találhatott-e Beauval náluk alkalmasabb nyersanyagot a csodálatos kaland, a nagy kísérlet számára: a kollektívizmust, sőt talán a tökéletes kommunizmust valósíthatja meg a szigeten!

Nem csoda, hogy Ferdinand Beauvalt mindenütt látni lehetett: házról házra járva hirdette untig hallott elveit. Mennyi ékesszóló frázist pazarolt el!

Végre sort kellett keríteni a szavazásra. Közeledett a chilei kormány által megszabott határidő, és a naszád parancsnoka sürgette a kérdés megoldását. Ő a megadott napon, október 30-án felvonja a vitorlát, és Chile akkor megőrzi jogait a Hoste-sziget felett.

Október 26-ára hívták össze a közgyűlést. A szavazásban végül is minden nagykorú kivándorló részt vett, szám szerint nyolcszázhuszonnégyen: a többiek nők, gyermekek vagy huszonegyedik évüket még be nem töltött fiatalok voltak, illetve nem lehettek jelen, mint a Gordon, a Riviére, az Ivanov és a Gimelli családok feje.

A szavazatszámolás hétszázkilencvenkét igent mutatott ki; a javaslatot tehát túlnyomó többséggel elfogadták. Csak harmickét ellenszavazat akadt: ők az eredeti tervhez ragaszkodva a Lagoa-öbölbe akartak menni. Végül azonban még ők is alávetették magukat a többség döntésének.

Ezután következett a három megbízott megválasztása. Ferdinand Beauval tisztes sikert ért el. Ez az egy kampánya végre nem fulladt kudarcba, sőt babért aratott. A telepések megválasztották, igaz - ösztönös elővigyázatosságból - csak Harry Rhodes és Hartlepool társaságában.

A szerződést, amelynek néhány soros, egészen egyszerű szövege nem adott módot semmilyen félreértelmezésre, a megbízottak és a chilei kormány képviselője még aznap aláírta.

Az egyenlő arányban vörös és fehér hoste-szigeti zászló azon nyomban felröppent a parton egy zászlórúdra. A naszád huszonegy ágyúlövessel tisztelgett az első ízben fölsvont lobogó előtt, mely vidám csattogásával egy szabad ország születését adta hírül a világnak.

VII. EGY NÉP GYERMEKKORA

A naszád másnap korán reggel felszedte a horgonyt, és pár perc múlva eltűnt a földnyelv mögött. Fedélzetén volt a Jonathan tizenöt túlélő matróza közül tíz. A többi öt - köztük Kennedy, Hartlepool fedélzetmester és Sirdey hajószakács - úgy döntött, hogy telepesként a szigeten marad.

Kennedy és Sirdey hasonló okból jutottak erre az elhatározásra.

Mivel a hajóskapitányok igen rossz szemmel nézték őket, nehezen találtak volna alkalmazást; így inkább abban reménykedtek, hogy könnyebb és biztonságosabb életet élhetnek ebben a születő társadalomban, ahol a törvények - legalábbis eleinte - szükségképpen nem lehetnek túl szigorúak. Két társuk - derék, tetterős és komoly, ám szegény és egyedülálló férfiak - Hartlepoolhoz hasonlóan arra számított, hogy tengeri hajóból egyszerű halásszá válva a maga ura lehet ebben az új országban.

Hogy álmuk megvalósul-e vagy füstbe megy, nagyban azon múlott, miféle kormányzat áll a sziget élére. Ha egy államot jól irányítanak, a polgárok meg tudnak gazdagodni a munkájukból. Ha azonban a központi hatalom nem képes összehangolni az egyéni erőfeszítéseket, akkor minden munka meddő marad. Életbevágóan fontos volt tehát, hogyan szerveződik meg a kolónia.

Egyelőre azonban a hoste-szigetiek - mert egyhangúlag ezt a nevet fogadták el - nem töprengtek ezen az életfontosságú gondon. Más sem akartak, mint örvendezni. A bűvös szó, „szabadság”, megrészesítette őket. Gyermeki örömmámorukban nem keresték a szó mélyebb értelmét, nem gondoltak rá, hogy a szabadság is tudomány, amelyet tanulni kell, és hogy nincs szabadság megélhetés nélkül.

A naszád még el sem tűnt a szemük elől, amikor a nemrég még felbolydult tömegben mindenki gratulált egymásnak, és kölcsönös jókívánságok hangzottak el. Olyan volt, mintha valami jelentős és nehéz munkát vittek volna végbe. Pedig a munka még előttük állt.

Nincsen valamirevaló népünnepély némi dőzsölés nélkül.

Egyhangúlag úgy döntöttek tehát, hogy aznap nagy lakomát csapnak.

Míg a háziasszonyok visszatértek a tűzhelyhez és a lábasokhoz, a férfiak a Jonathan készletei felé indultak.

Magától értetődik, hogy a függetlenség kikiáltása óta senki nem őrizte a raktárat. Miután a körülmények nemzet rangjára emelték a hajótöröttek seregletét, senki más nem volt illetékes hatalmi intézkedéseket hozni, mint ők maguk. Különben is, ki adta volna az őrséget, ha egyszer a legtöbb őr eltávozott közülük?

Vidáman csapra vertek hát egy hordót, és már kezdték volna kimérni a bort, amikor néhány éles eszű embernek jobb ötlete támadt. Ez a szesz végül is mindenkié. Akkor miért ne osszák ki az utolsó cseppig? A javaslatot néhány megfontoltabb telepes félénk tiltakozása ellenére lelkesen elfogadták. Miután nagyjából felbecsülték az ital mennyiségét, megállapodtak abban, hogy a férfiak egy-egy részt kapnak, a nőknek és a gyermekeknek pedig feleannyi jut. A határozatot tüstént végrehajtották, és a családfők vidám tréfálkozás és élcélődés közepette átvették jussukat.

Estére az ünneplés a tetőfokára hágott. A régi haragokat elfeledték. A különböző nemzetek mintha egybeolvadtak volna.

Mindenki mindenkivel barátkozott. Bált rendeztek: a zenét egy önkéntes harmonikás szolgáltatta, és az ivók körén belül táncoló párok forogtak.

Természetesen Lazare Ceroni is ott ivott a többiekkel. Már este hat óra óta képtelen volt megállni a lábán, de tízkor még mindig ivott. Sejteni lehetett, hogy Tullia és Graziella számára szomorú véget ér az ünnep.

Egy félreeső, sötét zugban ugyanakkor valaki más is pohárszám döntögette magába a szeszt. Az undorító méreg neki azonban segített, hogy egy percre újra ráleljen lelkére, melyet éppen ez a méreg tett tönkre. Hirtelen csodálatos zene hangzott föl, és a tánc abbamaradt. A szesszel átítatott Fritz Grossba visszaköltözött zsenialitása. Két órán keresztül játszott, rögtönzött, ahogy ihlete diktálta, s közben ezernyi elkerekedett szem, eltátott száj vette körül, mintha mindenki inni akarna abból a friss vizű zenepatakból, amely a varázslatos hegedűből fakadt.

Fritz Gross legfigyelmesebb és legodaadóbb hallgatója egy gyermek volt.

A hangok sosem hallott szépsége új világot tárt fel Sand előtt.

Remegve lépett be a zene számára addig ismeretlen birodalmába. A kör közepén, a zenésszel szemben állt, őt hallgatta, őt nézte, szinte már csak szem és fül volt, mámoros lelkében hol fájdalmas, hol örömteli érzések remegtek.

Milyen szavakkal lehetne visszaadni e jelenet festőiségét? Az éjszaka áthatolhatatlan sötétjében egy kormozó fáklya pislá fénye világította meg a hatalmas, ormótlan embert, aki a földön hevert, fejét a mellére szorította, lecsukott szeme befelé tekintett, s közben egyre csak játszott, játszott fáradhatatlanul és szenvedélyesen. Előtte egy önkívületbe esett gyermek állt, sajátos kettősük körül pedig a csöndes és láthatatlan tömeg, amelyre csak egy-egy széllel szeszélyéből vetült a fáklya fénye. Itt-ott fölillant egy arcvonás. Egy szempillantásra feltűnt egy orr, egy homlok, egy fül, majd az árnyékból kelt látomás rögtön el is oszlott, miközben a tömeg fölött széles hullámokban áradt szét a hegedű magas, messzehangzó szava, hogy gyorsan el is haljon a lég sötétjében.

Éjfél táján a kimerült Fritz Gross kezéből kiesett a vonó, s a hegedűs súlyos álomba merült. A kivándorlók gondolataikba mélyedve, lassú léptekkel tértek vissza házukba.

Másnapra nyoma sem maradt ennek a röpké meghatottságnak, és a telepesek ismét közönségesebb örömeknek hódoltak.

Újrakezdődött az ünnep. Minden arra mutatott, hogy addig nem is ér majd véget, ameddig el nem fogynak az erős szeszek.

Negyvennyolc órával az ágyúaszád távozása után ilyen vásári hangulat fogadta a Hosteszigetre visszatérő Wel-Kiejt. Úgy tűnt, már senkinek nem jut eszébe a bárka kéthetes távolléte, és utasait éppen úgy fogadták, mintha el sem mentek volna. Kau-dzser értetlenül nézett körbe. Mit jelentsen a parton kitűzött zászló, és mi ez az általános örvendezés?

Harry Rhodes és Hartlepool pár szóval tájékoztatták a legfrissebb fejleményekről. Kau-dzser izgatottan hallgatta őket. Keble kitágult, mintha tisztább levegő töltené be a tüdejét; arca megváltozott.

Mégis marad hát szabad föld a magellániai szigetvilágban!

Közlékenységüket azonban nem viszonzta, és egy szóval sem árulta el, mi késztette arra, hogy két hétre eltávozzék. Miért is mondta volna meg? Hogyan értethetné meg Harry Rhodesszal, hogy ő, aki minden kapcsolatot megszakított a civilizált világgal, miért távozott el a naszád láttán - melyről feltételezte, hogy a chilei kormány fennhatóságának kinyilvánítá-

nítására érkezett -, és miért várta ki a Hardy-félsziget egyik öblében, hogy a naszád elhajozása után visszatérhessen a táborba?

Barátai egyébként jobban örültek megjelenésének, mintsem faggatni kezdjék. Harry Rhodes és Hartlepool erős támaszát nyerte vissza benne. Kau-dzser higgadt tettekéssége, nagy intelligenciája, végtelen jósága olyan biztonságérzetet adott nekik, amelyre társaik gyermeki viselkedése után már igen nagy szükségük volt.

- Ezek a szegény ördögök csak azt fogták föl a függetlenségből, hogy joguk van lenni magukat - fejezte be Harry Rhodes a történet elbeszélését. - Mintha nem is gondolnának arra, hogy meg kell szerveződniük vagy kormányt kell állítaniuk.

- Ugyan! - felelte elnézően Kau-dzser. - Igazán el lehet nekik nézni, hogy szórakoznak egy kicsit. Nem sok vidámságban lehetett részük eddig! Ha elmúlik az örvendezés, majd eszükbe jutnak a komoly dolgok is... Ami a kormányalakítást illeti, nem látom be, hogy annak mi haszna volna.

- Márpedig valakinek csak rendet kell teremteni ennyi ember között - vetette ellene Harry Rhodes.

- Hagyja csak! - felelte Kau-dzser. - Rend lesz itt magától is.

- Hát, ha a múltból indulok ki...

- A múlt és a jelen két különböző dolog - vágott közbe Kau-dzser. - Tegnap a társaink még amerikai vagy európai polgárnak érezték magukat. Ma már hoste-szigetiek. Ez egészen más.

- Ön szerint tehát...?

- Éljenek békében a Hoste-szigeten, ha már az övék. Szerencsájukra nincsenek törvényeik. Ne is alkossanak maguknak. Mire volnának jók a törvények? Meggyőződésem, hogy az emberi természettől a személyes ellenségeskedésnek még a látszata is idegen. A sok száz éves szolgaságból fakadó előítéletek és bevett téveszmék nélkül olyan könnyű volna az együttélés! A föld mindenkinek kínálja magát. Vegyenek hát belőle két marékkal, osztozzanak meg a kincsein egyenlően és testvériesen.

Miért kellene ezt szabályok közé szorítani?

Harry Rhodest mintha nem győzték volna meg e derűlátó nézetek.

Mégsem válaszolt. Hartlepool vette át a szót.

- Mielőtt az alkalmi cimborák még tartósabb szövetségre találnának lépni, mindenesetre begyűjtöttük a fegyvereket és a lőszert.

A gyarmattársaság ugyanis gondoskodott róla, hogy a Jonathanra berakodjanak hatvan flintát, néhány hordó puskaport, golyókat, ólmot és töltényeket is, hogy a telepések a Lagoa-tónál nagyvadra vadászhassanak, és szükség esetén megvédhessék magukat szomszédaiktól. Senki másnak nem jutott eszébe ez a hadianyag, csak Hartlepoolnak. Az általános fejtelenség közepette neki gondja volt rá, hogy biztonságba helyezze. Talán nem egykönnyen lelt volna alkalmas rejtekhelyre, ha Dick nem mutatja meg neki a keleti földnyelv sziklafalát áttörő barlangokat. Harry Rhodes és a két hajósinas segítségével az ünnep első éjszakáján több fordulóval átszállították a fegyvert és a lőszert a felső barlangba, majd mindent jó mélyre elástak. Hartlepool attól kezdve nyugodtabb volt.

Kau-dzser helyeselte az óvatosságát.

- Nagyon jól tette, Hartlepool - jelentette ki. - Végül is jobb, ha kivárjuk, hogyan rendeződnek el a dolgok. Ezen a vidéken a társaink egyébként sem tudnának mihez kezdeni tűzfegyverekkel.

- Nincs is fegyverük - állította a fedélzetmester. - A Jonathanon szigorú szabályok voltak érvényben. Hajóra szálláskor átkutatták az utasokat és a csomagokat, és minden tűzfegyvert elkoboztak. Itt tehát senkinek nincs birtokában fegyver az elrejtetteken kívül, azokat pedig nem fogják megtalálni. Következésképpen...

Hartlepoolnak hirtelen elakadt a szava. Gondterheltnek tűnt.

- Ezer ördög! - kiáltott föl. - Mégiscsak van. Hatvan puska helyett csak negyvennyolcat találtunk meg. Azt hittem, tévedtem. De csak most jut eszembe, hogy a hiányzó tizenkettőt Riviére-ék, Ivanovék, Gimelliék és Gordonék vitték el. Még szerencse, hogy ezek megbízható emberek, tőlük nem kell tartani.

- Más veszély is van, nemcsak a fegyverek - jegyezte meg Harry Rhodes.

- Például a szesz. Most még ölelkeznek egymással, de ez nem tarthat örökké. Lazare Ceroni máris visszavedett régi önmagává. Az ön távollétében nekem kellett közbelépnem. Ha Hartlepool és én nem vagyunk ott, azt hiszem, ezúttal agyonütötte volna az áldozatát.

- Ez az ember szörnyeteg - mondta Kau-dzser.

- Csakúgy, mint minden részeges... De sebj, a két nő szerencséjére Halg ismét köztünk van... Csakugyan, hogy érzi magát a mi ifjú vademberünk?

- Úgy, ahogy egy fiú az ő lelkiállapotában érezheti magát. Felesleges mondanom, hogy nem repeső szívvel tartott az apjával és velem. Latba kellett vetnem a tekintélyemet, és szavamat adnom, hogy visszatérünk. Még szerencse, hogy a család a többiekkel együtt a Hoste-szigeten marad, Lazare Ceroni sajnálatos szokásai azonban bonyolítják a helyzetet. Reméljük, ha a szesztartalék kimerül, majd csak megjavul.

Amíg ők Halgot emlegették, az az apja gondjaira bízta a Wel-Kiejt, és Graziellához sietett. Hogy örültek, hogy viszontlátják egymást! Az örömet azonban szomorúság váltotta föl, amikor Graziella elmondta az ifjú indiánnak, hogy mi mindent kellett ismét elszenvednie neki és édesanyjának Ceronitól. Ráadásul az alamuszi Patterson ott sündörgött a lány körül, és a durva Sirk még inkább zaklatta udvarlásával. Alig tette ki a lábát otthonról, ez a szárnalmas alak máris a nyomába szegődött. Halg reszketett a felháborodástól az elbeszélés hallatán.

Lazare Ceroni ökölbe szorított kézzel hortyogott a sátor sarkában, legutóbbi részegségét aludta ki. Nem áltathatták magukat: ha fölébred, ismét úrrá lesznek rajta hajlamai, és visszatér a népnépely résztvevői közé. Pedig a tivornya még hosszúnak ígérkezett...

Az ünneplés hangulata máris megváltozott. Elmúlt az ártatlan, gyermekes izgalom. Néhány szempár baljósan csillogott. A szesz megtette a magáét. Mivel a másnapos levertséget csak úgy tudták leküzdeni, hogy egyre többet ittak, a könnyű mámor már súlyos ittasságnak adta át helyét, s ez az adag növelésével erőszakos részegségbe torkollhatott.

Néhányan megérezték a veszélyt, és otthagyták a mulatozókat.

Ők hamarosan le is higgadtak, és az kezdte foglalkoztatni őket, hogyan élhetnek meg a Hoste-szigeten.

Fogas kérdés volt ez, de nem megoldhatatlan. A majdnem kétszáz négyzetkilométer kiterjedésű sziget nagyrészt megművelhető földjei, erdei és legelői sokkal népesebb lakosságot is eltarthattak volna. Ennek azonban az volt a feltétele, hogy a telepesek ne ragaszkodjanak a Scotchwell-öbölhöz, hanem szóródjanak szét az egész vidéken.

Nem hiányoztak a földműveléshez szükséges szerszámok, a vetőmag és a csemeték sem; általában véve megvolt minden, ami a mezőgazdasághoz szükséges. Másrészt a telepesek túlnyomó többsége szokva is volt a mezei munkához. Ugyanolyan természetesen láthattak munkához az új hazában, mint szülőföldjükön tennék. Kezdetben nyilván nem lesz elég háziállat, de a chilei kormány segítségével lassanként majd azok is megérkeznek Patagóniából, az argentin pampákról, a tágas tűzföldi síkokról, s nem utolsósorban a Falkland-szigetetről, ahol jelentős a juhtenyésztés. Elvben semmi nem állta hát útját, hogy a telepesek vállalkozása sikerrel járjon - ha ők maguk is tevékenyen törnek a cél felé.

Akadtak néhányan, akik világosan látták, hogy a függetlenség kikiáltása után azonnal dolgozni és cselekedni kell. Amikor a szesz kipurciózása véget ért, ezek Pattersonnal az élen visszatértek a Jonathan rakományához, és gondosan kiválogatták a hasznavehető holmikat. Mindenki más tervet dédelgetett: ki földet akart művelni, ki állatot tartani, ki fakitermeléssel foglalkozni. Azután befogták magukat rögtönzött kordéik elé, és elindultak alkalmas telket keresni.

Patterson ellenben a folyóparton maradt. Long és Blaker segítségével - az utóbbi a rossz tapasztalatai ellenére is kitartott mellette - legelőször is körbekerítette azt a területet, amelyet az első foglalo jogán birtokba vett. A telket egy irányból a folyó határolta, a többi három oldalon pedig hamarosan vaskos cölöpökből álló palánk vette körül. Közben fölszántották és zöldségmagokkal vetették be a telek földjét. Patterson konyhakertészetre adta a fejét.

Két nap vidámság után néhány telepes kezdte úgy érezni, hogy már kellőképpen megünnepezték a függetlenséget, s lassan összeszedték magukat. Ekkor vették észre: akadtak társaik, akik nem hagyták, hogy a szórakozás elterelje a figyelmüket valódi érdekeikről. Erre aztán ők is megtekintették a Jonathan megmaradt tartalékait. Bőségben volt még ott mindenfajta anyag és ellátmány, így nemcsak a szükséges dolgokat szerezhették be, de még feleslegre is szert tettek. A válogatás után ők is összeeszkábálták szállítóeszközeiket, és elindultak az előttük járók nyomdokain.

A következő napokban példájuk egyre több követőre talált. Az idő előrehaladtával a mulatozók csoportja fokozatosan csökkent, és egymás után indultak meg a karavánok a sziget belseje felé. Az egymás nyomán haladó telepesek lassanként szinte mind elhagyták a Scotchwell-öböl partját: volt, aki ormóttan taligát tolt maga előtt, más öszvérként maga cipelte a terhét; egyesek egyedül mentek, mások feleségüket és porontyaikat is magukkal vitték.

Mivel a Jonathan készletei időközben megcsappantak, a későn jövők már nem nagyon válogathattak. Élelmet még bőven találtak, hiszen az elszállítás nehézsége korlátozta az elvihető mennyiséget, de a gazdálkodás kellékeivel már korántsem így állt a helyzet. Háromszáznál több telepesnek nem jutott sem igásállat, sem baromfi, eke gyanánt pedig sokaknak azzal a selejttel kellett beérniük, amit az előttük válogatók meghagytak.

Mivel azonban mást nem tehettek, a hoppon maradtak megalkudtak ezzel is.

Irigyen gondoltak a szemfülesebbekre, akik idejében leföldrötték a holmi javát, de végül - lesz, ami lesz - ők is útnak indultak az ismeretlen felé.

A legrosszabban felszerelkezett telepesek kényszerültek egyben a leghosszabb vándorlásra is. Hiába próbálkoztak északon vagy nyugaton, ott az előttük indulók már elfoglalták a helyeket.

Néhány különösen balszerencsés kivándorlónak a Ponsonby Sound néven ismert mély beszögellést megkerülve egészen a Dumas-félszigetig kellett vándorolnia, hogy földhöz jusson: ez több mint száz kilométerre esett a Scotchwell-öböltől, amely azért továbbra is a kolónia fő településének, szinte fővárosának számított.

Hat héttel az ágyúnaszád távozása után a főváros már elveszítette lakosságának java részét. Miután szinte mindenki elvándorolt, aki képes volt ásót vagy kapát ragadni, a településnek csak nyolcvanegy lakója maradt. Nekik az új körülmények között hátrányt jelentett korábbi foglalkozásuk.

Egy tucat földművelőtől eltekintve, akiket valami betegség marasztalt még a parton - csak egynek volt közülük felesége és három gyermeke -, a szétszóródott tömeg után csak városi származású kivándorlók maradtak. Közéjük tartozott John Rame és a Rhodes család, Beauval, Dorick és Fritz Gross, az öt tengerész (Kennedy, a hajószakács, a két hajósinas és a fedélzetmester), Patterson, Long és Blaker, valamint mind a negyvenhárom munkás vagy magát annak mondó személy, akiknek mindenkinél kevésbé fűlt a foguk a mezei munkákhoz - köztük Lazare Ceroni és családja -, végül pedig Kau-dzser és két társa: Halg és Karroli.

Ez utóbbiak nem hagyták el a folyó bal partját, amelynek torkolatában, a nyílt tengeren dúló szelektől védve, egy kis öbölben horgonyzott a Wel-Kiej. Életük éppen úgy folyt tovább, mint addig. Az egyetlen változás az volt, hogy a gyöngé védelmet nyújtó, kezdetleges kunyhókból szilárd lakóházakba költöztek. Miután már nem tervezték elhagyni a Hoste-szigetet, illeti is, hogy megszüntessék letelepedésük ideiglenes jellegét.

Kau-dzser is közölte Karrolival, hogy nem kíván visszatérni a Nueva-szigetre. Ha már létezik egy szabad ország, ő ott fogja leélni az életét. Halg el volt ragadtatva a döntéstől, amely nagyszerűen egyezett vágyaival. Ami Karrolit illeti, ő szokása szerint ellenvetés nélkül elfogadta az urának elismert férfi akaratát, pedig új lakóhelyén kevesebb alkalma adódhatott révkalauzi mesterségének gyakorlására.

Ez a hátrány Kau-dzser figyelmét sem kerülte el, de elfogadta a következményeit. A Hoste-szigeten majd kizárólag halászatból és vadászatból élnek, és ha ez a gyakorlatban elégtelennek bizonyul, ráérnek majd akkor más megoldáson törni a fejüket. Mivel Kau-dzser semmit nem akart mástól elfogadni, elutasította az őt megillető ellátmányt.

Annyira azonban nem volt tartózkodó, hogy egy deszkaházra ne tartson igényt, hiszen a lakók távozásával a házak nagyrészt úgyis megürültek. Az egyiket szétszedték, átszállították a bal partra, majd néhány nap alatt támaszfalakkal megerősítve ismét felállították. Néhány munkás önként ajánlotta fel a segítségét, amelyet Kau-dzser minden teketória nélkül el is fogadott. E derék emberekben fel sem ötlött, hogy a munka végeztével fizetséget kérjenek, s szerénységük jobban megfelelt Kau-dzser elveinek, mintsem neki magának jusson eszébe pénzt ajánlani.

Amikor elkészült a ház, Halg és Karroli áthajóztak a Wel-Kiejen a Nueva-szigetre, és három héttel később áthozták a régi szálláson maradt ingóságokat. Azért maradtak el ilyen sokáig, mert útközben Karroli egy hajóra talált, amelynek révkalauzra volt szüksége; az indiánnak így sikerült elegendő élelemmel és lőszerezellel ellátnia magát a következő télre.

Visszatértük után minden a régi kerékvágásban ment tovább.

Karroli és fia halászzattal töltötték idejüket, és sót pároltak, hogy zsákmányuk fennmaradó részét későbbre tehessék el. Kau-dzser közben a szigetet járta és vadásztatott.

Állandó portyázása révén kapcsolatban maradt a telepesekekkel.

Szép sorban mindnyájukhoz ellátogatott. Megállapíthatta, hogy kezdettől fogva jelentős különbségek tapasztalhatók közöttük. Bármi is okozta ezeket: akár a bal- és a jószerencse, akár az eltérő munkaképesség és lelkierő, már világosan lehetett látni, melyikük jár sikerrel és ki vall kudarcot.

Annak a négy családnak a gazdasága virágzott fel leginkább, akik elsőként láttak munkához. Ezen persze nem kellett csodálkozni, hiszen ők voltak az úttörők. Riviére-ék fűrésztelepe már javában működött, és a felvágott deszkákkal két-három nagyobbfajta hajót is meg lehetett volna rakodni.

Germain Riviére a legnagyobb barátsággal fogadta Kau-dzsert. Ez a látogatás alkalmat adott, hogy tájékozódjék a telepen történekekről, hiszen - mint elpanaszolta - őt nem hívták meg a kolónia kormányának megválasztására. Vajon milyen államformát fogadott el a többség? Kit választott meg vezetőjéül?

Nagy volt a csalódása, amikor megtudta, hogy nem történt az égvilágon semmi, a kivándorlók úgy oszlottak szét, hogy nem is beszéltek semmilyen kormány felállításáról; hát még mekkorát csalódott, amikor kiderült, hogy beszélgetőtársa, akihez a hála és a tisztelet szála fűzték, helyesli ezt az oktan viselkedést. Megmutatta Kau-dzsernek a folyó partján takaros felhalmozott deszkákat.

- És mi lesz az én fámmal? - kérdezte, mintegy ellenvetésképpen. - Hogyan lehet ezt eladni?

- Miért adná el ön helyett az, akiknek ebből semmi haszna? - vágott vissza Kau-dzser. - Én különben nem nyugtalankodom, és biztos vagyok benne, hogy ön egymagában is boldogulni fog.

- Lehetséges - ismerte el Germain Riviére. - Mégis, az én fáradságom is sokkal kisebb volna, ha valakik szerény juttatás fejében hajlandóak volnának ellátni a kolónia alapvető szükségleteit. Nem lesz jó sorunk, ha nem osztjuk meg egy kicsit a munkát, ha mindenki csak magára gondol, és magunk leszünk kénytelenek beszerezni mindent, amire szükségünk van. Kölcsönös szolgáltatásokkal szerintem megkönnyíthetnénk egymás életét.

- Olyan sok mindenre van hát szüksége? - mosolygott Kau-dzser.

Germain Riviére azonban gondterhelt és aggodalmas maradt.

- Természetes dolog - mondta -, hogy az ember viszonzást vár el a munkájáért. Ha a Hostesziget ezt nem tudja nyújtani, ha továbbra is ilyen kietlen marad, akkor én rögtön távozom - és nem én leszek az egyetlen! -, mihielyt elég félretett pénzem lesz, hogy kellemesebb égtájon is megéljek. Ennek érdekében, mint ön mondja, egymagamban is boldogulni fogok, és nyilván mások is képesek lesznek arra, amire én. Akik viszont nem elég élelmesek, azok hoppon fognak maradni.

- Nagyratörő tervei vannak, Riviére úr! - kiáltott föl Kau-dzser.

- Ha nem volnának, nem is fáradoznék annyit - felelt meg Germain Riviére.

- Érdemes ennyit vesződni?

- Nagyon is. A mi igyekezetünk nélkül a világ ma is olyan lenne, mint az őskorban, a haladás pedig pusztá szó maradna.

- De ebből a haladásból csak néhányan húznak hasznat... - jegyezte meg keserűen Kau-dzser.

- A legmerészebbek és a legokosabbak!

- A többség kárára.

- A lusták és a gyávák kárára. Ezek mindenképpen veszítenek. Ha jól kormányozzák őket, talán akkor is csak nyomorultak lesznek. De ha magukra hagyják őket, bele is hálnak a nyomorba.

- Pedig nem kell olyan sok minden a megélhetéshez!

- Annak, aki gyenge, beteg vagy buta, túlságosan is sok kell. Az ilyenek fölött mindig mások fognak uralkodni. Ha nem volnának törvények - s végül is jó, hogy vannak -, az erősebbek zsarnokságát kellene elszenvedniük.

Kau-dzser a fejét rázta. Nem győzte meg a régről ismert érvelés.

Mindig az ember tökéletlenségét, a velünk született egyenlőtlenséget hozzák fel mentségül azok, akik igazolni akarják az erőszakot és az elnyomást, pedig éppen a bajok orvoslásának ürügyén idézik a fejünkre azt a rosszat, amellyel az emberiség természetes állapotában meg lehetett volna küzdeni.

Azért mégis megingott egy kicsit. Amikor eszébe jutott, hogyan viselkedett a télen Lewis Dorick és bandája, hogyan zsákmányolta ki szégyentelenül a leggyöngébb telepeseiket, Kau-dzser sajátos erőt érzett az általa nagyra becsült férfiú szavaiban.

Kau-dzser Germain Riviére szomszédainál is hasonló tapasztalatokat szerzett. Gimelliék és Ivanovék már több hektárt bevetettek búzával és rozssal. A zöldellő hajtások nagyszerű aratást ígértek februárra. Gordonék viszont még nem jutottak ennyire.

Gondosan bekerített tágas rétjeiken alig legelt jószág, de biztosak voltak benne, hogy az állatállomány hamarosan gyarapodni fog. Akkor majd bővében lesznek a tejnek és a vajnak; tojásban már eddig sem szenvedtek hiányt.

Kau-dzser a vadászat, Halg és Karroli a halászat néhány napos pihenőiben időt szakítottak arra is, hogy a kiskertjüket műveljék; így ellátás tekintetében teljesen függetleníthették magukat mindenkitől.

Mozgalmas életet éltek. Hiányzott persze az a kényelem, amelyet a Föld civilizáltabb vidékein oly könnyű megteremteni. Kau-dzser azonban nem is sajnálta ezt, mert tudta, milyen árat kell fizetni érte.

Nem vágyott másra, mint ami éppen a birtokában volt, és boldognak tartotta magát.

Mennyivel inkább így érzett hát két társa, akik soha nem láttak mást, mint Magellánia egét. Karroli soha nem álmodott ilyen kényelmes életről, Halg számára pedig az jelentette a tökéletes boldogságot, ha minden percet, amit nem a munkára szánt, Graziella mellett tölthetett.

A Ceroni család is egy olyan házban lakott, amelyből kiköltöztek előző tulajdonosai. Ceroniék lassan magukhoz tértek a családi viharok után, amelyek korszaka, úgy tűnt, lezárult. Lazare Ceroni már nem ivott, azon kényszerítő okból, hogy a Hoste-sziget egész területén nem maradt egy csöpp szesz sem. Kénytelen volt tehát nyugton maradni, de egészsége erősen megcsínylette legutóbbi kicsapongásait. Szinte el se mozdult a háza elől, csak süttette magát a nappal, komor képpel meredt a lába elé, és a keze szüntelenül remegett.

A rendíthetetlen türelmű, gyöngéd Tulliát nyugtalanította férje tompultsága, de sehogy se tudta felrázni. Próbálkozásai kudarcot vallottak, és már csak az táplálta a reményét, hogy Lazare továbbra is rákényszerül az egészségesebb szokásokra.

Halg másképpen gondolkodott, mint a szerencsétlen asszony, ő bizony sokkal kellemesebbnek találta az életet, amióta beköszöntött ez a békésebb időszak. Számára, aki mindenre Graziellával összefüggésben tekintett, az események egyébként is kedvező fordulatot vettek. Nemcsak

hogyan az ellenséges Lazare Ceronitól nem kellett már tartania, de félelmetesebbik vetélytársa, Patterson, az ír is visszavonult a küzdelemből. Nem mutatkozott többé, nem alkalmatlankodott Graziellának és édesanyjának. Nyilván megértette, hogy szövetségének állapota megfosztja minden reményétől.

Egyvalaki azonban nem tette le a fegyvert. Sirk napról napra merészebb lett: már komolyan fenyegette Graziellát, és valamivel óvatosabban Halggal is megpróbált kikezdeni. Amikor egyszer, december vége felé a fiatalember szembetalálkozott a hitvány alakkal, az félreérthetetlen szitkokkal illette. Pár nappal később pedig Halg éppen a folyó bal partja felé igyekezett, amikor egy ház fedezékéből valaki egy követ hajított feléje: a lövedék hajszálnyira süvített el az arca mellett.

Halg fölismerte a tettest, de Kau-dzser eszméjéhez híven nem próbált bosszút állni. Föl sem vette, amikor ellenfele a következő napokban újabb sértésekkel traktálta. Sirk viszont vérszemet kapott, várni lehetett, hogy hamarosan sarokba szorítja és védekezésre kényszeríti Halgot.

Míg Lazare Ceroni nem szenvedett a tétlenségtől, mert szellemi tompultsága megkímélte az unalomtól, a többi munkással korántsem így állt a helyzet. Ezek nem tudtak mihez kezdeni az idejükkel, a töprengőbbeket pedig ráadásul a jövő is nyugtalanította. Nagyon helyes, hogy a Hoste-szigeten maradnak. Most már csak lakályosan be kell rendezkedniük. Aki á-t mond, mondjon b-t is. Igaz, hogy még nem szenvednek hiányt semmiben, de mi lesz, ha a tartalékaik kimerülnek?

Hogy felkészüljenek a fenyegető jövőre és kifogjanak az unalmon, a telepések szinte mind kieszelték valamit. Ki-ki megvalósította régen dédelgetett álmát, és vállalkozóvá vedlett át a saját szakmájában. Sok kapu felett immár cégér adta hírül, hogy a házban lakatos, kőműves, asztalos, sőt cipész vagy szabó lakik.

Sajnos, megrendelő már nem akadt annyi, mint kisiparos. De ha tódult volna is a nép a műhelyeikbe, mihez kezdtek volna a megkeresett pénzzel?

Hasznosítani semmi módon nem lehetett, élelmiszerre cserélni pedig végképp nem, mert az a jelen körülmények között minden másnál hasznosabbnak számított.

Ezért talán körültekintőbben cselekedtek azok, akik lemondtak eredeti mesterségük gyakorlásáról, és egyszerűen az élelemszerzésben próbáltak jeleskedni. Mivel vadászni tűzfegyverek hiányában nem tudtak, a földművelésben pedig járatlanok voltak, csupán a tengerben bízhattak. Így aztán néhány társuk példáját követve halászatba kezdtek.

Kau-dzseren és két társán kívül Hartlepool és a Jonathan négy tengerésze már az első napoktól kezdve halászott. Ezek öten egy Wel-Kiej nagyságú bárka építésébe is belefogtak, de egyelőre tűzföldi módra készült könnyű pirogákon járták a tengert, melyeket gyorsan ki lehetett vajúdni.

Kau-dzserhez hasonlóan Hartlepool és matrózai is besózták az összes halat, amit nem fogyasztottak el rögtön. Ezzel a módszerrel legalább az éhhalál ellen biztosították magukat.

Sikerükön felbuzdulva néhány munkás, köztük ácsok, két csónakot eszkábált össze, és ők is kivetették horgaikat és hálójukat.

A halászatnak is megvan azonban a maga fortélya. Aki sikerrel akarja gyakorolni, annak először ki kell tanulnia a csínját-bínját. A kezdő halászok ezt saját bőrükön tapasztalták meg. Amíg Karroli, Halg, Hartlepool és a matrózok haltól roskadozó hálóval tértek meg, ők leggyakrabban üresen húzták föl a magukét. Arra tehát aligha számíthattak, hogy tartalékot

képeznek, legfeljebb az étrendjüket teheték változatosabbá. Néha azonban még ez sem sikerült nekik, és szégyenszemre zsákmány nélkül tértek meg.

Épp egy ilyen sovány napon történt, hogy a halásztanoncok csónakja összetalálkozott Halggal és Karrolival, akik a horgonyzóhely felé tartottak a Wel-Kiejen. A bárkában szép sorban vagy húsz hal hevert, némelyik egészen tekintélyes méretű. A látvány fölkelte a balszerencsés halászok irigységét.

- Hé!... Indián!... - kiáltott oda az egyik munkás a csónakból.

Karroli hagyta feljűk sodródni a bárkát.

- Mit akartok? - kérdezte, amikor a Wel-Kiej elég közel ért.

- Nem szégyellitek, hogy ekkora rakományt visztek egymagatoknak, miközben sok szegény ördögnek meg kell húznia a nadrágszóját? - kérdezte tréfásan ugyanaz a munkás.

Karroli elnevette magát. Akit Kau-dzser emberbaráti elvei hatnak át, az nem habozhat a válasszal: ami az övé, az a másoké is. Mi sem természetesebb, mint hogy megossza feleslegét a nélkülözőkkel.

- Kapd el!... - kiáltotta.

- Dobjátok!...

A zsákmány fele átrepült a Wel-Kiejből a csónakba.

- Köszönjük, cimborá! - kiáltották egyhangúlag a munkások, és újra az evezők után nyúltak.

Halg ugyan fölismerte Sirket a kéregetők között, mégsem ellenezte a nagylelkű gesztust. Sirk nem volt egyedül, s különben az embernek, ha van mit adnia, nem szabad megtagadnia semmit az ellenségétől sem. Láthatjuk, hogy Kau-dzser tanítványa nem hozott szégyent mesterére.

A telepések egy része tehát igyekezett kihasználni az idejét, mások viszont teljes tétlenségbe süppedtek. Egyeseknek mi sem volt természetesebb ennél az állapotnál. Mihez is kezdetett volna Fritz Gross, akinek testét-szellemét tönkretette a mértéktelen italozás, vagy John Rame, aki épp olyan járatlan volt az élet dolgaiban, mint egy kisgyerek?

Kennedynek és Sirdey-nek ilyen mentsége nem volt, mégsem dolgoztak többet. Azért maradtak a Hoste-szigeten, mert az előző tél tapasztalatában bízva remélték, hogy tétlenül, másokon élösködve is megélhetnek, és úgy tűnt, hogy számításuk be is válik. Egyelőre minden a vágyaik szerint alakult. Többet nem is kívántak, és a jövővel nem gondolva mulatták az időt.

Doricknak és Beauvalnak sem akadt dolga. Miután korábbi foglalkozásuk vajmi kevésbé készítette fel őket mostani életük sajátos körülményeire, nehezen találták a helyüket. Egy érintetlen szigeten, a vad és barátságtalan természet ölen csekélyke segítséget nyújthattak egy volt ügyvéd és egy kiérdemesült irodalom- és történelemtanár ismeretei.

Egyikük sem látta előre a történeteket. Logikusan számítani lehetett rá, hogy társaik túlnyomó többsége elköltözik, őket ez mégis úgy érte, mint derült égből a villámcsapás, és fölborította egyébként is bizonytalan terveiket. A népvándorlás elemésztette Dorick rajongóinak tömegét és fölszívta Beauval közönségét: azt a bizonyos embertömeget, amelyet a politikusok néha akaratlan és öntudatlan cinizmussal csak így emlegetnek: a „választóanyag”.

Két hónapnyi csüggedés után Beauval már kezdte összeszedni magát. Igaz, hogy nem mutatott elég határozottságot, kicsúszott kezéből az irányítás, és a dolgok az ő közreműködése nélkül rendeződtek el, de azért még nem volt minden veszve. A hoste-szigetiek még szerét ejthetik

annak, amit elmulasztottak: vezetőt kell választaniuk maguknak. A poszt üresen állt, csak arra várt, hogy valaki betöltse.

A választóinség nem lehetett akadálya a sikernek. Ellenkezőleg, a gyér népesség körében könnyebbnek ígérkezett a kampány.

Ami a többi telepest illeti, az ő véleményükkel Beauval nem törődött. Mivel ezek a sziget egész területére szétszóródtak és nem tartották egymással a kapcsolatot, nem is egyezhettek meg semmilyen közös fellépésben. Ha majd később visszatérnek a táborhelyre, úgyis csak külön-külön, kis csoportokban jönnek, és ha ott egy működő kormányt találnak, kénytelenek lesznek meghajolni a kész tények előtt.

Mihelyt kipattant agyából ez az ötlet, Beauval tüstént nekilátott a megvalósításának. Pár nap alatt fölmérte, hogy a semlegeseken és a közömbösökön kívül három pártkezdemény létezik: az egyik az, amelyben joggal tekintheti főnöknek önmagát; a másik azokból áll, akik Lewis Dorick szavára hajlanak; és végül a harmadikra Kau-dzser gyakorol befolyást. Érett vizsgálódás után úgy ítélte, hogy a három párt érezhetően egyenlő erőt képvisel.

Miután ezt tisztázta, Beauval meg is kezdte a kampányát, s ékesszólásával hamar megnyert vagy fél tucat szavazót. Ezután rögvest sort kerített egy szavazási komédiára. A távolmaradók nagy száma miatt két fordulóra volt szükség - nem csoda, hiszen a fontos eseményt illetően általános tájékozatlanság uralkodott.

Végül körülbelül harmincan adták órá a szavazatukat.

Miután ezzel a ravasz húzással megválasztatta magát, s az eredményt komolyan is vette, Beauvalnak már nem kellett nyugtalankodnia.

Szép is volna, ha az első embert a rangja nem jogosítaná fel arra, hogy választói költségén éljen!

De Beauvalt másféle gondok nyomasztották. A józan paraszti ész azt súgta neki, hogy egy kormányzó legfőbb kötelessége a kormányzás. Nos, a gyakorlatban éppen ez mutatkozott nehezebbnek, mint azelőtt képzelte.

Lewis Dorick az ő helyében nyilván kevésbé lett volna zavarban. A kommunista tanítás, amelyet vallott, igen egyszerű. Világos, hogy a „Minden közös” jelszót, akármilyen véleményünk legyen is megvalósításának anyagi és erkölcsi következményeiről, legalább nem volna nehéz átültetni a gyakorlatba - akár könnyen elképzelhető, szigorú törvények révén, akár úgy, hogy az érdekeltek maguktól beadják a derekukat. Csakugyan, a hoste-szigetiek talán nem is tették volna rosszul, ha ezzel próbálkoznak. Kis lélekszámú, a világtól elzárt közösségük a legjobb körülményeket nyújtotta egy ilyen kísérlethez, s különleges helyzetükben talán sikerült volna is a kommunista jelszó értelmében mindenkinek biztosítani az alapvető szükségleteket, és megvalósítani a tökéletes egyenlőséget; igaz, azon az áron, hogy nem a szegényeket emelik fel, hanem a gazdagabbakat törik le.

Ferdinand Beauval sajnos nem a kommunizmust, hanem a kollektivizmust vallotta.

Ennek megvalósítása ugyan minden valószínűség szerint nem megy túl az emberi képességeken, de bizonyosan sokkal bonyolultabb és finomabb társadalmi szerkezetet igényelne.

Egyáltalában: megvalósíthatók a szocialista tanok? Ki tudja? A XIX. század második felében megerősödő szocialista mozgalom nem volt ugyan haszontalan, sőt, sikerült az emberi nyomorúságra irányítania a közfigyelmet, és együttérzésre buzdítva a nyomor enyhítésére készítenie a szellem erőit; nagylelkű kezdeményezéseket ihletett, és már-már elfogadható törvényeket kényszerített ki - de mindezt csak azon az áron érthette el, hogy érintetlenül hagyta a társa-

dalmi rendet, amelyet úgymond le akart rombolni. A szocializmus szilárd talajra lelt a létező viszonyok bírálatának terén (kritizálni könnyű!), de az újjáépítés tervének kidolgozásában ritka tehetetlennek bizonyult. A társadalmi probléma e második részének megoldására csak ijesztően gyermeketeg elképzelések születtek.

Ferdinand Beauval helyzetében épp az volt a kellemetlen, hogy nem találhatott bírálni- vagy lerombolnivalót, hiszen a Hoste-szigeten nem volt semmi. Építeni lett volna kénytelen, de erre nem kínálkozott semmilyen minta.

A szocializmus ugyanis nem írott tudomány, nincsen kidolgozott elvrendszere. Rombol csupán, nem terem. Beauvalnak tehát rögtönöznie kellett: meg is tapasztalta, hogy a társadalom rendjét nagyon nehéz szinte a semmiből megteremteni. Megértette, hogy a szakadatlan átalakulások közepette az emberek azért haladtak mindig csak tapogatózva előre, s azért nem könnyítették meg egymás életét más módon, mint néhány kölcsönös ügylettel, mert másképpen nem is tehettek volna.

Egy vezérfonal mégis volt a kezében. Nincsen a szocializmusnak olyan irányzata, mely ne állítaná, hogy a termelési eszközök társadalmi tulajdonba vételével meg kell szüntetni a konkurenciát.

Ez a követelés az összes szocialista szekta legkisebb közös nevezője, a kollektivistáknak pedig egyenesen az alaptétele. Beauvalnak csupán alkalmaznia kellett az elvet.

Balszerencséjére ennek a gondolatnak legfeljebb egy nagymúltú társadalomban lehet létjogosultsága, ott, ahol évszázadok munkája révén számos bonyolult és hatékony termelőegység fejlődött ki. A Hoste-szigeten azonban semmi ilyesmi nem létezett.

Termelőeszköznek itt csak a telepesek karja és kitartása számíthatott, hacsak valaki - nem kollektivista, hanem elvakult kommunista módjára gondolkozva - az ekéket, az erdőket, a mezőket és a réteket is nem tartotta annak. Beauvalt ezért kegyetlenül gyötörte a tanácstalanság.

Miközben ezeket a nehéz kérdéseket hányta-vetette magában, megválasztása különös következménnyel járt. Az amúgy is gyéren lakott táborhely kezdett még jobban kiürülni. Az emberek elvándoroltak.

Elsőként Harry Rhodes távozott. Miután az események alakulása egy csöppet sem nyugtatta meg, már azon a napon átkelt a folyón, amikor Beauval becsvágya beteljesült. Házát darabokban szállította át a bal partra, majd néhány kőművessel újra felállította a lakot, akik azt a Kau-dzseréhez hasonlóan kényelmesebbé és szilárdabbá tettek. Barátjától eltérően Harry Rhodes tisztességgel meg is fizette a munkásokat, s ezek igen örültek, hogy fizetést kapnak, de zavarban voltak, hogy mihez is kezdjenek vele.

A Rhodes család példája követőkre talált. Smith, Wright, Lawson, Fock, a két ács: Hobart és Charley, s még két másik munkás egymás után keltek át a folyón, hogy a bal parton üssenek tanyát.

A sziget első településének így vetélytársa született a túlparton, Kau-dzser körül, ahol Hartlepool és a négy tengerész már régebben tanyát ütött. A függetlenség kikiáltása után három hónappal az új kolónia már huszonegy lakost számlált; volt köztük két gyermek, Dick és Sand, illetve két asszony, Clary Rhodes és édesanyja is.

Az élet békésen zajlott ebben a piciny faluban, ahol mi sem zavarta a kölcsönös egyetértést. Beauvalnak kellett átkelnie a folyón, hogy sor kerüljön az első közbiztonsági tárgyalásokra.

Aznap Halg Harry Rhodes jelenlétében éppen komoly beszélgetést folytatott Kau-dzserrel. A tanácsát kérte, hogy milyen magatartást tanúsítson néhány túlparti telepessel szemben. Az

ügyetlen halászokról volt szó, akik a múltkor sikerrel apelláltak a két tűzföldi nagylelkűségére. Ezen felbuzdulva azóta egyre sűrűbben zaklatták őket kérincselésükkel, és most már Halg zsákmányának egy része szinte mindennap az ő kezük közé vándorolt. Már nem is zavartatták magukat. Nyilván úgy gondolták, hogy ha valaki szíveskedik dolgozni rájuk, akkor nekik kár is volna erőlködniük. Inkább nyugodtan kivárták a szárazföldön a bárka visszatértét, s úgy követelték a részüket a zsákmányból, mintha az járna nekik.

Halgot kezdte felingerelni ez a szemtelenség, annál is inkább, mert a semmittevők bandájában ott volt ellensége, Sirk is. Mielőtt azonban végre megtagadta volna kérésüket, ki akarta kérni Kau-dzser véleményét. Engedelmes tanítványként hű kívánt maradni mestere elveihez.

Hármasban ültek a tengerparton, előttük a végtelen nagy víz, és ő részletesen beszámolt a történeteikről. Kau-dzser válasza világos volt.

- Nézd ezt a végtelenséget, Halg - mondta szelíd derűvel -, és tanulj nagyvonalúbb gondolkodást. Micsoda szemtelenség összeveszni pár halon, amikor nem vagyunk többek néhány porszemnél a világmindenség rémisztő végtelenjében!... Egy kötelességünk van csupán, fiam, s erre az egyre rá is kényszerülünk, ha győztesként akarunk fennmaradni: az, hogy szeressük és segítsük egymást. Akikről te beszélsz, azok bizony nem teljesítették kötelességüket, de nekünk miért kellene utánoznunk őket? Egyszerű a szabály: először a saját megélhetéssel törődj, azután a lehető legtöbb embertársadéval. Mit számít, ha visszaélnék a jóindulatoddal? Úgy kell nekik; nem a te hibád, hanem az övék.

Halg tisztelettel hallgatta Kau-dzser fejtegetését. Talán éppen válaszolni akart, amikor a lábuknál fekvő Zol kutya tompán föl mordult. A három beszélgető kisvártatva egy hangot hallott a háta mögül.

- Kau-dzser!

Kau-dzser hátranézett.

- Beauval úr!... - szólt.

- Senki más... Beszélnem kell önnel, Kau-dzser.

- Hallgatom.

Beauval mégsem kezdett bele rögtön a mondókájába. Erősen zavarba jött ugyanis. Igaz, felkészült a szónoklatára, de most, amikor szemtől szemben állt Kau-dzserrel, annak hűvös méltósága furcsa módon megrémítette, és a dagályos mondatok kiröppentek a fejéből. Maga is felismerte, milyen képtelen, milyen mérhetetlenül ostoba lépésre készül.

Beauval addig-addig töprengett a szocializmus alaptételein, amíg végre rájött, hogy a Hoste-szigeten is léteznek „termelőeszközök”, amelyekre rá lehet húzni a társadalmiasítás elvét. Vajon a vízi járművek, és elsősorban a Wel-Kiej, nem „termelőeszközök”? Vajon nem az a Kau-dzser puskája is, amely most is ott hever előtte a homokon?

Ez a nevezetes puska keltette föl leginkább Beauval irigységét.

Micsoda hatalommal ruházta fel ez a fegyver a birtokosát! Mi sem volna természetesebb és törvényesebb tehát, mint hogy ez a hatalom a kormányzót illesse meg, azt az embert, aki a közérdek megtestesítője.

- Kau-dzser - szólt végül Beauval -, ön tudja, vagy talán nem tudja, hogy nemrégiben engem a Hoste-sziget kormányzójává választottak.

Kau-dzser gunyorosan mosolygott, és csak egy közönyös mozdulattal válaszolt.

- Úgy ítélt meg - folytatta Beauval -, hogy a jelen körülmények között a legelső kötelességem a közösség szolgálatába állítani azokat a javakat, amelyek esetleg egyes tagjainak tulajdonában találhatók.

Beauval helyeslést várva szünetet tartott. Mivel Kau-dzser továbbra sem szólt, így folytatta:

- Ami önt illeti, Kau-dzser, ön birtokában van - sőt, kizárólag ön van birtokában - egy puskának és egy bárkának. A puska a kolónia egyetlen tűzfegyvere, a bárka pedig az egyetlen komolyabb jármű, amely alkalmas egy hosszabb víziútra...

- Ön pedig szeretné kisajátítani mind a kettőt a maga számára - vont le a következtetést Kau-dzser.

- Tiltakozom a kifejezése ellen - kiáltott fel Beauval, és olyan mozdulatot tett, mintha népgyűlésen volna. - Én csupán azt a kollektivista programot ültetem át a gyakorlatba, amellyel megválasztottak. Eljárásommal a legkevésbé sem óhajtom kisémmizni önt. Nem elkobozni kívánjuk ezeket a termelőeszközöket, hanem társadalmi tulajdonba venni.

- Jöjjön hát és vegye el - szólt nyugodtan Kau-dzser.

Beauval hátrahőkölt. Zol baljóslatúan fölmordult.

- Úgy értsem ezt - kérdezte -, hogy nem hajlandó alávetni magát a kolónia törvényes közhatalma döntéseinek?

Kau-dzser szemében haragos szikra gyúlt. Kezébe vette a puskáját, és fölállt. A puskatust a földhöz koppantva keményen így szólt:

- Elég legyen ebből a komédiából. Megmondtam: jöjjön és vegye el.

Gazdája viselkedése fölizgatta Zolt, és viczorogni kezdett. Beauvalnak inába szállt a bátorsága az ellenséges fogadtatástól, megijesztette beszélgetőtársa elszántsága és herkulesi termete, így jobbnak látta, ha nem erősködik. Visszavonulót fújt tehát, és valami olyasmit mormogott, hogy az ügyet a Tanács elé terjeszti, az pedig meg fogja tenni a megfelelő intézkedéseket.

Kau-dzser ügyet sem vetett rá, s hátat fordítva ismét a tengert fürkészte. A közbjátéknak azért mégis volt tanulsága, és Harry Rhodes ezt akarta megfogalmazni.

- Mi a véleménye Beauval eljárásáról? - kérdezte.

- Miféle véleményem lehetne? - felelte Kau-dzser. - Hát számít nekem, hogy mit tesz és hogyan ágál ez a bábu?

- Bábu vagy nem bábu, akkor is ő a kormányzó - vetette ellen Harry Rhodes.

- Akkor hát saját magát nevezte ki annak, hiszen a táborhelyen nincsen több hatvan léleknél.

- Egy szavazat is elegendő, ha senki más nem szerez többet.

Kau-dzser vállat vont.

- Előre is elnézését kérem azért, amit most mondok - folytatta Harry Rhodes -, de vallja be, nem érez néha sajnálatot, sőt lelkiismeret-furdalást?

- Én?...

- Igen, ön. A telepések közül egyedül ön ismerős ezen a vidéken, ahol már évek óta lakik, ön ismeri a kincseit és veszélyeit; egyedül ön rendelkezik a szükséges értelemmel, eréllyel és tekintéllyel, hogy a tudatlan és gyöngye tömeg élére álljon, s ön mégis közömbös és tétlen szemlélő maradt! Ahelyett, hogy összefogta volna a szétszórt jószándékot, hagyta, hogy ezek a

szerencsétlenek szerteszaladjanak. Akár akarta, akár nem, ön felelősséggel tartozik az őket fenyegető bajokért.

- Én tartoznék felelősséggel? - tiltakozott Kau-dzser. - Talán hárult rám olyan feladat, amelynek nem tettem eleget?

- Mint erősebbnek, segédkezet kellett volna nyújtania a gyöngéknek.

- Talán nem tettem meg?... Nem mentettem meg a Jonathant?... És mikor tagadtam meg a segítséget vagy a jótanácsot bárkitől?...

- Ennél is többet kellett volna tennie - állította nyomatékkal Harry Rhodes. - A kivételes képességű emberre, akár tetszik neki, akár nem, rá vannak bízva embertársai. Önnek nem eltűrnie, hanem irányítania kellett volna az eseményeket, vezetnie kellett volna ezt az ön-sorsrontó, gyámoltalan népet...

- Úgy, hogy megfosztom a szabadságától? - szakította félbe keserűen Kau-dzser.

- Akár úgy is - felelte Harry Rhodes. - A jó embereket elegendő meggyőzni, de van, aki csak a kényszernek, a törvény parancsának vagy az erőszaknak enged.

- Soha! - kiáltott föl hevesen Kau-dzser.

Egy kis idő után nyugodtabb hangon folytatta:

- Öntsünk tiszta vizet a pohárba. Vegye tudomásul egyszer s mindenkorra, barátom, hogy én engesztelhetetlen ellensége vagyok mindenféle kormányzásnak. Egész életemben ez a kérdés foglalkoztatott, és úgy gondolom, hogy semmilyen körülmények között sincsen jogunk embertársaink szabadságára törni. Minden törvény, rendelet vagy tilalom, amelyet a többség állítólagos érdekében, az egyén kárára hoznak: csalás. Az egyénnek éppen hogy a lehető legteljesebb szabadságban kell kibontakoznia, és az egyéni boldogságokon alapszik a tömeg általános boldogsága. E meggyőződésemmre az életemet tettem, és nagy áldozatokat hoztam érte, okkal nagyobbakat, mint a legtöbb ember megengedhetné magának. Miután hatalmam mégsem volt elég, hogy ezt az eszmét diadalra vigyem az Óvilág rothadt társadalmában, azért jöttem ide, Magellániába, hogy szabad földön éljek és haljak. Meggyőződésemmé azóta sem változott. Tudom, hogy a szabadságnak is megvannak a hátulütői, csak hogy ezek a gyakorlatban önmaguktól mérséklődni fognak, s amúgy sem ártanak annyit, mint a törvények maguk, amelyek önhittén éppen e hátrányokat akarják kiküszöbölni. Az utóbbi hónapok eseményei elszomorítottak, de elveimet nem befolyásolták. Azok közé tartoztam, tartozom és fogok tartozni, akiket a megalázó „anarchista” névvel illetnek. Az én jelszavam is ez: Sem isten, sem úr. Mindezt egyszer s mindenkorra megmondtam, és soha többet ne térjünk vissza erre a témára.

Kau-dzser tehát nem ismerte be, hogy az átélt események megingatták volna hitében. Nem mondott le e hitről, úgy ragaszkodott hozzá, ahogy a talajt vesztett fuldokló kapaszkodik egy fűcsomóba, pedig jól tudja, hogy az minden percben szétmállhat a keze között.

Harry Rhodes figyelmesen végighallgatta ezt a hitvallást, melynek határozottsága minden replikát kizárt. Válasz helyett csupán szomorúan fölsóhajtott.

VIII. HALG ÉS SIRK

Kau-dzser az összes evilági javak elébe helyezte a szabadságot; éppen olyan figyelmesen tiszteletben tartotta a másét, mint amilyen féltékenyen óvta a magáét. Személyéből mégis olyan tekintély sugárzott, hogy úgy engedelmeskedtek neki, akár a legzsarnokibb uralkodónak. Hiába próbálta a parancsolásnak még a látszatát is kerülni, a legapróbb tanácsát is utasításnak vették, és szinte mindenki készségesen szót fogadott neki.

Csak azért kezdtek el a folyó bal oldalán építkezni, mert az ő háza már ott állt. Mivel kezdetben mindenkit nyugtalanított a kolónián uralkodó fejetlenség, s azután még inkább tartottak a hatalomra került kormánytól, ösztönösen annál az embernél kerestek menedéket, akire testi ereje, lenyűgöző elméje és erkölcsi emelkedettsége miatt fölnézhetek.

Minél közelebb került valaki Kau-dzserhez, annál inkább érezte ezt a kisugárzást. Hartlepool és a négy matróz nyíltan vezetőjének tekintette Kau-dzsert, Harry Rhodes pedig - aki a leginkább átlátta cselekedeteinek titkos mozgatórugóit - olyan nemes odaadást tanúsított iránta, amely a barátság nevet is megérdemli.

Halg és Karroli odaadása viszont bálványimádással ért fel.

Kau-dzser istentagadó jelszavának eleven cáfolatát kaphatta tőlük, hiszen két társa istennek tekintette őt: az apa, akinek az életkörülményeit alakította át, csakúgy, mint a fiú, akit kiemelt a tűzföldi népcsoportok félállati életmódjából, és képessé tett a lelkiéletre is. Az ő számukra törvény volt Kau-dzser minden elejtett szava, és bármit mondott, úgy fogadták, akár egy kinyilatkoztatást.

Nem kell tehát meglepődnünk, hogy Halg, akinek csöppet sem volt ínyére, hogy hagyja magát kizsákmányolni ellenségétől, mégis a mesterének tekintett férfi elvei szerint cselekedett. Viselkedhettek Sirk és cimborái egyre cinikusabban, Halg a benne fortyogó harag ellenére sem érezte úgy, hogy joga volna megtagadni tőlük halászsákmányát - mindaddig, amíg fennálltak a Kau-dzser által megjelölt feltételek.

Egyszer mégis megtörtént, hogy e kinyilvánított szabályok eltérő következménnyel jártak. Néha még az a tapasztalt halász is üres hálóval tér meg, aki csöppnyi kora óta szinte a vízen nőtt fel. Nos, Halg egy ízben pontosan így járt. Hiába vetette ki a hálót és a horgokat, hiába kutatta át mindenfelé a tengert, végül be kellett érnie egyetlen közepes nagyságú hallal.

Sirk négy másik telepes társaságában heverészett a tengerparton, szokásuk szerint a bárka visszatérére vártak.

Amikor a Wel-Kiej lehorgonyzott, mind az öten fölkeltek és Halg elébe mentek.

- Nálunk ma sem volt jó a kapás, cimborá - mondta az egyik kivándorló. - Még szerencse, hogy itt vagy te is! Nélküled szorosabbra kéne húznunk a nadrágszíjat.

A kéregetők nem erőltették meg a képzeletüket. Mindennap ilyesféle szavakkal fordultak Halghoz, aki mindennap röviden csak így felelt: „Parancsoljanak”. Ezúttal azonban más volt a válasza.

- Ma lehetetlen - felelte Halg.

A kéregetőknek elállt a lélegzete.

- Lehetetlen?... - ismételte valamelyikük.

- Nézzék csak meg - szólt Halg. - Egyetlenegy halat fogtam, az se valami nagy példány.

- Nem baj, az is elég lesz - mondta az egyik telepes, akit nem csüggesztett el a balszerencse.

- Hát énnekem mi jut?... - vetette ellen Halg.

- Neked?! - kiáltottak fel mélységes meglepetésükben egyszerre mind az öten. Nem akár-milyen az önbizalma ennek a vadembernek! Azt hiszi, hogy számíthat valamit a civilizáció képviselői mellett, akik arra érdemesítik, hogy elfogadják az ajándékát?

- Nézd csak a botcsinálta fehérembert - kiáltott fel az egyik telepes -, milyen furcsa módon értelmezi a testvériséget!... Volna képed megtagadni tőlünk a vacak haladat?

Halg nem válaszolt. Bizonyos volt benne, hogy a Kau-dzser által kinyilvánított elvek értelmében neki van igaza. „Először a saját megélhetéssel törődj, azután...” Először, így mondta Kau-dzser. Mivel ez az egyetlen hal nyilván a saját vacsorájára sem volt elég, jogosan utasította el, hogy másokkal megossa.

- No de ez már mégiscsak sok! - háborodott föl az egyik munkás e kiáltó önzés láttán.

- Kár a szóért - avatkozott közbe kihívóan Sirk. - Ha a cigányképű nem adja magától a halat, vegyük el tőle!

Azzal Halg felé fordult:

- Utoljára szólok...

Halg szó nélkül védekező állásba helyezkedett.

- Előre, fiúk! - vezényelt Sirk.

Az öt férfi rávetette magát Halgra, és elvették tőle a halat.

- Kau-dzser! - kiáltotta Halg, miközben a földre zuhant.

A hívást meghallva Kau-dzser és Karroli kisiettek a házukból.

Amikor meglátták, milyen egyenlőtlen küzdelmet folytat Halg, futva a segítségére siettek.

A támadók nem várták meg e közbelépést. Lábukat nyakukba szedve átkeltek a folyón, és magukkal vitték az erőszakkal szerzett halat. Halg gyorsan föltápáskodott: néhány horzsolástól eltekintve sértetlen maradt.

- De hát mi történt? - kérdezte Kau-dzser.

Halg beszámolt az esetről. Kau-dzser összevont szemöldökkel hallgatta. Az emberi gonoszságnak ez az újabb bizonyítéka cáfolni látszott derűlátó elméleteit. Minek kell még történnie, hogy megadja magát, hogy hajlandó legyen olyannak látni az embert, amilyen?

Tanítványát az emberbaráti érvek legtagabb értelmezésével sem hibáztathatta, hiszen napnál világosabb volt az igaza. Kau-dzser csak annyit kockáztatott meg, hogy ilyen kicsiség miatt Halgnak nem kellett volna olyan hevesen védenie magát. Halg azonban ezúttal nem hagyta, hogy meggyőzzék.

- Nem a hal miatt tettem! - szólt, még a dulakodástól zihálva. - De mégsem lehetek ezeknek az embereknek a szolgája!

- Valóban... valóban nem - hagyta rá Kau-dzser békítőleg.

Bizony, még ez az érzés is szítja az emberek között a viszályt: a hiúság. Nemcsak anyagi szükségleteik kielégítéséért szállnak harcba. Vannak lelki szükségleteik is, melyek éppen úgy - ha nem jobban - diktálnak nekik: legelsősorban a büszkeség, amely miatt annyiszor ontottak

már vért. Hogyan is tagadhatta volna éppen Kau-dzser a büszkeség indulatos erejét, ő, akinek fékezhetetlen lelke sohasem tűrte a kényszert?

Halgban közben tovább forttyogott a düh.

- Hogy én engedjek Sirknek!... - füstölgött.

Jaj, hogy még a szenvedélyek is egymás ellen tüzelik azokat, akiket ő makacsul továbbra is testvéreknek tekintett!

Kau-dzser nem méltatta válaszra a fiatal indián dacos kiáltását.

Csak nyugalomra intette Halgot, majd csöndben távozott.

Mindenáron meg kellett védenie álmát a tények ostromától.

Miközben tovább haladt, mentségeket keresett és talált a támadók számára. Nem kétséges, hogy ezek a nyomorultak bűnösök, de az Óvilág rút civilizációjának szánamek termékeként nem is ismerhetnek más érvet, mint az erőszakot, ha az életük a tét.

Márpedig vajon nem fenyegeti az életüket veszély? Minden felelőtlen könnyelműségük ellenére már nekik is föl kellett, hogy tűnjék a növekvő élelemhiány, amióta az élelmiszer nagyobbik részét a sziget belsejébe szállították. Miután nem volt honnan feltölteni a készletet, azt is kiszámolhatják, hogy mikor merül ki.

S ha így áll a helyzet, akkor természetes, hogy ezek a szerencsétlenek minden módon megpróbálják késleltetni az elháríthatatlant, és - az élő szervezetek ősi ösztöne szerint - minden törvényes és törvénytelen eszközzel igyekeznek elodáztatni az elkerülhetetlen pusztulást.

Vajon Sirk és cimborái csakugyan észrevették, hogy a kolónia rosszul áll tartalékok dolgában, vagy csak a természetes durvaságuknak engedtek? Kau-dzser félelme egyik esetben sem volt alaptalan. Aki nem volt vak, láthatta, hogy a születő kolóniát a legszörnyűbb veszély, az éhínség fenyegeti. Milyen volt a helyzet a sziget belsejében? Nem lehetett tudni. De a legjobb esetben is csak a jövő nyáron lehetne az ottani termésből, ha bőségesre sikerül, a partra is szállítani.

Egy egész évet kellene tehát várniuk, amikor csak két havi élelmük maradt.

A bal parton nem volt ilyen áldatlan a helyzet. Itt Kau-dzser tett róla, hogy kezdettől fogva beosztóan éljenek; minden módon takarékoskodtak a készletekkel, sőt a kertészkedés és a halászat révén gyarapították is azokat. Feltűnő volt viszont a folyó túlsó partján lakó hatvan kivándorló nemtörődömsége. Velük vajon mi lesz?

Háromszáz év múltán megismétlődhet e szerencsétlenekkel az Éhség-kikötő iszonyú tragédiája?

Már-már joggal lehetett tartani tőle, hogy a kaland gyászos véget ér, amikor mégis esély kínálkozott a gondatlan telepések megmenekülésére.

Chile nem feledkezett meg ígéretéről, hogy a születő nemzet segítségére siet. Február közepén egy chilei lobogó alatt haladó hajó kötött ki a táborhellyel szemben. A Ribarto nevű, hét-nyolcszáz tonnás vitorlás teherhajó José Fuentes kapitány parancsnoksága alatt élelmiszert, vetőmagot, haszonállatokat és ekéket hozott a Hoste-szigetre: az értékes rakomány igazságos elosztás esetén szavatolhatta a telepések sikerét.

Mihelyt leeresztették a horgonyt, Fuentes kapitány a szárazföldre vitette magát, és kapcsolatba lépett a sziget kormányzójával.

Ferdinand Beauval ugyanis merészen így mutatkozott be - egyébként joggal, hiszen rajta kívül senki nem tartott igényt e címre. Máris megkezdhatték a Ribarto kirakodását.

- Kormányzó úr - fordult Beauvalhoz -, kormányom tudni véli, hogy egy Kau-dzser néven ismert személy a Hoste-szigeten telepedett meg. Csakugyan így van?

Beauval igenlő válaszára a parancsnok így folytatta:

- Akkor hát az értesüléseink nem voltak tévesek. Megkérdezhetem, milyen ember ez a Kau-dzser?

- Forradalmár - válaszolta Beauval, és nem is sejtette, mennyire igazat mond.

- Forradalmár!... Mit ért ezen, kormányzó úr?

- Csak azt, amit mindenki más - magyarázta Beauval. - Forradalmár az olyan ember, aki lázad a törvények ellen, és nem hajlandó alávetni magát a szabályosan létrejött hatalmi szervek döntéseinek.

- Kau-dzser talán nehézségeket okozott önnek?

- Sok gondom van vele - felelte fontoskodva Beauval. - Igen önfejű ember... De le fogom törni a makacsságát - állította határozottan.

A chilei hajó kapitányát élenként érdekelte e téma. Egy pillanatnyi gondolkodás után ezt kérdezte:

- Lehetséges volna találkozni ezzel a Kau-dzserrel, aki több ízben fölkeltette kormányom figyelmét?

- Mi sem könnyebb - felelte Beauval. - Nézze csak, errefelé tart.

Azzal Beauval Kau-dzserre mutatott, aki éppen akkor kelt át a folyó kis hídján. A parancsnok elébe sietett.

- Kérem, uram, egy szóra - emelintette meg tiszti sávós egyensapkáját.

Kau-dzser megállt.

- Hallgatom - felelte a legtisztább spanyolsággal.

A kapitány azonban nem szólalt meg azonnal. Tátva maradt szájával, nem is titkolt megdöbbenéssel meredt Kau-dzserre.

- Nos?... - szólt az türelmetlenül.

- Bocsásson meg, uram - bökte ki végül a kapitány -, de amikor megláttam, olyan ismerősnek tűnt, mintha már találkoztunk volna valahol.

- Nem valószínű - felelte Kau-dzser, és ajka gunyoros mosolyra húzódott.

- Pedig...

A parancsnok hirtelen a homlokára csapott.

- Megvan! - kiáltotta. - Önnek van igaza. Csakugyan nem láttam még soha. De annyira hasonlít egy milliós példányszámban terjesztett arcásra, hogy az az arckép nem is lehet másé, csak az öné.

Tiszteletteljes zavarában a parancsnok hangja egyre halkabb lett, egész viselkedése megváltozott. Mire mondandójának a végére ért, sapkáját már a kezében tartotta.

- Ön téved, uram - szólt hidegen Kau-dzser.

- Pedig megesküdnék, hogy...

- Mikor készülhetett a kérdéses portré? - szakította félbe Kau-dzser.

- Körülbelül tíz évvel ezelőtt.

Kau-dzser nem habozott kissé megmásítani az igazságot.

- Már húsz éve - felelte -, hogy elhagytam azt, amit maguk a világnak neveznek. Az az arckép tehát nem ábrázolhat engem. Különben hogyan is ismerhetne fel?... Húsz évvel ezelőtt fiatal voltam. Ma pedig...

- Akkor hát hány éves ön? - tudakolta elhamarkodottan a kapitány.

Miután megérezte, hogy itt valami rejtély lappang, azt hitte, hogy mindjárt föl is derítheti, és izgatott kíváncsiságában gondolkodás nélkül bukott ki belőle a kérdés. Mire kimondta, már tudta, hogy hibát követett el.

- Én talán kérdeztem az ön korát? - vágott vissza fagyosan Kau-dzser.

A parancsnok az ajkába harapott.

- Felteszem - folytatta Kau-dzser -, nem azért szólított meg, hogy fényképészetről társalogjunk. Kérem, térjen a tárgyra.

- Legyen!... - bólintott a kapitány.

Merev mozdulattal visszatette a sapkáját.

- Kormányom azzal bízott meg - tért át hivatalos hangra -, hogy tájékozódjam az ön szándékairól.

- A szándékaimról? - lepődött meg Kau-dzser. - Mire vonatkozólag?

- A lakóhelyét illetően.

- Mi köze hozzá?

- Nagyon is sok.

- Ugyan!...

- Pedig így van. Kormányom figyelmét nem kerülte el, milyen hatással van ön a szigetvilágban élő bennszülöttekre, s ez a befolyás mindig is komolyan foglalkoztatta.

- Igen kedves tőle!... - gúnyolódott Kau-dzser.

- Ameddig Magellánia nem tartozott senkinek a fennhatósága alá - folytatta a parancsnok -, addig elegendő volt várakozó álláspontra helyezkednünk. A terület felosztása óta azonban a helyzet alapvetően megváltozott. Amióta annektáltuk...

- Amióta eltulajdonították - helyesbített sziszegve Kau-dzser.

- Mit mond?...

- Semmit. Kérem, folytassa.

- Amióta annektáltuk a területet - ismételte meg a kapitány -, kormányomnak az a szándéka, hogy szilárd alapokra helyezze fennhatóságát a szigetvilágban. Fölmerült hát a kérdés, hogy milyen álláspontra helyezkedjünk önnel szemben. Ez természetesen csak öntől függ. Az én megbízásom tehát az, hogy érdeklődjem a tervei felől. Szövetséget kínálok önnek...

- Vagy pedig hadat üzen?

- Pontosan. Ellenünk fogja-e fordítani tagadhatatlan tekintélyét, vagy pedig a mi civilizációs művünk szolgálatába áll? Szövetségesünk lesz vagy az ellenfelünk? Önnek kell döntenie.

- Egyik sem - felelte Kau-dzser. - Pártatlan maradok.

A kapitány kétkedve ingatta a fejét.

- Tekintve, milyen különleges az ön helyzete ezen a vidéken, nekem úgy tűnik, hogy bajosan őrizhetné meg a semlegességét.

- Nagyon is könnyen - felelte Kau-dzser -, abból a kiváló okból, hogy nincsen szándékomban visszatérni Magellániába.

- Nincsen szándékában...? Itt azonban...

- Itt, a Hoste-szigeten szabad földön vagyok, és feltett szándékom, hogy ne térjek vissza a szigetvilágnak arra a részére, amely elvesztette a szabadságát.

- Úgy tervezi tehát, hogy letelepedik a Hoste-szigeten?

Kau-dzser bólintott.

- Ez csakugyan nagyban egyszerűsíti a helyzetet - mondta megkönnyebbülten a parancsnok. - Akkor tehát biztosíthatom kormányomat, hogy ön nem fog ellenére tenni?

- Mondja meg a kormányának, hogy számomra nem létezik - felelte Kau-dzser, megemelte a sapkáját, és tovább indult.

A kapitány utánanézett. Beszélgetőtársának állítása nem nyugtatta meg afelől, hogy a vélt hasonlóság valóban csak a képzelet szüleménye volna, s ebben a hasonlóságban - ki tudja, milyen értelemben - lehetett valami rendkívüli, ami mélyen zavarba ejtette.

- Különös - mormogta, miközben Kau-dzser nyugodt léptekkel, vissza sem nézve távozott.

A parancsnoknak nem nyílt több alkalm, hogy meggyőződjék gyanúja megalapozottságáról, mert Kau-dzser nem hajlott egy újabb találkozóra. Mintha csak el akarta volna kerülni, hogy ürügyet szolgáltatson a múltjában való kutakodásra, még aznap este eltűnt: szokásos vadászatainak egyikére indult a sziget belsejébe.

A parancsnok így csupán kirakatta hajóját, s ezzel a munkával egy órán belül el is készültek.

A Chile által nagylelkűen az új kolónia megsegítésére küldött közhasznú rakomány mellett a Ribarto egy külön árukészletet is hozott egy telepes számára, aki nem volt más, mint Harry Rhodes.

Miután Rhodest a neveltetése aligha készítette elő a földművelésre, az az ötlete támadt, hogy felcsap behozatallal foglalkozó kereskedőnek. A függetlenség kikiáltásának pillanatában, amikor joggal tűnt úgy, hogy a születő nemzet előtt boldog jövő áll, megbízta az ágyúnaszád kapitányát, hogy alkalomadtán küldje el neki ezt az árukészletet. A parancsnok híven teljesítette a kérést, és a Ribarto Harry Rhodes költségén rendben szállította az összes megrendelt árut, amelyek külön-külön nézve nem voltak túl fontosak, viszont mindre rendkívül nagy szükség volt. Cérna, varrótűk, gombostűk, gyufa, cipő, ruha, tollak, ceruzák, levélpapír, dohány: egy igazi vegyeskereskedés választéka kitélt a rakományból.

Harry Rhodes kétségkívül értelmesen cselekedett, és terve igen ésszerű volt. A dolgok alakulását látva mégis joggal tarthatott tőle, hogy az összes portékája a nyakán marad. Nem volt semmi jele, hogy a hoste-szigetiek között valaha is megindulnak a csereügyletek; mivel szabályok híján semmi sem korlátozta önzésüket és nem szorította őket együttműködésre, nem közösségben éltek, csak közös helyen.

Miután az események ilyen fordulatot vettek, Harry Rhodes olyan valószínűnek ítélte vállalkozása kudarcát, hogy legszívesebben ki sem rakatta volna az árukat a Ribartóról, s inkább maga is elhajózott volna erről a vajmi kevés reménnyel kecsegtető vidékről.

De hová is mehetne az ezerféle árucikkkel, amelyek nagy keresletnek örvendhetnek ezen a félvad vidéken, de értéktelenné válnának ott, ahol bőven van belőlük? Alaposan megfontolta a dolgot, és úgy döntött, hogy egy darabig még türelemmel lesz. Nyilván nem ez a hajó az utolsó, amely a magellániai vizekre vetődik. Ha a helyzet nem javul, még mindig lesz alkalma elhagyni a Hoste-szigetet.

A kirakodás végeztével a Ribarto felszedte a horgonyt és kifutott a tengerre. Mintha csak a hajó távozását várta volna, néhány óra múlva Kau-dzser ismét megjelent a partvidéken.

Minden visszatért a régi kerékvágásba: sokan kertészkedtek vagy halásztak, Kau-dzser vadászni ment, a többség azonban csak a derűs semmittevésnek hódolt. Most már valamivel nyugodtabban teheték, hiszen megnöttek a tartalékaik. A Kau-dzser körül kialakult, közmegegyezéssel Újtelepnek nevezett település lakóit is beleszámítva a népesség a száz főt sem érte el, s így az élelem legalább másfél évre elegendőnek ígérkezett. Miért is nyugtalankodtak volna hát?

Beauval pedig uralkodott. Pontosabban: akár egy semmittevő király, uralkodott ugyan, de nem kormányzott. Ő egyébként úgy ítélte meg, hogy minden igen jól van így. Kinevezése után csakhamar rendeletet hozott, amelyben a tábort hivatalosan a Hoste-sziget fővárosává nyilvánította, és a Libéria névre keresztelte. Ez az erőfeszítés jó időre ki is merítette Beauvalt.

A chilei kormány nagylelkű adománya újabb alkalmat szolgáltatott hatalma látványos gyakorlására. Fontos ténykedése az volt, hogy megszervezte népe szórakozását. Parancsára a Ribartón odaszállított szeszes italok felét félretették tartaléknak, felét pedig kiosztották a telepeseeknek. Nem is kellett sokáig várni nagylelkűsége következményeire. Sokaknak rögtön a fejébe szállt az ital, a leginkább Lazare Ceroninak. Tullia és leánya újból szörnyűséges jeleneteknek lett részese, de a férfi hangja beleveszett a tábort már másodjára felfordító népünnepély zűrzavarába.

Folyt az ivás és a játék. Táncoltak is: Fritz Gross húzta a talpalávalót, feltámasztotta az ital. A józanabbak körbeállták a zseniális muzsikust. A csodálatos dallamok még Kau-dzsert is előcsalogatták a folyó túlsó partjáról, hiszen már az is csodaszámba ment, hogy e távoli tájon egyáltalán zeneszó hallik.

Újtelepről többen is vele tartottak ekkor: Harry Rhodes és családja, akiknek a zenehallgatás igazi élvezetet okozott; Halg és Karroli, akik eltátott szájjal, valódi kinyilatkoztatásként fogadták a zenét; és Dick meg Sand, akik egyetlen előadást sem mulasztottak volna el, és mihelyt meghallották a hegedűszót, hanyatt-homlok rohantak a jobb partra.

Dicknek igazából ez is csak alkalom volt a játékra. Kifulladásig ugrándozott, táncolt - többé-kevésbé a zene ütemére. Nem így azonban pajtása, Sand, aki az előző előadásokhoz hasonlóan most is tágra nyílt szemmel, száját eltátva állt az első sorban, és felindultságában remegve, egy hangjegyet sem mulasztva, feszülten figyelt, egészen addig, amíg az utolsó hang is tova nem röppent.

Sand áhítata végül Kau-dzsernek is feltűnt.

- Szóval szereted a zenét, fiam? - kérdezte tőle egy napon.

- Ó, uram!... - sóhajtott Sand.

Majd elragadtatottan hozzátette:

- Bárcsak... bárcsak úgy tudnék hegedülni, mint Gross úr!

- Tényleg ennyire tetszik neked a zene? - Kau-dzsert mulattatta a kisfiú lelkesedése. - De hiszen miért ne teljesülhetne a kívánságod?

Sand hitetlenül nézett rá.

- Miért ne? - ismételte Kau-dzser. - Mihelyt alkalom adódik, lesz rá gondom, hogy hozassak neked egy hegedűt.

- Valóban, uram? - Sand szemében fölragyogott az öröm.

- Megígérem, fiam - szólt Kau-dzser. - De azért türelmesnek kell lenned!

Ha a többi kivándorló nem rajongott is olyan szenvedélyesen a zenéért, mint a kis hajósinas, azért örömet lelték e hangversenyekben. A szórakozás üdvös változatosságot hozott egyhangú életükbe.

Fritz Gross tagadhatatlan sikere láttán Ferdinand Beauvalnak az az ötlete támadt, hogy hetente kétszer rendszeresen külön adag italt utal ki a muzsikuskak. Ennek köszönhetően Libériában - mint annyi más műveltebb nagyvárosban - hetente kétszer hangversenyre került sor.

A főváros elkeresztelésével és a tömegszórakozások megszervezésével Ferdinand Beauval szervezői képességei ki is merültek. Ráadásul hajlott arra, hogy az általános elégedettség hatására műve önelégült szemlélésébe merüljön el.

Klasszikus tanulmányai jutottak eszébe. „Panem et circenses” - ezt követelték a rómaiak. Vajon ő, Beauval, nem tett eleget ennek az ősi igénynek? A kenyérről egyelőre gondoskodott a Ribarto, később meg majd ellátja őket az aratás. Az élvezeteket Fritz Gross hegedűje jelentette - mármint ha nem tekintjük élvezetnek az örökös semmittevést, amelyben a telepeseknek a kormányzó közvetlen irányítása alatt élő szerencsés töredéke pergette napjait.

Február és március úgy múlt el, hogy Beauval derűlátását nem felhőzte be semmi. Kisebb-nagyobb csetepaték és veszekedések ugyan néhanap megzavarták Libéria békéjét, de a kormányzó úgy vélte, okosabb szemet hunynia e jelentéktelen incidensek fölött.

Március utolsó napjai azonban sajnálatos módon véget vetettek nyugalmanak. A hamarosan lejátszódó drámai fejleményeket egy olyan eset vetítette előre, amelynek önmagában véve nem volt semmi jelentősége. Csupán egy nézeteltérés pattant ki, de ennek jellege és következményei azt sejtették, hogy önmagától nem születik békés megoldás. Ezért Beauval úgy ítélte meg, hogy föl kell adnia ügyes távolságtartását. Meg is járta, hogy közbeavatkozott, de hát lépésének következményeit aligha láthatta előre.

Az eset főszereplője az önvédelemre kényszerített Halg volt.

Hetek teltek el azóta, hogy Sirk és négy cimborája egyenlőtlen harcra kényszerítette Halgot, aki azóta nem látta viszont vetélytársát. Támadói attól kezdve egyszer sem követelték részüket a halászsákmányból; nyilván attól tartottak, hogy Kau-dzser legközelebb erélyesebben lép fel. A Ribarto megérkezése egyébként is mindenkit megbékített. Mit számított már, hogy egy-két hallal kevesebb vagy több jut, amikor készleteik időközben úgy földuzzadtak, hogy joggal tekinthették őket kimeríthetetlennek?

Sajnos a Ribarto rakománya nem kizárólag élelmiszerből állt. A hajó nem kevés szeszt is szállított, és Beauval meggondolatlanul kiosztotta a kárhozatos italt, ami nagy felfordulást okozott a táborhelyen.

Ceroniéknál különösen rosszra fordult a helyzet. Az ittas Lazare Ceroni minduntalan botrányos jeleneteket rendezett, s ez kiélezte a Sirk és Halg közti feszült viszonyt. Az utóbbi Tullia és leánya védelmezőjeként lépett föl, az előbbi viszont a nyomorult férj és szörnyeteg apa szenvedélyét támogatta. Sirk viselkedése haraggal töltötte el az ifjú indián szívét, mert nem tudta megbocsátani vetélytársának, hogy megríkatja Graziellát.

Amikor a kiosztott ital elfogyott, akkor sem nyugodtak meg a kedélyek.

Sirk, hogy megnyerje Lazare Ceroni jóindulatát, a maga szakállára kezdte alkalmazni Patterson módszerét, s a Ferdinand Beauvallal ápolt jó kapcsolata révén sikerült feltöltenie az iszákos ember készleteit.

Ezt az eljárást másodjára is siker koronázta. A részeges férfi nyíltan szövetségesének kezdte tekinteni kárhozatos szenvedélyének pártfogóját. Hamarosan már csak vejeként emlegette Sirket, és esküdözött, hogy letöri leánya ellenállását.

Graziella titkolni igyekezett Halg előtt, hogy milyen akadályba ütközik szerelmük, de a fiú sejtette az igazságot, hiszen látta, miben mesterkedik Sirk, és napról napra nagyobb gyűlöletet érzett iránta.

Így álltak tehát a dolgok, amikor március 29-e délelőttjén Halg, miután a kis hídon átkelt a jobb partra, vagy száz lépés távolságban megpillantotta Graziellát, aki kibomlott hajjal, lélekszakadva rohant, mintha félelmetes veszély elől menekülne.

Csakugyan félelmetes veszély elől futott, mert ötven lépéssel elmaradva Sirk rohant a nyomában teljes lendülettel.

- Halg!... Halg!... Segítség!... - kiáltott Graziella, mihelyt meglátta az indiánt.

Az tüstént a lány segítségére sietett, és elállta az üldözője útját.

Sirk ügyet sem vetett vékonydongájú ellenfelére. Egy pillanatra megtorpant ugyan, fojtottan fölnevetett, de aztán újból nekilendült, és leszegett fejjel lódult volna tovább.

Elbizakodottsága lett a veszte. Halg fiatal volt ugyan, de félvad életében majomügyességre és acélos izomzatra tett szert. Amikor ellensége kartávolságba ért, Halg mindkét karját rugóként lendítette előre, s két ökle egyszerre találta el Sirk arcát és mellkasát. A fickó összeroskadott.

A fiatalok nyakukba szedték a lábukat, hogy a bal parton találjanak menedéket. A pórul járt Sirk, miután nagy nehezen visszanyerte lélegzetét, szörnyűbbnél szörnyűbb fenyegetésekkel és szitkokkal árasztotta el őket.

Halg és Graziella válaszra sem méltatták; egyenest Kau-dzserhez igyekeztek, s a leány könyörögve fordult hozzá.

Elviselhetetlenné vált számára az élet a túlsó parton. Amíg csak tudta, rejtegette nyomorúságát, de most már oda jutott, hogy inkább mindent elmond. Sirk ma reggel már erőszakoskodott is vele.

Bántalmazta, meg is ütötte, s a tehetetlen Tullia hiába lépett közbe, mert Lazare Ceroni - szörnyű kimondani is! - egyenesen bátorította Sirket. Graziellának végül sikerült elmenekülnie, de ki tudja, milyen véget ért volna a jelenet, ha Halg nem avatkozik bele olyan váratlanul a végkifejletbe.

Kau-dzser a szokott nyugalmaival hallgatta végig az elbeszélést.

- És most mi a terve, gyermekem? - kérdezte.

- Az ön közelében szeretnék maradni! - kiáltott fel Graziella. - Könyörgöm, nyújtson nekem védelmet!

- Védelmem az öné - biztosította Kau-dzser. - Hogy itt akar-e maradni, az csak önre tartozik; mindenki szabadon rendelkezik saját személyével. Talán csak egy tanácsot szeretnék adni, a lakóhelyét illetően. Fogadja meg, és éljen a Rhodes család vendégszeretetével; ha megkérem őket, biztosan szívesen fogadják.

Ez a bölcs megoldás csakugyan nem ütközött semmilyen akadályba. A Rhodes család tárt karokkal fogadta a menekültet, Clary pedig külön is örült, hogy korban hozzáillő társnőre talált.

Egyetlen aggodalom gyötörte csak Graziella szívét. Mi lesz az édesanyjával, akit magára hagyott azon a pokoli helyen? Kau-dzser megnyugtatta: azonnal elmegy, hogy leánya után hívja Tulliát.

Áruljuk el rögtön, hogy jótékony küldetése kudarcra volt ítélve. Tullia helyeselte Graziella távozását, és örvendett, hogy biztonságban tudhatja a túlsó parton, egy tisztességes család oltalmában, de ő maga semmi pénzért el nem hagyta volna a férjét.

A magára vállalt feladatot hiánytalanul teljesítenie kell: ha szenvedni fog is, ha bele is kell halnia, végigkíséri életútján ezt a férfit, aki éppen tehetetlenül hevert az ágyán, és aznapi első részegségét aludta ki.

Kau-dzser egyébként nem is várt más választ. Amikor megvitte a hírt Graziellának, Ferdinand Beauval találta ott, aki Harry Rhodesszal folytatott elmérgesedő vitát.

- Mi a baj? - kérdezte Kau-dzser.

- Csak az - felelte ingerülten Harry Rhodes -, hogy az úr nem átallja visszakövetelni Graziellát, hogy még innen, tőlem is visszavigye a drágalátos apjához.

- Miért tartoznának a Ceroni család ügyei Beauval úrra? - tudakolta Kau-dzser vészjósító hangon.

- Mert minden, ami a kolónián történik, a kormányzóra tartozik - magyarázta Beauval fensőbbeséges hangon, és tartásával is igyekezett érzékeltetni tisztének méltóságát.

- Miféle kormányzóra?...

- Énreám.

- Nocsak! - szólt Kau-dzser.

- Panaszt tettek nálam... - kezdte Beauval, és észre sem vette a gúnyos közbevetés fenyegető élet.

- Nyilván Sirk! - szólt Halg, aki tudott a két ember bizalmas viszonyáról.

- Szó sincs róla - igazította helyre Beauval -, maga az apa, Lazare Ceroni.

- No de ilyet! - mondta Kau-dzser. - Lazare Ceroni talán álmában beszél?... Merthogy alszik. Ebben a szent pillanatban is javában horkol.

- Gúnyolódjon csak, de az bizonyos, hogy a kolónia területén bűntény történt - replikázott dölyfösen Beauval.

- Méghogy bűntény?...

- Bizony, bűntény. Egy kiskorú leányt elragadtak a családjától. Az ilyesmi minden ország törvényei szerint bűnös tettetnek számít.

- A Hoste-szigeten tehát vannak törvények? - kérdezte Kau-dzser, akinek erre a szóra ijesztően fölszikkasztott a szeme. - És kitől erednek ezek a törvények?

- Tőlem - felelte gögösen Beauval -, hiszen én képviselem a telepeseket, és ezen a címen mindenki engedelmességgel tartozik nekem.

- Hogy mondja?... - kiáltott föl Kau-dzser. - Jól értettem: engedelmességről beszél? A teringettét, hallja hát a válaszem: a Hoste-sziget szabad föld, és itt senki senkinek nem tartozik engedelmességgel. Graziella szabad akaratából jött ide, és ha úgy akarja, itt is marad...

- De... - próbált közbeszólni Beauval.

- Nincs semmi de. Aki még engedelmességről talál beszélni, annak velem gyűlik meg a baja.

- Azt még meglátjuk - vágott vissza Beauval. - A törvényt tisztelet illeti, és ha erőszakhoz kell is folyamodnom...

- Erőszakhoz! - kiáltott fel Kau-dzser. - Próbálja csak meg! Addig is azt tanácsolom, hogy ne tegye próbára a türelmemet, és térjen vissza a fővárosába, mielőtt még rövid úton visszatoloncolnánk.

Mivel Kau-dzserrel láthatóan jobb volt nem kikezdeni, Beauval nem kötötte tovább az ebet a karóhoz, és okosan visszavonult; Kau-dzser, Harry Rhodes, Hartlepool és Karroli húsz lépés távolságra követték.

Amikor Beauval már biztonságban érezte magát a folyó túlsó partján, fenyegetően visszafordult:

- Még látjuk egymást! - kiáltotta.

Beauval haragjától ugyan senki sem rettent meg, de szavait azért óvatosan fogadták. A sértett büszkeség bátorságot önt a legpipogyább alakba is, s ezért nem volt lehetetlen, hogy Beauval és hasonszőrű társai az éjszaka sötétjét kihasználva rajtuk ütnek.

Ezt a veszélyt szerencsére könnyű volt kivédeni. Amikor Beauval száz lépéssel odébb újból visszafordult, azt láthatta, hogy Hartlepool és Karroli éppen fölszedik a két partot összekötő hidacska deszkáit. Miután a „hajóraj” teljes egészében Újtelep kikötőjében horgonyzott, ezáltal minden összeköttetés megszakadt Libériával, és a váratlan támadás lehetetlenné vált.

Amikor rájött, miben szorgoskodnak ellenségei, Beauval magánkívül az öklét rázta feléjük.

Kau-dzser csak megvonta a vállát, miközben a híd pallói egymás után potyogtak a folyóba. Hamarosan már csak a pillérek maradtak; gerendáikon meg-megloccsant a folyó vize, amely immár két ellenséges tábort választott el egymástól.

Ekképpen mutatkozott meg ismét az emberi természet harciassága. A világvégi két falucska lakói, amikor szívük mélyén elfogadták a háború lehetőségét, sőt, a diplomáciai viszony megszakításával a háború hagyományos előkészületeit is megtették, bebizonyították, hogy nemcsak a nagy birodalmak polgárai érdemlik meg az ember nevet.

IX. A MÁSODIK TÉL

Míg április el nem hozta ismét a telet, Libéria lakosainak nyomasztó és egyhangú életét nem zavarta meg semmi jelentősebb esemény.

Ameddig kegyes volt hozzájuk az időjárás, nem is törődtek a holnappal, s a napéjegylenlőséggel járó légköri zavarok teljesen vártalanul érték őket. Nem csoda, hogy az első téli szélrohamok idején Libéria szinte elnéptelenedett. Akárcsak az előző évben, most is mindenki visszahúzódott a maga meleg zugába.

Újtelepen sem folyt mozgalmasabb élet, hiszen lehetetlen volt a szabadban dolgozni, így halászni is. Amióta zordabbra fordult az idő, a halak északra húzódtak, a Magellán-szoros langyosabb vizeibe. A halászok kikötötték haszontalanná vált bárkáikat. Mihez is kezdtek volna velük a szél korbácsolta vizeken?

A viharokat havazás követte. Azután a felsütő nap olvadást hozott, és a hótenger ingoványvá változott. Majd ismét havazni kezdett.

A főváros és elővárosa között a közlekedés még akkor is nehézkes lett volna, ha a palló a helyén marad, így hát nem kellett attól tartaniuk, hogy Beauval beváltja a fenyegetését. Talán meg is feledkezett róla? Amióta olyan erélyesen kitessekelték a bal partról, még nem váltotta tette a szavait, de az utóbbi időben annyi súlyos és sürgős gond nyomasztotta, hogy az elszenvedett sértés már biztosan jócskán veszített jelentőségéből a szemében.

Libéria lakossága, amely a függetlenség kikiáltása után majdnem teljesen elapadt, most ismét növekedni kezdett. Azok a telepések, akik valamilyen okból nem jártak sikerrel a sziget belsejében, a rossz idő közeledtével tömegesen áramlottak vissza a partvidékre. A nyomor és a zűrzavar kopogtatott az ajtón, s ezt Beauval nem látta előre.

Nem mintha személyében fenyegette volna bárki. Helyesen gondolta: az emberek valóban elfogadták a kész tényeket. Senki nem volt meglepve, hogy Beauval időközben kormányzóvá rukkolt elő. Ezek a szegény ördögök születésüktől fogva hozzászoktak, hogy mindenkinek alá vannak rendelve; ők teljesen természetesnek tartották, hogy egy embertársuk önmagának tulajdonítja a kormányzásuk jogát. Ami elkerülhetetlen, az ellen bolondság volna lázadni. Ők kisemberek, mások meg nagyok; amazok parancsolnak, ők pedig engedelmeskednek: ez a dolgok természetes rendje.

Csak hogy nincsen hatalom kötelességek nélkül. Akit mindenki más fölé helyezett a sors, annak mindenkiről gondoskodnia kell. Az emberek alázatosan engedelmeskednek, de csak addig, amíg megkapják a mindennapi betevőt. A vezető a hatalom csillogása, de csak azzal a feltétellel, hogy kezébe veszi az irányítást, és vállalja a felelősséget - akkor is, ha a most jóllakott, tehát könnyen kezelhető tömeg egy napon éhségében számon kérné tetteit.

Márpedig minél több lett az éhes száj, annál közelebb került ez a nap.

Április 15-én tért vissza az első ember azok közül, akik feladták a természettel vívott küzdelmet. Napnyugtakor bukkant fel, mellette vánszorgott felesége és négy gyermeke. Micsoda gyászos menet! A beesett arcú, lesóványodott asszony szoknyája cafatokban lógott, négy majdnem pucér gyermeke, két lány és két fiú, a ruhájába csimpaszkodott. A legkisebb még öt éves sem volt.

Előttük egymagában menetelt fáradt és csüggedt apjuk.

Azonnal köréjük sereglettek és kérdésekkel ostromolták meg őket. A férfi, aki egészen felvidult, hogy ismét emberek közé értek, röviden elmondta a történetét. Mivel az utolsók között indult útnak, sokáig kellett gyalogolnia, amíg gazdátlan földre talált. Csak december második felében ért olyan területre, ahol munkához láthatott. Legelőbb a házat építette föl. Alig volt szerszáma, csak önmagára támaszkodhatott, s annál is nehezebb volt véghez vinnie a feladatot, mert járatlan építésként egy csomó hibát ejtett, s ezek mind késleltették a munka befejezést.

Miután hat hétnyi megfeszített munka árán elkészült a kezdetleges kunyhó, nekiláthatott a talaj feltörésének.

Balszerencséje azonban olyan hálátlan, gyökerekkel keresztül-kasul behálózott talajra vezérelte, hogy minduntalan elakadt benne az ásó, sőt a csákány is. Hiába izzadt vért, a tél beálltáig csak jelentéktelen területet tudott előkészíteni a bevetésre.

Mivel a munkája így félbeszakadt, mielőtt még bármilyen termésben reménykedhetett volna, s az élelmiszerartalékok is kimerültek, arra kényszerült, hogy a legtöbb szerszámot és a haszontalan magvakat hátrahagyva elinduljon visszafelé azon a hosszú úton, amelyet négy hónappal korábban oly könnyű szívvel tett meg. Családjával együtt tíz napon át vánszorogtak a sziget úttalan útjain; ha vihar jött, a hótakaró alá húzódtak, ha kegyesebb volt hozzájuk az idő, akkor térdig sárban gázoltak, míg végre kimerülten, kiéhezve és törődötten elérték a partvidéket.

Beauval gondoskodott ezekről a nyomorultakról. Intézkedett, hogy utaljanak ki nekik egy deszkaházat, és ennivalót is adatott nekik, amelyre falánkan vetették rá magukat. Beauval ezzel a maga részéről elintézettnek tekintette a dolgot.

A következő napok rácáfoltak e nézetére. Egy nap sem telt el úgy, hogy a tavasszal elvándoroltak közül föl ne bukkant volna valaki: egyesek egyedül jöttek, mások feleségükkel és gyermekeikkel tértek vissza, de mind egyformán lerongyolódottak és kiéhezettek voltak.

Némelyik család megfogyatkozva került elő. Hová lettek a hiányzók? Nyilván meghaltak. És a túlélők siralmas menete csak vonult tovább a szigeten át, mindig ugyanabba az irányba: Libéria felé, ahol a szakadatlan visszaáramlás már a legszörnyűbb következményekkel fenyegetett.

Június 15-e tájkára már több mint háromszáz telepessel szaporodott a főváros lakossága. Beauval egészen addig úrrá tudott lenni a helyzeten. Tett róla, hogy mindenkinek jusson hely a deszkaházakban - ahol most ismét ugyanúgy szorongtak, mint azelőtt.

Mivel azonban néhány házat időközben áttelepítettek a bal partra - ezek alkották Újtelepet -, másokat meggondolatlanul lebontottak, több házat egybeépítve pedig létrehozták azt az együttest, amelyet Beauval fellengzősen a „Palotájának” nevezett, a telepesek kezdtek szűkösen lenni, és újra föl kellett verniük a sátrakat.

Mindennél előbbrevaló volt azonban az élelmezés kérdése. A rengeteg éhes száj egykettőre leapasztotta a Ribartón érkezett készleteket. Addig úgy számoltak, hogy az ellátás egy évre vagy annál is tovább biztosítva van, a dolgok mostani állása szerint viszont abban sem bízhattak, hogy ki tudja húzni tavaszig. Beauval volt olyan okos, hogy belássa ezt, és - végre igazi vezetőként - szigorú fejadagrendszert rendelt el a növekvő népesség számára.

Intézkedését elsöpörte a népakarat. Senki nem vett tudomást egy olyan rendeletről, amelynek be nem tartását nem büntették. Hogy érvényt szerezzen döntésének, Beauval kénytelen volt húsz önkéntest toborozni leghűségesebb hívei közül, hogy - mint régebben a Jonathan legény-

sége - őrséget álljanak a készletek mellett. Lépését morogva fogadták, de engedelmeskedtek neki.

Beauval már azt hitte, hogy ezzel megoldotta a bonyolult helyzetet, vagy legalábbis - amennyire emberileg lehetséges - elodázta a rossz napokat, amikor újabb sorcsapások zúdultak Libériára.

A kudarcot vallottak serege lelkileg megtörve, az időjárástól, a nélkülözéstől és az út fáradalmaitól elcsigázva tért vissza a tengerhez. Bekövetkezett az elkerülhetetlen. Súlyos járvány tört ki. A legyöngült lakosság körében tombolt a betegség, aratott a halál.

Végső elesettségükben a szerencsétlenek gondolatai ismét Kau-dzser felé szálltak. Június közepéig egy csöppet sem aggasztotta őket a távolléte. Az ember könnyen elfelejti mások jószágát, ha úgy véli, hogy már nem lesz rájuk utalva. Nyomorúságuk azonban újra eszükbe juttatta azt, aki már annyiszor segítségükre sietett. Hol marad éppen most, legnagyobb szorultságuk idején? Akármin különböztek is össze a főtábor és az új telep lakói, milyen jelentéktelennek érezték e vitát a saját szenvedéseikhez képest!

Napról napra többen kémleltek Újtelep felé, ahol csak a tetők látszottak ki a hó alól.

Egy nap - július 10-én - Kau-dzsert otthon marasztalta a sűrű köd.

Éppen azzal foglalatzkodott, hogy megvarrja egy guanakóbőr zubbonyát, amikor úgy tűnt, a nevét hallja a távolból. Fülelni kezdett. Egy perc múlva újabb hívás ütötte meg a fülét.

Kau-dzser kiállt házának küszöbére.

Enyhe idő volt aznap, a csapadékot hozó nyugati szellő hatására olvadni kezdett a hó. Kau-dzser előtt sártenger terült el, fölötte ködpamacokban s még följebb felhőkben gomolygott a gőzölgő pára, majd vízesésként zúdult alá a fölpuhult földre. A szem nem hatolt át a köd fátyolán: száz lépésre már semmit sem lehetett kivenni, azon túl pedig minden a legteljesebb homályba veszett.

Láthatatlan volt a tenger is, pedig lusta hullámai - mintha az általános komorság lankasztotta volna el az öböl vizét is - a közelben csapkodták a partot.

- Kau-dzser!... - hallatszott a ködből.

A folyó felől jött a hang, a távolság miatt gyöngén és panaszosan.

Kau-dzser rögtön lesietett a partra. Siralmas látvány tárult a szeme elé. A sebes vizű folyó túloldalán, ahová a híd lebontása óta lehetetlen volt átkelni, vagy száz ember vonszolta magát. Emberek?

Inkább csak kísértetek, lesoványodott, rongyos lények. Amikor megpillantották reményeik megtestesítőjét, egyszerre egyenesedtek föl, és együtt tárták feléje könyörgő karjukat.

- Kau-dzser!... - hangzott szinte egy torokból. - Kau-dzser!

Az, akihez így könyörögtek segítségért, most egész testében megremegett. Milyen szerencsétlenség sújthatta Libériát, hogy lakóinak ilyen borzalmas nélkülözést kell elszenvedniük?

Kau-dzser bátorítóan átintett a nyomorultaknak, majd segítséget hívott. Egy órába sem telt, és Halg, Hartlepool és Karroli újra fölverték a kis hidat, amelyen immár átkelhetett a jobb partra.

Tüstént szorongó arcok gyűltek köréje. Látásuk a legkeményebb szívet is megindította volna. Hogy csillogott lázas tekintetük! Most azonban beesett szemükben fölragyogott az öröm is.

Megérkezett hát jótevőjük, a megmentő! A szegény ördögök körbevették Kau-dzsért, hozzá-simultak, megérintették a ruháját, s elszorult torkukból bizakodó és örömteli nevetés tört fel.

Kau-dzser megindultan tekintett rájuk, és csendben hallgatta panaszaikat.

Volt, aki a saját nyomorúságát ecsetelte, mások azért könyörögtek hozzá, hogy segítsen szeretteiken, asszonyukon, gyermekeiken, akik abban a pillanatban talán már haldokolnak Libériában.

Kau-dzser türelmesen végighallgatta mindenki panaszát, mert tudta, hogy az együttérző jóság a leghatásosabb orvosság, majd közösen válaszolt mindnyájuknak. Menjenek csak haza, mondta nekik. Ő mindegyikőjüket meglátogatja, nem feledkezik meg senkiről.

Készségesen szót fogadtak neki. Mint a kisgyermek, engedelmesen visszaindultak a táborba vezető úton.

Kau-dzser velük tartott, szavával és mozdulataival vigasztalta, bátorította őket, mindenkinél megtalálta a kellő szót. Hamarosan az elszórtan fekvő hajlékok közé értek. Micsoda változáson mentek át e házak a fölállításuk óta! Minden rendetlenségről és gondatlanságról árulkodott. Csak egy év kellett, hogy gyöngé szerkezetük roskadozni, faluk mállani kezdjen. Néme-lyiket talán már nem is lakták. Legtöbbjük mindenestre zárva volt, és csak a mellettük tornyosuló szeméthegek árulták el, hogy emberek élnek bennük. Egy-két ház küszöbén mégis feltűnt néhány telepes, komor arcukon megült az unalom és a reménytelenség.

Kau-dzser elhaladt a „kormányzói palota” előtt is. Beauval egy félig nyitott ablakból nézte, más életjelt nem adott. Akármennyire haragudott is Kau-dzserre, nyilván átlátta: nem ez a leg-alkalmasabb pillanat arra, hogy elégtételt vegyen. A tömeg nem hagyta volna, hogy ellensé-gesen lépjen föl azzal az emberrel szemben, akitől a megváltást várták.

Lelke mélyén egyébként Beauval is örült Kau-dzser fellépésének. Ő is segítséget várt tőle, hiszen könnyű addig kormányozni, amíg szebbnél szebb napok követik egymást. Most, hogy a dolgok egészen másképp alakultak, a haldoklók népének vezetője nem vehette zokon, hogy valaki önként a vállára veszi hatalma súlyának egy részét; csupán csak azt tette hozzá magában, hogy mihelyt a sorsa kedvezőre fordul, az egész hatalmat visszaszerzi magának.

Senki sem ellenezte hát, hogy Kau-dzser teljesítse emberbaráti küldetését, és odaadó munkál-kodása nem ütközött semmilyen akadályba. De mi minden várt rá ettől a naptól fogva! Ha esett, ha fűjt, már korán hajnalban átkelt a folyón Újtelepről Libériába. Napestig házról házra járt: szennyes nyoszolyák fölé hajolt, láztól súlyos levegőt szívott, fáradhatatlanul osztogatta az orvosi tanácsokat, és vigasztaló szavakkal éltette az emberekben a reményt.

Kíméletlenül aratott a halál, de Kau-dzser nyomorult betegeinek hada mégis ugyanolyan népes maradt. Az elhaltak helyébe ugyanis újabb és újabb telepesek jöttek a sziget belsejéből. Szakadatlanul érkeztek a kimerült vándorok, még hozzá egyre legyengültebben, hiszen ők voltak azok, akik a legtovább húzták.

Minden tudása és odaadása ellenére a végzettel Kau-dzser sem vehette fel a versenyt. Hiába küzdött elszántan, a sírgödrök mohón nyeldekelték Libéria fogyatkozó lakosságát.

Kau-dzsért gyász vette körül. Férjeket és feleségeket választott el egymástól örökre a halál, anyák siratták elhalt gyermeküket. Kau-dzser minden napja csupa sírás és nyöszörgés volt, de neki ez nem szeghette kedvét. Amikor orvosként fel kellett adnia a harcot, akkor jött el a vigasztalás ideje.

Néha azonban - és ezek az esetek voltak a legszomorúbbak - nem volt kit vigasztalnia, mert a halálában is magányos elhunynak nem akadt senkije, aki elsirassa. Ez szinte mindennapos volt a kivándorlók, e kisiklott életű emberek sokaságában.

Egyik reggel, amikor a táborba érkezett, egy hörgő, alaktalan tömeghez hívták. Az aránytalan, elformátlanodott test azé az emberé volt, akit a sors Fritz Gross néven jegyzett fel az evilági átutazók végtelen listájára.

A muzsikus negyedórával korábban esett össze, akkor, amikor ébredés után kilépett a kinti hidegre. Tízen kellettek hozzá, hogy abba a zugba vonszolják, ahol most haldoklott. A beteg lilás arcszínét látva, ziháló, rekedt légzését hallva, Kau-dzser tüdővérzést állapított meg. A rövid vizsgálat meggyőzte róla, hogy ezen a szesz roncsolta testen már semmilyen kezelés nem segíthet.

Jóslata beigazolódott. Amikor visszatért melléje, Fritz Gross már eltávozott ebből az árnyék-világból. A puszta földön heverő nagy teste máris kihűlt, örök mozdulatlanságba dermedt, s két szeme zárva maradt az evilági dolgok előtt.

Kau-dzser fölfigyelt egy apróságra. Az elhunyt agyán haláltusájának egy világosabb pillanatában nyilván átvillanhatott, hogy vele együtt zsenialitása is eltávozik a világból, s talán az is eszébe ötlött, hogy milyen rosszul sáfarkodott vele életében. Mielőtt kilehelte volna a lelkét, még el akart búcsúzni az egyetlen dologtól, amit szeretett a világon.

Tapogatózva megkereste a hegedűjét, hogy mielőtt a nagy útra indul, még utoljára magához szoríthassa. A csodálatos hangszer most a szíve fölött pihent, bár a kéz, mely oda fektette, már lehanyatlott.

Kau-dzser fölemelte a gazdátlaná váló hegedűt, amelyből annyi csodás dallam fakadt, majd visszament Újtelepre, és a felé a ház felé vette az útját, amelyben Hartlepool és a két inas lakott.

- Sand!... - nyitott be.

A gyermek odafutott hozzá.

- Ígértem neked egy hegedűt, fiam - szólt Kau-dzser. - Tessék, itt van.

Sand egészen elsápadt a váratlan örömtől, s remegő kézzel vette át a hangszert.

- És ez a hegedű ért ám a zenéhez - tette hozzá Kau-dzser -, mert a Fritz Gross hegedűje.

- Szóval - dadogta Sand -, Gross bácsi nekem...

- Gross meghalt - felelte Kau-dzser.

- Egy iszákossal kevesebb - jelentette ki hidegen Hartlepool.

Ennyi volt a gyászbeszéd Fritz Gross fölött.

Egy másik haláleset néhány nap múlva még közelebbről érintette Kau-dzsert: a Lazare Ceronié. Graziella édesapjának halála csak közelebb hozhatta Halg álmainak beteljesülését. Amikor Tullia segítségül hívta Kau-dzsert, már nem lehetett a siker reményében beavatkozni. A tudatlan asszony hagyta szabadon kifejlődni a betegséget, és nem aggódott jobban a férjéért, mint máskor. Valóságos villámcsapásként érte, amikor megértette, hogy az, akiért egész életét föláldozta, már menthetetlen. Kau-dzser segítsége egyébként akkor is hatástalan maradt volna, ha időben érkezik.

Lazare Ceronin nem lehetett segíteni. Féktelen életmódjának megérdemelt következménye, a rohamos tüdővész egy hét alatt elvitte a szerencsétlent.

Amikor minden bevégeztetett, és a halottat visszaadták a földnek, Kau-dzser nem hagyta magára a boldogtalan Tulliát. A tragédia annyira lesújtotta az asszonyt, hogy fél lábbal szinte már ő is a sírban állt. Hosszú éveken át csak azért tűrt el minden szenvedést, mert szerette, mindennek ellenére szerette ezt a férfit, aki most az élet kálváriájának felén magára hagyta. Eddigi cselekedeteinek rugója eltörött, s ő a hiábavaló erőfeszítéstől elcsigázva összeomlott.

Kau-dzser Újtelepre vitte a szegény asszonyt, hogy Graziella mellett legyen. Ha meggyógyulhat még ez a megtört szív, csak a lánya iránti szeretet viheti végbe a csodát.

Tullia szerény javait összecsomagolva engedelmesen elhagyta hajlékát, és tehetetlenül, félig öntudatlanul hagyta, hogy vezessék.

Hogyan is vett volna tudomást e porig sújtott asszony Sirkről, akivel a folyón átívelő hidacskánál találkoztak?

Kau-dzser sem vette észre a fickót. Mindketten csendben haladtak tovább, mit sem tudva e találkozásról.

Sirk azonban megpillantotta őket. Megtorpant, arca elsápadt a hirtelen haragtól. Lazare Ceroni meghalt, Graziella Újtelepre menekült, s most Tullia is odaköltözött. Sirk előtt világossá vált, hogy makacsul kergetett álmai megghiúsultak. Hosszan követte tekintetével az egymás mellett távolodó férfit és asszonyt. Ha Kau-dzser most megfordul és elkapja ezt a pillantást, akkor talán még őt, a bátor férfit is elfogja a félelem.

X. VÉR

A menedéket keresők végtelen sorban áramlottak Libéria felé. A tél folyamán mindennap érkeztek vissza újabb telepések. A Hoste-sziget kimeríthetetlennek tűnt: mintha több nyomorultat küldött volna vissza, mint amennyit magába fogadott. Az áradat július elején tetőzött, majd napról napra alábbszállt, és szeptember 29-én vége szakadt.

Ezen a napon ereszkedett le az utolsó siralmas állapotban levő telepés a hegyekből. A félmeztelen, csontváz soványságú ember kínos-keservesen a táborig vonszolta magát, majd amikor az első házakhoz ért, összerogyott.

Túl gyakran esett már meg ilyesmi, különösebben nem indultak meg rajta. Fölemelték a szerencsétlent, magához térítették, és nem foglalkoztak vele többet.

Az áradat forrása ezzel elapadt. Mire következtesse ebből? Arra vajon, hogy akiknek a sorsáról nem tudtak, azok nagyobb szerencséivel jártak, vagy arra, hogy az életüket veszítették?

Több mint hétszázötven telepés tért vissza a tengerpartra, többségük a testi-lelki leromlás legvégső fokán. Legyöngült szervezetük kiváló táptalajnak bizonyult a betegségek számára, amelyek ellen Kau-dzser emberfeletti küzdelmet folytatott. A tél előrehaladtával a halálesetek megsokasodtak, s a pusztulás tömeges méreteket öltött. A halál egyformán sújtott le férfira, nőre és gyermekekre, fiatalra és öregre.

De hiába fogyatkoztak meg így az éhes szájak, még mindig túl sokan voltak ahhoz, hogy a Ribarto készletei mindenkit jóllakathassanak. Amikor Beauval - meglehetősen későn - rászánta magát, hogy fejadagokat vezessen be, még nem gondolhatta, hogy kormányzottjai ilyen hirtelen megsokasodnak, s amikor erre rádöbbenve intézkedni akart, már késő volt orvosolni a hibát. Szeptember 25-én kiutalták a raktárból az utolsó adag kétszersültet is, és a rettegő tömeg lelki szemei előtt megjelent az éhhalál iszonyú réme: a bensőt görcsbe rántó, beleket facsaró, kízó, szaggató és maró éhségé, amely kegyetlen lassúsággal fog végezni a Jonathan hajótörötteivel!

Az első áldozat Blaker volt. A harmadik napon halt meg, iszonyú szenvedések között, amelyeken a későn értesített Kau-dzser már nem tudott enyhíteni. Ezúttal nem vádolhatta Pattersont sem, aki maga is éppúgy szenvedett az éhségtől, mint sorstársai.

Miből éltek a telepések az elkövetkező napokban? Ki tudná megmondani? Akik előrelátóak voltak, és tettek félre élelmet, azok most tartalékaikhoz nyúltak. De a többiek?...

Ebben a gyászos időben Kau-dzser azt sem tudta, mivel törődjön előbb. Nemcsak a betegágyakhoz várták, hanem az éhezőknek is segítségére kellett sietnie. Könyörögtek hozzá, kapaszkodtak a ruhájába, az anyák feléje nyújtották gyermekeiket. Esdeklés, ima és jajszó szörnyű hangjai kísérték lépteit. Senki nem kérlelte hiába. Nagylelkűen szétosztotta a bal parton fölhalmozott tartalékokat, és megfeledkezett róla, vagy maga előtt is el akarta titkolni, hogy a másokra leselkedő végveszély, amelyet így sikerült elodáznia, hamarosan majd őt magát fenyegeti.

Márpedig ennek egyhamar be kellett következnie. A sózott hal, a füstölt vadhús, a szárított zöldség mind gyorsan fogyott. Ha még egy hónap telik el ugyanígy, az éhség hasonlóképp sújtja majd Újtelep lakóit is, mint a libériaiakat.

A veszély olyan nyilvánvaló volt, hogy Kau-dzser környezetében többen is berzenkedni kezdtek, nem akartak megválni tartalék élelmüktől. Kau-dzsernek hosszasan kellett érvelnie, mire ezek - jobb meggyőződésük ellenére és egyre kelletlenebbül - engedtek neki.

Harry Rhodes megpróbált rámutatni barátja áldozatának hiábavalóságára. Miben reménykedik még? Nyilvánvaló, hogy a bal parton őrzött szerény tartalékok nem menthetik meg a sziget egész lakosságát. Mihez kezdenek majd, amikor a tartalékok kimerülnek? Mi értelme elodáztatni az elkerülhetetlen és közeli katasztrófát, ha ezt csak azok kárára tehetik, akik bátorságról és előrelátásról tettek tanúbizonyságot?

Harry Rhodes nem jutott semmire. Kau-dzser meg sem próbált válaszolni neki. Az általános szerencsétlenségben nem számítottak az érvek, és Kau-dzser megtiltotta magának, hogy eltöprengjen. Hogy hidegvérrel veszni hagyja ezt a sokaságot, azt el sem tudta képzelni. Hogy tekintet nélkül a következményekre, az utolsó falat kenyerét is megossza vele, azt feltétlen kötelességének érezte. Hogy mi lesz azután?...

Majd kiderül. Ha nem marad semmijük, hát elvándorolnak, elmennek messzire, valahol másutt telepednek le, olyan helyen, ahol Újtelephez hasonlóan vadászatból és halászatból élhetnek: magára hagyják a táborát, amelynek akkor már csak pár napja lesz hátra, mielőtt tömegsírú válik. Így legalább mindent megtennének, ami az embernek hatalmában áll, és nem maguk ítélnék rémítő határozottsággal halálra számtalan embertársukat.

Harry Rhodes javaslatára fontolóra vették, hogy kiozzák a Hartlepool által elrejtett negyvennyolc puskát a telepéseknek. A tűzfegyverek birtokában talán meg tudnának élni vadászatból is. A javaslatot mégis elvetették. Ebben az évszakban ritka a vad, és a tapasztalatlan földművelők kezében a puskák nem sokat használnának a népes lakosság ellátásában, viszont annál nagyobb veszélyt jelentenének. Néhány durva mozdulat és bösz pillantás, a szaporodó veszekedések már hírt adtak róla, hogy a sokaság mélyebb rétegeiben ott fortyog az erőszak. A telepések már nem is próbálták leplezni egymás iránti gyűlöletüket.

Kölcsönösen egymást okolták a kudarcért, és mindenki a szomszédját vádolta a dolgok állása miatt.

Mégis akadt egyvalaki, akit egyhangúlag kárhoztattak: Ferdinand Beauval, aki meggondolatlanul magára vette embertársai kormányzásának félelmetes terhét.

Szembeszökő alkalmatlansága dacára az elégedetlen nép egyelőre még elviselte az uralmát. Az önmagára utalt tömeg, az egymást kioltó akaratok e zavaros örvénye, egymagában képtelen a cselekvésre. Tehetetlenségében végtelen türelemre képes, és bármilyen nagyok is a sérelmei, vezetője színe előtt zavartan torpan meg, mintha az önmagára ruházott tekintély éreztén valami vallásos félelem fogná el. Ezúttal is így történt, és a hoste-szigeti telepések talán később is csak fejüket összedugva, meddő fenyegetéseket suttozva nyilvánították volna ki haragjukat, ha nem akad köztük egyvalaki, aki cselekvésre buzdítja őket.

Csodálatos dolog, hogy Beauval látszathatalma még ebben a borzasztó helyzetben is felkeltette valakinek az irigységét. Szép kis uralom: egy kiéhezett sokaság névleges vezetőjének lenni!

Pedig volt valaki, aki erre vágyott.

A nyomasztó valósággal szembesülve Lewis Dorick úgy ítélte meg, hogy ez a látszathatalom nem éppen megvetendő, és talán nem is tévedett nagyot. Amikor a népi bölcsesség a politikai hatalomról szól, talán nem a közönséges, de kifejező és láttató „húsfazék” szót használja? Csakugyan, első embernek lenni a legnincstelenebb társadalomban is viszonylagos előnyökkel jár. Beauval tudta ezt legjobban, hiszen saját szemével láthatta sorstársainak szenvedését. Dorick terve az volt, hogy ezeket az előnyöket magának és barátainak szerzi meg.

Már eddig is türelmetlenül viselte vetélytársának megdicsőülését. Most kedvezőnek találta az alkalmat, hogy az általános szerencsétlenségre alapozva belevágjon kampányába.

Bírálnivalóban nem volt hiány, sőt, a bőség zavarával kellett megküzdenie. Igaz, ha valaki arról kérdezi, hogy ő mit tett volna ellenfele helyében, alighanem roppant zavarba jön. Csakhogy ezt a tapintatlan kérdést nem tette föl senki, így nem is kellett a válaszon törnie a fejét.

Beauvalnak nem került el a figyelmét, miben mesterkedik vetélytársa.

Az általa fellengzősen Kormányzói Palota névvel felruházott hajlék ablakából gyakran figyelte elgondolkodva a járókelőknek a szép tavaszi idő beköszöntével egyre népesebb seregét. A felé lövellt pillantások, az itt-ott felemelkedő öklök megértették vele, hogy Dorick kampánya nem maradt sikertelen, és mivel esze ágában sem volt lemondani a hatalomról, önvédelmi terveket kezdett forgatni a fejében.

Hogy a kolónia lezüllött, azt persze nem tagadhatta, de a körülményeket és elsősorban az éghajlatot okolta érte.

Megingathatatlan önbizalma egy szemernyit sem csökkent. Hogy ő nem tett semmit? Az ördögbe, nem is volt mit tenni, és a helyében más sem cselekedett volna különbül.

Beauval nemcsak nagyzási hóbortból ragaszkodott a tisztségéhez, hiszen a jelen körülmények között már nem is áltathatta magát azzal, hogy állása bármilyen dicsőséggel jár. Elégedetten, de nyugtalanul gondolt rá, hogy milyen bőséges tartalékokat sikerült félreraknia. Vajon meg tudta volna tenni ezt, ha nem ő a főnök? Vajon megtehetné továbbra is, ha nem maradna az? Nemcsak a stallum, hanem élet és halál volt tehát a tétje Beauval elkeseredett harcának. Ügyesen taktikázott, a Dorick felhánytorgatta sérelmek egyikét sem igyekezett megcáfolni. Ezt az ütközetet eleve elvesztette volna. Inkább még tódította is a panaszokat. Egycsapásra ő lett a leghevesebb elégedetlenkedő. Abban a kérdésben bezzeg annál inkább eltért a két ellenfél véleménye, hogyan kell orvosolni a bajt. Míg Dorick kormányváltásért ágált, addig Beauval az egység mellett érvelt, és másokra hárította a felelősséget a kolóniát sújtó szerencsétlenségekért.

Kik a felelősök? Őszerinte senki más, mint az a néhány telepes, aki nem kényszerült a télen a tengerpartra menekülni. Beauval gondolatmenete egyszerű volt. Akit nem láttak viszont, az nyilván sikerrel járt. Következésképpen rendelkezik élelemmel, az élelmet pedig a köz javára le kell foglalni.

Izgatása visszhangra talált a reményvesztett lakosság körében, és habozás nélkül követték szavát. Először Libéria környékén tették tüvé a vidéket, majd távolabbi portyák reményében bandák alakultak, létszámuk egyre gyarapodott, s október 15-én végül egy valódi hadsereg: kétszáznál is több ember indult meg a Moore fivérek vezetésével a kenyérszerző hadjáratra.

A csapat öt nap alatt keresztbe-kasul bejárta a szigetet. Hogy mit művelt? Azt nem volt nehéz kitalálni, látva menekülő áldozataikat, akikre váratlanul sújtott le a minden munkájukat haszontalanná tévő csapás. Mindnyájan a kormányzóhoz rohantak, hogy tegyen igazságot. De az csak durván elküldte őket, sőt szemükre hányta szégyenletes önzésüket. Talán bizony képesek lettek volna két pofára falni, amíg testvéreiket az éhhalál fenyegeti? A szerencsétlenek döbbenten visszakoztak; Beauval diadalmaskodott. A panaszok ékesen bizonyították, hogy jó nyomra vezette a többieket. Nem tévedett. Úgy volt, ahogy vaktában állította: akik nem tértek vissza a télen, azok bőségben éltek.

Most azonban ugyanaz a sors várt rájuk, mint mindenki másra. Türelmes munkájuk gyümölcse semmivé lett, ők maguk pedig épp olyan földönfutókká, mint azok, akik a romlást hozták rájuk.

Forgószélként zúdult le, minden ehetőre lecsapott a gyülevész had, s ráadásul olyan erőszakos tettekre ragadtatta magát, amelyeket a csőcselék akkor is el szokott követni, ha a következményeit önmaga sínyle meg legelőbb. Letiporták a bevetett földeket, kifosztották a baromfiudvarokat, és kitekerték a nyakát az utolsó csirkének is.

A fosztogatók mégis szinte üres kézzel távoztak. A megsarcolt tanyák gazdagsága végül is igen viszonylagos volt. Gazdáik csak annyiban jártak sikerrel, hogy társaiknál kitartóbbak, ügyesebbek vagy csak szerencsésebbek lévén ők mindenáron előteremtették a mindennapi betevőt - de ettől még nem gazdagodtak meg varázsütésre. Nem csoda, hogy ezeken a szegény tanyákon nem találtak semmit.

Nagy kiábrándultság lett úrrá a portyázókon, és csalódásuk gyakran kegyetlenkedésben jutott kifejezésre.

Nem egy telepest megkínóztak, hogy árulja el, hol rejtegeti az ennivalót. Mivel ugyanazok az okok ugyanazzal az okozattal járnak, Franciaország után a Hoste-szigeten is lejátszódott a Jacquerie.

Hadjáratának ötödik napján a fosztogató banda a Riviére-ék és a három szomszéd család birtokát körülvevő palánkba ütközött. Amióta hadba indultak, csak ez a tanya járt az eszükben, és úgy érezték, a kolónia legrégibb és legvirágzóbb gazdaságának kifosztása csodás zsákmánnyal kecsegtet.

Reményükben csalatkozniuk kellett.

Az egymás mellé, egy tágas négyszög egy-egy oldalára épült gazdaságok együtt egyfajta citadellát képeztek, méghozzá bevehetetlent, hiszen az összes telepes közül csak a védőik rendelkeztek fegyverrel. A támadókat puskalövések fogadták, és az első sortüz után hét halottat és sebesültet számolhattak össze. A többieknek több sem kellett: hanyatt-homlok megfutamodtak.

Az összetűzés egyből lehűtötte a fosztogatók harci kedvét.

Tüstént visszaindultak Libériába. Alkonyattájt értek oda.

Dühödt szitkozódásuk már messziről jelezte jöttüket. A többiek felfigyeltek a komor vidéket felverő zajongásra, és elébük siettek.

Mivel kezdetben a távolság miatt nem értették, mit kiabálnak, azt hihették, hogy győzelmi örömeiket hallanak. Amikor azonban már ki tudták venni a szavakat, mindenki döbbenet nézett össze.

- Árulás! Árulás! - kiáltozták a visszavonulók.

Árulás!... A Libériában maradtakon félelem lett úrrá; mindenki közül leginkább Beauval remegett. Szerencsétlenséget sejdített, és azt, hogy akármiről is legyen szó, őt fogják felelőssé tenni érte. Így aztán, bár nem is tudta, miféle veszély fenyeget, sietve bezárkózott „palotájába”.

Alig fordította el a reteszt, a zajongó menet már meg is állt a kapuja előtt.

Mit akarnak tőle? Miféle halottakat és sebesülteket fektetnek a háza előtti térre? Milyen drámának estek áldozatul? Miért zúgolódik a tömeg?

Amíg Beauval hasztalan töprengett a rejtély nyitján, egy másik tragédia is zajlott, mely gyszba borította Újtelep lakóit, és mély sebet ütött Kau-dzser szívére.

Kau-dzser jól tudta, milyen indulatok kavarnak Libéria lakóiban. A táborban járván, nem maradhattak előtte rejtve a fejlemények. A fosztogatók bandába verődéséről mégsem tudott,

mert azok még azelőtt indultak útnak, hogy ő átjött Libériába, és azután érkeztek vissza, hogy Kau-dzser átkelt a bal partra. Igaz, fölfigyelt a telepések számának csökkenésére, el is csodálkozott rajta, de az okára nem jött rá.

Mivel mégis valami homályos nyugtalanságot érzett, aznap napnyugta után szokásos kísérőivel, Harry Rhodesszal, Hartlepoolal, Halggal és Karrolival leballagott a folyópartra. A bal part néhány méterrel magasabb volt a jobbnál, így nappal tisztán láthatták volna Libériát. Ebben az órában azonban a táborhelyet elnyelte a sötétség. Csak a távoli moraj és a bizonytalan derengés alapján lehetett sejteni, merre is terül el.

Az öt sétáló letelepedett a parton - Zol kutya a lábukhoz hevert -, és szótlanul néztek maguk elé a sötétben. Hirtelen egy hangot hallottak a folyó túlsó partjáról.

- Kau-dzser!... - kiáltotta egy férfi, olyan elhalóan, mintha hosszú futástól merült volna ki.

- Jelen! - felelt Kau-dzser.

A hídon egy árnyék kelt át, majd hozzájuk lépett. Sirdey-t, a Jonathan volt hajószakácsát ismerték fel benne.

- Szükség van önre odaát - szólt Kau-dzserhez.

- Mi baj? - emelkedett föl a megszólított.

- Halottak és sebesültek vannak ott.

- Sebesültek!... Halottak!... De hát mi történt?

- Csapatban megtámadták Riviére-éket... Azoknak alighanem fegyverük van... Hát így történt!

- Szerencsétlenek!...

- Három halott és négy sebesült a mérleg. A halottaknak nem kell már semmi, de a sebesültek talán...

- Megyek - szakította félbe Kau-dzser, és elindult, míg Halg elszaladt az elsősegélynyújtó táskájáért. Útközben Kau-dzser igyekezett kifaggatni Sirdey-t, de az nem tudott semmit. Ő maga nem tartott a bandával, és csak hallomásból tudott a történetekről.

Máskülönben senki nem küldte; amikor látta, hogy hét mozdulatlan testtel térnek vissza, a saját jószántából indult Kau-dzserért.

- Nagyon jól tette - helyeselt az.

Kau-dzser már átkelt a kis hídon, és Karroli, Hartlepool és Harry Rhodes társaságában vagy száz métert haladhatott a jobb parton, amikor visszafordult, és megpillantotta a táskáját utána hozó Halgot. Az ifjú indián is rálépett a hídra; nyilván hamarosan utoléri barátait. Kau-dzser sietős lépetekkel indult tovább.

Három perc telhetett csak el, amikor egy halálhörgés torpantotta meg.

Mintha Halg hangja lett volna!... Kau-dzser szívét vasmarokkal szorította össze a rémület. Azonnal visszasietett. Nagy megdöbbenésében észre sem vette, hogy Sirdey faképnél hagyja, és lábát nyakába szedve Libéria felé inal, sem azt, hogy egy árnyék, miután nagy kerülőt tett a lejtőn fölfelé, ugyanarra iramodik.

De akármilyen gyors volt is Kau-dzser, Zol még gyorsabban rohant. A kutya kettőt ugrott, és eltűnt a sötétben. Pár pillanat múlva fölvakantott. Panaszos vonítását gyorsan halkuló dühös morgás követte: mintha az állat szagot fogott volna, és a nyomot követné.

Azután hirtelen újabb halálhörgés törte meg a csendet.

Ezt Kau-dzser már nem hallotta. Ekkor ért arra a helyre, ahonnan az első hörgés hangzott, s ekkor pillantotta meg Halgot. A fiú a földön hevert, a hasán feküdt egy vértócsában, és a hátából egy markolatig beledöfött, hosszú kés állt ki.

Karroli a fiára vetette magát. Kau-dzser durván félrelökte. Most nem siránkozni kellett, hanem cselekedni. Fölkapta a fiú mellett heverő orvosi táskát, és egyetlen mozdulattal, hosszában fölmetszette Halg ruháját. Ezután végtelen óvatossággal kihúzta a húsból a gyilkos fegyvert, s eléje tárult a szörnyű seb. A penge a lapockák között hatolt be, és szinte az egész mellkast keresztbedöfte. Ha csodálatos módon nem is sérült volna meg a gerincvelő, a tüdő elkerülhetetlenül roncsolódott. Az ólmos arcú Halg alig lélegzett, szeme csukva volt, ajkára véres hab tolult.

Kau-dzser tépést csinált guanakóbőr zubbonyából, és ideiglenesen bekötözte a sérültet, majd intett Karrolinak, Hartlepoolnak és Harry Rhodesnak, hogy szállítsák el a sebesültet.

Kau-dzser ekkor figyelt fel végre Zol morgására. A kutya valami ellenséggel viaskodhatott. Amíg a szomorú menet fölkerekedett, Kau-dzser a zaj forrása felé indult, amely nem lehetett túl messze.

Száz lépéssel odébb iszonyú látvány fogadta. Egy test hevert a földön: a hold fényénél Sirket ismerte föl benne. A férfi nyakán iszonyatos seb tátongott. A nyílt nyaki verőerekből buzogva szökött elő a vér. Ezt a sebet azonban nem fegyver ütötte: Zol műve volt, aki még most is dühödött igyekezettel próbálta tovább tágitani.

Kau-dzser elparancsolta a kutyát, majd letérdelt a férfi mellé, a vértől iszamós mocsokba. Hasztalan próbált segíteni. Sirk halott volt.

Kau-dzser elgondolkodva nézte a holttestet, amely már üveges szemmel meredt a sötétbe. Könnyű volt rekonstruálni a drámát. Amíg ő Sirdey-vel tartott, aki talán összejátszott Sirkkel, amaz lesből az utánuk futó Halgra ugrott, és hátulról leszúrta. Ezután, amíg mindenki a sebesült körül szorgoskodott, Zol a tettes után vetette magát, és a bűn után néhány perccel gondoskodott a bűnhődésről.

A vérfagyasztó dráma fordulatai alig néhány perc alatt játszódtak le. Két szereplője élettelenül hevert: egyikük meghalt, a másik haldokolt.

Kau-dzser gondolatai Halgra terelődtek. Már alig lehetett látni a sötétben a három férfit, akik a fiatal indián tehetetlen testét vitték. Kau-dzser mélyet sóhajtott. Ez a gyermek jelentette mindazt, amit szeretett e világon. Ha ő nincs többé, azzal életének legfontosabb, szinte egyetlen értelme is megszűnik.

Mielőtt továbbindult volna, még egy pillantást vetett a halottra. A vértócsa nem szélesedett tovább. A föld mohón nyelte magába az egyre lassabban csordogáló vért. Időtlen idők óta szívja magába a föld az emberek véré, és a vörös zápor kiapadhatatlan áradatában mit sem számít néhány csöppel több vagy kevesebb.

A Hoste-sziget azonban eddig kivételt jelentett az általános szabály alól. Lakatlan lévén tiszta maradt. Csakhogy az emberek ide is eljöttek, benépesítették kihalt vidékeit, és máris egymás véré, ontották.

Talán most először áztatta a sziget földjét emberi vér.

De nem utoljára...

XI. EGY VEZÉR

Miután a még mindig eszméletlen Halgot az ágyára fektették, Kau-dzser a rögtönzött kötést egy kevésbé kezdetlegessel cserélte föl. A sebesült szemhéja megrebbent, ajka megremegett, ólomszínű arca egy kicsikét pirosabb lett, majd néhány erőtlen nyögés után az egyik megsemmisülésből a másikba, az ájulásból az álomba zuhant.

Túlélheti-e iszonyú sebét? Az emberi tudás erre nem adhatott biztos választ. A helyzet súlyos volt, de nem reménytelen, és nem volt teljesen lehetetlen, hogy a tüdőn ejtett seb begyógyul.

Miután szeretetteljes gondoskodással, legjobb tudása szerint ellátta a beteget, Kau-dzser a legteljesebb nyugalmat és szigorú mozdulatlanságot írt elő Halg számára, majd Libériába rohant, mert ott talán másoknak is szükségük volt rá.

Az őt magát ért csapás nem csökkentette csodálatra méltó, ösztönös odaadását és segítő-készségét. A villámgyorsan lezajlott drámától majd meghasadt a szíve, mégsem felejtette el a halottakat és sebesülteket, akik a Jonathan volt szakácsa szerint Libériában várnak a segítségre. Csakugyan vannak sebesültek és halottak, vagy Sirdey hazudott? A kétes helyzetben saját szemével kellett meggyőződnie az igazságról.

Este tíz óra lehetett. Nyugaton kezdett aláereszkedni az első negyedben járó hold, a homályba borult keleti égboltról pedig vég nélkül szitált a sötétség megfoghatatlan hamva. A sűrűsödő éjszakában csak egy távoli, bizonytalan vörös fény világolt.

Libéria még nem aludt.

Kau-dzser nagy léptekkel a város felé indult. A vidék csöndjén valami gyöngye moraj ütött át, és minél közelebb ért, annál erősebben hallotta e hangot.

Húsz perc múlva ért a táborba. A sötét házak közül már éppen kilépett volna a kormányzó háza előtt szabadon hagyott térre, amikor különös, megkapó látvány késztette megtorpanásra.

Mintha Libéria egész lakossága a kormányépület elé beszélt volna meg találkozót. Mindenki ott állt a kormozó fáklyák fénykörében: férfiak, asszonyok, gyermekek. A három külön csoport közül a legnagyobbik éppen Kau-dzserrel szemben gyülekezett.

Úgy tűnt, hogy ők csak néma szemlélői a másik két csoportnak: az egyik olyan csatarendben sorakozott föl a kormánypalota előtt, mintha a bejáratát védené, a másik pedig a tér túloldalán foglalt állást.

Nem, Sirdey nem hazudott. A tér közepén csakugyan hét ember teste hevert. Csak sebesültek vagy halottak? Kau-dzser ilyen távolságról ezt nem ítélné meg, mert a fáklyák csapongó világánál mindegyikük élőnek látszott.

A két kisebb csoport viselkedéséből ítélve kétség sem férhetett hozzá, hogy ellenségesen állnak egymással szemben. Úgy tűnt, hogy a földön fekvő testek körül viszont semleges övezet húzódik, mert oda egyik fél sem merészkedett. Azok, akik minden látszat szerint a támadók voltak, egy fenyegető mozdulatot sem tettek, Beauval védőinek pedig így nem nyílt alkalmuk, hogy kimutassák bátorságukat. Az ütközet még nem tört ki. Csak szócsatát vívtak, de azt aztán annál hevesebben. A sebesültek és halottak feje fölött golyók helyett parázs szavak röpödtek ide-oda, hol érvekké szelídülve, hol halálos sértésekké dagadva.

Amikor Kau-dzser a fénykörbe lépett, csönd támadt. Ő ügyet sem vetett a körülötte állókra, egyenesen a földön heverő testekhez ment, és egyikük fölé hajolt. Mivel az már halott volt, rögtön a következőhöz lépett, majd sorra mindegyikükhöz: akinek még kellett, annak meg-

nyitotta a ruháját, és rögtönzött kötéssel látta el. Sirdey igaz hírt hozott. Csakugyan három halott és négy sebesült volt.

Amikor Kau-dzser végzett munkájával, maga köré tekintett, és szomorúsága ellenére sem tudta megállni, hogy el ne mosolyodjék a köré tóduló sokaság tiszteletteljes és gyermekien kíváncsi arckifejezésén. A fáklyatartók már közelebb léptek, hogy világítsanak neki. Nyomukban Kau-dzser köré gyűlt és szép lassan egybeolvadt a három csoport; mélységes csend honolt.

Kau-dzser a segítségüket kérte. Mivel senkinek nem akarózott mozdulni, név szerint szólította azokat, akiknek a közreműködésére igényt tartott. Így már mindjárt más volt.

Akit csak nevéen szólított, az mind habozás nélkül előlépett a tömegből, és buzgón teljesítette utasításait.

A halottakat és sebesülteket pár percen belül elvitték, s Kau-dzser irányítása alatt ki-kit a házába szállítottak. Kau-dzser szerepe még nem ért véget: sorra meg kellett vizsgálnia a négy életben maradtakat, hogy - mielőtt visszatérne Újtelepre - eltávolítsa testükből a lövedékeket, és végleges kötéssel lássa őket.

Odaadó fáradozása közben megtudakolta, hogy mi okozta az emberhalált. Elmondták neki, hogy Lewis Dorick újabb színrelépése után a tömeg megharagudott Ferdinand Beauvalra, a kormányzó pedig az indulatok levezetésére rablőhadjáratot kezdeményezett a környéken, amelynek siralmas eredményét Kau-dzser már a saját szemével is láthatta.

Siralmasabb talán nem is lehetett volna. Mint beszámoltunk róla, a tanyáján elsáncolva védekező négy család puskalövésekkel megfutamította a fosztogatókat, akik zsákmány helyett halottakkal és sebesültekkel tértek vissza. Mennyire más volt ez a hazatérés, mint a kivonulásuk! Amikor hangoskodva, egymást tüzelve nekiindultak, még valami részegítő, vad öröm töltötte el őket: lármáztak, ordibáltak, fenyegetően csúfolódtak leendő áldozataikon. Bezzeg amikor lógó orral és üres kézzel tértek vissza, szájuk néma volt, szívük keserű, tekintetük megtört. Nem könyvelhettek el mást, mint néhány sebhelyet. A kezdeti féktelen izgatottság tompa dühnek adta át a helyét, amely csak az alkalomra várt, hogy kitörjön.

Úgy érezték, becsapták őket. Hogy kicsoda? Azt nem tudták. Annyi bizonyos, hogy nem a saját butaságukat és ábrándkergetésüket okolták. Általános szokás szerint előbb vádoltak volna bárkit a világon, mint önmagukat.

Mivel gyakran megtapasztalták már, jól ismerték hát azt a keserű szégyent, amely az erőszakos vállalkozások kudarca után mindig elkövetkezik. Mielőtt a Hoste-szigetre vetődtek volna, ezek az emberek az Ó- és Újvilág proletárai közé tartoztak, s már nem is egyszer megesezt, hogy hagyták magukat elkábítani szónokok tüzes szavaitól. Ilyenkor, ha beszüntették a munkát, a sztrájk első napjait - amikor még tele az erszény - méltósággal és nyugodtan viselték, de a nyomor lázas türelmetlenséget szült, és végül, amikor az övéiknek már kenyeret sem tudtak adni, a harag úrrá lett rajtuk. Ilyenkor vérbe borul az ember szeme, féktelenül tombol, és gyilkol vagy meghal... Igaz, néha győzelmet arat, de gyakrabban szenved vereséget - vagyis még rosszabb körülmények közé kerül, és kudarca bebizonyítja, hogy az a gyengébb, aki erő révén akar győzelmeskedni.

Nos, visszavonulásuk a feldúlt mezőkön éppen olyan volt, mint egy rossz véget ért sztrájk utolsó felvonása. Ugyanolyan volt a lelkiállapotuk is. A szegény ördögök úgy érezték, hogy kijátszották őket, és haragra gyulladtak saját butaságuk miatt.

Hol a főnökök, hol van Beauval és Dorick? Az ördögbe is: hát ott, ahol nem eshet bajuk. Ez mindig és mindenütt így van: a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak újrajátsszák a róka és a holló meséjét.

A véres sztrájkoknak, a lázadásoknak és forradalmaknak azonban megvan a maguk szertartás-rendje, amelyet e dráma szereplői is betéve tudtak, hisz nem is egyszer kellett már végrehajtaniuk e szertartásokat.

Amikor az ember elfeledkezik róla, hogy gondolkodó lény, s a nyers erőt és a gyilkosságot használja érvként, nos, az ilyen felfordulások alkalmával az áldozatokból lobogó válik.

Így lett lobogó azokból is, akiket vállukon hozta haza a fosztogatók, s ezért terítették ki őket a hatalmat gyakorló, tehát eredendően minden rosszért felelős Ferdinand Beauval szeme elé. Itt azonban az ő híveinek ellenállásába ütköztek. A felek egyelőre nem mentek öltre, csak kiadósan szidalmazták egymást.

Az ölremenésnek különben még nem is volt itt az ideje. A megmásíthatatlan forgatókönyv világosan előírta, hogyan kell eljárni. Amikor már a sok szócsépléstől és kiabálástól berekednek, akkor hazamehetnek, másnap pedig - hogy minden szertartás szerint történjék - díszes temetést rendeznek a halottaknak.

Zavargásoktól majd csak akkor kell tartani.

Kau-dzser közbelépése megzavarta a dolgok menetét. Neki volt köszönhető, hogy elcsitult a gyűlölködés, s az embereknek eszébe jutott, hogy nemcsak halottak, hanem sebesültek is fekszenek ott, akiknek a gyors elsősegély talán megmentheti az életét.

Amikor Kau-dzser visszafelé indult Újtelepre, a tér már kihalt volt.

Az állhatatlan tömeg, amely mindig könnyen lángra kap, épp olyan gyorsan le is csillapodott. A házakat bezárták. A telep aludt.

Amíg a sötétben mendegélt, Kau-dzser elgondolkodott azon, amit hallott. Dorick és Beauval nevére csak vállat vont, a fosztogatók rablóhadjárata azonban komoly töprengésre készítette. A portyázás, a lopások, a barbár tettek rossz előérzettel töltötték el. A telep sorsa már így is kétséges volt, de ha a telepeseek most nyílt harcba bocsátkoznak egymás ellen, akkor el vannak veszve.

Mi maradt az események fényében azokból az elméletekből, amelyekre e nemeslelkű férfi föltette az életét? A kézzelfogható, kétségbevonhatatlan tények bebizonyították, hogy ezek az emberek önmagukra hagyva életképtelenek, s talán még éhen is halnak, akár a juhnyáj, amelyet pásztora nem vezet friss legelőre. Gyakorlati érzéküknél nem volt különbség a jellemük és a lelkierejük sem.

A bőség, a szegénység és a nyomor, az égető nap és a kemény fagy egyaránt csak lelkük lemoshatatlan foltjait hozta napvilágra.

Legtöbbjük velejéig hálátlan és önző, erőszakos és gyáva, féktelen, gondatlan és lusta volt, pedig - nemesebb cél híján - legalább a saját érdekükben egy közös akaratot kellett volna követniük. Utolsó oldalait írták tehát e siralmas történetnek! Másfél éve kezdődött, és már véget is ér.

Mintha a természet, belátva tévedését, maga is megbánta volna, hogy olyan embereket alkotott, akik elhagyják önmagukat, s így ő is lemondana róluk. Szüntelenül aratott a halál. Egymás után tűntek el az emberek, egymás után nyelte el őket a föld, ez a nagy olvasztótégely,

amely az örök körforgást beteljesítve mindent átalakít és feldolgoz, s mely az ő testük anyagából is új lényeket alkot majd - sajnos, nyilván épp olyanokat, mint ők.

Talán egyenesen úgy vélték, hogy a nagy kaszás hanyagul végzi a munkáját, mert a saját kezükkel segítettek neki. Ott, ahonnan Kau-dzser jött, halottak és sebesültek maradtak. Itt, ahol elhalad, Sirk holtteste hever. Újtelepen átszúrt kebelével fekszik az a gyermek, akiért Kau-dzser kiábrándult szíve újra megtanult gyöngéden szeretni. Mindenfelé: vér, vér, vér.

Mielőtt aludni tért volna, Kau-dzser Halg ágyához lépett. A fiú állapota nem rosszabbodott, de nem is javult. Egy hirtelen vérzés veszélyét még az elkövetkező napokban sem lehetett kizárni.

Kau-dzser másnap későn, a fáradtságtól megtörten ébredt.

Megnézte Halgot: nem változott az állapota. Amikor kilépett a házból, a nap már magasan járt. A köd eloszlott, szép idő lett.

Hogy behozza az elvesztegetett órákat, Kau-dzser gyors léptekkel indult - mint mindennap - Libéria felé, ahol a tavasz eleje óta kissé megfogyatkozott szokásos betegkörén kívül a négy tegnapi sebesült is várt rá.

A kis hídon azonban sorfalba ütközött. Halg és Karroli kivételével Újtelep teljes férfilakossága itt volt. Tizenöt férfi állt ott, méghozzá - furcsa módon - mind a tizenöten fegyverben, és úgy, mintha órá lestek volna. Nem katonák, de a viselkedésükben volt valami harcias. Nyugodtan, sőt zordan, lábhoz tett fegyverrel álltak, mintha egy előljáró parancsát várnák.

Harry Rhodes, aki néhány lépéssel előttük várakozott, megálljt intett Kau-dzsernek. Az megtorpan, és meglepetten pillantott végig a kis csapaton.

- Kau-dzser - szólt Harry Rhodes nem minden ünnepélyesség híján -, régóta esedezem, hogy siessen a Hoste-sziget szerencsétlen lakóinak segítségére, és fogadja el a vezetésüket. Most utoljára könyörgök önhöz.

Kau-dzser nem felelt, csak behunyta a szemét, mintha önmagában keresné a választ. Harry Rhodes így folytatta:

- A legutóbbi események nyilván önt is gondolkodóba ejtették. Mi a magunk részéről döntöttünk. Ma éjjel Hartlepoollal és néhány társammal elhoztuk az újtelepieknek kiosztott tizenöt puskát. Most tehát rendelkezünk fegyverrel, következésképp érvényre juttathatjuk az akaratunkat. Olyan helyzetbe jutottunk, hogy bűn volna tovább tétovázni. Cselekedni kell. Én elhatároztam magam. Ha ismét elhárítja az ajánlatot, magam állok e derék emberek élére. Sajnos én nem rendelkezem sem az ön befolyásával, sem az ön tekintélyével. Nem hallgatnak rám, és vér fog folyni. Önnek viszont zúgolódás nélkül engedelmeskednének. Döntsön tehát.

- No de mi történt? - kérdezte szokott nyugalmával Kau-dzser.

- Csupán ez - mutatott Harry Rhodes arra a házra, ahol Halg haldokolt.

Kau-dzser megremegett.

- Meg ez - tette hozzá Harry Rhodes, majd pár lépéssel odébb vonta Kau-dzsért.

Mindketten fölkapaszkodtak a töltésre, mely a jobb part e része fölé magasodott. Maguk előtt láthatták Libériát és az idebb elterülő mocsaras síkot.

A tábor lakói korán ébredtek, s azonnal sürgölődni kezdtek. A telepések be akarták végezni, amit előző este elkezdtek: a három halottat ünnepélyesen kellett elbúcsúztatni. Mindenki a szertartás előkészítésének lázában égett. Az áldozatok társai tüntetésre készültek, Beauval hívei veszélyt szimatoltak, a többiek pedig egyszerűen látványosságra vártak.

A három koporsót a sziget egész lakossága követte - az egy szál Beauval kivételével, aki okosabbnak vélte, ha bezárkózik. Ügyeltek rá, hogy a menet a kormányzó háza előtt is elvonuljon, és megálljon a főtéren. Lewis Dorick élt az alkalommal, és heves szónoklatot vágott ki. Azután továbbindultak.

A síroknál ismét Dorick ragadta magához a szót, és - könnyen tehette - századszorra is kirohant a kolónia vezetése ellen. Aki hallgatta, azt hihette, hogy minden baj oka a hatalommal fölruházott férfi rövidlátása, tehetségtelensége és maradi elvei. Ideje tehát, hogy megdöntsék ezt az alkalmatlan embert, és új vezetőt válasszanak maguknak.

Dorick kirobbanó sikert aratott. Szavait mennydörgésszerű tetszésnyilvánítás fogadta. Először azt kiabálták: „Éljen Dorick!”, majd azt üvöltötték: „A palotához!... A palotához!”, és a sok száz ember egyszerre lódult meg. Súlyos lépteik alatt döngött a föld. Bensőjük izzott, szemük csillogott, öklüket fenyegetően az égre emelték, s gyűlöletet üvöltő szájuk sötét lyukként tátogott arcuk közepén.

Egyre hevesebben nyomultak előre. Meggyorsították lépteiket, majd futásnak eredtek, végül már egymás hegyén-hátán feltorlódva úgy zúdultak le, mint a szökőár.

Lendületük mégis megtört egy akadályon. A hatalom haszonélvezőit félelemmel töltötte el, hogy más veheti birtokába azt, ezért Beauval védelmére keltek. A két csapat között öklharc bontakozott ki, ölre mentek, ütötték-verték egymást.

A gyöngé Beauval-párt egyhamar meghátrálni kényszerült.

Lépésről lépésre, méterről méterre szorították vissza őket a palota előtti térre, ahol újra fel lángolt a küzdelem. A csata sokáig eldöntetlen maradt. Időnként egy-egy harcképtelenné tett férfi vált ki a küzdők közül, és kissé odébb összeesett. Állkapcsok roppantak, bordák törtek, végtagok reccsentek.

Minél tovább tartott a harc, annál hevesebb lett a küzdelem. Eljött a perc, amikor maguktól előkerültek a kések. Újból vér folyt.

Beauval védelmezőinek hősies ellenállása végül megtört, s a támadók egy mindent elsöprő rohammal bezúdultak a palotába. Vad üvöltéssel rohantak végig a helyiségeken. Ha ráakadnak Beauvalra, minden bizonnyal darabokra szagatják. Szerencsére nem találták meg.

Beauvalnak nyoma veszett. Amikor látta, hogy milyen fordulatot vesznek az események, még időben kerekelt oldott, s már lélekszakadva rohant Újtelep felé.

A hasztalan kutatás a végletekig korbácsolta a győztesek dühét. A tömeg természetes tulajdonsága, hogy a jóban és a rosszban egyaránt képtelen mértéket tartani. Más áldozat híján a tárgyakkal estek neki. Beauval házát az utolsó szögig kifosztották. Szegényes bútorait, papírjait, személyes holmiját kidobálták az ablakon, halomba hányták és eltűzelték. Néhány perccel később - figyelmetlenség okozta? vagy szándékos gyújtogatás? - már az egész palota lángokban állott.

A füst elől a betolakodók kirohantak a szabadba. Ezek akkor már nem emberi lények voltak. A rablástól és gyilkolástól megrészegülve, eszüket vesztve, minden cél nélkül tomboltak.

Ellenállhatatlan vágy hajtotta őket, hogy üssenek, romboljanak és gyilkoljanak.

A téren gyermekek, asszonyok és közömbösök bámész tömege ácsorgott; az örök szájtátiak, akiknek akkor is kijut az ütlegekből, ha ők maguk nem emelnek kezét senkire. Igaz, ők tették ki a lakosság nagyobb részét, de ártalmatlan sokaságuktól nem kellett tartani. Lewis Dorick bandája az ártatlan tömegre rontott, és iménti ellenségeikkel együtt, akik jobbnak látták, hogy az erősebb oldalára álljanak, ütöttek-rúgtak mindenkit.

Észvesztett menekülés kezdődött. A férfiak, asszonyok és gyermekek szerteszét futottak a mezőn. Őrjöngő üldözőik nyilván maguk sem tudták volna okát adni tajtékzó dühüknek.

A töltés tetejéről, ahová Harry Rhodesszal fölhágtak, Kau-dzser a tábor környékén csak egy sűrűn gomolygó füstoszlopot látott, amelyet a tenger felé sodort a szél. A házak eltűntek a füstfelhőben, de a fájdalmas és rettegő kiáltások, a szitkok és hívások zavaros elegye idáig hallatszott. A folyón túli síkon egyetlen élő embert, egy férfit lehetett csak látni. Teljes erejéből futott, pedig nem üldözte senki. Akkor sem lassított, amikor elérte a hidat és átkelt rajta; kifulladásra rogyott a földre a fegyveresek kis csapata előtt. Csak ekkor ismerték fel Ferdinand Beauvalt.

Ezt látta hát először Kau-dzser. Egyszerűségében is sokatmondó volt az elébe táruló kép, melynek jelentését rögtön megértette: Beauval szégyenszemre megfutott, s a lázadás Libériában gyűjtogatásba és emberhalálba torkollott.

Mit jelentsen mindez? Hogy megszabadultak Beauvaltól, az öröndetes tény. De mire vélje mindezt a pusztítást, amelyet elsőként majd maguk az elkövetők szenvednek meg? Mi magyarázza a vad és kegyetlen öldöklést, melyet a távoli kiáltások sejtettek?

Idáig alacsonyodhatnak tehát az emberek! Nemcsak a legalantasabb érdekeik hatására képesek a rosszra, hanem - ha úgy adódik - a rombolás kedvéért is rombolnak, az ütés élvezetért ütnek, a gyilkolás öröméért gyilkolnak! Nemcsak a szükségletek, a szenvedélyek és az önérzet uszítja egymásra az embereket, hanem az örület is, az a minden sokaságban ott szunnyadó örűltég, amely, ha egyszer belekóstoltak az erőszakba, csak akkor csillapul, ha már megrésze-gűltek a pusztítástól és a vérontástól.

Ennek az örületnek hol hősiesség, hol útonállás a neve: ez hajtja az ártatlan utason rajtaütő rablót, de a forradalmak során ez mészároltat le válogatás nélkül ártatlanokat és bűnösöket, és ez lelkesíti, ez viszi győzelemre a csatázó seregeket is.

Vajon még ezt látva sem foszlottak szét Kau-dzser álmái? Az embernek természetes joga ugyan a korlátlan szabadság, de csak akkor, ha megmarad embernek, s ha nem áll fönn a veszélye, hogy olyan vadállattá változik, mint e szeme láttára tomboló dúvadak.

Kau-dzser nem felelt semmit Harry Rhodesnak. A töltésen fölmagasodva néhány percig csendben nézett maga elé. Szenvtelen arca nem árulta el, milyen fájdalmat okoz neki ez a töprengés.

Pedig milyen kíméletlen küzdelem dúlt kettészakadt szívében!

Hunyja-e be a szemét a valóság előtt és ragaszkodjék önzően hazug hitéhez, miközben ezek a szerencsétlen örűltek lemészárolják egymást, vagy pedig lássa be azt, ami nyilvánvaló, hallgasson az eszére, és közbelépésével akarata ellenére is mentse meg őket: ez a kérdés kínozza! Amit a józan ész követelt meg, az - fájdalom - egész életének megtagadása volna. Micsoda csapás lenne, ha a szívében emelt bálvány darabokra törne, ha be kellene látnia, hogy délibáb játszott vele, hogy mindent egy hazugságra épített, hogy semmi sem igaz abból, amit gondolt, hogy ostoba módon föláldozta magát egy káprázat oltárán!

Ekkor a Libériát borító füstfelhőből egyszer csak egy menekülő alakja bontakozott ki, aztán még egyé, aztán tíz másiké, végül már százaké; sok volt köztük az asszony és a gyermek. Néhányan a keleti magaslatok közt igyekeztek menedékre lelni, de a legtöbbjük, akiket már szorongattak az üldözők, Újtelep felé rohant lélekszakadva. Egy asszony egészen hátramaradt.

Kissé testes lévén nem tudott gyorsabban haladni. Egy férfi néhány lépéssel beérte, megragadta a hajánál fogva, leteperte a földre, fölemelte az öklét... Kau-dzser Harry Rhodeshoz fordult, és komoly hangon így szólt:

- Elvállalom.

HARMADIK RÉSZ

I. AZ ELSŐ INTÉZKEDÉSEK

A Kau-dzser a tizenöt önkéntes élén futólépésben kelt át a mezőn. Néhány perc múlva már el is érték Libériát.

A főtéren még tartott a csata, de hevesége már alábbhagyott, csak lendülete vitte tovább, hiszen lassan már nem is tudták, miért harcolnak. A kis fegyveres csapat megérkezése megdöbbsentette a hadviselőket. Ezt az eshetőséget nem látták előre. A lázadók egy pillanatig sem számoltak azzal, hogy erősebb ellenféllel kerülhetnek szembe, aki képes megfékezni gyilkos szeszélyeiket. A közelharcnak egy csapásra vége szakadt. Akik az ütések kapták, kerekre fordultak, akik adták, azok pedig mozdulatlanul dermedtek ott, ahol voltak: az előbbiek elképedtek a megmagyarázhatatlan fejleményen, az utóbbiak pedig révedten, zihálva meredtek maguk elé, mint az olyan ember, aki pillanatnyi zavarodottságában visz véghez valami nehéz tettet, s egy perc múlva már nem is érti, mi volt vele a célja. A feszültség minden átmenet nélkül feloldódott.

Kau-dzsernek legelőbb a tűz megfékezésére volt gondja, mert tartani lehetett tőle, hogy a könnyű déli szélben a lángok az egész telepre áttérjednek. Beauval „palotája” addigra már háromnegyed részt leégett. Néhány csapás a puskatussal, és a könnyű építmény már össze is omlott. Hamarosan csak egy szenes romhalmaz maradt a helyén, amelyből kesernyős füst szállt föl.

Kau-dzser ezután öt embert őrségben hagyott a lecsillapult tömeg mellett, a tíz másikkal pedig a síkságra indult, hogy visszahívja a többi telepest. Nem volt nehéz dolga. Már mindenfelől kezdtek visszaszállingózni Libériába: először az üldözők jöttek, akiknek esztelen dühét lecsillapította a fáradság, mögöttük pedig a megtépázott bábák, akik még nem tértek teljesen magukhoz a rémületből, és óvatos távolságban, félve közeledtek. Amikor azután észrevették Kau-dzsert, megnyugodva gyorsították fel a lépteiket, és végül üldözőik közé vegyülve érkeztek vissza Libériába.

Egy óra sem telt el, és a sziget népe már teljes létszámban összegyűlt a főtéren. A szorosan fősorakozott, egységes tömeg láttán senki nem gyanította volna, hogy az imént még viszály osztotta meg őket. Ha a földön nem hever annyi áldozat, a zavargásnak szinte nyoma sem maradt volna.

A tömeg nem tűnt türelmetlennek, csak kíváncsinak. Megrázta és megsértette őket ez az érthetetlen rajtaütés, de most már békésen figyelték a velük szemben zárt alakzatban álló tizenöt fegyverest, és várták, hogy mi következik.

Kau-dzser kiállt a tér közepére, és a tekintetek kereszttüzében fennhangon így szólt a telepesekhez:

- Mától kezdve én leszek a vezetőjük.

Milyen hosszú utat kellett megtennie, amíg ki tudta ejteni e szavakat!

Ezzel nemcsak a tekintély elvét ismerte el végre, és - ha kelletlenül is - nemcsak abba egyezett bele, hogy ő legyen a hatalom letéteményese, hanem egyik végletből a másikba esve a legnagyobb önkényurakon is túltett. Nem csupán lemondott szabadságeszményéről, hanem egyenesen lábbal tiporta azt. Még beleegyezést sem kért azoktól, akiknek vezérévé nyilvánította magát. Nem forradalom zajlott le Libériában, hanem államcsíny, mégpedig meglepően könnyen. Kau-dzser szűkszavú bejelentését pár percnyi csend követte, majd a tömeg éljenzésben tört ki.

Viharos taps, hurrázás, vivátok hangzottak. Egymás kezét szorongatták, mindenki gratulált, az anyák a gyermekeiket csókolgatták: egyszerűen határtalan volt a lelkesedés.

A szegény ördögök a kétségbeesésből kilábalva új reményre kaptak. Ha Kau-dzser veszi kezébe az ügyüket, meg vannak mentve. Ő majd kihúzza őket a csávából. Hogyan?... Milyen módon?... Arról senkinek fogalma sem volt, de ez nem is számított. Ha Kau-dzser magára vállalja a gondokat, nekik úgysem kell törniük a fejüket.

Néhányan azonban komorak maradtak. A tömegben szétszórta álló Beauval- és Lewis Dorick-hívek nem éljeneztek; viszont nem is mertek volna másképpen véleményt nyilvánítani, mint hallgatásukkal. Mi egyebet tehettek volna? Mint jelentéktelen kisebbségnek, immár számolniuk kellett a vezetőre szert tett többséggel. A nagy testre végre fej is került, és az irányító agy félelmissé tette az eddig lenézett számtalan végtagot.

Kau-dzser kinyújtotta a kezét. Mintegy varázsütésre csönd lett.

- Hoste-szigetiek - szólott -, mindent meg fogunk tenni, ami szükséges, hogy javítsunk a helyzeten, de mindnyájuktól engedelmességet követelek, és számítok rá, hogy senki nem kényszerít erő alkalmazására. Most menjenek haza mindannyian; hamarosan további utasításokat fognak kapni.

Beszédének erőteljes tömörsége nem is tehetett volna jobb hatást. Az emberek megértették, hogy van, aki vezesse őket, s hogy mostantól elég, ha hagyják magukat irányítani. Ennél különb támasz nem is kellett e boldogtalanoknak, akik olyan keserű tapasztalatot szereztek a szabadságról, hogy legszívesebben elcserélték volna egy karéj biztos kenyérre. A szabadság hatalmas kincs, de csak az élhet vele, aki életben marad. Márpedig e nyomorult népnek egyelőre nem is volt más vágya, mint az életben maradás.

Az emberek sebesen, minden morgolódás nélkül engedelmeskedtek. A tér kiürült, és a parancs szerint mindenki, még Lewis Dorick is visszahúzódott házába vagy sátrába.

Kau-dzser a szétoszló tömeg után nézett, és szája sarkában egy alig észrevehető, keserű kis ránc jelent meg. Ha netán maradtak még ábrándjai, most azok is szertefoszlottak. Az ember láthatóan nem is gyűlöli annyira a kényszert, mint ahogy ő képzelte. Ekkora meghunyászkodás - mondhatni, gyávaság - sehogy sem fér össze a korlátlan szabadság gyakorlásával.

Vagy száz telepes nem tartott a többiekkel. Kau-dzser összevont szemöldökkel fordult az engedetlen csoport felé. Rögtön kivált közülük egy ember, s társai elé lépve szólt a nevükben.

Elmondta, hogy ők azért nem zárkóztak be házaikba, mert nincsen hová. Miután a fosztogató hordák elűzték őket tanyájukról, néhányuk pár napja, mások csak az előző este érkeztek a táborhelyre, ahol nem jutott más tető a fejük fölé, mint a csillagos ég.

Kau-dzser megígérte, hogy gyorsan intézkedik ügyükben, s felhívta őket, hogy addig is állítsanak föl néhány tartalék sátrat.

Amíg azok engedelmeskedtek, ő késedelem nélkül a lázadás áldozatai után nézett.

A sebesültek a főtéren és a telep környékén heverték. Az utóbbiakat hamarosan megkeresték, és mindőjüket visszahozták a táborhelyre. Megállapították, hogy a zavargások tizenkét áldozatot szedtek a telepesek közül, beleértve a Riviére-tanya ostrománál elesett három fosztogatót is. A legtöbb elhunytért kár lett volna soká bánkódni. Csak egyikük számíthatott a jóra való hoste-szigetiek közé: ez a telepes a télen tért vissza a sziget belsejéből. A többiek Beauval és Dorick bandájából kerültek ki, így a munka és a rend pártja csak megerősödött azáltal, hogy eltávoztak az élők sorából.

A legtöbb veszteséget maguk a lázadók szenvedték, akik épp olyan hevesen támadtak, amilyen elkeseredetten védekeztek. Az ártatlan kíváncsiak között, akikre a „palota” fölgyújtása után olyan kegyetlenül támadtak rá, a megölt telepesen kívül csak néhány sérült volt: ezek zúzódást, törést szenvedtek, néhányukat késszúrás érte, de szerencsére senki nem forgott életveszélyben.

Akadtsz hát munkája Kau-dzsernek, de őt ez nem ijesztette meg. Amikor ezernyi ember sorsáért magára vállalta a felelősséget, nem vaktában cselekedett: semmi nem riaszthatta vissza feladatának teljesítésétől. Miután megvizsgálta, s ha szükséges volt, bekötözte a sebesülteket, hazaküldte őket, s a főteret teljesen kiürült. Őt embert hagyott hátra, majd a többi tíz kíséretében ismét Újtelep felé indult. Másik kötelessége szólította oda: ott haldoklott Halg, vagy talán nem is élt már...

Halgot ugyanolyan állapotban találta, pedig gondos ápolásban volt része. Karrolinak Graziella és édesanyja segédkeztek a beteg ágyánál, és ilyen odaadó ápolókra bizton lehetett számítani.

A leány már kemény leckéket kapott az élettől, s megtanulta, hogyan uralkodjon a fájdalom. Nyugodtan tekintett Kau-dzserre, és higgadtan válaszolt a kérdéseire. Mint mondta, Halgnak szinte már alig van láza, de állandó szendergését csak erőtlen nyögések szakítják meg. Még mindig véres hab szivárog elfehérült ajkai közül, de már vékonyabban, és a színe is halványult valamit.

Ez kedvező jel volt.

Eközben Kau-dzser tíz kísérője élelmiszert vételezett az újtelepi raktárból. Egy perc pihenő nélkül már indultak is vissza Libéria felé, majd ajtóról ajtóra járva mindenkinek kiosztották a fejadagját. Ennek végeztével Kau-dzser kijelölt az éjszakai őrseget, majd egy takaróba burkolózva lehevert a földre és aludni próbált.

Nem jött álom a szemére. Testének fáradtsága ellenére agya tovább pergette a gondolatokat.

Néhány lépéssel odébb a két ór szoborszerű mozdulatlanágba dermedt. Semmi sem törte meg a csendet. Kau-dzser töprengve, nyitott szemmel meredt a sötétbe.

Mi dolga van neki ezekkel az emberekkel? Miért hagyta, hogy lelkiismeretén erőszakot tegyenek a tények, hogy ilyen szenvedésre kényszerítsék?... Ha eddig talán tévedésben élt is, legalább boldogan élt... De hát ki akadályozhatja meg, hogy továbbra is boldog legyen? Csak akarnia kell. És mit kell hozzá tennie? Szinte semmit.

Fölkel, megszökik, és az önfeledt bolyongásban keres feledést e megpróbáltatásra, a kóborlásban, amely oly sokáig boldogította...

De jaj, visszanyerhetné-e elvesztett illúzióit? És hogyan élhetne tovább, ha lelkét egy hamis isten oltárán feláldozott emberéletek terhe nyomná?... Lehetetlen, hisz önmagának tartozik felelőséggel a gondjaiba vett emberekért. Csak akkor nyugodhat majd meg, ha apránként biztos kikötőbe vezérli a hajót.

Ám legyen! De milyen utat válasszon?... Nincsen már késő? Van neki akkora hatalma, lehet bárkinek akkora hatalma, hogy talpra állítsa ezt a népet, amelyet bűnös hajlamai, hibái, szellemi és erkölcsi tökéletlensége mintha elkerülhetetlenül megsemmisülésre ítélték volna?

Kau-dzser hideg fejjel mérlegelte, milyen súlyos a teher, melyet a vállaira vesz. Fölmérte a feladatot, átgondolta, hogyan lehet a legjobban véghezvinni. Nem szabad hagyni, hogy éhenhaljanak ezek a szegény ördögök... Igen, ez a legelső teendő. De a munka egészét tekintve ez még csak a kezdet. Az élet nemcsak egy szervezet szükségleteinek a kielégítése, hanem az is - sőt talán még inkább az -, hogy tudatában vagyunk emberi méltóságunknak; hogy csak ön-

magunkra számítunk és másoknak szenteljük magunkat; hogy erősek vagyunk és jók. Miután megmentette ezeket az élőlényeket, hátravolt még, hogy embert faragjon belőlük.

Vajon képesek-e ezek az elfajzottak fölemelkedni egy ilyen eszményhez?

Mindnyájan biztosan nem, de néhányuknak talán meg lehet mutatni azt a vezérlő csillagot, amelyet maguk nem vettek észre, és kézen fogva el lehet vezetni őket a célig.

Ekképp töprengett Kau-dzser a sötétben. Ekképp aludt ki benne az ellenállás utolsó szikrája is: nem lázadt többé sorsa ellen, és agyában kezdett testet ölteni az az átfogó terv, amelyhez a jövőben minden tettét igazítani fogja.

A hajnal talpon találta: már vissza is tért Újtelepről, ahol örvendve állapította meg, hogy Halg állapota némileg javult. Azonnal visszatért Libériába, és megkezdte vezetői működését.

Első intézkedése a hozzá legközelebb állókat is erősen meglepte. Először összehívatta a kolónia népességében föllelhető húsz-huszonöt kőművest és asztalost, majd körülbelül húsz, lapátot-csákányt forgatni tudó telepest adott melléjük, és kijelölte a feladatukat. Megmutatta, hol ássanak árkot, hogy fölhúzhassák az ide építendő deszkaház falait. Ha a ház már áll, a kőművesek erősítsék meg támaszfalakkal, és osszák be válaszfalakkal úgy, ahogy ott helyben fölvázolta a földre. Miután kiadta az utasításokat, és az emberek a munkavezetővé előlépett Hobart ács irányításával dologhoz láttak, Kau-dzser tíz férfi kíséretében eltávozott.

Pár lépéssel odébb emelkedett az összerakható házak legnagyobbika. Öten laktak benne. A Moore testvérek, Sirdey, Kennedy és Lewis Dorick ütöttek tanyát. Kau-dzser egyenest hozzájuk tartott.

Amikor belépett, az öt férfit heves vita közben találta. Mihelyt meglátták, gyorsan fölpattantak.

- Mit keres maga itt? - kérdezte nyersen Lewis Dorick.

Kau-dzser a küszöbön állva, hidegen válaszolt:

- A hoste-szigeti kolóniának szüksége van erre a házra.

- Szüksége van a...! - ismételte meg Lewis Dorick, aki, mint mondani szokás, nem hitt a fülének. - Mi célból?

- A közintézményei számára. Felszólítom önöket, hogy azonnal hagyják el a házat.

- Hát hogyan!... - helyeselt gúnyosan Dorick. - És hová menjünk?

- Ahová tetszik. Senki sem tiltja meg, hogy új házat építsenek maguknak.

- Csakugyan!... És addig?

- Sátrakat bocsátunk rendelkezésükre.

- Én pedig az ajtónkat bocsátom az ön rendelkezésére - kiáltott fel Dorick paprikavörösen.

Kau-dzser oldalra lépett, hogy láthatóvá tegye a kint maradt fegyveres kíséretet.

- Ebben az esetben - szólt kimerően - kénytelen leszek erőszakot alkalmazni.

Lewis Dorick egy szempillantás alatt belátta, hogy minden ellenállás lehetetlen. Azonnal visszakozott.

- Rendben van - mormogta. - Elmegyünk... Addig várjon csak, amíg összeszedjük a holmin-
kat, mert gondolom, azért szabad magunkkal vinnünk a...

- Semmit sem visznek magukkal - szakította félbe Kau-dzser. - Majd gondoskodom róla, hogy a személyes tárgyaikat visszakapják. Minden egyéb a kolónia tulajdona.

Dorick ezt már nem bírta lenyelni. Haragjában meggondolatlanságra ragadtatta magát.

- Azt majd meglátjuk! - s azzal az övéhez kapott.

De még ki sem rántotta a kését a tokjából, Kau-dzser máris kicsavarta a kezéből. Ekkor a Moore testvérek is támadásba lendültek. Kau-dzser torkon ragadta és a földre teperte a nagyobbikat.

Ebben a pillanatban rontottak a szobába az új vezér testőrei. Nem is kellett közbelépniük. Az öt megfélemlített kivándorló föladta a harcot és további ellenállás nélkül kivonult a házból.

A hangos szóváltásra egy csoport kíváncsi gyűlt a ház köré, és az ajtó előtt tolakodtak. A legyőzötteknek most azok között kellett utat törniük, akik eddig annyira tartottak tőlük. Csakhogy új szelek fújtak: most fűjjogas fogadta őket.

Kau-dzser a társai segítségével gyorsan és alaposan fölmérte, hogy mi található a birtokba vett házban. Ígéretéhez híven mindazt, amit az eddigi lakók személyes holmijának lehetett tekinteni, félretettek, hogy visszaadják jogos tulajdonosának. Az ebbe a csoportba nem tartozó tárgyak között érdekes felfedezéseket tettek. A leghátsó szoba például valódi élelmiszerraktárrá volt átalakítva. Jól megválasztott élelmiszerek hatalmas készleteit halmozták föl itt: konzerveket, szárított zöldséget, sózott húst, teát, kávé. Mi módon szerezhették be mindezt Lewis Dorick és cinkosai? Akárhogyan jutottak is hozzá, őket nyilván nem érinthette az általános ínség, pedig egyébként ők kiabáltak a leghangosabban, és ők szították az elégedetlenséget, amely végül megbuktatta Beauvalt.

Kau-dzser áthordatta és fegyveres őrizet mellett lerakatta az élelmet a főtérre, majd munkásokat toboroztatott, akik Lawson lakatos vezetésével megkezdték a ház lebontását.

Amíg ez a munka folyt, Kau-dzser néhány kíséreléssel sorra látogatta a telep összes lakását: nem tartottak szünetet, és nem hagytak ki senkit. A házak és a sátrak legrejtettebb zugait is átkutatták. A nyomozás majdnem egy egész napig tartott és meglepően bőséges eredményt hozott. Az első éléskamrához hasonló rejtékhelyet találtak minden olyan telepese-nél, aki Lewis Dorick vagy Ferdinand Beauval szorosabb-tágabb köréhez tartozott, de olyanoknál is, akik a viszonylagos bőség napjaiban vonták meg maguktól az ennivalót, s így halmozták föl készletüket.

Amikor beköszöntött az éhség, éppen ezek a halmozók panaszkodtak a leghangosabban, nyilván azért, hogy ne kerüljenek gyanúba. Kau-dzser most többeket fölismert, akik annak idején a segítségéért esdekeltek, és nem restellték elfogadni azt, amit ő az újtelepi tartalékból vett el. Lelepleződésük mélységes zavarba ejtette ezeket, habár Kau-dzser egy jellel sem árulta el érzelmeit, amikor fortélyuk napvilágra került.

E tapasztalata azonban arra indította, hogy komolyan eltöprengjen a világunkat kormányzó kérlelhetetlen törvényeken. Amikor ezek az emberek nem akarták meghallani éhező sorstársaik jajszavát, sőt álszent módon maguk is csatlakoztak a jajongók kórusához, hogy ne kelljen megosztaniuk másokkal azt, amit önmaguknak tartottak fenn, akkor csak újabb tanúbizonyságát adták a féktelen önzésnek, amely kizárólag az önfenntartásra tör. Bizonyosan akkor sem viselkedtek volna másképpen, ha nem gondolkodó és érezni tudó lények, hanem csak a szerves anyag egyszerű halmazai, amelyek kénytelenek vakon engedelmeskedni az ős-sejtjüket uraló élettani törvényszerűségeknek.

Kau-dzser már e nélkül az újabb, de sajnos, nem utolsó bizonyosság nélkül is meg volt győzve. Szertefoszló álma iszonyatos űrt hagyott maga után a szívében, de mégsem gondolt arra, hogy

újrateremtse az álmot. A nyers valóság világosan megmutatta, hogy tévedésben élt. Megértette, hogy gondolatrendszerét nem tudós, hanem bölcselő módjára alkotta meg, s ezzel vétett a tudomány szelleme ellen, amely nem tűri a merész spekulációt, és ragaszkodik a tapasztalat bizonyosságához, a tények lehető legtárgyilagosabb vizsgálatához. Márpedig az emberek erényei és hibái, nagyságuk és gyöngeségük, káprázatos sokféleségük csupa olyan tény, amelyet föl kell ismerni és számításba kell venni.

S milyen tévesen okoskodott akkor is, amikor azzal ítélte el a vezetőket általában, hogy nem feddhetetlenek, és eredendő emberi tökéletlenségük miatt semmi szükség rájuk! De hisz e hatalmasok, akikkel szemben ilyen szigorú volt, épp olyan emberek, mint akárki más. Miért pont az ő kiváltságuk lenne, hogy tökéletlenek?

Éppen ellenkezőleg, az ő gyarlóságukból logikusan arra kellett volna következtetnie, hogy mindenki tökéletlen, s ezért szükség van a törvényekre és azokra, akiknek a törvények alkalmazása a feladata.

A híres jelszó igaza megingott, semmivé foszlott. „Sem Isten, sem úr” - hirdette eddig, s most be kellett látnia, hogy úrra szükség van. A mondat második fele összeomlott, s ez kikezdte az első rész szilárdságát is. Igaz, Kau-dzser nem jutott odáig, hogy a tagadást állításra cserélje, de most legalább ő is érezte az egyelőre megoldhatatlan problémákkal szembenező tudós nemes habozását, aki a megismerhetetlen határán megtorpanva a tudomány szellemével ellentétesnek ítéli annak bizonyítás nélküli kijelentését, hogy a világegyetemben csak anyag létezik, és hogy minden az anyag törvényeinek van alávetve. Megértette, hogy ilyen kérdésekben helyesebb várakozó álláspontra helyezkedni, s hogy a világegyetem rejtélyére vonatkozó föltevések csatájában bárki előállhat a maga magyarázatával, de kategorikus állításokat csak önhitt vagy ostoba emberek tesznek.

A legjelentősebb fogásra abban a viskóban bukkantak, amelyben az ír Patterson lakott másodmagával: két társa közül már csak Long volt életben. Éppen csak azért néztek be, hogy megnyugtassák a lelkiismeretüket, hisz a kalyiba olyan kicsi volt, hogy jelentősebb rejtékhelyet aligha rendezhetett be abban bárki. Csakhogy Patterson kemény munkával kibővítette a szűk helyiséget: a durván ácsolt padló egy ásott vermet takart.

Félelmetes mennyiségű élelmet találtak odalent. Az egész telep egy hétig élélhetett volna belőle. Kinek ne szorult volna el a szíve az ezerféle ennivaló hihetetlen tömege láttán, ha eszébe jutott a szerencsétlen Blaker szörnyű sorsa, aki ettől a bőségtől egy karnyújtásnyira halt éhen. Kau-dzser borzadva gondolt rá, milyen sötét lehet annak a lelke, aki részvétlenül végig tudta nézni társa tragédiáját.

Az ír egyébként korántsem mutatta, hogy bűnösnek érezné magát. Ellenkezőleg, pökhendi módon viselkedett, és erélyesen tiltakozott az ellen, hogy ki akarják forgatni mindenéből. A béketűrő Kau-dzser hiába magyarázta neki, hogy mindenkinek kötelessége tenni a köz javáért, Patterson nem hallgatott a jó szóra. Azzal sem ért el semmit nála, hogy erőszakkal fenyegette meg.

Őt nem lehetett úgy megfélemlíteni, mint Lewis Dorickot. Mit neki az új vezér testőrsége? Ez a zsugori egy egész hadsereggel szemben is kiállt volna a tulajdonáért. Hiszen ki másé lehetne, ha nem az övé, amit annyi nélkülözés árán halmozott fel? Márpedig ő nem a köz érdekében sanyargatta magát, hanem önmagáért. Ha már megmásíthatatlan a szándékuk, hogy kiforgatják mindenéből, akkor pénzben kell megtéríteniük mindazt, amit elvesznek tőle.

Kau-dzser azelőtt kinevette volna ezt az érvelést. Most gondolkodóba esett. Pattersonnak, ha jól meggondoljuk, igaza van. Ha Kau-dzser bizalmat akar önteni a tanácsstalanná vált hostszigetiekbe, akkor a legjobb, ha visszaállítja azokat a szabályokat, amelyek az ő tapasztalatuk

szerint általános tiszteletnek örvendenek. Az első ilyen sérthetetlen szabály pedig, amelyet hallgatólagosan a Föld minden népe elismer, nem más, mint a magántulajdonhoz való jog.

Így aztán Kau-dzser türelmesen végighallgatta Patterson okoskodását, és biztosította, hogy esze ágában sincsen kiforgatni mindenéből: amit a köz érdekében lefoglálnak, azt a közösség rendes áron meg is téríti. A zsugori abban a pillanatban abbahagyta a tiltakozást, de ekkor meg siránkozni kezdett. Hogy milyen ritka és milyen drága minden áru a Hoste-szigeten!... A legapróbb dolog is milyen hihetetlen értékre tett szert!... Kau-dzser hosszan egyezkedett vele a kifizetendő összegről. Bezzeg, mihelyt megállapodtak, Patterson saját kezűleg segített kihordani a holmikat.

Este hat órára végre mindent, amit találtak, kirakodtak a főtérre.

Egészen tekintélyes rakás kerekedett belőle. Miután Kau-dzser felbecsülte a készlet nagyságát, és gondolatban hozzáadta az újtelepi tartalékokat, úgy ítélte meg, hogy szigorú beosztással az egész talán még két hónapig is kitarthat.

Azonnal hozzá is láttak az első élelemosztáshoz. Sorban állás után minden telepese megkapta a neki és a családjának járó porciót. Amikor meglátták, milyen halomban áll a gazdagság - pedig ők már az éhhalál küszöbén érezték magukat -, mindenki nagy szemeket meresztett. Ez csodával volt határos, s ha csoda, akkor nyilván Kau-dzser tette.

Az élelemosztás végeztével ő Harry Rhodes társaságában visszatért Újtelepre, és kettesben meglátogatták Halgot. Nagy örömmel állapították meg, hogy - hála Tullia és Graziella ápolásának - a sebesült állapota tovább javult.

Miután efelől megnyugodott, Kau-dzser hűvös eltökéltséggel folytatta a terv végrehajtását, amelyet előző éjjel, hosszú virrasztása alatt kigondolt. Harry Rhodeshoz fordult, és ünnepélyesen így szólt:

- Ideje beszélnem Önnel, Rhodes úr. Kérem, kövessen.

Harry Rhodest meglepte a Kau-dzser vonásaira kiülő komorság, sőt fájdalom. Mindketten eltűntek Kau-dzser szobájában, és gondosan bereteszelték maguk mögött az ajtót.

Az ajtó egy óra múlva nyílt ki újra, és közben egy szó sem szivárgott ki abból, ami odabenn elhangzott. Kau-dzser olyan volt, mint mindig, sőt talán egy kicsit fagyosabb, Harry Rhodes viszont azt sem tudta, hová legyen az örömtől. Amikor vendéglátója a ház küszöbéig kísérte, szinte hódolattal hajtotta meg magát, majd forrón megszorította a feléje nyújtott kezét, és így búcsúzott:

- Számíthat rám.

- Számítani fogok - felelte Kau-dzser, és addig követte tekintetével barátját, amíg el nem nyelte az éj sötétje.

Amikor Harry Rhodes eltűnt, Karrolit vette sorra.

Kau-dzser félrevonta az indiánt és néhány utasítást adott neki, amit az a szokásos tisztelettel hallgatott végig. Ezután a fáradhatatlan férfi újra átkelt a síkon, és mint az előző nap, ezúttal is Libéria főterén tért nyugovóra.

Hajnaltól ő tartott ébresztőt a libériaiknak. Összehívta a telepeseket, s azok hamarosan egybe is gyűltek a főtéren.

- Hoste-szigetiek! - szólt hozzájuk. Szavait mély csend fogadta. - Most tartunk utoljára élelemosztást. Az élelmiszert ezentúl áruba bocsátjuk, olyan áron, amelyet én szabok meg, az állam javára. Mivel pénzben senki nem szenved hiányt, nem is hal éhen senki. A telepnek

különben is szüksége van munkáskezekre. Aki jelentkezik, az mind kap munkát és fizetést. Mától kezdve a munka: törvény.

Mivel mindenkinek nem lehet a kedvére tenni, nyilván voltak olyanok is, akik heves nem-tetszéssel fogadták a rövid beszédet, a hallgatók többségét azonban szó szerint fölvilanyozta, amit Kau-dzser mondott. Fejüket felszegték és kihúzták magukat - mintha új erő áramlott volna tagjaikba. Kilábolhatnak tehát a tétlenségből!

Szükség van reájuk, hasznukat veszik. Nem feleslegesek többé.

Munkájuk és létük egyaránt biztosítva van.

Hatalmas hurrá szakadt fel sok kebelből, és tettekreész, izmos karok nyúltak Kau-dzser felé.

Ugyanakkor, mintha csak válaszolni kívánna a tömegnek, a távolban egy gyöngye kiáltás hangzott.

Kau-dzser megfordult, és a Wel-Kiejt pillantotta meg a tengeren. Karroli állt a kormánynál, Harry Rhodes pedig az orrból intett búcsút, miközben a bárka teljes vitorlázattal távolodott a napsütésben.

II. A VÁROS SZÜLETÉSE

Kau-dzser tüstént nekilátott a munka megszervezésének. Aki csak felkínálta a munkaerejét - és el kell ismerni, hogy a telepések túlnyomó többsége így tett -, azt mind felfogadta. Munkavezetők irányítása alatt több csoport alakult: volt, aki szekérutat épített Libéria és Újtelep között, másokat arra osztottak be, hogy a rendszertelenül emelt deszkaházakat logikusabb rendbe telepítsék. Kau-dzser jelölte ki az új házhelyeket: egyes telkek párhuzamosak, mások merőlegesek lettek Dorick volt házára, melyet ott állították föl, ahol azelőtt Beauval „palotája” állt.

Azonnal jelentkezett az első gond: a sokféle munkához hiányoztak a megfelelő szerszámok.

Amikor a kivándorlóknak ezért vagy azért el kellett jönniük a sziget belsejében fekvő telkükről, nem terhelték magukat azzal, hogy visszahozzák az elvitt szerszámokat. Most kénytelenek voltak visszamenni értük, és így a legtöbb munkás első teendője éppen az lett, hogy gondoskodott munkaeszközéről.

Ismét végig kellett menniük azon az úton, amelyet Libériába menekülőben egyszer már olyan keservesen megtettek. Csakhogy a körülmények azóta megváltoztak, s az út fáradalmai most sokkal kevésbé viselték meg őket. A telet föl váltotta a tavasz, nem szenvedtek hiányt élelemben, szívüket pedig földerítette a gondolat, hogy visszatértük után biztos a megélhetésük. Tíz napon belül mindegyikük visszaérkezett. Tüstént égni kezdett a kezük alatt a munka. A szekérút szemlátomást hosszabbodott. A házak lassan arányos rendbe álltak: mind körül tágas térséget hagytak, kert céljára. A házak közti széles utak ideiglenes táborhelyből immár várossá avatták Libériát. Időközben a lakosok gondatlanságából fölhalmozódott törmeléket és hulladékot is elszállították.

Legkorábban Dorick volt háza vált lakhatóvá.

Nem kellett sok idő, hogy lebontsák és új helyén összeszereljék a könnyű szerkezetet, pedig jelentősen meg is nagyobbították a házat. Ha nem is állt még minden készen, a talajban rögzített külső falak, a belső válaszfalak és a tető már elkészültek.

A beköltözéshez nem is kellett megvárni a külső támasztófalak elkészültét.

Kau-dzser november 7-én vette birtokába az egészen egyszerű beosztású házat. Középütt egy kamra volt, ebben helyezték el az élelmiszerkészletet, a kamra körül pedig egymásba nyíló helyiségek sorakoztak. Ezeknek a ház északi, nyugati és keleti frontján volt a kijáratuk, míg a déli szoba csak a többivel közlekedett.

Fatáblákra festett feliratok jelezték a termék rendeltetését.

Kormány, Bíróság, Rendőrség: ez állt az északi, nyugati, illetve keleti táblán. Hogy mi célt szolgált a negyedik szoba, azt semmi nem árulta el, de gyorsan híre ment, hogy abban volna a Börtön.

Kau-dzser tehát már nem pusztán embertársainak bölcsességébe vetette bizalmát, hanem szilárdabb alapokra, a társadalmi értelemben vett Igazság, az Erő és a Büntetés hármasságára helyezte a Hatalom tekintélyét. Hosszú, terméketlen lázadása végül nem vezetett másra, mint hogy a lehető legszigorúbban alkalmazza azokat a szabályokat, amelyek nélkül a tökéletlen ember már az idők kezdete óta képtelen lett volna mindenfajta művelődésre és haladásra.

A helyiségek és a rendeltetésüket jelölő feliratok azonban még csak a közigazgatás vázát jelentették. A tisztségekhez tisztviselőkre is szükség volt. Kau-dzser haladéktalanul kijelölte

őket. A rendőrség élére Hartlepoolt állította: negyven gondosan válogatott férfit adott a parancsnoksága alá, akiket kizárólag a házasemberek köréből toborzott. A bíróság elnöki tisztjét Kau-dzser saját magának tartotta fenn, de az ügykezelést Ferdinand Beauvalra bízta.

A második kinevezés kétségkívül nagy meglepetésként hatott, pedig nem az első volt a maga nemében. Pár nappal korábban Kau-dzser már hozott egy legalább ennyire meghökkentő döntést.

A bérek kifizetése és a fejadagok árusítása már egész embert igényelt. A munka és a javak kicserélését egyszerűsítette ugyan a pénz mint közvetítőeszköz, mégis valódi könyvelésre volt szükség, ahhoz pedig egy könyvelőre. Kau-dzser azt a John Rame-et nevezte ki erre az állásra, akinek az egészséget és az életét tönkretették kicsapongó hajlamai. Milyen cél lebeghetett ennek a lecsúszott alaknak a szeme előtt, amikor csatlakozott a kivándorló telepésekhez? Nyilván ő maga sem tudta, csak homályos álmai áltatták a reménnyel, hogy egy távoli, elképzelt országban könnyű élet vár rá. A könyörtelen valóság azonban csak a Hoste-sziget kemény teleit juttatta neki, és kész csoda, hogy ez a gyöngé ember életben maradt. A rendszerváltozás után a szükség rávette, hogy beálljon botcsinálta kubikosnak, utat építeni. Már az első munkanap után föladta a harcot: kimerült, összetört, a durva kötömbök fölsebeztek fehér kezét. Kapóra jött neki Kau-dzser ajánlata. E jelentéktelen ember hamarosan teljesen elmerült új hivatalában: szinte összezsugorodott, azonosult a számoszlopaival, feladata úgy elnyelte, akár a sír. Nem is esett többet szó John Rame-ről.

A vezetők legfontosabb képessége talán az, hogy a társadalomban rejlő legkisebb erőforrást is ki tudják aknázni az állam javára.

Miután nem végezhetnek el mindent egymaguk, elengedhetetlen, hogy munkatársakkal vegyék körül magukat, és éppen ezek kiválasztásában nyilvánul meg a legérzékletesebben a vezetői lángelme.

Akármilyen sajátos is volt Kau-dzser e két választása, a sors adta helyzetben nem is dönthetett volna különül. Egy cél lebegett a szeme előtt: hogy a közösség javára mindenki a legtöbbet nyújtsa. Beauval, igaz, nem értett semmi máshoz, de ügyvédnek nem volt éppen utolsó. Nála alkalmasabb ember nem akadt volna a peres ügyek ellátására, a szertelenségeinek megfékezésére pedig ott volt a bíróság elnöke.

John Rame volt eddig a leghasznavehetetlenebb telepés. Bámulatra méltó, hogy ezt az erőtlent, saját akarat nélküli semmirekellőt is sikerült befogni valamire.

Amíg ekképp szerveződött a Hoste-sziget államgépezete, Kau-dzser maga is bámulatosan tevékeny maradt.

Végleg elhagyta Újtelepet, és minden műszerét, könyvét, gyógyszerét átszállította a „Kormányházba” - máris így kezdték nevezni Lewis Dorick régi lakát. Itt csak pár órát töltött naponta: amikor aludt. Egyébként állandóan talpon volt, és mindenütt ott lehetett látni. Bátorította a munkásokat, a helyszínen oldotta meg a nehézségeket, higgadt határozottsággal ügyelt a rendre és az egyetértésre. Senkinek eszébe sem jutott volna vitatkozni, elégedetlenkedni a jelenlétében. Ahol csak megjelent, ott megélénkült a munka, és mindenki úgy megfeszítette az izmait, ahogy csak bírta.

E nyomorultak közül, akiket a jobb élet felé igyekezett vezetni, nem sokan gyaníthatták, milyen dráma játszódott le Kau-dzser lelkében, s ha tudták volna is, akkor sem volt bennük annyi lélektani érzék és idealizmus, hogy akár csak megsejtsék, milyen pusztítást végeztek benne az ő mindennapi gondjaiktól oly távol álló, elvont eszmék. Pedig elég volt ránézni vezetőjükre, bárki láthatta, hogy titkos fájdalom gyötri. Kau-dzser soha nem volt közlékeny,

de most meg mintha egyenesen márvánnyá dermedt volna. Arcán nem tükröződtek érzelmei, nem mosolygott, száját csak akkor nyitotta ki pár szóra, ha elkerülhetetlen volt. Külseje, herkulesi ereje és az irányítása alatt álló fegyveresek egyaránt tiszteletet parancsoltak. De ha tartottak is tőle, ugyanakkor csodálták értelmét és tetteit, és szerették őt fagyos külseje mögül is elősugárzó jóságáért, s mindazért, amit eddig tett és még ezután fog tenni értük.

Sokrétű elfoglaltsága mellett Kau-dzser a gyógyításhoz sem lett hűtlen. Nem múlt el nap, hogy ne látogatta volna meg a betegeket és a felkelés sérültjeit. Amúgy egyre kevesebb lett a dolga. Az enyhébb évszak, a békés közviszonyok és a munka jótékony együttes hatására gyorsan javult az emberek egészségi állapota.

A betegek és sérültek közül természetesen Halg állt a legközelebb a szívéhez. Akármilyen idő járta, akármilyen kimerült volt ő maga, minden áldott reggel és este a fiatal indián ágyához járult, ahonnan Graziella és édesanyja el sem mozdultak.

Boldog volt, hogy fokozatos javulást tapasztal. Rövidesen biztosak lehettek benne, hogy a tüdön ütött seb kezd beforrni. November 15-én, kis híján egy hónapos fekvés után Halg végre fölkelhetett az ágyából.

Kau-dzser aznap meglátogatta a Rhodes családot.

- Jó napot, Rhodesné asszony!... Szervusztok, gyerekek! - lépett be az ajtón.

- Jó napot, Kau-dzser! - felelték egyszerre.

Ebben a szívélyes közegben Kau-dzser mindig fölengedett egy kicsit.

Edward és Clary odaszaladtak hozzá. Ő atyaien megcsókolta a lánykát, és megsimogatta a fiú arcát.

- Csakhogy eljött, Kau-dzser!... - kiáltott fel Rhodesné. - Azt hittem, már meg is halt.

- Sok volt a dolgom, Rhodesné.

- Tudom én, Kau-dzser, tudom - bólogatott Rhodesné. - Azért örülök, hogy látom... Remélem, a férjem felől hoz hírt.

- A férje elment, Rhodesné. Ennél többet nem mondhatok.

- Köszönöm szépen a felvilágosítást!... Már csak azt volna jó tudni, mikor tér vissza.

- Nem egyhamar, Rhodesné asszony. A maga szalmaözvegysége eltart még egy darabig.

Rhodesné szomorúan fösóhajtott.

- Ne szomorkodjék, Rhodesné - folytatta Kau-dzser. - Egy kis türelem, és minden elrendeződik... Egyébként azért jövök, hogy elfoglaltságot javasoljak magának, vagyis hát szórakozást. El fog költözni, Rhodesné.

- El fogok költözni!...

- Igen... Libériába telepszik át.

- Libériába!... Mihez kezdenék én ott, uram?

- Üzletet nyit, Rhodesné asszony. Maga lesz az ország legnevesebb kereskedője, először is azért - és ez nem elhanyagolandó ok! -, mert még nincsen más, de remélem, azért is, mert meglepő siker koronázza majd a vállalkozását.

- Én, kereskedő!... Az én vállalkozásom?... - lepődött meg Rhodesné. - Miféle vállalkozásról van szó, Kau-dzser?

- Harry Rhodes portékájáról. Gondolom, nem felejtette el, hogy fantasztikus árukészlet van a birtokukban. Itt az ideje, hogy hasznát lássák.

- Hogyhogy - ellenkezett Rhodesné -, azt akarja, hogy én egyedül... a férjem nélkül...

- A gyermekei segíteni fognak - vágott közbe Kau-dzser. - A koruk szerint már dolgozhatnak, márpedig itt mindenki dolgozik. Nem szeretnék tétlenkedőket látni a Hoste-szigeten.

Kau-dzser hangja most komolyabban csengett. Eddig baráti tanácsokat hallhattak, most mintha a parancsoló vezető szólalt volna meg.

- Tullia Ceroni és leánya is besegít majd, mihelyt Halg teljesen felgyógyul... Máskülönben nincs is joguk visszatartani olyan holmikat, amelyek mindenki jólétét szolgálnák.

- Csakhogy ezek a holmik jelentik szinte minden vagyonunkat - vetette ellen a zaklatott Rhodesné. - Mit szól majd a férjem, ha megtudja, hogy kockára tettem a vagyont ebben a zavaros országban, ahol a közbiztonság...

- ...tökéletes, Rhodesné asszony - fejezte be Kau-dzser -, higgye el, tökéletes. Nincsen biztonságosabb ország a világon.

- No de végül is mit akar, mit csináljak ezekkel az árukkal? - kérdezte Rhodesné.

- Adja el őket.

- Kinek?

- A vevőknek.

- Miért, vannak vevők, és van pénzük is?

- Kétkedik benne? Tudja jól, hogy kezdetben mindenkinek volt. Most pedig már keresni is lehet a pénzt.

- Pénzt keresni a Hoste-szigeten!...

- Pontosan. A kolónia alkalmazza és fizeti az embereket.

- Akkor hát a kolóniának is van pénze?... Ez aztán az újság!

- A kolóniának nincsen pénze - magyarázta Kau-dzser -, de keres azzal, hogy eladja az élelmiszert, amelynek ő az egyedüli tulajdonosa. Ezt nyilván maga is jól tudja, hiszen maga is fizet az élelemért.

- Ez igaz - ismerte el Rhodesné. - De ha csak becserélésről van szó, ha a munkások kénytelenek beadni az élelemért azt az összeget, amit kerestek, akkor nem egészen értem, hogyan lehetnének a rendszeres vevőim.

- Legyen nyugodt, Rhodesné. Az árakat én állapítottam meg, és úgy szabtam meg őket, hogy a telepések félre is tudjanak tenni egy keveset.

- Akkor ki adja a különbözetet?

- Én, Rhodesné.

- Ilyen gazdag ön, Kau-dzser?

- Meglehet.

Rhodesné meghökkenten tekintett beszélgetőtársára, de az mintha nem vette volna észre.

- Nagyon fontosnak tartom, Rhodesné asszony - ismételte határozottan -, hogy az üzlete rövid időn belül megnyíljon.

- Ahogy akarja, Kau-dzser - egyezett bele lelkesedés nélkül Rhodesné.

Öt nap múlva Kau-dzser kívánsága teljesült. Amikor november 20-án Karroli visszatért a Wel-Kiejen, a Rhodes-féle vegyesbolt már javában üzemelt.

Karroli egyedül tért haza, Rhodest Punta Arenasban hagyta: ennél többet nem is tudott felelni Rhodesné nyugtalan faggatózására, aki épp olyan hiába várt magyarázatot őtöle, mint Kau-dzsértől. Az csak azzal nyugtatgatta, hogy teljesen fölösleges aggódnia; legyen türelemmel, mert Rhodes távolléte még elég sokáig eltarthat.

Karrolit lenyűgözte, amit látott. Micsoda változás egy hónapon belül! Libériára rá se lehetett ismerni. Ritka volt az olyan ház, amely még a régi helyén maradt. A legtöbbjük most a Kormányházként emlegetett épület körül állott. Az ehhez legközelebbi negyven háztartásban laktak azok a családfők, akik a telep fegyveres - a puskakészletből felfegyverzett - rendőrségét alkották. A nyolc gazdátlanul maradt puskát több ember őrizte éjjel-nappal a Kau-dzser és Hartlepool lakása közti őrhelyen. A lőporkészletet az épület közepén kialakított, a külvilágtól elzárt raktárban helyezték biztonságba.

Kicsit odébb nyílt a Rhodes-féle vegyeskereskedés. Ez az üzlet ejtette leginkább bámulatba Karrolit. Az indián nem látott még más várost, mint Punta Arenast, de az ottani boltok nem értek föl a szemébe ennek a csillogásával.

Távolabb, keletre és nyugatra, tovább folyt a munka. Emitt a talajt egyengették, hogy fölállítsák az utolsó deszkaházakat, de messzebb is mindenfelé dolgoztak. Már új házak is bújtak ki a földből, némelyek fából, mások már kőből.

A szigorú rendezési terv nem hagyott teret egyéni szeszélyeknek; a házak között derékszögben valódi utcák keresztezték egymást, egyszerre négy jármű is elfért volna rajtuk egymás mellett. Igaz, hogy ezek az utcák még kissé sárosak és buckásak voltak, de a telepesek napról napra keményebbre taposták őket.

Az Újtelep felé megkezdett út már átszelte a mocsaras síkságot és rézsút elérte a folyópartot. A parton nagy halmokban állt a terméskő, amelyből az eddigi hidacska helyébe majd egy szilárdabb hidat építenek.

Újtelep szinte teljesen kihalt. A Jonathan négy tengerészén és három másik telepesen kívül, akik úgy döntöttek, hogy halászatból tartják fenn magukat, a régi lakosok mind elköltöztek Libériába, ahová új elfoglaltságuk szólította őket. Újtelep így kizárólag halászkikötő lett: a bárkák minden reggel kifutottak, estefelé pedig hallal megrakva tértek meg, és zsákmányuk könnyen vevőre talált.

De ha erősen csökkent is az előváros lakossága, egyetlen elhagyott házat sem bontottak le. Ez Kau-dzser döntése volt. Köztük a Karrolié is állt még, és nagy volt az indián öröme, amikor Halgot szinte teljesen felgyógyultan találta a házában.

Annál inkább bánkódott, hogy Kau-dzser már nem lakik velük, s hogy új tisztében végleg el kell hagynia őket. Véget ért hát a sokéves közös élet!... S hogy megváltozott Kau-dzser!... Amikor viszontlátta hűséges indiánját, csak halvány mosolyra méltatta, és ezernyi tennivalója között alig tudott rászanni pár percet.

Miután a délelőttöt különféle folyó ügyeknek szentelte, Kau-dzser mindennapos szokása szerint megvizsgálta a telep anyagi állapotát és az élelmiszerkészletek állását, majd visszatért az útépitőkhöz.

Azok éppen pihenőt tartottak. A legtöbb kubikos csákányát és kapáját letéve szunyókált az útszélen, szőrös mellüket kitérták a napnak; mások a fejadagjukat majszolták, és közben-

közben pár semmitmondó szót váltottak. Ahol Kau-dzser elhaladt, a fekvő emberek felültek, a beszélgetők elhallgattak, mindenki a sapkájához emelte a kezét, és a mozdulatot szívélyes üdvözléssel toldották meg.

- Isten hozta, kormányzó úr! - mondták egymás után ezek az egyszerű emberek.

Kau-dzser nem állt meg, csak visszaintett.

Már útja felét megtehetette, amikor észrevette, hogy a folyó közelében vagy száz telepes csoportosul, köztük néhány asszony is. Meggyorsította a lépteit. A sokaság irányából hamarosan hegedűszó ütötte meg a fülét.

Hegedűszó?... Fritz Gross halála óta most először hallottak hegedűjátékot a Hoste-szigeten.

Az emberek közé vegyült, s azok utat nyitottak neki. A tömeg két gyermeket állt körül. Az egyik gyermek volt az, aki hegedült, egyébként elég ügyetlenül. Másikuk közben gyékénykosarakat és mezei virágokból, aggófűből, hangából, magyalfaágakból kötött csokrokat rendezgetett a földön.

Dick és Sand... Életének nagy fordulata idején Kau-dzser meg is feledkezett róluk. Különbömiért is gondolt volna rájuk többet, mint a kolónia többi gyermekére? A derék és becsületes Hartlepool személyében most már ők is családra leltek. El kell ismerni, hogy a kis Sand igazán nem vesztegette az idejét. Rendkívüli zenei tehetség munkálhatott benne, hiszen csak három hónapja örökölte meg Fritz Gross hegedűjét, mégis - tanító és tanácsadó nélkül is - figyelemre méltó szintre jutott. Virtuóz nem volt ugyan, és nem is lehetett azt hinni, hogy valaha az válik belőle, hiszen az elemi technikája is hiányzott hozzá, de pontosan játszott, és meggyerő merészséggel fűzte egymáshoz keresetlenül egyszerű, bájosan eredeti dallamait.

A hegedű elhallgatott. Dick, aki közben elkészült a kirakodással, a közönséghez fordult.

- Mélyen tisztelt hoste-szigetiek! - szólt komikus szónokiassággal, és kihúzta magát, már amennyi kihúznivalója volt. - Üzlettársam, a Dick és Tsa cég művészeti és zenei részlegének vezetője, a világhírű Sand mester, őfelségének, a Horn- és egyéb fokok királyának udvari hegedűse köszönetet mond, amiért szíveskedtek figyelemben részesíteni őt... - Dick hangosat szusszantott, hogy levegőhöz jusson, majd új erőre kapva folytatta.

- Hangversenyünk ingyenes, tisztelt hoste-szigetiek, de ezt nem állíthatnám egyéb árucikkeinkről, amelyek, ha szabad így mondanom, még csodálatosabbak és főleg tartósabbak. Íme, a Dick és Tsa cég mai ajánlata: virágcsokrok és kosarak. Az utóbbiaknál mi sem tesz jobb szolgálatot, ha piacra készülnek... vagyis ha elkészül a piac a Hoste-szigeten! Egy cent a csokor!... Egy cent a kosár!... Tessék, csak folyvást, mélyen tisztelt hoste-szigetiek! Mélyesszék, kérem, a kezüket a zsebükbe!...

Dick eközben körbejárt és mindenkinek megmutogatta a portékáját, amíg a hegedű még élénkebb dallamokkal fűtötte a lelkesedést.

A nézők nevetgéltek, és szavaikból Kau-dzser megértette, hogy nem először látnak ilyen bemutatót. Dick és Sand a pihenőidőben nyilván rendszeresen járták a munkahelyeket, hogy sajátos kereskedelmüket üzzék. Csoda, hogy Kau-dzser eddig még nem akadt össze velük.

Dick közben egy szempillantás alatt eladta az összes csokrot és kosarat.

- Már csak egyetlenegy kosár maradt, hölgyeim és uraim - jelentette be. - De ez a legszebb! Két cent a legszebb, a legutolsó kosár!

Egy háziasszony kifizette a két centet.

- Köszönöm szépen, hölgyeim és uraim! Már nyolc centünk van!... Kész vagyon! - kiáltott föl Dick, és egy tánclépést tett örömeiben.

A táncnak rögtön vége is szakadt. Kau-dzser fülön ragadta a kis táncost.

- Mit jelentsen ez? - kérdezte szigorúan.

A gyermek ravasz-kas pillantással igyekezett fölmérni, milyen kedvében van valójában a Kau-dzser, és nyilván megnyugodott, mert a lehető legkomolyabban válaszolta:

- Dolgozunk, kormányzó úr.

- Szóval szerinted ez munka! - kiáltotta Kau-dzser, és elengedte foglyát.

Az kihasználta az alkalmat, és sarkon fordult, hogy szembenézzen Kau-dzserrel:

- Már ismernek minket - pöffeszkedett. - Sand hegedül, én pedig virágot és kosarakat árulok... Néha megrendeléseket is kapunk... vagy kagylókat adunk el... Én tudok táncolni is... meg mutatványokat... Ez talán már nem is mesterség, kormányzó úr?

Kau-dzser akarata ellenére elmosolyodott.

- Csakugyan!... - ismerte el. - De mi szükségetek van a pénzre?

- A maga számvivőjének, John Rame-nek adjuk, kormányzó úr.

- Hogyan!... - kiáltott fel Kau-dzser. - John Rame elveszi a pénzeteket!...

- Dehogyan veszi el, kormányzó úr - felelt Dick -, hiszen mi magunk adjuk oda neki, az ellátmányért.

Kau-dzser egészen meghökkenve ismételte:

- Az ellátmányért?... Fizettek az élelemért!... Hát már nem Hartlepool úrnál laktok?

- Dehogynem, kormányzó úr, de nem az számít...

Dick fölfújta az orcáit, és a természetkülönbség ellenére a lehető legélethűbben utánozva Kau-dzsert, ellenállhatatlan komolysággal jelentette ki:

- A munka: törvény!

Ne vessen vagy bosszankodjék?... Kau-dzser a nevetést választotta.

Csakugyan, nem volt itt min töprengeni. Dicknek nyilván esze ágában se jutott, hogy tréfáljon. Akkor pedig miért ítélné el ezt a két serényen „boldogulni” igyekvő gyermeket, amikor annyi idősebb társuk éppen arra hajlamos, hogy mással tartassa el magát?

- Legalább meg lehet élni ebből a „munkából”? - kérdezte.

- Meghiszem azt! - jelentette ki Dick fontoskodva. - Ezzel a munkával napi tizenkét, sőt tizenöt centet is meg tudunk keresni, kormányzó úr!... Ennyiből megélhet egy férfiember - tette hozzá a lehető legkomolyabban.

Még hogy férfiember! Hallgatósága nevetésben tört ki. Dick sértődötten pillantott a nevetőkre.

- Mi bajuk ezeknek az agyalágyultaknak? - mormogta bosszankodva.

Kau-dzser visszatérítette a témához.

- Tizenöt cent csakugyan nem rossz kereset - ismerte el. - De még jobban kereshetnétek, ha beállnatok segédnek a kőművesek vagy a földmunkások mellé.

- Lehetetlen, kormányzó úr - felelte gyorsan Dick.

- Már miért volna lehetetlen? - kötötte az ebet a karóhoz Kau-dzser.

- Sand túl kicsi hozzá. Nem volna elég erős - magyarázta Dick.

Hangjában hamisítatlan gyöngédség csengett, de vegyült bele egy csöppnyi lenézés is.

- És te?

- Hogy...én?

Hallani kellett volna, hogyan mondta ezt! Sértés lett volna kételkedni benne, hogy neki magának meglenne hozzá az ereje.

- Nos?

- Nem is tudom... - töprengett el Dick. - Nincsen hozzá kedvem...

Majd kitört belőle:

- Kormányzó úr, én a szabadságot szeretem!

Kau-dzser érdeklődve tekintett erre az emberkére, aki hajadonfőtt, a szélben lobogó hajjal, egyenesen állt előtte, és nem sütötte le csillogó szemét. Önmagára ismert ebben a fennkölt, de mértéktelen lélekben. Ő is a szabadságot szerette mindenekelőtt, türelmetlenségében ő sem ismert megalkuvást, és oly gyűlöletesnek érzett minden béklyót, hogy azt hitte, az egész emberiség osztja irtózását. A tapasztalat rádöbbsentette tévedésére, és bebizonyította, hogy nem mindenki áhítozik a szabadságra - sőt, az emberek gyakran a rájuk kényszerített igát szeretik, ha ennek köszönhetik megélhetésüket -, s hogy néha hasznos, ha a kisebb és nagyobb gyermekek élén áll egy vezető.

Ekképp válaszolt a fiúnak:

- Fiam, a szabadságot előbb ki kell érdemelnünk, azzal, hogy hasznára vagyunk másoknak és önmagunknak, ehhez pedig először is engedelmeskednünk kell. Keressétek meg Hartlepoolt a nevemben, és mondjátok meg neki, hogy osszon be erőtoknek megfelelő munkára. Különben gondom lesz rá, hogy Sand továbbra is foglalkozhasson zenével. Menjetek, gyermekeim!

Ez a találkozás hívta föl Kau-dzser figyelmét egy sürgősen megoldandó gondra. A kolónián rengeteg volt a gyerek. Szülői felügyelet nélkül, dologtalanul csavarogtak napestig. Márpedig népet csak úgy lehet alapítani, ha a jövő nemzedéket jól felkészítik, hogy elődei örökébe lépjen. Minél előbb föl kellett állítani egy iskolát.

Mindent azonban nem lehet egyszerre. Akármilyen fontosnak is ítélte a kérdést, mérlegelését akkorra halasztotta, amikor majd visszatér a sziget belsejébe tervezett körútjáról. Ezt a szemleutat már azóta tervezte, hogy átvette a hatalmat, de sürgősebb gondjai miatt eddig napról napra csak halasztgatta. Most már nyugodt lélekkel elhagyhatta a várost. A gépezet, amelyet mozgásba hozott, egy ideig önmagában is képes működni.

Két nappal Karroli visszaérkezése után már éppen útra kelt volna, de egy közjáték tovább késleltette. Reggel heves szóváltásra lett figyelmes. A láрма irányába indulva vagy száz asszonyt látott, akik élénken tanakodtak az utat elzáró erős deszkakerítés előtt. Kau-dzser nem fogta fel rögtön, miről van szó. A palánk a Patterson kerítése volt, de pár nappal azelőtt mintha még nem húzódott volna odáig.

Hamarosan fölvilágosították.

Patterson már tavaly tavasszal fölcsapott konyhakertésznek, és fáradozását az idén siker koronázta. Szívós munkájának bőséges termés lett az eredménye, és Beauval bukása óta a libériai lakosok rendszeresen nála szerezték be a friss zöldséget.

Sikerét nagyrészt annak köszönhetette, hogy jól választotta meg a helyet. Közvetlenül a folyóparton annyi vízhez jutott, amennyi csak kellett. A mostani nézeteltérést éppen ez a kiváltságos helyzete okozta. Libéria közvetlen közelében a Patterson által megművelt két-háromszáz méter széles területen át vezetett az egyetlen út a folyóhoz. Lejjebb, a folyó jobb partján a járhatatlan, mocsaras síkság egészen addig a hidacskáig tartott, amelyet már a torkolathoz közel, vagyis Libériától több mint másfél kilométerre nyugatra építettek. Följebb a hirtelen megemelkedő part egy mérföldön keresztül szinte merőlegesen zuhant alá.

A libériai háziasszonyok tehát, ha vizet akartak hozni a folyóról, rákényszerültek, hogy Patterson birtokán át közlekedjenek. A terület tulajdonosa ezért mindaddig meghagyott egy átjárót a kerítésen. Végül azonban ráébredt, hogy a szüntelen jövés-menés sérti a jogait és számos kárt okoz a birtokán.

Így aztán az előző éjjel Long segítségével elzárta a nyílást. Ezért voltak hát csalódottak és nagyon haragosak azok az asszonyok, akik korán reggel vízért indultak.

Amikor észrevették Kau-dzsert, helyreállt a nyugalom, és őhöz fordultak igazságért. Ő türelmesen végighallgatta az érveket és ellenérveket, majd kimondta az ítéletet, amely általános meglepetésre Pattersonra nézve volt kedvező. Igaz, Kau-dzser úgy döntött, hogy a kerítést rögvest le kell bontani, és egy húsz méter széles utat a nagyközönség rendelkezésére kell bocsátani, de elismerte, hogy a birtokosnak joga van kártérítésre a megművelt területért, amelyről a köz javára lemond. A kártérítés összegét szabály szerint fogják megállapítani.

A Hoste-szigeten van bíróság, Patterson forduljon ahhoz.

Az ügyet még aznap megtárgyalták. Beauvalnak most kellett először ítéletet hoznia. Változatos vita után úgy rendelkezett, hogy a hoste-szigeti állam ötven dollár kártérítést köteles fizetni.

Az összeget ott helyben leszámolták az írnek, aki nem is titkolta megelégedését.

Az esetről megoszlottak a vélemények, de az elintézés módját általában nagyra értékelték. Az emberek érezték, hogy már nem lehetne senkit csak úgy megfosztani attól, amit birtokol, s ez nagyban növelte a közbizalmat. Kau-dzser éppen ezt akarta.

Miután az ügy elrendeződött, végre útnak indulhatott. Három hét alatt keresztbe-kasul bejárta az országot, a sziget északnyugati végétől a Dumas- és Pasteur-félszigetek keleti csúcsáig.

Végiglátogatta az összes gazdaságot, azokat is, amelyeket az előző télen saját akaratukból hagytak el a gazdák, meg amelyekről a zavaros napokban üzték el őket.

Szemléje végén megállapíthatta, hogy még negyvenkét család, összesen százhatvanegy telepes tartózkodik a sziget belsejében. Mind a negyvenkét családról el lehetett mondani, hogy jól gazdálkodtak, habár eltérő sikerrel. Akadt, aki csak saját létének fenntartásában reménykedhetett, mások viszont, akiknek izmos fiaik voltak, jelentékenyen bővíteni is tudták volna a termőterületüket.

Annak a huszonnyolc családnak a földje, akik - összesen száztizenhét fő - a zavargások idején Libériába kényszerültek menekülni, már elég elhanyagoltan festett, de akkor, amikor elhagyták őket, nyilván épp olyan termékenyek voltak ezek is.

Végül pedig százkilencvenhét próbálkozás végződött kudarccal. Tulajdonosaik közül negyvenen meghaltak, a többség pedig - szám szerint hétszáznyolcvanan - a tél folyamán a partvidéken keresett menedéket.

Bőven akadt, aki tájékoztassa Kau-dzsert. A telepések szolgálatkészen fölvilágosították. Egyhangú lelkesedéssel fogadták a kolónia új szervezetének hírét, s még lelkesebbek lettek, amikor Kau-dzser megosztotta velük a terveit is. Miután eltávozott, a reménytől megtízszerezett erővel láttak újból munkához.

Kau-dzser mindent gondosan lejegyzett, amit látott és hallott. Közben felvázolta azt is, hol fekszenek és egymáshoz képest hogyan helyezkednek el a gazdaságok.

Mihelyt visszatért, azonnal hasznosította a jegyzeteit: néhány nap alatt megrajzolta a sziget térképét, amely földrajzi szempontból vázlatos volt ugyan, de elég pontosan feltüntette, hol húzódnak az egymással szomszédos telkek határvonalai. Ezután felosztotta a sziget felét százhatvanöt egyszer s mindenkorra kijelölt család között, akiknek szabályos birtoklevelet nyújtott át.

Azzal, hogy szilárd alapokra helyezte a magántulajdont, Kau-dzser valóságos forradalmat hajtott végre. Az önkény helyébe a törvényesség lépett, a tényleges birtokláshoz olyan jogcím járult, amelyet még az sem vonhatott volna kétségbe, aki adta. Nem csoda, hogy a kedvezményezettek talán éppen akkora örömmel fogadták ezeket az egyszerű papírdarabkákat, mint az általuk jelképezett földeket. Eddig átmeneti életet éltek, soha nem lehettek biztosak benne, mit hoz a holnap. E papírdarabkák egyszerre mindent megváltoztattak. Ez a föld most már az övék. Akár a gyermekeikre is hagyhatják. Most eresztettek végre gyökeret, most váltak igazi hoste-szigeti telepessé.

Kau-dzser először is megerősítette birtokjogában azt a negyvenkét családot, akik megmaradtak a földjükön, azt a huszonnyolc telepest pedig, akik csak a lázadók fenyegetései miatt hagyták el a magukét, visszahelyezte jogaiba. Azután kiválasztott még kilencvenöt családot, akik szerinte megérdemelték, hogy kiköszörüljék a csorbát. A többiekre rá se hederített.

Önkényesen járt el, és nem is csak ebben az egy dologban. Az egyenlőségre nemcsak a koncessziók kiadásakor nem volt tekintettel, hanem a birtokok nagyságának megállapításakor sem vette figyelembe.

Egyeseknek éppen akkora területet hagyott, amekkorán először telepedtek le, másoknak viszont jóval kevesebb földet ítelt meg.

Akadtak olyan birtokok is, amelyeket jócskán megnövelt. Minden döntésében egyetlen elv vezérelte: a kolónia érdeke mindenekfölött. Azok jutottak a legnagyobb birtokhoz, akik a legtöbb értelemről, lelkiereőről és helytállásról tettek tanúbizonyságot. Akiknek viszont meggyőződött az alkalmatlanságáról, azoknak semmit sem juttatott: fellebbezhetetlenül arra ítélte őket, hogy életük fogytaig bérből élő proletárok maradjanak.

A bér munka megjelenése szükségszerűnek bizonyult a Hoste-szigeten.

Néhány gazdaság - például azé a négy családé, akik Riviére-ék köré csoportosultak - olyan kiterjedt és virágzó volt, hogy több száz munkást is föl tudott volna venni. Nem hiányzott tehát a munka azok számára, akik szívesebben dolgoznának a földeken, mint a városban.

Libéria másodjára is elnéptelenedett. Aki csak kezébe kapta a birtoklevelét, az rögvest bőségesen ellátta magát élelemmel - Kau-dzser biztosította őket, hogy később fel is újíthatják készleteiket -, és az övéivel együtt fölkerekedett. Azok közül is többen követték a példájukat, akiknek nem kedvezett a sors: elindultak, hogy vidéken adják bérbe a karjuk erejét.

Január 10-ére a város lakossága körülbelül négyszáz főre csökkent, közülük kétszázötven volt munkaképes férfi. A többiek - gyermekek és nők is, összesen majdnem hatszázan - széttelepültek a sziget belsejébe. Amint Kau-dzser a körútja során meggyőződhetett róla, a Hoste-

sziget össznépessége már nem érte el az ezret sem. A többiek már nem voltak életben; több mint kétszázan a nemrég véget ért télen haltak meg. Még néhány ilyen tömeghalál, és a Hoste-sziget ismét lakatlan lesz.

A közmunkák megsínylették a dolgozók számának csökkenését.

Kau-dzsért ez azonban mintha nem aggasztotta volna. Hamarosan megértették, miért olyan nyugodt. Pár nappal később, január 17-én, egy gőzhajó horgonyzott le Újteleppel szemben. Már másnap megkezdtek a kétezer tonnás nagy gőzös kirakodását, és a libériaiak ámulatlan figyelték, hogyan kerül elő egyik felbecsülhetetlen érték a másik után. Először a jószágot hajtották partra: birkát, lovat, sőt két juháskutyát is hoztak. Azután következett mindaz, ami a földműveléshez kell: ekék, boronák, szénaforgató- és cséplőgépek; mindenféle vetőmag; tekintélyes mennyiségű élelem, kocsik és szekerek; fémanyag: ólom, vas, acél, cink, ón, stb.; kéziszerszámok: kalapácsok, fűrészek, vésők, reszelők és rengeteg aprócikk; szerszámgépek: kovácsfelszerelés, fúró- és marógépek, fa és fémesztergák, és még száz más dolog.

Ráadásul a gőzös gyomra nemcsak ezeket a dolgokat rejtette.

Kétszáz férfit is hozott a fedélzetén, fele-fele arányban kubikosokat és építőmunkásokat, akik a kirakodás végeztével csatlakoztak a telepeselekhez. Mihelyt négyszázötven izmos kar dolgozott egyszerre, újból gyorsabban haladt előre a munka.

Néhány nap alatt befejezték az Újtelepre vezető utat. Míg a kőművesek közül ki a híd, ki házak építésével volt elfoglalva, addig többen megkezdtek egy újabb út munkálatait is, amely a sziget belsejében sokfelé ágazva, szeszélyesen kígyózva összeköti majd a gazdaságokat, s akár az artériák és a vénák, életet visz az eddig tompultan heverő hatalmas testbe.

A libériaiakra még egy meglepetés várt. Január 30-án egy újabb gőzös futott be. Rakterében az eddigiekhez hasonló holmikon kívül jelentős árukészletet is hozott Buenos Airesből a Rhodes-féle kereskedésnek. Akadt ebben a rakományban minden, még olyan csekélyeségek is, mint toll, csipke és szalag, amelyek mind a hoste-szigeti hölgyek kacérságát voltak hivatottak szolgálni.

Erről a gőzösről kétszáz újabb munkás szállt partra, majd a február 15-én kikötő harmadik hajóról ismét kétszáz. Attól a naptól kezdve több mint nyolcszáz munkáskéz állt rendelkezésre. Kau-dzsér úgy ítélte, hogy ekkora munkaerővel már nekikezddhet nagy terve megvalósításának. A folyó torkolatától nyugatra lerakták annak a gátnak az első földrétegeit, amely a közeljövőben tágas és biztonságos kikötővé volt hivatott alakítani az újtelepi kis öblöt.

Így épült és szépült, így vált egészségesebbé és élénkebbé a város a sok száz kar munkájából, akiket egyetlen akarat irányított. Így jött létre lassanként a semmiből a város.

III. A MERÉNYLET

- Ez nem tarthat így örökké! - kiáltott fel Lewis Dorick, és társai határozottan rábólintottak a szavára.

A munkanap végeztével Dorick, a Moore fivérek és Sirdey négyesben sétáltak Libériától délre, azoknak a hegyeknek az első lejtőin, amelyek a Hardy-félsziget fő vonulatától különválva, a keleti földnyelv gerinceként vesznek bele távolabb a tengerbe.

- Nem, ez nem tarthat így örökké! - ismételte még nagyobb dühvel Lewis Dorick. - Nem is vagyunk férfiak, ha nem térítjük észre ezt a vadembert, aki törvényt akar szabni nekünk!

- Úgy bánik velünk, mint egy kutyával! - tódította Sirdey. - Semmibe vesz bennünket. „Tegye ezt”, „Tegye azt”, mondja, és közben rá se néz az emberre... Ki nem állhat bennünket ez az átkozott!

- Milyen jogon parancsolgat nekünk? - kérdezte dühödten Dorick. - Ki a fene nevezte ki kormányzónak?

- Én nem - mondta Sirdey.

- Én se - mondta Fred Moore.

- Én se - szólt William fivére.

- Ti sem, és senki más sem - állapította meg Dorick. - Nem is olyan ostoba a fickó!... Nem várta meg, hogy felajánlják neki a kormányzói széket... Beleült ő magától.

- Ez nem törvényes eljárás - tiltakozott tudálékosan Fred Moore.

- Még hogy törvényes! Törődik is ő azzal! - tódította Dorick.

- Mit számít az az olyan birkáknak, akik maguk nyújtják a hátukat, hogy lenyírja a gyapjút!... Talán kikérte a véleményünket, mielőtt visszaállította a magántulajdont? Azelőtt mindenki egyenlő volt. Most már vannak gazdagok és szegények.

- És mi vagyunk a szegények... - szögezte le mélabúsan Sirdey. - Három napja - tette hozzá fölháborodottan - közölte velem, hogy tíz centet levon az aznapi béremből...

- Csak úgy?... Minden ok nélkül?

- Azt mondta, hogy nem dolgozom eleget... Annyit biztosan csinálok, mint ő, aki reggeltől estig zsebrevágott kézzel lófrál... Tíz centet levett a féldolláros napidíjamból!... Arra aztán várhat, hogy a kikötőben dolgozzam neki!...

- Éhen fogsz döglenni - felelte fagyosan Dorick.

- A nyavalya törje ki!... - szitkozódott ökölbe szorított kézzel Sirdey.

- Velem két héttel ezelőtt babrált ki - vette át a szót William Moore. - Szerinte túl durván beszéltem John Rame-mel, a raktárosával. Terhére voltam az úrnak... Azt látni kellett volna!... Mint egy császár!... Fizessek a hóbelevancáért és még köszönjem is meg szépen!

- Nekem meg a múlt héten gyűlt meg vele a bajom - mondta Fred Moore -: azt mondja, hogy verekedtem egy cimborámmal... Talán most már nem lehet csak úgy barátilag meglapogatni valakit?... És hogy elkaptak a fogdmegjei!... Már azt hittem, a rendőrszobán alszom!...

- Mintha csak a szolgálai lennénk! - morgott Sirdey.

- A rabszolgái - morogta William Moore.

Aznap este már századjára tárgyalták meg ezt a témát. Szinte másról sem beszélgettek minden áldott nap.

Azzal, hogy a munkát törvényes kötelességgé tette, majd be is tartatta a törvényt, Kau-dzser szükségképpen többek érdekét sértette, különösen a semmittevőket, akik jobban szerették volna, ha más tartja el őket. Ez volt hát a nagy harag oka.

Az elégedetlenek mind Dorick körül gyülekeztek. Ő maga és bandája hiába próbálta folytatni megszokott életmódját. Amióta egykor engedelmes áldozataiknak kötelességeik támadtak, ráébredtek a jogaikra is; az egykori bárányok, tudván, hogy szükség esetén számíthatnak segítségre, megtanultak viczorogni. A kizsákmányolók már semmire sem mentek a megfélemlítéssel, és kénytelenek voltak, mint mindenki más, munkával keresni a kenyerüket.

Dúlt hát bennük a harag, és panaszkodással próbáltak könnyíteni magukon, de az elkeseredésük csak annál nagyobb lett.

Mindeddig még nem tettek semmi mást, csak beszéltek. Aznap este azonban másképp alakultak a dolgok. A százszor felhánytorgatott sérelmek cselekvésre készítették, a fölhalmozódott harag súlyos döntésekre indította őket.

Dorick végighallgatta társait, nem szólt közbe. A többiek úgy fordultak feléje, mintha őt hívnák tanúul, mintha az ő helyeslésére vágnának.

- Ezek csak szavak - szólt csípős hangon. - Szolgák vagytok, szolgaságot érdemelték. Ha volna egy kis vér a pucátokban, már régóta szabadok lennétek. Ezren vagytok, és elviselitek egy ember zsarnokságát!

- De hát mit tehetnénk? - siránkozott Sirdey. - Ő az erősebb.

- Ugyan már! - tiltakozott Dorick. - Az ő ereje azoknak a szánalmas alakoknak a gyengeségében van, akik körülveszik.

Fred Moore kétkedve vetette föl a fejét.

- Lehetséges!... - szólt. - De azért túl sokan állnak az ő pártján. Mi négyen magunkban semmit sem...

- Ostoba!... - vágott közbe durván Dorick. - Ők nem Kau-dzsert, hanem a kormányzót támogatják. Ha megbukna, abcúgnának. Ha én volnék a helyén, előttem is hason csúsznának, mint most őelőtte.

- Nem mondom, hogy nem - helyeselt gunyorosan William Moore. - A bökkenő csak az, hogy ő a kormányzó és nem te.

- Ezt nélküled soha nem tudom meg - torkollta le a haragtól sápadtan Dorick. - Éppen erről van szó. Egyet mondok: a Kau-dzser nyomában lihegő talpnyalókkal nem kell foglalkoznunk, mert azok az utódjának is éppúgy a kegyét keresik majd. Csak a főnökük miatt kell tartani tőlük is, csak a főnök van nagyon terhünkre... Tegyük hát ártalmatlanná!

Egy pillanatnyi csend támadt. Dorick három társa félve nézett össze.

- Ártalmatlanná tenni! - szólalt meg végül Sirdey. - Te aztán nem teketóriázol!... De ebben az egyben ne számíts rám!

Lewis Dorick megvonta a vállát.

- Nélküled is boldogulunk - mondta megvetően.

- Rám se számíts - csatlakozott Sirdey-hez William Moore.
 - Én benne vagyok - szólt hevesen a fivére, aki nem felejtette el, hogyan alázta meg egyszer Kau-dzser. - Csak hát... hogy is mondjam... nem olyan egyszerű a dolog.
 - Dehogynem, nagyon is könnyű - vetette ellen Dorick.
 - Hogyhogy?
 - Gyerekjáték...
- Sirdey nem hagyta annyiban.
- Hóha, hó! Hogy elkapott a lendület! De mihez kezdtek majd, amikor Kau-dzsert... ártalmatlanná tettétek, ahogy Dorick mondja?
 - Hogy mihez kezdünk?
 - Mert hogy egy ember, az csak egy ember. Akkor még mindig ott a többi. Akármit mond Dorick, én nem vagyok benne olyan biztos, hogy velünk tartanának.
 - Velünk fognak tartani - jelentette ki Dorick.
 - Hm! - kétkedett Sirdey. - De akkor sem mindnyájan.
 - Miért ne?... Este még senki nincs veled, reggelre meg mindenki melléd áll... Különben nincs is szükségünk mindnyájukra. Pár ember is elég, hogy megadja az első lökést. A többi majd megy utánuk.
 - És hol az a pár ember?
 - Megvannak.
 - Hm! - dűnnyögte ismét Sirdey.
 - Először is itt vagyunk mi négyen - mondta Dorick, akit feltüzelt a vita.
 - Az még csak négy - jegyezte meg higgadtan Sirdey.
 - És Kennedy?... Őrá talán nem számíthatunk?...
 - De - ismerte el Sirdey. - Akkor öt.
 - És Jakson, Smirnoff, Reede, Blumenfeldt, Loreley? - sorolta Dorick.
 - Tíz.
 - Vannak még mások is. Össze kell számolni.
 - Akkor számoljunk - javasolta Sirdey.
 - Legyen! - egyezett bele Dorick, és ceruzát meg jegyzetfüzetet húzott elő a zsebéből.

Mind a négyen leültek a földre, és pihent fejjel végiggondolták, kiknek a támogatására számíthatnak annak az embernek az eltűnése után, aki Dorick szerint egymaga teszi félelmetessé a tömeg szétagrozott erejét. Felváltva javasoltak neveket, majd alapos megfontolás után beírták őket a füzetbe.

Arról a magaslatról, ahol ültek, széles panoráma tárult a szemük elé. A nyugatról érkező folyó a lábuk alatt folyt tova, majd visszakanyarodva északnyugatnak fordult, és önmagával már-már párhuzamosan haladva elérte Újtelepet, ahol a tengerbe torkollott.

Mintha térképen tárulna elébük, a folyó kanyarulatánál ott feküdt Libéria, távolabb pedig a várost és a tengerpartot elválasztó mocsaras síkság terült el.

1884. február 25-ét írtak. Több mint másfél év telt el azóta, hogy Kau-dzser átvette a hatalmat. Amit e rövid idő alatt véghez vittek, az valóban a csodával volt határos.

Mivel azok helyébe, akik nem tudtak megszokni a Hoste-szigeten, folyamatosan újabb munkástömegek áramlottak, Libéria lakosainak száma egyre nőtt, és immár meghaladta az ezret. Megszaporodtak a nagyjából fából készült házak is, így mindenkinek jutott tető a feje fölé. Libériát nyugat felől a folyó határolta, de az ellenkező irányban és dél felé akadálytalanul terjeszkedhetett a város.

Az egykori táborhelyet most már csakugyan városnak lehetett nevezni. Nem hiányzott belőle semmi, ami az élethez szükséges vagy akár csak kellemes. Pékek, fűszerek, hentesek gondoskodtak a közellátásról. Áruik jó része már hoste-szigeti termék volt, és a hazai termelés bőségesen fedezte a fogyasztást. Még egy év, és a sziget minden valószínűség szerint önellátó lesz búzából, zöldségből és tokehúsból, és már nem volt messze a nap, amikor a behozatalról áttérhetnek a kivitelre.

A gyerekek nem csavarogtak többé. Megnyílt az iskola, amelyet Rhodes és felesége felváltva vezetett.

Harry Rhodes hosszú távollét után tavaly októberben tért vissza Libériába, és tekintélyes mennyiségű árut hozott magával.

Mihelyt megérkezett, hosszan elbeszélgetett Kau-dzserrel, majd magyarázatot sem adva utazásának szokatlan elhúzódására újra a dolgaihoz látott.

Rhodesék iskolai működése korántsem ment a virágzó üzletmenet kárára, mert a boltról Edward és Clary gondoskodott, Tullia és Graziella Ceroni segítségével.

Egy Dr. Samuel Arvidson nevű orvos és egy gyógyszerész áttelepült Valparaisóból Libériába, ahol busásan megtalálták a számításukat. Sikeres konfekcióüzlet és cipőbolt is nyílt.

Azok a kivándorlók, akik egyszer már megpróbálták a saját szakmájukban boldogulni, most újabb kísérletet tettek - jóval több szerencsével. Libériában több vállalkozó működött, aki nagy számú munkást foglalkoztatott: akadt egy kőműves, egy ács, két asztalos, egy faesztergályos és két lakatos, akik közül az egyiknek olyan komoly szerszámai voltak, hogy bátran építési vállalkozónak is lehetett volna nevezni.

A városhoz közel, délre - nem messze attól a helytől, ahol most Lewis Dorick és társai tartózkodtak -, téglagyár nyílt, amely kiváló minőségű téglával látta el a kolóniát. Keletre, a földnyelv vonulatának előhegyeiben jelentős lelőhelyeket találtak két olyan anyagból, amely nagy mennyiségben fordul elő a természetben: a mészsulfát és -karbonát. Ezért se gipszben, se mészből nem volt hiány, s egy merész vállalkozó kezdetleges módszerekkel még cementet is gyártott, amely nagy mennyiségben fogyott a kikötői építkezéseknél.

A hegyoldal tövében futó széles út - ezen haladt a négy hőzőngő, míg egy kapaszkodón neki nem vágtak a hegyoldalnak - a folyó minden vargabetűjét követte, és egy kilométerre nyugatra, két domb között tűnt el. Mint a kolónián mindenki, ők is jól tudták, hogy az út a dombokon túl is folytatódik, és még távolabb is dolgoznak rajta. Két hónappal azelőtt érte el Riviére-ék gazdaságát, majd el is hagyta azt, és egyre újabb elágazásokra bomolva nyújtózott tovább észak felé.

Egy másik út már teljesen elkészült: ez egy szilárd kőhídon áthaladva a fővárost kötötte össze elővárosával.

Újtelepen nem sok változás történt, de a parthoz kapcsolódó gát egyre több földet hódított el a tengertől. A gát már teljesen megoltalmazta a kis öblöt a keleti szélről, így az lassanként tágas és szélszélű kikötővé alakult. Éppen aznap kezdték leverni a körgátat tartó cölöpöket, melyre majd olyan rakpartot építenek, ahol a hajók mélyvízben horgonyozhatnak.

A kereskedőhajók azonban nem várták meg, hogy a rakpart és a gát elkészüljön a Hoste-szigeten. Az előző évben három érkezett, mindegyik Kau-dzser megrendelésére. Az idén már hét jött: közülük csak kettőt bérelt a kolónia vezetése, a többi öt jövetelét magánjellegű ügyletek és egyéni vállalkozások indokolták.

Ekkor éppen egy nagy vitorlás várakozott Újteleppel szemben, amelyet már félig raktak a Riviére-féle fatelep deszkáival, egy másik vitorlás pedig, mely hasonló rakománnyal néhány órája szedte föl a horgonyt, eltűnni készült a keleti földnyelv mögött.

A Lewis Dorick és társai szeme elé táruló látványnál mi sem érzékeltethette volna jobban, hogyan növekszik és virágzik a kolónia. De hiába, hogy a látvány magáért beszélt, ők se láttak, se hallottak. Annyira megszokták már ezt az állapotot, hogy nem tudták megbecsülni. A fokozatos változásokat könnyű nem észrevenni, márpedig amit most láttak, annak a kifejlődését napról napra figyelemmel kísérhették. Ha eszükbe is jutott volna még hajótörésük másnapja - immár három év telt el azóta -, vajon felfogják, milyen nagyot léptek előre azóta? Nem biztos.

Nyilván természetesnek találták volna a sziget mai képét, mintha mindig is ilyen lett volna.

Egyelőre viszont más járt az eszükben. Gondosan sorra vették Libéria lakóit, és egyenként kipipálták a nevüket.

- Már nem maradt senki - mondta végül Sirdey. - Hányánál tartunk?

Dorick megszámolta a füzetébe írt neveket.

- Száztizenhét - szólt.

- Ezerből!... - jegyezte meg Sirdey.

- No és?... - ellenkezett Dorick. - Száztizenhét, az már valami. Azt hiszitek, hogy Kau-dzsernek talán több embere van, úgy értem, mindenre elszánt? A többi csak birka, azok akárkit követnének.

Sirdey nem válaszolt, úgy tűnt, nem győzte meg.

- Egyébként épp eleget fecsegtünk már - zárta le durván a témát Dorick. - Négyen vagyunk. Szavazzuk meg a dolgot.

- Énnekem elegendem van - rázta hatalmas öklét Fred Moore. - Legyen, aminek lennie kell. Én arra szavazok, hogy vágjunk bele.

- Én is - szólt a fivére.

- Az velem együtt már három szavazat... Hát te, Sirdey?

- Én úgy teszek, mint a többiek - jelentette ki minden lelkesedés nélkül a volt hajószakács. - De...

Dorick félbeszakította:

- Semmi de. Amit megszavaztunk, azt megszavaztuk.

Sirdey azonban nem hagyta megfélemlíteni magát:

- De meg kell egyeznünk a dolog mikéntjéről is. Ártalmatlanná tenni Kau-dzsert, könnyű azt mondani! Csak azt tudnám, hogyan.

- Ó, bárcsak volna fegyverünk... egy puskánk... vagy egy revolverünk... vagy legalább egy pisztolyunk!... - kiáltott fel Fred Moore.

- Csakhogy nincsen - felelte flegmán Sirdey.

- Van késünk - vetette föl William Moore.

- Ha ott akarod hagyni a fogadat, öregem, akkor tényleg nincs jobb a késnél - torkollta le Sirdey. - Te is tudod, hogy Kau-dzsert úgy őrzik, mint egy királyt... Meg aztán olyan nagy darab, hogy akkor is megizzasztana, ha négyen fognánk a dologhoz.

Fred Moore összehúzta a szemöldökét, összeszorította a fogait, és egy erőteljes mozdulattal adott nyomatékos arckifejezésnek.

Sirdey-nek igaza van. Fred Moore tapasztalatból tudta és még jól emlékezett rá, hogy nagy teste mennyit veszített súlyából Kau-dzser markában.

- Én jobb ajánlással szolgálhatok - törte meg a Sirdey válasza után beállott csendet egyszer csak Dorick.

Társai kérdő tekintettel fordultak feléje.

- A lőpor!

- A lőpor?... - ismételték értetlenül mindhárman.

Egyikük megkérdezte:

- Mit csinálunk a lőporral?

- Bombát gyártunk belőle. Úgy mondják, Kau-dzser megtért anarchista. Nos, mi az anarchisták fegyverét fogjuk ellene fordítani.

Doricknak nem sikerült magával ragadnia hallgatóságát.

- És ki készíti el azt a bombát? - dörögött Fred Moore. - Mert hogy én nem. Mindig csak én...

- Majd én - szólt Dorick. - Habár talán nem is érdemes. Van egy ötletem, és ha beválik, akkor Kau-dzser nem egyedül robban föl. Levegőbe röpül Hartlepool és az őrségben lévők is... Ennyivel is kevesebb ellenségünk lesz holnap.

A három férfi csodálattal tekintett társára. Még Sirdey sem tudott mit mondani.

- No de ilyet! - morogta csak ellenérvei fogytán.

Aztán valami az eszébe ötlött.

- A kakas csípje meg! - kiáltott föl. - Úgy emlegetjük a lőport, mintha bizony volna lőporunk.

- Van a raktárban - felelte Dorick -, csak érte kell mennünk.

- De könnyen beszélsz!... - Sirdey nem adta be egyhamar a derekát. - Mintha az olyan egyszerű volna!... De ki fogja elvégezni a feladatot?

- Én nem - szólt Dorick.

- No persze! - gúnyolódott Sirdey.

- Nem azért - magyarázkodott Dorick -, csak nem vagyok elég erős. Te sem felelsz meg: túl gyáva vagy. Fred és William Moore se jobbak: ők durvák és ügyetlenek.

- Hát akkor kicsoda...?

- Kennedy.

Senki nem tett ellenvetést. Csakugyan: Kennedy, a volt matróz fürge, talpraesett, mindenhez ért, jó a kez ügyessége: ő sikerrel járhat ott, ahol a többiek kudarcot vallának. Dorick jól választott.

Dorick véget vetett a töprengésnek.

- Későre jár - szólt -, ha akartok, gyertek ide holnap ugyanebben az órában. Kennedy is itt lesz. Mindent tisztázunk és megbeszélünk.

Az első házakhoz közeledve elővigyázatosan különváltak, s ugyanezt az óvintézkedést megtették másnap is, amikor a megbeszélte helyre indultak. Külön-külön hagyták el a várost, és csak akkor várták be egymást, amikor látótávolságon kívül kerültek.

Aznap este öten voltak: Dorick értesítette Kennedyt, és ő csatlakozott a kvartetthez.

- Ő a mi emberünk - jelentette ki Dorick, és a matróz vállára csapott.

Mindenki kezét szorította vele, majd egy percet sem veszítve nekiálltak megtárgyalni, hogyan kiviteleznék esti tervüket. A beszélgetés soká tartott. Sötét éjszaka lett, amikor az öt férfi ismét a város felé indult. Egyetértésük teljes volt: még az éjjel akcióba lépnek.

Bár teljes volt a sötétség, ugyanúgy különváltak, mint az előző nap. Egymástól pár percnyi távolságra letértek az útról, átvágtak a mezőkön, délről megkerülték a házakat, majd a folyóhoz érve visszafordultak, és Patterson birtoka mentén haladtak a városig. Minden csendes volt. Észrevétlenül jutottak el a Kormányházig, ahol Kau-dzser, Hartlepool és a két hajósinas aludt.

Egy ház árnyékában bevárták egymást: senki nem látta meg őket. Mozdulatlanra dermedve, feszült figyelemmel kémleltek az éjszakába...

A bíróság kapuja előtt álltak. A ház túlsó oldaláról, a rendőrszobáról gyöngye zajok hallatszottak át. Ott virrasztottak.

Emerre azonban nem járt senki. Az utca itt csendes volt és kihalt.

Miért is őrizték volna a tárgyalótermet? Nem volt abban semmi más, mint egy asztal, egy durva szék, és néhány lerögzített pad.

Amikor meggyőződtek róla, hogy a helyszínen nem jár senki, Dorick és Kennedy elhagyták a leshelyüket, és gyorsan átvágtak a nyílt térségen. Egy perc alatt a bíróság kapujánál termettek; míg Dorick öröködt, Kennedy megpróbálta betörni. Közben a Moore testvérek Sirdey-t ott hagyták, ahol az imént még mind a négyen rejtőzködtek, és egyikük balra, másikuk jobbra távolodott el néhány lépésre. Onnan, ahol álltak, egyikük megfigyelés alatt tarthatta a fő homlokzatot és a Kormányház előtti teret, másikuk pedig a börtön kijárat nélküli déli falát és az utcát, amely elválasztotta a házaktól ezt a falat. Kennedyt jól fedezték. Ha bármi veszély támad, még időben el tud menekülni.

De semmi zavaró nem történt. Az ex-matróz kényelmesen végezhetette munkáját. Feladata annál könnyebbnek bizonyult, mert a bíróság kapuján a zár nem tartott túl erősen. A kapu már az első taszításnak engedett, és feltárult az épület sötét belseje.

Kennedy belépett; Dorick kint maradt őrködni.

Odabent koromsötét volt. Kennedy gyufát sercintett, gyertyát gyújtott. Mivel Dorick alaposan kitanította, tudta, hogy hol jár. A terem három fala közül a jobb oldali a börtönt választotta el a bíróságtól, a baloldali pedig a voltaképpen kormányhelyiségekkel volt közös, amelyek egyben Kau-dzser lakásaként is szolgáltak. Végül a szembenlévő fal a raktáré volt.

Kennedy rézsút átvágott a termen, odáig, ahol az utóbbi fal a börtönével találkozott. Miután a börtön éppen üresen állt, senki nem hallhatta meg, mit művel. Itt megállt, gyertyájának fényét végigjártatta a falon, és megvizsgálta, hogyan lásson munkához.

Örömeiben elmosolyodott. Ezen a válaszfalon gyerekjáték áthatolni. A Kau-dzser államcsínye utáni napokban építették, akkor, amikor nem számított más, csak a gyorsaság, s így nem jelenthetett komoly akadályt. A függőleges tartógerendák két végüknél a mennyezetbe és a padlóba voltak ágyazva, a közüket pedig kötörmelékekkel töltötték ki. A habarcs elég rossz minőségű volt, nem tartott túl erősen. Kennedy kése simán hatolt belé, s a meglazított kövek lassanként kiváltak üregükből.

Csak arra kellett vigyázni, hogy leesve ne csapjanak zajt. Kennedy ezért, mihelyt kilazultak, egyenként kiszedte és vigyázva lerakta őket a földre.

Egy óra alatt akkora nyílást vájt a falba, hogy magasságát tekintve át is fért volna rajta. Megfelelt volna a szélessége is, ha nincs középpütt egy gerenda; ezt tehát át kellett vágni. Ez volt a munka legfáradtságosabb része. Egy óráig tartott, míg ezzel is elkészült.

Kennedy időnként megállt és hallgatózott. Odakintről nem hallott semmi zajt. Az örök sem jeleztek veszélyt.

Amikor a lyuk eléggé tág lett, átmászott a fal túloldalára. Itt már nehezebb dolga volt. A ládákkal és mindenféle holmikkal dugig telt raktárban szinte moccanni sem lehetett úgy, hogy az ember zajt ne csapjon. A lehető legóvatosabban kellett eljárnia.

Hol lehetnek a puskaporos hordók?... Nem látta őket sehol... Pedig itt vannak valahol...

Kutatni kezdett utánuk. Lassan, minden mozdulatára ügyelve a ládák közé óvakodott, néha odébbarakott egyet, hogy elférjen.

Kis híján két óra telt el. Odakint nyilván nem is sejtették, hogy miért késlekedik, és lassan már maga is kezdte elveszíteni a reményt. Elfogta az idegesség. Gyorsan múlik az éjjel; hamarosan felkel a nap. Vajon dolgavégezetlenül kell távoznia? Pedig a feltört ajtó elárulja őket, s akkor nem próbálkozhatnak még egyszer ugyanezzel...

Fáradtságában már éppen beletörődött volna kudarcába, amikor végre fölfedezte, amit keresett. Az öt kis löporos hordó ott állt szép sorban az orra előtt, egy ajtó mellett, amely túloldalt a rendőrök szobájába nyílt. Ha visszatartotta a lélegzetét, Kennedy hallotta az ügyeletesek beszélgetését. Világosan ki tudta venni a szavaikat is. Még nesztelenebbül kellett cselekednie, mint eddig.

Kennedy megemelte az egyik hordót, de rögtön vissza is tette a földre.

A hordó túl nehéz volt, egy ember nem cipelhette ki zajtalanul azon a bonyolult úton-módon, amelyre kényszerültek. Kennedy a ládák között visszalopakodott a nyílásig, átkelt a bíróság termébe, és odahívta Dorickot, akinek sötét árnyát jól kivehette a kinti viszonylagos derengésben.

Hívására Dorick odalépett a falhoz.

- De sokáig tartott! - mondta halkan, a nyíláshoz hajolva. - Közbejött valami?

- Semmi - felelte Kennedy ugyanolyan halkan -, csak odabent nem olyan könnyű tájékozódni.

- Itt vannak a hordók?

- Nincsenek. Túl nehezek... Két ember kell a dologhoz... Gyere!

Dorick Kennedyt követve átlépett a raktárba vezető nyíláson. A két férfi megragadta az egyik hordót, átemelték a ládák fölé, és a bíróság termébe vitték. Dorick rögtön ismét átmászott a falon.

- Hová mész? - kérdezte Kennedy fojtott hangon.

- Még egy hordót hozok - felelte Dorick. - Siessünk, mindjárt fölkel a nap.

- Még egy hordót? - ismételte Kennedy meglepetten. - Ezzel az eggyel is levegőbe lehet röpíteni egész Libériát!

- Elhozunk egy másikat is - szólt Dorick.

- Minek?

- Van egy ötletem... Ha megszabadultunk Kau-dzsertől, nekünk kell uralmon maradnunk... Hasznát vehetjük még a puskapornak.

- És addig hová teszed?

- Ne nyugtalankodj, tudok egy biztos rejtekhelyet.

Kennedy kellenül engedelmeskedett. Negyedórával később a másik hordó is ott állt az első mellett.

Gyorsan a baloldali válaszfal mellé állították az egyik hordócskát, majd Kennedy megfúrta az alját, mire egy maroknyi lőpor pergett ki a lyukból.

Dorick közben kivett a zsebéből egy lazán összefűzött, gyapjúsálakból álló fonatot, amelyet már előzőleg gondosan megnedvesített. Meghengergette a lőporban, késsel lemetszette az egyik végét, majd kísérletképpen meggyújtotta ezt a próbakanócot. A tűz felsistergett, végigfutott rajta és kialudt.

- Tökéletes! - jelentette ki Dorick. - Egy perc alatt öt centiméter ég végig. Akkor az egész kanóc húsz percig tart. Ennyi idő nekünk bőven elég.

A hordócskához lépett...

Ebben a pillanatban hirtelen zajt hallottak. Dorick megmerevedett. Kennedyyel egymásra pillantottak. Az arcuk halálsápadtra vált...

Ijedelmük nem tartott soká. Dorick nyerte vissza előbb a hidegvérét.

Elnevette magát.

- Az eső - vont a vállát.

A kapuhoz lépett és kipillantott. Csakugyan szakadt az eső, és a zaj, amely úgy megrémítette őket, nem volt más, mint az esőcseppek szapora kopogása a tetőn. Ezt egyenesen kedvező körülményként értékelhették. Az eső elmos minden nyomot, és ha a gyanú netán rájuk terelődne, akkor sem árulja el őket semmi. A zuhogás hangja a kanóc elkerülhetetlen pattogását is elnyomja.

Nem vesztegethették hát az időt. Kelet felé már bíborszínt öltött az ég alja. Néhány perc múlva fényes nappal lesz, és Dorick, aki jól ismerte Kau-dzser szokásait, tudta, hogy hamarosan kilép a házából.

- Gyorsan! - szólt.

Letekerte a gyújtózsínort, egyik végét bedugta a hordóba, majd gyufát gyújtott, és odatartotta a másikhoz. A két férfi ezután sietve távozott: először Kennedy, aki magával vitte a másik hordót, majd Dorick, aki - már amennyire tudta - gondosan becsukta maga mögött a kaput.

A Moore testvérek és Sirdey közben nem hagyták el őrhelyüket.

Dorick halkán odafütyentett, majd egy intéssel hírül adta nekik a vállalkozás sikerét. Ekkor mindnyájan sietve elhagyták a helyszínt, miközben a kihalt teret öntözni kezdte a zápor.

IV. A BARLANGOKBAN

Amikor Kau-dzser kilépett a Kormányházból, a vihar már lecsendesedett. Nem esett az eső sem. A nap fölszökött a tengerből, és a felhőket maga előtt terelve bearanyozta ferde sugarai-val Libériát.

Kau-dzser körbepillantott. Nem látott senkit. Mint mindennap, most is ő kelt fel legelőbb.

Mélyen beszívta a reggeli levegőt, és néhány lépést tett a sártengerré változott téren. Észre vette, hogy a bíróság kapuja félig nyitva áll. Nem tulajdonított jelentőséget ennek a figyelmetlenségnek, mégis odament, hogy bezárja a kaput. Ekkor vette észre, hogy azt fölfeszítették, s ez mélységesen meglepte. Mi értelme lehet egy ilyen betörésnek? Annyira nincstelen emberek is volnának a városban, hogy a terem szegényes tartalma is képes megkísérteni őket?

Kau-dzser betaszította az ajtót, és a küszöb mellett meglátta a hordócskát. Először nem tudta mire vélni a dolgot, de egy gyors vizsgálat felvilágosította a dolgok állásáról. Szerteszórt lőpor... a padlón egy háromnegyedig égett kanóc... Semmi kétség: valaki fel akarta robbantani őt, a Kormányházzal együtt.

Ez a felfedezés elképesztette. Akadna hát telepes, aki ennyire gyűlöli őt?... Eltöprengett rajta, kinek a keze lehet egy ilyen merényletben. Vádolni nem vádolhatott senkit, de ismerte annyira a város lakóit, hogy gyanúját viszonylag kis körre tudja szűkíteni. Ferdinand Beauval lett volna, új tisztsége ellenére?...

Lehet, de nem valószínű. Lewis Dorick?... Már elképzelhetőbb.

Az biztos, hogy olyasvalaki, aki az ő nyomaikon jár.

Kau-dzser körbepillantott a teremben, és észrevette a válaszfalon ütött nyílást. Napnál világosabb lett előtte, hogy mi történt. Kicipelték a hordót a raktárból, odavitték, ahol most áll, majd a tettes meggyújtotta a kanócot - aminek a lőpor berobbanását kellett volna kiváltania - és továbbállt... Csakhogy a számítása nem vált be, a lőpor nem robbant föl. A kanóc kétharmad hosszban végigégett, majd az utolsó harmadot ellepő víztócsában kialudt.

Hogy került oda a víz? Kau-dzsernek csak a feje fölé kellett néznie.

A mennyezet durván összerótt deszkái között, a tető egy repedésén csorgott be. Két, egymástól elvárt falemez között még láthatók voltak a nedvesség nyomai. Ott szivárgott be csöppenként a víz, mely végül tócsává összeállva áthághatatlan akadályt állított a tűz útjába.

Kau-dzser akarata ellenére megborzongott; nem magára gondolt, hanem a többiekre, akikkel egy fedél alatt töltötte az éjszakát: Hartlepoolra, aki két fogadott gyermekével együtt a Kormányházat választotta otthonául, és az éjjeli őrésre. Mindnyájuk élete csak egy véletlen körülményen múlt. Ha pitymallatkor nem tör ki a vihar, mostanra mind egy szálig halottak.

Alapos megfontolás után Kau-dzser úgy döntött, hogy tanácsosabb titokban tartani a hamvába holt merényletet. Nem tartott igényt az ilyesmiből fakadó népszerűsésre, és mindent összevetve úgy vélte, jobban teszi, ha nem zavarja meg a lakosság nyugalma.

Behúzta maga mögött az ajtót, felébresztette Hartlepoolt, és a bíróság termében beszámolt neki a történetekről. Hartlepool le volt sújtva. Akárcsak Kau-dzser, ő sem tudta volna megjelölni a bűnösöket, de az ő gyanúja is rögtön ugyanazokra az emberekre terelődött.

Mivel Kau-dzser elhatározta, hogy nem hagy kitudódni semmit, a falon ütött lyukat is mások segítsége nélkül kellett eltüntetnie.

Hartlepool a szükséges anyagokért indult, míg Kau-dzser visszavitte a hordót az eredeti helyére.

Így megállapíthatta, hogy egy másik hordócska is eltűnt. Azt is beleértve, amelyiket a bíróság termében talált, csak négy hordó volt meg az ötből. Miben sántikálhatnak a tettesek? Az biztos, hogy nem készülnek semmi jóra. Tűzfegyverek hiányában viszont nem vehetik hasznát a puskapornak, hiszen aligha próbálkozhatnak újra valami hasonlóval, mint ez a szerencsés véletlen folytán megghiúsult merényletük.

Miután Hartlepool visszajött, a két botcsinálta kőműves helyretette a Kennedy által kivágott gerendadarabot, majd a körülötte lévő nyílást kitöltötték a kötörmelékkal kevert habarccsal - épp úgy, ahogy volt. Hamarosan nyoma sem maradt a merényletnek. Kau-dzser csak ekkor tért vissza szobájába, és Hartlepoolt magával hívva beszámolt neki a másik puskaporos hordó eltűnéséről.

A dolgot nem intézhették el egy kézlegyintéssel. Ha a tettesek elrabolták a puskaport, akkor nyilván újra akarnak próbálkozni, és nem árt megtenni ellenük a szükséges óvintézkedéseket.

Miután minden oldalról megvizsgálták a kérdést, végül abban maradtak, hogy a merényletnek nem szabad kitudódnia, ezért elővigyázatosan, a fölösleges föltűnést kerülve járnak el.

Elsőül azt határozták el, hogy negyvenről hatvan főre emelik a rendőrség létszámát, s ha később szükségesnek mutatkozik, tovább növelik az állományt. Egyelőre be kellett érniük nyolc újabb őrral, mert ennél több tartalék fegyverük nem volt, de megállapodtak, hogy Kau-dzser hozat még kétszáz puskát, hogy ezentúl minden eshetőséggel szembe tudjanak nézni. Libériában már tekintélyes - és napról napra gyarapodó - vagyonok halmozódtak föl. Lényeges volt, hogy ezeket szükség esetén meg tudják védeni.

Abban is megegyeztek, hogy az örök ezentúl nem az őrszobán, hanem odakint teljesítenek szolgálatot. Kettesével fogják váltani egymást, és szolgálati idejük alatt föl-le járnak a Kormányház körül, hogy megakadályozzák az ilyen meglepetéseket.

Kau-dzser más intézkedéseket egyelőre nem tartott szükségesnek, Hartlepool viszont megfogadta magában, hogy észrevétlen, ám annál hatékonyabb védelmet biztosít a vezetőnek.

Azt nem remélhették, hogy kézre kerítik a tetteseket, mert ahhoz az egész várost fel kellett volna bolygatniuk. Mivel nyomok nem maradtak, csak az elrabolt puskaporos hordó leplezhette volna le a tetteseket. Ha azonban keresni kezdik a hordót, akkor se vége, se hossza nincs a házkutatásoknak, márpedig Kau-dzser mindenáron el akarta kerülni az ilyesmivel járó nyugtalanságot.

Miután így elrendezték az ügyet, minden visszatért a megszokott kerékvágásba. Teltek-múltak a napok, és egyre ritkábban jutott eszükbe az eset. Az idő múlásával már nem is tűnt olyan jelentősnek a dolog, az újkeletű intézkedések pedig amúgy is megakadályozták, hogy még egyszer előforduljon ilyesmi.

Kau-dzser legalábbis gyorsan megfélekezett az ügyről. Egészen mást forgatott a fejében. Az alkotás fennkölt mámorában fürdött, a munka lendülete ragadta magával. Felhevült agya szünet nélkül ontotta az ötleteket, még javában tartott egyik tervének megvalósítása, amikor neki már egy másikon járt az esze.

Még el sem készült a leendő rakpart előtti körgát, amikor neki már másutt jártak a gondolatai. Egyik bizonyosan megvalósítható álma az volt, hogy a folyónak egy néhány kilométerrel feljebb fekvő vizesésénél áramszolgáltató telepet létesítsenek, mely az egész szigetet elláthatná fénnel és energiával.

Villanyfény Libériában!... Ki gondolt volna erre két évvel ezelőtt?

Mégsem ez a terv lelkesítette leginkább Kau-dzsert. Az ő igazi álma ennél sokkal nagyszabásúbb volt. Hogyne, hasznos dolog kivilágítani Libériát, de ez csak az emberiség egy kicsiny töredékét érinti; másrészt egy ilyen terv igen könnyen megvalósítható, szinte gyerekjáték. Őt egy sokkal általánosabb jelentőségű mű gondolata lelkesítette igazán, egy olyané, amely az egész emberiség javát szolgálja.

A Jonathan hajótörése után gondolkozott el először ezen a problémán. Emlékszünk, hogy amikor felhangzottak az ágyúlövések az éjszakában, Kau-dzser tüzet gyújtott a Horn-fok csúcsán. Ezt a megoldást azonban csak a vészhelyzet szülte, és sem azelőtt, sem azután nem állt itt jelző, mely figyelmeztette volna a bajba jutott hajókat a veszélyre. Ezen a vidéken egy örökös dráma zajlik, amelyben a Jonathan haláltusája csak egy volt a számtalan jelenet közül. Száz és száz hajó kerül meg viharos időben Amerika legdélibb csücskét. Mivel nem olyan szerencsések, mint a Jonathan, és nem látnak maguk előtt vezérlő fényt, túl sokan roncsolódnak szét közülük a szigettenger zátonyain. Nem így történnék, ha napnyugtakor minden este kigyúlna itt egy világítótorony fénye. A hajók időben észlelnék a jelzést, a nyílt tenger felé fordulnának, és nem egy hajótörés válnék elkerülhetővé.

Amióta Kau-dzser a Horn-fok földjére lépett, nem múlt el nap úgy, hogy ne kísértette volna meg e nagy mű gondolata. Mivel azonban tisztán látta a nehézségeket, sokáig csak úgy foglalkoztatta ez az ötlet, mint afféle megvalósíthatatlan álom. Mostanra azonban sok minden megváltozott. Mint egy virágzó állam kormányzója, szinte korlátlanul foglalkoztathatott munkásokat. Álma megvalósíthatóvá vált.

Időközben ráadásul a pénz kérdése is megoldódott. Azt kell hinnünk, hogy Kau-dzser bőven rendelkezett anyagiakkal, hiszen a hoste-szigeti állam fejlődését az ő hitelei tették lehetővé.

Sokáig a világért sem nyúlt volna hozzá ehhez a vagyonhoz, amelynek még a létezéséről is szívesen megfeledkezett, most viszont, miután már úgyis felhasználta egy részét, nem volt miért vonakodnia. Ha egyszer már hozott áldozatot, miért ne tegye meg másodszor is?

A hoste-szigeti állam gazdagodása egyébként azzal kecsegtetett, hogy hamarosan elkezdheti visszafizetni létrehozójának a kölcsönöket.

Az ebből származó tőkét Kau-dzser aligha fogja kispolgári módon befektetni. Ő, aki megveti a pénzt, nyilván nem akarja élére rakni a garast. És fordíthatná-e nemesebb célra a vagyonát, mint arra, hogy világítótornyot épít a rossz hírű fokra, amelynek szikláin már annyi hajó zúzódott darabokra?

Egy jelentős nehézséggel azonban még szembe kellett nézni. A Hoste-sziget szabad föld ugyan, a Horn-fok viszont chilei terület maradt.

Ez talán mégsem jelentett megoldhatatlan gondot, amennyiben Chile méltányolja a leendő tulajdonos szándékait a területre nézve, és lemond a lakatlan szirtre vonatkozó jogairól. Meg kellett próbálkozni a tárgyalással. A legelső kifutó hajó ezért magával vitt egy hivatalos jegyzéket is, amelyet a Hoste-sziget kormányzója intézett e tárgyban a Chilei Köztársasághoz.

Amíg Kau-dzser elmerült nagy művének tervezésében, egészen megfeledkezett a feje fölött lebegő veszélyről. Továbbra sem lehetett tudni, kik voltak a merénylet tettesei. A telepések tömegében elvegyülve szabadon és büntetlenül élték világukat, pedig a birtokukban lévő puskaporos hordó szörnyű fenyegetést jelentett.

Kau-dzser szíve mélyén megmaradt annyi a szabados elvekből, hogy ne folyamodjék rendőri eszközökhöz - igaz, azt állította, hogy a lakosság háborgatását szeretné elkerülni. Pedig ha

azonnal komoly nyomozást rendel el, talán sikerül kézre kerítenie a bűnösöket, hiszen a puskaaporos hordó nem volt messze: Dorick és Kennedy rögtön a merénylet reggelén a Keleti-földnyelv egy barlangjában rejtette el. E barlangokat Kau-dzsernek is jól kellett ismernie, hiszen Hartlepool annak idején ide szállította a tartalék puskákat.

Talán nem felejtettük még el, hogy három barlangról volt szó: a két alsó egymással közlekedett - egyikük a déli lejtőről kapta a fényt, a másik a hegy gyomrában öblösödött -, míg a felső barlang ötven méterrel magasabban az északi lejtőre nyílt és Libériára nézett. A két együttest csak egy felettébb lejtős, szűk hasadék kötötte össze, amelyen szükség esetén át lehetett jutni, bár középtájt egy néhány méteres szakaszon úgy összeszűkül, hogy ott négykézláb kellett mászni, arra is ügyelve, hogy a mászó ne érintse, sőt ne is súrolja azt az ingatag tömböt, amelyen kívül semmi nem tartotta fenn a járat mennyezetét. Ha ez beomlik, elkerülhetetlen a katasztrófa.

Hartlepool annak idején a felső barlangban raktározta el a puskákat, Dorick és Kennedy pedig most az alsó barlangokba vitték a löport.

Ezeknek arra sem volt gondjuk, hogy a hordót legalább a második barlangban rejtse el, amelyet a szeszélyes természet mélyen a sziklatömb belsejébe vájt. Miután gyorsan körülpillantottak emebben, és még a fölfelé tartó, járattá szélesedő nyílást sem vették észre, csupán faágakkal álcázták a hordót, és az első barlangban hagyták, amelynek tágas boltívei közé szabadon áradt a levegő és a fény.

Nagy volt a meglepetésük február 27-én reggel, amikor útjukról visszatérve megállapították, hogy a Kormányház még mindig áll.

A várostól távolodva, majd a visszaúton is, minden percben várták a robbanást. Tudjuk, hogy a robbanás nem következett be, és amikor a két gonosztevő hazaért, még mindig nem történt semmi szokatlan.

A tettesek nem értettek semmit az egészből.

Bármennyire is fúrta az oldalukat a kíváncsiság, mégsem siettek tudakozódni. Kudarcuk igazolta minden félelmüket, és most másra sem gondoltak, mint hogy észrevétlenek maradjanak. Ezért elvegyültek a munkások között, és igyekeztek úgy viselkedni, hogy semmi se hívja föl rájuk a figyelmet.

Lewis Dorick csak délután merészkedett a Kormányház környékére. A távolból egy gyors pillantást vetett a bíróságra, ahol Lawson lakatos éppen a betört kaput javította. Nem látszott, hogy Lawson rendkívüli jelentőséget tulajdonítana munkájának. Neki annyit mondtak, hogy szereljen föl egy új zárat: ő fölszereli, ennyi az egész.

Lawson nyugalma egy csöppet sem tetszett Doricknak. Ha javítják a kaput, akkor a betörés kitudódott, következésképp a puskaaporos hordót és a végigégett kanócot is fölfedezték. Ki találhatott rájuk? Dorick el sem tudta képzelni. Arról viszont nem lehetett kétsége, hogy egy ilyen fontos eseményről értesítették a kormányzót is. Ebből helyesen következtetett arra, hogy meg fogják szigorítani az őrséget, és egyéb intézkedéseket is életbe léptetnek; mivel tudta magáról, hogy bűnös, úgy érezte, nagy veszedelemben forog.

Amikor alaposabban belegondolt, mégis visszanyerte a hidegvérét.

Végére is nincs bizonyíték a bűnösségére. Ha gyanúba fogják is, pusztán gyanú alapján nem lehet senkit letartóztatni, bebörtönözni, még kevésbé elítélni. Bizonyíték nélkül ez nem megy. Márpedig az mindaddig nem is lesz, amíg a bűntársai nem vallanak rá.

E megnyugtató gondolatok ellenére is heves ijedelmet érzett, amikor estefelé váratlanul szembetalálkozott Kau-dzserrel, aki szokása szerint a kikötői munkálatokat készült megfigyelni. A kormányzó úgy viselkedett, mint mindig, és aki ránézett, nem is sejtette, hogy valami szokatlan történt. Dorickra ijesztőbben hatott ez a nyugalom, mint ha Kau-dzser haragudott volna. Ha ilyen higgadtan viselkedik - gondolta -, akkor nyilván bizonyos benne, hogy kézre keríti a tetteseket. Remegve úgy tett, mint aki elmerül a munkájában, és nem is emelte a szemét Kau-dzserre, mert úgy érezte, hogy nem állná a tekintetét. Ha Kau-dzser ekkor megszólítja, a nyomorult el is árulja magát.

Mivel azonban Kau-dzser nem szólt hozzá, lassan visszatért a lelkingugalma. A napok múlásával egyre nagyobb lett az önbizalma is.

Bár nem tudta mire vélni a dolgot, a városban nem észlelt semmi változást, pedig a merényletre bizonyosan fény derült. Ezt mutatta az éjszakai őrség rendjének módosítása is.

Sokáig mégis a félelem volt erősebb az öt cinkosban. Két hétig kerülték egymást, és olyan példás életet éltek, hogy ha valaki szemmel tartja őket, akkor biztosan gyanút fog. A két hét elmúltával azonban ismét bátorságra kaptak. Először csak odavetett szavakkal érintkeztek, aztán, amikor látták, hogy továbbra sem fenyegeti őket semmi, újrakezdték esti sétáikat és tervezgetéseiket.

Biztonságérzetük úgy megerősödött, hogy már a puskaforos hordó rejtekhelyére, a barlangba is elmerészkedtek. A hordót ugyanúgy találták, ahogy hagyták, és ez végleg megnyugtatta őket.

Lassanként a barlang vált sétáik megszokott célpontjává. Egy hónappal elvetélt merényletük után már minden este összejöttek itt.

Beszélgetéseik tárgya szemernyi sem változott, amint elégedetlenségük okai sem. A merénylet után is ugyanazt az életet éltek, mint azelőtte. Továbbra sem bújhattak ki az általános munkakötelezettség alól, márpedig akármilyen nagy hangon bíráltak is mindent, alapjában véve ez ingerelte őket.

Addig-addig tüzelték egymást kölcsönös szemrehányásaikkal, míg lassacskán túltették magukat a kudarcon, és azon kezdték törni a fejüket, hogyan köszörüljék ki a csorbát. Tehetetlen dühük folyton-folyvást nőtt, és elérkezett az a nap, amikor készen álltak az újabb zendülésre.

E napon, március 30-án az öt cimborá külön-külön hagyta el Libériát, és szokásuk szerint csak a várostól kissé távolabb csatlakoztak egymáshoz. Összejövetelük megszokott színhelyére már teljes létszámban érkeztek el.

Az utat csöndben tették meg. Dorick elmerült gondolataiban, ki sem nyitotta a száját, a többiek pedig osztották hallgatását. De nemcsak az ajkukat szorították össze, arcuk is zárkózott maradt. A levegőben lógott a vihar. A sebzett lelkekben gyűlölet fortyogott.

Dorick lépett elsőként a barlangba. Rémült mozdulatot tett. A bejárat közelében tűz égett. Valaki tehát itt járt, és a láng élénksége arról árulkodott, hogy nem is telt el sok idő a betolakodó távozása óta.

Égő tűz!... Doricknak rögtön a puskafor villant az eszébe. Ha a vigyázatlan illető csak néhány lépéssel odébb rak tüzet, menthetetlenül a levegőbe röpül. Nem is sejtette, hogy az életével játszik...

Dorick a hordóhoz rohant... Nem, nem bukkantak rá... Még mindig ott volt a ráhalmozott száraz ágak alatt, ahonnan csak néhány gallyat vettek el, hogy azzal táplálják a vidáman ropogó tüzet.

Kennedy közben megragadott egy égő ágat, és a másik barlangban is körbevilágított. Megnyugodva tért vissza, nem talált senkit. Az ismeretlen látogató már bizonyosan eltávozott.

Miután közölte a hírt a társaival, szétrugdosta a tüzet, mely ugyan a puskaportól távol égett, mégsem volt teljesen veszélytelen.

Dorick azonban leintette; összekaparta a szétszórt üszköt, és új ágakat dobott a feléledt tűzre. Társai meglepetten figyelték, mit művel.

- Barátaim - egyenesedett föl -, nem bírom tovább... Már az imént el voltam szánva a cselekvésre... Amit most láttunk, megerősít elhatározásomban... Valaki itt járt, s ez újabb ok arra, hogy sietve cselekedjünk, hiszen vissza is térhetnek, és amit ma nem találtak meg, arra holnap rábukkanhatnak.

Dorick remegő hangja lázasan csengett, közben hevesen gesztikulált.

Látni lehetett, hogy csakugyan nem bírja tovább.

A szenvtelen Sirdey kivételével mindenki zajosan helyeselt.

- És mikor lépünk akcióba? - kérdezte Fred Moore.

- Még ma este - felelt Dorick.

Majd megbicsakló hangon folytatta, mint aki nem tud úrrá lenni az idegein:

- Mindent meggondoltam... Mivel nincs fegyverünk, én majd csinállok... Egy bombát... még ma este... több rétegben, kátrányos vászon közé préselem a puskaport... Ezért van szükségem a tűzre... hogy megolvasszam a kátrányt... No persze, az én bombám nem ér majd föl a bonyolult időzített meg feldöntésre működő szerkezetekkel... De az ember olyat csinál, amelyet tud... Én nem vagyok vegyész... Egyébként is, akármilyenre sikerül, meglesz a hatása... Egy kanócot vezetek bele... Az harminc másodperc alatt ég végig... Már próbáltam... Épp annyi idő kell, hogy az ember meggyújtsa és elhajítsa...

Dorick furcsa viselkedése meglepte hallgatóit. Tekintete égett, szeme szinte megszállottan csillogott. Őrült lett volna Lewis Dorick?

Nem, nem volt őrült, legalábbis a szónak orvosi értelmében nem.

Bár egész életének keserősége és irigysége az ajkaira tolult ebben az órában, és ez lázassá tette viselkedését, azért továbbra is az eszénél volt - már amennyire eszénél lehet valaki, akit elönt a harag.

- És ki hajítja el azt a bombát? - kérdezte hűvösen Sirdey.

- Én - felelte Dorick.

- Mikor?

- Ma éjjel... Két óra körül bekopogok a Kormányházba... Kau-dzser kijön, hogy ajtót nyisson... Mihelyt meghallom, meggyújtom a kanócot... nálam lesz minden, ami kell... amikor kinyílik a kapu, behajítom a bombát...

- És veled mi lesz?

- Marad annyi időm, hogy elfussak... Különben, ha levegőbe röpnék is, akkor is véget kell vetni ennek az egésznek.

A csoport tagjai elnémultak. Hökkenten pillantottak egymásra; Dorick terve elrémítette őket.

- Akkor tehát - szólt nyugodtan Sirdey - nincs is ránk szükséged.

- Senkire sincs szükségem - válaszolt hevesen Dorick. - Aki gyáva, az el is mehet.

Ez bántotta a hiúságukat.

- Én maradok - szólt Kennedy.

- Én is - mondta William Moore.

- Én is - így Fred Moore.

Csak Sirdey nem szólt semmit.

Egyre emeltebb hangon beszéltek. Észre sem vették, és vitájuk máris veszekedésbe csapott át. Az égve talált tűz ellenére sem gondoltak rá, hogy a közelben valaki netán kihallgatja óvatlan szavaikat.

Pedig volt hallgatójuk, igaz, csak egyvalaki, méghozzá olyan kis ember, hogy akkor sem tartanak tőle, ha tudják, hogy ott van. Az akaratlan fültanú ugyanis nem volt más, mint Dick, márpedig az öt megtermett férfinak igazán nem lehetett félnivalója egy gyerektől.

Dick és Sand, akiknek március 30-a szabadnap volt, már korán elhagyták a várost: a barlangok felé tartottak, amelyek régebben oly gyakran visszhangoztak játékaiktól. A gyermekek szeszélyesek. Néha legkedveltebb szenvedélyükre is egycsapásra ráunnak, mert belefáradtak, de ha az újabb szórakozástól is elmegy a kedvük, akkor épp olyan hirtelen térnek vissza előző kedvtelésükhöz.

Először a barlangok is vonzották őket, majd megfélelkeztek róluk, most pedig újra „divatba jöttek” náluk.

Dick és Sand gyors léptekkel haladtak, de menetközben is azt a fontos kérdést vitatták, milyen játékot játsszanak aznap. Pontosabban - ahogyan ez szokásban volt közöttük - Dick parancsolgatott, Sand meg engedelmesen tudomásul vett mindent.

- Öregem - szólt Dick, amikor az utolsó házakat is elhagyták -, mondok neked valami csudajót.

Sand kíváncsian hegyezte a fülét.

- Ma vendéglősdit játszunk.

Sand bólintott, de - valljuk meg - nem értette, miről van szó.

- Idesüss, öregem! - szólt diadalmasan Dick.

- Gyufa!... - bámult el Sand a csodás játékszeren.

- Hát még ez!... - tódította Dick, és nagy nehezen előbányászta a zsebéből a fél tucát krumplit, amit elindulás előtt gyömöszölt be oda. Sand tapsikolt.

- Szóval te leszel a vendéglős - jelentette ki parancsoló hangon Dick -, én meg a vendég.

- Miért? - tudakolta ártatlanul Sand.

- Csak! - felelte Dick.

Egy ilyen ellentmondást nem tűrő érv előtt Sandnek meg kellett hajolnia. Így aztán attól kezdve, hogy a barlangba léptek, minden úgy történt, ahogy zsarnoki pajtása rendelkezett. Egy sarokban ki tudja honnan odakeveredett ágakra találtak. Néhány gallyból pompás tüzet raktak, és már sültetett is a krumpli.

Akkor kezdődött csak igazán a játék, amikor megsült. Sand meggyőzően alakította a vendéglőst, és Dick sem maradt alatta a vendég szerepében. Látni kellett volna, milyen fesztelenül lépett be a barlangba - előtte természetesen kiment, hogy annál élethűbben jöhessen vissza -, milyen előkelően telepedett le a földre, a képzeletbeli asztal mellé, és milyen határozottan rendelt meg minden fogást, ami az eszébe jutott. Kért tojást, sonkát, tyúkot, marhahúskonzervet, rizst, pudingot, és még számos más dolgot.

Hál'istennek, a vendég itt nyugodtan lehetett igényes. Talán senki nem látott még vendéglőt, mely nagyobb választékot mutatott volna föl. A vendéglős bármivel tudott szolgálni. Akárhogy szólt a rendelés, ő habozás nélkül felelt: „Parancsoljon, uram!”, és már hozta is a kért ételt. Semmi kétség, hogy csakugyan tojás, sonka vagy tyúk került az asztalra, habár a felületes szemlélő talán összetévesztette volna e fogásokat az egyszerű sült krumplival.

Sajnos, a legdúsabb éléskamra is kiürül egyszer, és a legfeneketlenebb gyomor étvágya is csillapodik. Érdekes egybeesés, hogy e két esemény egyszerre következett be, sőt, ami még csodálatosabb, pontosan abban a pillanatban, amikor az utolsó krumpli is eltűnt.

Sandet ez a lehangoló tény felettébb elszomorította.

- Megetted az összest! - sóhajtott föl csalódottan.

Dick méltóztatott magyarázatot adni.

- De hiszen én vagyok a vendég... - felelte, mintha a dolog magától értetődne. - A vendéglős csaknem eheti el a vendége elől az ételt!

De Sandet ez egyszer nem volt könnyű meggyőzni.

- És közben nekem nem jutott semmi - jegyezte meg zavartan.

Dick fölényesen rászólt.

- A végén még azt mondod, hogy haspók vagyok! De akkor nem is játszom veled többet!

- Dick!... - könyörgött Sand, akit megrémített a fenyegetés.

Ennyi elég is volt. Dick azonnal elállt mindenfajta bosszútervtől.

- Akkor - jelentette ki nagylelkűen - most én leszek a vendéglős, és te leszel a vendég.

A játékot az új megállapodás szerint kezdték újra. Ezúttal Sand ment ki a barlangból, vissza-jött, és leült a földre a képzelt asztal mellé. Miután ezzel a beállítással megvoltak, Dick oda-lépett, és egy kavicsot kínált föl elragadtatott vendégének.

Sand azonban, aki lassabban fogta fel a dolgokat, nem értette meg rögtön, miről van szó, és elképedten bámult a kavicsra.

- Jaj, te buta - magyarázta Dick -, ez a számla.

- Nem is ettem semmit - háborodott föl Sand.

- Hát hiszen nincs is semmi... nincs is semmi más hátra, mint a fizetés... Egy vendéglőben fizetni is illik, nem igaz?... Mondd azt: „Pincér, a számlát legyen szíves!” Mire én: „Parancsoljon, uram!” Mire te: „Egy cent a vacsoráért, egy cent pedig a magáé”. Mire én: „Köszönöm, uram”. És te adsz nekem két centet.

Minden e fölöttébb logikus terv szerint zajlott. Sand a legélethűbben szólt oda: „Pincér, a számlát legyen szíves!” Dick pedig olyan hitelesen kiáltotta: „Parancsoljon, uram!”, hogy megtévesztésig hasonlított egy igazi pincérre. Sand elbűvölten nyújtott át két centet.

Az örömébe mégis ürmö vegyült.

- Te etted meg a krumplit, és én fizessek érte! - mondta kissé bánatosan.

Dick úgy tett, mintha nem hallaná. Pedig nagyon is jól hallotta, mert fülig elvörösödött.

- Veszünk majd medvecukrot Rhodeséknál - ígérte, hogy megnyugtassa a lelkiismeretét.

Majd, hogy véget vessen a közbjátéknak, mélységesen politikai módon kijelentette:

- Most valami mást fogunk játszani.

- Mit? - tudakolta Sand.

- Oroszlánosdit - határozott Dick, és habozás nélkül magára osztotta a főszerepet. - Te leszel az utazó, én meg az oroszlán. Te kimész. Azután bejössz a barlangba, hogy megpihenjél, és én rád vetem magam, mert fel akarlak falni. Erre te azt kiabálsz: „Segítség!” Mire én otthagylak, és futva visszajövök. Akkor már vadász leszek, és megölöm az oroszlánt.

- De hiszen te vagy az oroszlán! - vetette ellen Sand nem éppen ésszerűtlenül.

- Nem, én a vadász leszek.

- Akkor ki fog engem felfalni?

- De buta vagy! Hát én, amíg oroszlán leszek.

Sand erős töprengésbe fogott, és elgondolkodva tekintett pajtására. Az félbeszakította tűnődését.

- Nem is kell megértened - mondta. - Menj el, aztán gyere vissza. Az oroszlán már lesni fog rád a sziklák között... Van idő...

Legalább egy félóra... Tudod, én vagyok az oroszlán... És ezért lesben állok... Egy oroszlán nem két percig áll lesben... Menj föl a folyosón a felső barlangba, és kívülről gyere vissza... De nem is sejtess semmit, érted, nem gyanaksozz... Majd csak akkor, amikor meghallod az oroszlán bögését...

Azzal Dick iszonyatosat bődült.

Sand már el is ment. Fölkapaszkodott a folyosón; nemsokára majd engedelmesen visszatér a másik irányból, hogy fölfalassa magát az oroszlánnal.

Miközben barátja eltávolodott, Dick lekuporodott a sziklák közé.

Még egy félórát kellett várnia, de nem türelmetlenkedett. Most oroszlán volt. Márpedig - amint fontoskodva megjegyezte - egy oroszlánnak tudnia kell kitartóan lesben állni. A viláért sem dugta volna elő a képét, és ha egyedül volt is, aprókat bődült, készülve arra a hatalmas és szörnyű üvöltésre, amelyet az oroszlán akkor fog hallatni, amikor széttepi a szerencsétlen utazót.

Gyakorlását félbe kellett szakítania. Emberek tartottak fölfelé a hegyoldalban. Dicknek szemernyi kétsége sem volt afelől, hogy ő egy igazi oroszlán, és a világ minden kincséért sem mutatkozott volna előttük. De ha át is változott a sivatag királyává, azért fölismerte a mellette elhaladó Lewis Dorickot, a Moore testvéreket, Kennedyt és Sirdey-t. Dick elfintorodott. Nem

szívelte ezeket az embereket, Fred Moore-t pedig egyenesen személyes ellenségének tekintette.

Az öt férfi, Dick nagy felháborodására, eltűnt a barlangban.

Hallotta meglepett kiáltásaikat, amikor rábukkantak a tűzre.

- Nem az övük a barlang - morogta a fogai között.

De más szavakat is hallott, és ezekre már hegyezni kezdte a fülét.

Puskaporról beszéltek és bombáról - ez utóbbi szót nem nagyon értette -, s közben a kormányzó és Hartlepool nevét emlegették.

Lehet, hogy a távolság miatt rosszul hallotta?... Óvatosan a barlang bejáratáig lopózott, ahol már minden bent elhangzó szót tisztán lehetett hallani.

Aki most beszélt, abban Dick Sirdey-t ismerte fel.

- No és azután mi lesz?... - kérdezte a volt hajószakács, aki még mindig Dorick fő bírálójaként lépett föl.

- Hogyhogy azután? - kérdezett vissza Dorick.

- Hát úgy - folytatta Sirdey -, hogy a bombád hatása nem ér fel a hordóéval. Most nem tervezheted, hogy mindnyájukat elteszed láb alól... Ha levegőbe röpíted is Kau-dzsert, még mindig ott van Hartlepool meg az örök.

- Mit nekem...! - felelte hevesen Dorick. - Tőlük nem tartok... Ha lefejezzük a testet, a törzs már nem számít.

Eltenni láb alól!... Lefejezni a kormányzót!... Dick egyszeriben komoly lett, és remegve hallgatta e szörnyű szavakat.

V. A KIS HŐS

Lefejezik a kormányzót!... Dick egészen megfélemedezett oroszlán mivoltáról, csak az járt az eszében, hogy el kell futnia.

Libériába kell szaladnia... el kell mondania, hogy mit hallott...

De balszerencséjére a nagy sietségben nem ügyelt eléggé a mozdulataira. Egy kő kilazult, és nagy zajjal legurult a lejtőn. A barlang küszöbén azonnal feltűnt valaki, és gyanakodva tekintett körbe. Dick rémülten ismerte föl Fred Moore-t.

Az is észrevette a gyereket.

- Szóval te vagy az, tökmag!... - mondta. - Mit keresel te itt?

Dicket úgy megbénította a rémület, hogy felelni sem tudott.

- Mi az, megkukultál?... - dörrent rá újból Fred Moore. - Pedig máskor túlságosan is jól forog a nyelved... No várj csak, majd én segítek a némaságodon.

A félelem erőt öntött Dick lábaiba. Újból futásnak eredt a lejtőn. Ellenfele azonban pár lépéssel már utol is érte. Durva mancsával az övénel fogva ragadta meg, és úgy kapta föl, akár egy pelyhet.

- Láttak már ilyet!... - morogta Fred Moore, és arca magasságába emelte a rémült gyermeket. - Majd megtanítlak rá, hogyan hallgatózzál máskor, te kis vipera!

Dick egy pillanat alatt a barlangban találta magát; úgy dobták Lewis Dorick lába elé, akár egy csomagot.

- Nicsak, mit találtam odakint - mondta Fred Moore -, éppen hallgatózott az ebadta!

Dorick talpra pofozta a gyermeket.

- Mit csinálsz itt? - kérdezte szigorúan.

Dick szörnyen félt. Valljuk be: remegett, mint a kocsonya. Azután mégis a büszkesége kerekedett felül. Úgy ágaskodott föl kis lábain, mint egy harci kakas a sarkantyúján.

- Semmi köze hozzá - válaszolta dölyfösen. - Talán nem szabad oroszlanosdit játszani a barlangban?... A barlang nem a maguké.

- Válaszolj rendesen, te taknyos - kent le egy újabb pofont foglyának Fred Moore.

Ütésekkel azonban nem lehetett jobb belátásra bírni Dicket. Ha úgy elverik is, mint a kétfenekű dobót, akkor sem adja be a derekát. Nem hajolt meg előttük, sőt, teljes alacsonyságában kihúzta magát, ökölbe szorította a kezét, és ellenségével farkasszemet nézve sziszegte:

- Gyáva alak!...

Fred Moore-ről lepergett a sértés.

- Mit hallottál? - faggatta. - Vagy megmondod nekünk, vagy...

De Fred Moore hiába emelte föl a kezét, és hiába csapott le többször és egyre nagyobb erővel, Dick csökönyösen hallgatott.

Dorick közbeszólt.

- Hagyd azt a gyereket. Úgysem húzol ki belőle semmit. Különben egy csöppet sem számít. Akár hallott valamit, akár nem, nyilván nem leszünk olyan ostobák, hogy hagyjuk kereket oldani...

- Azért nem öljük meg, ugye? - szólt közbe Sirdey, aki nem volt az erőszakos megoldások híve.

- Szó sincs róla - vont a vállát Dorick. - Éppen csak összecsomagoljuk... Van valakinél egy darab kötél?

- Nosza - húzta elő a zsebéből Fred Moore a kért tárgyat.

- Tessék - adta hozzá William fivére a bőrövét.

Dicket egy szempillantás alatt szorosan összekötözték. Egymáshoz szorították a bokáját, hátrakötözték a kezét, úgy, hogy moccanni sem bírt. Fred Moore a másik barlangba vitte, és ledobta a földre, akár egy zsák krumplit.

- És aztán maradj szépen nyugodtan - ajánlotta foglyának, mielőtt otthagya volna. - Más-különben velem gyűlik meg a bajod, fiacskám!

A jótanács után visszatért társaihoz, és ott folytatták végnélküli eszmecseréjüket, ahol abbahagyták. De nem vitatkoztak már soká: ismét elközelgett a cselekvés órája. Amíg a többiek beszélgettek, Dorick a tűzre tette a kátrányt, és aprólékos gondossággal nekilátott a gyilkos szerkezet összeállításának.

Miközben az öt nyomorult ekként készülődött a bűntényre, sorsuk tőlük függetlenül formálódott. Dick elfogása nem maradt észrevétlen. Amikor Sand visszatért, hogy megállapodás szerint a bösz oroszlán martalékává váljék, tanúja lett az egész jelenetnek. Láta, hogyan fogják és hurcolják el, hogyan kötözik meg és dobják végül a másik barlangba a pajtását.

Sand borzasztóan kétségbe esett. Miért ejtették fogságba Dicket?... Miért ütötték meg?... Miért hurcolta el Fred Moore?...

Mit tettek vele?... Talán meg is ölték!... De az is lehet, hogy csak megsebesült, és segítségre van szüksége.

Akkor pedig Sand segíteni fog neki. A gyermek nekiiramodott a hegy lejtőjének, zergeként szökölt föl a felső barlangig, majd aláereszkedett a két rendszert összekötő szűk járaton.

Negyedóra sem telt el, és már leért a legaljára, oda, ahol a járat a sziklatömb kellős közepén sötét üreggé tágult.

Ebbe a tömlőcbe vetették Dicket.

Azon az átjárón, amely a külső barlanggal kötötte össze ezt a kiöblösödést, beszűrődött egy kis fény. Átszűrődött Lewis Doricknak és négy társának a hangja is. Sand megértette, hogy óvatosnak kell lennie: lelassította a lépteit, és lábujjhegyen óvakodott oda barátjához.

A hajósinasok - mint afféle tengerésztanoncok - mindig hordanak a zsebükben bicskát. Sand már elő is kapta a magáét, és átvágta a fogoly kötelékeit. Amaz, mihelyt ismét szabadon mozgatható, szó nélkül arra iramodott, ahonnan a segítség érkezett: a járat szája felé. Most nem volt helye tréfának. Rajta kívül senki nem tudta - hála a néhány elkapott szónak -, hogy milyen súlyos a helyzet, és milyen fontos a gyors cselekvés. Így aztán nem is vesztegette az idejét hálálkodásra; nekivágott a járatnak, és míg rohanva megindult fölfelé a lejtőn, szegény Sand lélekszakadva loholt a nyomában.

A kettős szökés könnyedén sikerült volna, ha Fred Moore-nak balszerencsájukra nem pont ekkor támad az az ötlete, hogy utánanéz a foglyának. Az első barlangból beszűrődő bizonytalan fényben mintha egy mozgó alakot pillantott volna meg. Találomra utána lódult, és így bukkant rá a fölfelé vezető járatra, amelynek létezését eddig nem is sejtette. Tüstént rájött, hogy kijátszották, és dühösen szitkozódva a szökevény nyomába eredt.

A gyermekeknek volt vagy tizenöt méter előnyük, Fred Moore-nak viszont - legalábbis a viszonylag tágas járat alsó részében - előnyére vált hosszú lába. Igaz, számára komoly akadályt jelentett az ismeretlen folyosóban uralkodó vaksötét, míg Dick és Sand úgy ismerték a járatot, mint a tenyerüket. Csakhogy Fred Moore-ban tombolt a harag, és akinek a harag a tanácsadója, az nem elővigyázatos. Hanyatt-homlok, előrenyújtott karral rohant a sötétben, és nem ügyelt rá, hogy bármikor betörheti a fejét egy kiálló kőtömb.

Fred Moore nem tudta, hogy ketten menekülnek előle. Látni az orráig se látott, a fiúk pedig ügyeltek, hogy hangos szóval ne árulják el magukat. Csak a szembeguruló kövek jelezték, hogy jó nyomon jár, és e percről percre közelebbi zajból sejtette, hogy csökken a lemaradása.

A gyermekek lélekszakadva rohantak. Tudták, hogy üldözik őket, és az is világos volt előttük, hogy üldözőjük mind közelebb ér.

Mégsem estek kétségbe. Minden erejüket megfeszítve igyekeztek a járat szűkülete felé, ahol a mennyezetet csak egy végtelenül ingatag sziklatömb tartotta fenn. Azon túl alacsonyabb és szűkebb a folyosó, és ott már előnyükre válik apró termetük. Ők ott is tovább tudnak majd futni, ellenségük viszont kénytelen lesz összegörnyedni.

Végre-valahára elérték az áhított szűkületet. Dick lehajolt; ő jutott át először szerencsésen. Sand négykézláb utánamászott, de egyszerre csak azt érezte, hogy mozdulni sem tud: bokáját egy durva kéz fogta satuba.

- Megvagy, bandita!... - kiáltotta mögötte egy dühös hang.

Fred Moore tajtékozott haragjában. Mivel semmiből sem sejtette, hogy a járat egyszer csak alacsonyabb lesz és elvékonyodik, nem sok hiányzott hozzá, hogy betörje a fejét. Olyan keményen verte be a homlokát a sziklafalba, hogy félig ájultan rogyott alá. Éppen ennek köszönhette, hogy üldözése elérte célját: ahogy ösztönösen előrenyújtotta a karját, véletlenül éppen a szökevény lábát ragadta meg.

Sand már azt hitte, elveszett... Ha őt ártalmatlanná teszik, máris Dick nyomába erednek, és őt is elfogják... És mi lesz akkor Dickkel?... Tömlöcbe vetik... talán meg is ölik!... Ezt mindenáron meg kell akadályozni!...

Vajon Sand csakugyan így végiggondolt mindent? Egyáltalán, kétségbeesésében vajon szándékosan folyamodott a végső eszközhöz...? Nem biztos, mert gondolkodásra nem volt idő, és az egész dráma, az elejétől a végéig, egy másodpercig sem tartott.

Néha úgy tűnik, mintha valaki más is lakoznék bennünk, valaki, aki időnként helyettünk cselekszik. Talán nem más ez, mint a filozófusok tudatalattija, amely éppen akkor vezet rá egy probléma régóta keresett megoldására, amikor nem is gondolunk rá. Talán ez parancsol a reflexeinknek, ez irányítja az ösztönös mozdulatokat, amelyeket a külvilág ingerei váltanak ki belőlünk. És talán ez készlet minket néha olyan váratlan tettekre, amelyek bensőnkől fakadnak ugyan, de akaratunk nem adott rájuk határozott parancsot.

Sandet egyetlen világos gondolat hajtotta: meg kell menteni Dicket, meg kell hiúsítani az üldözést. A többi a tudatalattija műve volt. Két karja magától nyúlt ki, és megragadta a járat mennyezetét tartó ingatag tömböt, miközben a mit sem sejtő Fred Moore hevesen húzta a fiú lábát hátrafelé.

A tömb kimozdult a helyéből. A járat teteje tompa dőrejjel beomlott.

Erre a zajra Dicket homályos rossz érzés fogta el; megtorpant, hogy hallgatózzék. Már nem hallott semmit. Újra csönd honolt a föld alatt, épp olyan mélységes, mint az őt körülvevő sötétség.

Dick Sandet szólította, előbb halkán, majd hangosabban, majd még hangosabban... Mivel nem jött válasz, végül visszafelé indult, de útját egy sziklaomlás torlaszolta el. Minden világos lett előtte: a járat beomlott és maga alá temette Sandet...

Dick egy pillanatra mozdulatlanra dermedt a döbbenettől, majd nyakába szedte a lábát, és a napvilágra érve úgy viharzott le a lejtőn, mint aki az esztét veszítette.

Kau-dzser éppen békésen olvasgatott lefekvés előtt, amikor valaki föltépte a Kormányház ajtaját. Egy kiabáló, artikulátlan hangokat hallató embercsomó gurult a lábához. Amikor elmúlt első meglepetése, Dicket ismerte föl benne.

- Sand!... Kormányzó!... Sand!... - nyögte Dick.

Kau-dzser szigorúan rászólt.

- Mit jelentsen ez?... Mi a baj?

De Dick mintha nem értette volna meg. Szeme eszelősen csillogott, arcán patakzottak a könnyek, ziháló mellkasából egyenként törtek elő a szavak.

- Sand!... Kormányzó!... Sand... - Dick megragadta Kau-dzser kezét, mintha magával akarná vonszolni. - A barlang... Dorick... Moore... Sirdey... a bomba... lefejezik... És Sand!... a sziklák alatt!... Sand... Kormányzó!... Sand!...

Az összefüggéstelen szavak értelme így sem lehetett kétséges.

Valami rendkívüli történhetett a barlangban, amiben így vagy úgy része volt Doricknak, Moore-nak és Sirdey-nek is, és Sand volt az áldozat. Ennél többet lehetetlen lett volna kihúzni Dickből. A fiú, mint aki elvesztette az esztét, az iszonyat tetőfokán végeérhetetlenül csak ugyanazokat a szavakat ismételte.

Kau-dzser fölállt, odahívta Hartlepoolt, és gyorsan így szólt hozzá:

- Valami különös történik a barlangoknál... Vegyen maga mellé öt embert, hozzanak magukkal fáklyákat, és jöjjenek utánam. Siessenek.

A választ meg sem várva, engedett a kis kéz egyre sürgetőbb hívásának, és futva a földnyelv irányába eredt. Két perccel később öt fegyveres élén Hartlepool is utánuk indult.

Balszerencsájukra az éj sötétjében hamarosan szem elől veszítették Kau-dzsért. „A barlangokhoz” - ezt mondta nekik. Hartlepool tehát a barlangok felé tartott, vagyis a felé, amelyiket legjobban ismert, ahol annak idején elrejtette a puskákat. Eközben Kau-dzser Dick vezetésével nyugat felé indult, hogy a földnyelvet megkerülve elérje a túloldali lejtőn a két alsó barlangot, Dorick főhadiszállását.

Amikor Fred Moore a fogoly szökését fölfedezve felkiáltott, Dorick félbehagyta a munkáját, és három társával egyetemben követte Moore-t a második barlangba, hogy szükség esetén segítségére legyen. Mivel azonban Fred Moore-nak mégiscsak egy gyerekkel volt dolga,

Dorick nem sokáig időzött ott, és miután hasztalanul meresztgette a szemét a sötétben, visszatért a munkájához.

De Fred Moore még e munka végeztével sem került elő, s elmaradása kezdte meglepni őket. Egy szövétnek fénye mellett ismét beléptek a belső barlangba: William Moore haladt elől, Dorick, majd Kennedy követte. Sirdey is utánuk indult, de egy szempillantás alatt meggondolta magát és visszafordult. Miközben társai a második barlangban kutattak, ő az elsőből is kilépett, és a leszálló éjszaka leple alatt elrejtőzött a kinti sziklák között. Fred Moore eltűnése nem jelenthetett semmi jót. Sirdey, aki nem volt éppen rettenthetetlen hadfi, kellemetlen bonyodalmakra számított. Amíg alattomos ravaszkodásra és óvatos csalásra volt szükség, mindennek állt elébe, de a tettegesség nem volt ínyére. Drága irháját féltve föltette hát magában, hogy addig nem kockáztat, amíg nem látja tisztán az események alakulását.

Időközben Dorick és két társa rábukkantak a járatra, amelyben Fred Moore Dick és Sand nyomába eredt. Mivel a barlangnak nem volt más kijárata, tévedésről szó sem lehetett. Akit kerestek, az csak arrafelé távozhatott. Ők is elindultak hát a járatban, de száz métert sem tehettek meg, amikor egymásra halmozódott kötömbök állták útjukat. A járat tehát zsácutca volt, nem mehettek tovább.

Mélységes döbbenettel tekintettek egymásra a váratlan akadály előtt. Hol az ördögben lehet Fred Moore?... Kérdésükre nem kaptak választ, s mivel nem is képzeltek, hogy cimborájuk a kőhalom alatt hever, visszaereszkedtek a lejtőn.

A megmagyarázhatatlan rejtély zavarba ejtette őket; csöndben tértek vissza az első barlangba. Ott kellemetlen meglepetés várta őket. Alig léptek be, máris két emberi alak tűnt fel a küszöbön: egy férfi és egy gyermek.

A tűz vidáman lángolt, tiszta fénye szétoszlatta az árnyakat. A nyomorultak azonnal ráismertek a férfira és a gyermekekre is.

- Dick!... - kiáltottak fel mindhárman, megdöbbenve, hogy a félórával azelőtt bezárt és alaposan megkötözött hajósinas most ebből az irányból tűnik fel.

- Kau-dzser!... - mormogták azután dühösen és rémülten.

Egy pillanatig haboztak, majd a düh kerekedett fölül bennük: William Moore és Kennedy egy emberként rontottak előre.

Kau-dzser, akinek magas termetét megvilágította a tűz fénye, szilárdan megvetette lábát a küszöbön, és mozdulatlanul várta támadóit. Azok kést rántottak. Kau-dzser nem hagyott időt, hogy használják is. Vaskézével torkon ragadta őket, s egymásnak koccantotta koponyájukat. A két férfi ájultan csuklott össze.

Kennedynek, ahogy mondani szokás, kijutott a jóból. Mozdulatlanul terült el a földön, miközben William Moore tántorogva föltápáskodott.

Kau-dzser ügyet sem vetett rá, és egy lépést tett Dorick felé...

Azt olyan váratlanul érték a villámgyorsan lejátsszódó események, hogy csak tétlenül szemlélte a közelharcot. A háttérben maradt, s kezében tartotta a bombát, amelyből pár centiméternyi kanóc lógott ki. A meglepetéstől bénultan eddig nem tudott közbeavatkozni, s a harc kimeneteleéből most már látta, hogy minden ellenállás haszontalan. Amikor Kau-dzser megindult felé, megértette, hogy minden elveszett...

Ekkor valami örület kerítette hatalmába... Elöntötte az agyát a vér; ahogy a nép mondja találóan, elborult az agya... Egyszer az életben mégis ő lesz a győztes... Ha vesznie kell, pusztuljon a másik is!...

Odaugrott a tűzhöz, megragadott egy üszköt, a kanóchoz tartotta, majd hátrafeszítette karját, hogy elhajítsa a félelmetes tárgyat...

A gyilkos mozdulat félbemaradt. Ügyetlensége volt az ok, a kanóc hibája, vagy valami egészen más? A bomba a kezében robbant fel.

Hatalmas dörrenés rázta meg a környéket... Megremegett a föld. A barlang tátongó szájából tűzcsóva csapott ki...

A robbanásra odakintről ijedt kiáltás felelt. Hartlepool és emberei végre rájöttek tévedésükre, és éppen a dráma pillanatában érkeztek meg futólépésben a színhelyre. Kau-dzsertől jobbra és balra két lángnyelvet láttak előtörni, s míg Dick halálra váltan ölelte Kau-dzser térdét, az úgy állt a tűzkör közepén, akár egy márványszobor. Hartlepoolék a segítségére siettek.

Neki azonban nem volt szüksége segítségre. A robbanástól csodálatos módon a haja szála sem görbült meg. A kiáramló levegő kétfelé vált előtte, a robbanás szele nem érte el, csak meglegyintette. Épp olyan mozdulatlanul állt ott a veszély elmúltával is, mint a vész pillanatában. Egy kézmozdulattal megállította a feléje rohanókat.

- Őrizték a bejáratot, Hartlepool! - rendelkezett megszokott hangján.

Hartlepool és emberei elképedten engedelmeskedtek e hihetetlen hidegvér láttán, és élő kerítést alkottak a barlang szája előtt. A füst lassanként eloszlott, de mivel a robbanás kioltotta a tüzet, az orrukig sem láttak.

- Gyújtson fényt, Hartlepool - szólt Kau-dzser.

Fellobbant egy fáklya. Beléptek a barlangba.

Odakint nem maradt senki, ismét sötét lett, s a bejárat melletti szikláktól azon nyomban elvált egy árny. Sirdey már tudta, mihez tartsa magát. Dorick meghalt, vagy elfogták - mindenképpen ajánlatos biztonságos helyre jutni. Előbb lassú léptekkel távolodott, majd amikor elég messzire ért, megszaporázta a lépteit.

Hamarosan el is tűnt az éjszakában.

Kau-dzser és emberei közben átvizsgálták a tragédia színhelyét. Szörnyű látvány tárult a szemük elé. A vérfoltos földön mindenütt emberi maradványok heverték. Nehéz volt azonosítani Dorickot, akinek két karját és fejét leszakította a robbanás. Pár lépéssel odább William Moore hevert feltépett hassal. Távolabb Kennedy mintha csak szundított volna, nem látszott rajta sérülés. Kau-dzser odalépett hozzá.

- Még él - mondta.

A volt matróz valószínűleg annak köszönhette megmenekülését, hogy miután Kau-dzser félig megfojtotta, képtelen volt lábra állni.

- Nem látom Sirdey-t - jegyezte meg körbetekintve Kau-dzser. - Pedig ő is benne lehetett a bandában.

Hiába kutatták át lépésről lépésre a barlangot, a Jonathan szakácsának nem bukkantak nyomára. Az álcázásként ráhalmozott ágak alatt Hartlepool viszont fölfedezte a löporoshordót, amelyből Dorick még alig merített.

- Itt van hát a másik hordó!... - kiáltott fel diadalmasan. - Megvannak a múltkori tettesek!

Ekkor egy kis kéz ragadta meg Kau-dzser kezét, és gyöngén felnyögött egy hang:

- Sand!... Kormányzó!... Sand!...

Dicknek igaza volt. Még nem végeztek mindennel. Meg kellett még keresniük Sandet, akinek barátja szerint része volt a történetekben.

- Vezess minket, fiam - szólt Kau-dzser.

Dick átkelt a belső átjárón, és egy ember kivételével - akit Kennedy őrzésére hagytak hátra - mindenki követte. A nyomában áthaladtak a második barlangon, majd fölkapaszkodtak a járatban odáig, ahol a kőomlás történt.

- Itt!... - mutatott Dick egy kőhalmazra.

Végtelen fájdalom gyötörte, s tehetetlensége részvétet ébresztett az erős férfiakban, akiknek a segítségéért esdett.

Már nem sírt, de kivörösödött szeme lázban égett, és nehezen szakadtak föl belőle a szavak.

- Itt?... - felelte szelíden Kau-dzser. - De hiszen látod, kisfiam, hogy erre nem lehet továbbmenni.

- Sand! - ismételte makacsul Dick, és remegő keze ugyanabba az irányba mutatott.

- Mit akarsz mondani, fiam? - faggatta Kau-dzser. - Remélem, nem azt, hogy Sand barátod a kövek alá került?

- De igen!... - préselte ki ajkán Dick. - Erre jártunk... ma este... Dorick elkapott... elmene-kültem... Sand mögöttem volt... Fred Moore el akart kapni... akkor Sand... meglökte... és leomlott minden... órá... hogy engem megmentsen!...

Dick hangja elfulladt, és Kau-dzser lábaihoz vetette magát.

- Ó!... Kormányzó... - könyörgött - ...Sand!...

Kau-dzser látható megindultsággal próbálta csitítani a gyermeket.

- Nyugodj meg, fiam - szólt jóságosan -, nyugodj meg!... Ne félj, kiszabadítjuk a barátodat... Gyerünk, lássunk munkához! - fordult Hartlepoolhoz és embereihez.

Mindnyájan lázas munkába kezdtek. Egyenként lazították ki és hordták el maguk mögé a kőtömböket. Szerencsére a tömbök nem voltak túl nagyok, és az erős karok ki tudták mozdtítani őket a helyükből.

Dick Kau-dzser utasítása szerint engedelmesen visszament az elülső barlangba, ahol az őrizet alatt álló Kennedy már kezdte visszanyerni eszméletét. Dick leült egy kőre a bejárat mellett, és merev tekintettel, mozdulatlanul várta, hogy beteljesedjék a kormányzó ígérete.

Eközben a járat mélyén, fáklyafénynél elkeseredett munka folyt.

Dick nem hazudott. A sziklák alatt emberi testek feküdtek. Az első kövek kiemelése után már meg is pillantottak egy lábat. Nem gyermeké volt, tehát nem lehetett Sand lába, hanem férfiláb, méghozzá egy megtermett férfié.

Nagy igyekezettel küzdöttek tovább. A lábfej után egy egész láb, majd a felsőtest, végül egy hason fekvő férfi egész teste vált láthatóvá. Amikor azonban a fényre akarták húzni a férfit, ellenállásba ütköztek. Előrenyújtott karját, melyet a kövek közé fűrt, nyilván visszatartotta valami. Így is volt: amikor teljesen kiszabadították a kart, meglátták, hogy a férfi keze egy gyermek bokáját szorongatja.

Miután ki tudták húzni a kezét, a hátára fordították a férfit. Fred Moore volt az. Feje szétzúzódott, mellkasa beszakadt; halott volt.

Még az eddiginél is lázasabban folytatták a munkát. A láb, amelyre rámerevedtek Fred Moore ujjai, csak a Sandé lehetett.

Ugyanolyan sorrendben haladtak előre, mint az imént: a lábfej után előtűnt az egész láb. Miután a második áldozat kisebb termetű volt az elsőnél, a testrészek most gyorsabban bukkantak elő.

Betarthatja-e Kau-dzser a Dicknek tett ígését, visszaadhatja-e neki kis barátját? Amit eddig láttak a szerencsétlenül járt gyermekből, az nem sok reményre adott okot. Lába szétzúzódott, ellapult, összetört, formátlanra ronccsolódott, s ebből már sejthették, milyen állapotban találják a többi testrészét.

Bármennyire is sietve dolgoztak, mégis egy pillanat szünetet kellett tartaniuk, hogy meggondolják annak a minden eddiginél nagyobb kötömbnek az eltávolítását, amely a szegény Sand térdét roncsolta össze. Mivel ez a szikladarab tartotta fenn a többit is, óvatosan kellett eljárniuk, hogy ne okozzanak újabb kőomlást.

Ez a nehézség lelassította a munkát, de centiméterről centiméterre haladva végül ezt a követ is kiemelték...

A mentőosztag tagjai meglepve kiáltottak föl. A kötömb mögött egy üreg volt, és Sand úgy feküdt ebben az üregben, akár egy sírgödörben. Mint Fred Moore, ő is a hasán hevert, de az egymásnak feszülő kötömbök az ő mellkasát megoltalmazták. Felsőteste sértetlennek tűnt, és ha a két lába nincsen olyan szánalmas állapotban, ép bőrrel úszta volna meg a borzasztó kalandot.

A gyermeket a lehető legelővigyázatosabban kiszabadították és lefektették a fáklya fénykörében. Szeme zárva volt, kifehéredett ajkát összepréselte, arcán ólmos sápadtság ült. Kau-dzser a gyermek fölé hajolt...

Sokáig hallgatta. Ha maradt még lélegzet e mellkasban, akkor csak olyan gyöngye, hogy alig tudta észlelni...

- Lélegzik!... - mondta végül.

Két férfi emelte karjára a könnyű terhet, és csöndben megindultak vele lefelé. Milyen gyászos volt most ez a föld alatti út, ahol a kormozó fáklyafényben szinte tapintani lehetett a sűrű sötétet! A gyermek lekókadott feje szánalmasan himbálózott, és fájdalom volt látni, hogyan hull alá összezúzott lábából nagy csöppekben a vér.

Amikor a szomorú menet a külső barlangba ért, Dick fölugrott és faggatón rájuk tekintett. Megpillantotta a szétroncsolódott lábakat, a vértelen arcot...

Dick kimeredt szemébe halálos gyötrelem költözött. Rekedten fölkiáltott, és a földre omlott.

VI. MÁSFÉL ÉV

Amikor március 31-én fölkel a nap, az előző este eseményeitől fölzaklatott Kau-dzser még egy percre sem hunyta le a szemét. Micsoda megpróbáltatáson ment keresztül! Milyen félelmetes tapasztalatra tett szert! Betekinthetett az emberi lélek legmélyére, mely egyaránt képes a legjobbra és a legrosszabbra, az ösztönök sugallta legádázabb tettekre és a legtisztább önfeláldozásra.

Mielőtt a bűnösökkel foglalkozott volna, egy perc késedelem nélkül a borzalmas dráma ártatlan áldozatainak nyújtott elsősegélyt, akiket két rögtönzött hordágyon sietve a Kormányházba vittek.

Amikor Sandet levetkőztették és lefektették, állapota még ijesztőbbnek tűnt. Két lába szó szerint péppé zúzódott, nem létezett többé. A kis gyermektest mártíromsága olyan megindító volt, hogy még Hartlepoolnak is elszorult a szíve, és tengeri szél cserzette orcáin kövér könnycseppek gördültek végig.

Kau-dzser szinte anyai türelemmel kötözte be a cafatokban lógó húst. Nyilvánvaló volt, hogy Sand soha többé nem használhatja rémítően elroncsolódott lábait, és egész életét nyomorékon fogja leélni. Ezen nem lehetett segíteni; már az is jó eredmény lett volna, ha sikerül elkerülni a csonkolást, amely végzetesnek bizonyulhat egy törékeny szervezet számára.

Amikor a kötözéssel végzett, Kau-dzser néhány csepp szíverősítő orvosságot csorgatott a sebesült elfehéredett ajkai közé, aki erőtlenül felnyögött, és összefüggéstelen szavakat mormolt.

Kau-dzser másodjára Dicket vette kezelésbe, aki, úgy tűnt, szintén nagy veszélyben van. A szemét lehunyva tartotta, téglavörösre vált arcán ideges rángások futottak végig, összeszorított fogai közül sípolva tört elő elfulladó lélegzete, s egész teste heves lázban égett. Amikor Kau-dzser felmérte e tüneteket, nyugtalanul csóválta a fejét. Habár Dick minden tagja ép volt, és első ránézésre nem kellett aggódni érte, valójában sokkal súlyosabb volt az állapota, mint a megmentőjéé.

Miután a két gyermeket lefektették, Kau-dzser a késői óra ellenére bekopogott Harry Rhodeshoz, és beszámolt neki a történetekről. Harry Rhodest felkavarta, amit hallott, és övéivel egyetemben nem fukarkodott a segítséggel. Rhodesné és Clary, Tullia Ceroni és Graziella egymást váltva fognak ügyelni a két betegágynál: a lányok napközben, a két anya pedig éjjel.

Rhodesné vállalta az első ügyeletet. Egy pillanat alatt felöltözött, és Kau-dzserrel tartott.

A kormányzó, mihelyt így gondoskodott a legsürgősebb tennivalókról, végre pihenőre tért - de egész éjjel nem jött a szemére álom. Szívében túl nagy indulatok viharzottak, lelkiismeretét súlyos kérdés gyötörte.

Az öt gyilkos közül három halott, de ketten még élnek. Döntést kell hozni az ügyükben. Sirdey ugyan eltűnt, de ha a szigeten kóborol, akkor hamarosan úgyszólván rábukkannak, Kennedy pedig rács mögött várja, hogy határozzanak sorsa fölül.

Az esemény mérlege három halott, egy szökevény és két életveszélyes állapotban lévő gyermek: ezúttal gondolni sem lehet rá, hogy eltussolják az ügyet. Ahhoz, hogy titokban tartsák, már túl sokan tudnak róla. Valamit tenni kell. De mit?

Azok, akik szembeszálltak vele, egészen más módon cselekedtek, mint ahogy Kau-dzser tette volna, de elvben nem volt különbség köztük és öközött. Ezek az emberek is csak az

elnyomást nem állhatták, abba nem tudtak beletörődni. A többi az eltérő vérmérsékletükön múlt: ezek meg akarták dönteni a zsarnokságot, míg Kau-dzser csupán elmenekült előle. Bármennyire másképp nyilvánult is meg az ő szabadságvágyuk, mint az övé, mégis ugyanarról a töről fakadt, s ők éppen olyan lázadók voltak, mint annak idején Kau-dzser maga. Ha pedig önmagára ismer bennük, mi jögon büntesse őket, hacsak nem az erősebb jogán?

Miután Kau-dzser fölkel, azonnal a börtönbe indult, ahol Kennedy egy padra ledőlve töltötte az éjszakát. Amikor meglátta Kau-dzsert, a matróz fűgűn felpattant, és különös tiszteletűnek jelűl a sapkáját is lekapt. Ehhez mindkét kezűt föl kellett emelnie, mert egy rövid és erős vaslánc bilincselte őket össze. Azután lesűtűt szemmel várakozott.

Kennedy most egy csapdába esett állatra emlékeztetett. Nűhűny lépűsnyire tűle ott a fűny, a levegű, a szabadság... de neki nincs joga a természet e javaihoz, mert másokat akart megfosztani tűlűk, s most mások fosztják meg őt ugyanettűl.

Kau-dzser nem tudta elviselni a látványt.

- Hartlepool! - szűlt ki a rendűrűrsre.

Hartlepool besietett.

- Vegye le rűla ezt a bilincset - mutatott Kau-dzser a fogoly megláncolt kezűre.

- De uram... - kezdte Hartlepool.

- Nagyon kűrem - szakította félbe Kau-dzser ellentmondást nem tűrű hangon.

Amikor Kennedy szabad lett, Kau-dzser odafordult hozzá.

- Miűrt akartál megűlni engem? - kűrdzte.

Kennedy lesűtűt szemmel vállat vont, egyik lábáról a másikra állt, és úgy gyűrűgette tengerűszsapkáját, mint aki maga sem tudja, mit válaszoljon.

Kau-dzser egy percig csűndben nűzte a fűrfűt, majd kitűrta a tűmlűc ajtaját, és félreállt az útjából:

- Tűvozz! - mondta.

Amikor Kennedy bizonytalanul rűpillantott, nyugodtabb hangon megisműtelte:

- Tűvozz!

A volt matróz nem kűrette magát tovább, és gűrnyedt háttal kilűpett az ajtűn. Kau-dzser becsukta műgűtte, majd magára hagyta a megdűbbent Hartlepoolt a gondolataival, és két betegűhez indult.

Sand állapota változatlan volt, Dickű azonban felettűbb sűlyosbodott. Őnkűvűletben hűnyta-vetette magát fekhelyűn, és összfűggűstelen szavakat kiabált. A gyermek kűtsűgűkűvűl olyan sűlyos agyi vűrtolulást szenvedett, hogy a legrosszabbtűl kellett tartani. A jelen kűrűlműnyek kűzűtt Kau-dzser nem alkalmazhatta a szokásos gűyűgműdot. Hol is szerezhetűk volna be az enyhet adű jeget a fűű lűngolű homlokára? Sok mindent elűrtek már a Hoste-szűigeten, de a tűl beállta elűtt jeget nem lehetett találni.

Kau-dzsernek nem kellett soká hűűnyolnia a jeget, mert a természet hamarosan korlátlan mennyisűgben bocsátotta a rendelkezűsűre. A rendkűvűl zordnak ígűrűkűű 1884-es tűl kivűtelesen korán kűszűntűtt be. Április elűű napjaitűl kezdve egy egűsz hűnapig szinte szakadatlanul heves viharok tomboltak. Az égihűborűt szűlsűsűges lehűlűs kűvette, s ennek olyan hűszakadás lett a vűge, amilyet Kau-dzser műg soha nem látott Magellániában. A

telepesek minden erejüket latba vetve harcoltak a hó ellen, de júniusra már olyan sűrű pelyhekben kavargott, hogy fel kellett adniuk a küzdelmet. Minden erőfeszítésük dacára július közepén három méternél is vastagabb hóréteg terült a jégbe borult Libériára. Az ajtók helyett az emeleti ablakokon jártak ki-be, a földszintes házak lakói pedig kénytelenek voltak lyukat vágni a tetőn. Gondolhatni, hogy lehetetlenné vált a közösségi élet minden formája, és ki-ki csak annyira érintkezett a szomszédaival, amennyi a fennmaradáshoz elengedhetetlenül szükséges volt.

A telepesek egészsége természetesen megsínylette a szigorú bezártságot. Újból járványok ütötték fel a fejüket, s Kau-dzsernek segítenie kellett, hogy Libéria egyetlen orvosa ne roskadjon össze a feladat súlya alatt.

Szerencsére Dick és Sand felől már nyugodt lehetett. Kettejük közül Sand indult meg elsőnek a gyógyulás útján. Tíz nappal a dráma lezajlása után, amelynek önként vált áldozatává, már minden jel szerint túljutott az életveszélyen, és biztosak lehettek benne, hogy nem lesz szükség amputációra. A következő napokon a sebek hegedése olyan káprázatos gyorsasággal történt, amelyet csak fiatal, életerős szöveteknél lehet tapasztalni. Két hónap múlva Sand már el is hagyhatta az ágyat.

Azaz elhagyhatta volna... de sajnos, ezt már nem lehetett szó szerint érteni. Sand soha többé nem hagyhatja el az ágyát, s meg sem tud mozdulni mások nélkül. Elhalt lábai képtelenek megtartani örökös mozdulatlanságra ítélt, rokkant kis testét.

A gyermek egyébként nem eresztette emiatt búnak a fejét. Mihelyt újra tudomást vett a külvilágról, első szavával nem a saját fájdalmára panaszkodott, hanem Dick sorsát tudakolta, akit oly hősieen mentett meg üldözőitől. Amikor megnyugtatták, hogy Dick ép és egészséges, ajkán halvány mosoly jelent meg. Hamarosan azonban nem érte be a biztató szavakkal, és ahogy ereje visszatért, egyre kitartóbban követelte, hogy láthassa is a barátját.

Sokáig még nem lehetett eleget tenni a kívánságának. Dick egy teljes hónapig nem nyerte vissza eszméletét. Szinte füstölt a homloka, pedig a Kau-dzsernek most már bőven volt jege a borogatáshoz.

Amikor a beteg túljutott ezen a válságon, még mindig olyan gyöngé volt, hogy élete szinte hajszálon függött.

Ettől a naptól fogva mégis egyre gyorsabb lett a gyógyulása. A leghatásosabb orvosságnak az bizonyult, amikor megtudta, hogy Sandet is megmentették. Erre a hírré mennyei öröm áradt el Dick arcán, és hosszú idő óta először nyugodt volt az álma.

Másnap már személyesen bizonyíthatta be Sandnek, hogy nem vezették félre, és kis barátjának attól a perctől fogva nem maradt semmi gondja. A saját balsorsára ügyet sem vetett. Amikor megnyugodva látta, hogy Dick jól van, rögtön a hegedűjét kérte, és kedvenc hangszerével a karjában szinte repesett a boldogságtól.

Pár nap múlva engedtek a két gyermek kérésének, és egy szobába költöztették őket. Attól kezdve úgy repültek számukra az órák, akár egy álomban. Ágyukat összetolták, és miközben Dick olvasott, Sand zenélt; időnként pihenésképpen egymásra pillantottak és elmosolyodtak. Úgy érezték, boldogságuk nem is lehetne teljesebb.

Mégis szomorú nap volt az, amikor Sand elhagyhatta az ágyat. Dicket, aki már egy hete lábra állt, roppantul kétségbe ejtette barátjának nyomorúsága. Mélységes és tartós hatást gyakorolt rá a látvány. Szinte varázsütésre vált belőle új ember: tisztelettudó, megfontolt fiú lett a szemtelen, harcias kölyökből.

Június elején jártak ekkor, és a hótorlaszok a házukba kényszerítették a libériaiakat. Egy hónap múlva érkeztek e kemény tél leghidegebb napjai. Olvadásban tavasz előtt már nem reménykedhettek.

Kau-dzser igyekezett fölvenni a harcot a hosszas, nyomasztó bezártság hatásai ellen. Szabadtéri játékokat szerveztek az irányításával. A folyó töltésén sok munkás kéz bevetésével levezető árkot vágtak, s a jég alól a szomszédos mocsaras mezőre vezették a vizet. Csodálatos korcsolyapálya született így. Immár bárki kedvére hódolhatott ennek az Amerikában roppant népszerű sportnak. Aki nem tudott korcsolyázni, az sítanfolyamon is részt vehetett, vagy szédítő sebességgel leszáncázhatott a déli dombok meredek lejtőin.

A tél foglyai egykettőre hozzáedződtek a jeges sportokhoz, sőt megkedvelték őket. Vidámságuk üdvös hatással volt egészségi állapotukra. Így aztán mégiscsak érkezett valahogy október 5., az olvadás napja.

Először a tengerpart menti síkságon olvadt el a hó. Másnap a Libéria életét megbénító torlaszok is kezdtek eltűnedezni, az utcák patakmederré váltak, s a folyó is kitört jégpáncélja alól. Ezután a jelenség általánossá vált, a legközelebbi déli lejtőkön is megindult az olvadás, és napokon át szennyes áradat zúdult a városra. Majd az enyhülés tovább terjedt a sziget belseje felé, és gyorsan földuzzasztotta a folyót, amely huszonnégy óra múlva már majd kiöntött a medréből. Várható volt, hogy elönti a várost. Ha nem akarták, hogy fáradságos munkájuk megannyi eredménye kárba vesszen, cselekedniük kellett.

Kau-dzser mindenkit dologra fogott. A földmunkások hada gátat emelt az egész város köré, olyan szögben, hogy a csúcsa délnyugat felé nézzen. A szög egyik szára ferdén a déli hegyek felé mutatott, míg a másik kis távolságról érezhetően a folyó vonalát követte. Egy-két ház, amely túl közel épült a folyóparthoz - így a Pattersoné -, kívül maradt a védelem hatósugarán. Ebbe az áldozatba bele kellett törődniük.

Éjt nappallá téve dolgoztak, és negyvennyolc óra alatt el is készültek a munkával. Épp ideje volt. A sziget belsejéből hatalmas áradat tartott a tenger felé. A frissen emelt gát ékként hasított ketté a víztömeget. Egy részét nyugatra, a folyóba terelte vissza, a többi pedig keletre, a tengernek zúgott tovább.

Libéria mély fekvése ellenére sziget lett a szigeten. Amerre néztek, mindent víz borított, csak keletnek és délnek meredtek elő a hegyek, északnyugaton pedig a viszonylag magasan fekvő Újtelep házait kímélte meg a víz. Mindenféle kapcsolattartás lehetetlenné vált velük. A város és az új negyed között vadul zúgott a százszorosára duzzadt folyó.

Egy hét múlva, amikor még mindig nem apadt a vízszint, súlyos baleset történt. Az őrjöngő víz addig ostromolta a gátat, amíg az Patterson telkének magasságában át nem szakadt, a mélybe rántva az ír házát. Az ellenállhatatlan erejű örvény magával ragadta Pattersont és Longot.

Az olvadás kezdete óta Patterson nem hallgatott semmiféle rábeszélésre, és kerek pereg megtagadta, hogy elhagyja lakhelyét.

Nem tágitott, amikor kiderült, hogy az ő háza kívül marad a gát oltalmán, sőt még akkor sem, amikor telkének alsó része víz alá került. Amikor a víz már a házának küszöbéig ért, még mindig nem adta be a derekát.

Néhány szemtanú tehetetlenül nézte végig a gát tetejéről, amint a házat és lakóit elnyelték a habok.

Mintha ez a kettős áldozat lecsillapította volna haragját, az áradat hamarosan visszahúzódott. A víz szintje egyre alább szállt, és november 5-én, pontosan egy hónappal a hóolvadás kezdete után, a folyó végre visszatért megszokott medrébe.

De micsoda pusztítást végzett e természeti csapás! Libéria utcáit mintha legyalulták volna. Az utaknak nyoma is alig maradt: ahol nem mosta el őket a víz, ott sűrű sárréteg terült rájuk.

Mindenekelőtt az összekötő utakat állították helyre. A legkomolyabb károkat az Újtelepre vezető út szenvedte, amely mocsaras terepre épült. Ennek a megtisztítása tartott a legtovább: három hétnél is több kellett, amíg újra járhatóvá vált.

Mindenki meglepetésére az első ember, aki végigment rajta, nem volt más, mint Patterson. Az ír ugyanis épen és egészségesen került ki a bajból: az újtelepi halászok látták meg, amint kétségbeesetten kapaszkodott egy gerendába, s már éppen kisodródott volna a tengerre, amikor megmentették. Longnak azonban nem volt ilyen szerencséje. Hasztalan kutattak utána, sehol sem sikerült fellelniük a tetemét.

Mindezt nem Pattersontól, hanem csak később, a megmentőitől lehetett megtudni, mert ő maga egy szót se szólt, és egyenesen házának hűlt helye felé indult. Amikor meglátta, hogy annak nyoma sem maradt, kétségbeesése nem ismert határt. Nem maradt semmije ezen a földön.

Mindaz, amit annak idején a Hoste-szigetre hozott, mindaz, amit sok szenvedés, nélkülözés, önmaga és mások sanyargatása révén fölhalmozott, menthetetlenül odaveszett. Pattersonnak soha nem volt más szenvedélye, mint az arany, más célja, mint a kuporgatás és újra csak a kuporgatás, most pedig nincstelenné vált a földönfutók között. Éppen annyi tulajdona maradt, mint egy újszülöttnak. Újra kellett tehát kezdenie az életét.

Meg kell hagyni, hogy e sorscsapás miatt egy jajszó, egy nyögés sem hagyta el Patterson ajkát. Egy darabig csöndben meredt a folyóra, amely minden tulajdonát elragadta, majd eltökélten elindult, hogy fölkeresse Kau-dzsert. Alázatos udvariassággal lépett hozzá, elnézést kért mértségeért, és előadta, hogy az árvíz kis híján kioltotta az életét, és a legnagyobb nyomorba döntötte.

Kau-dzserben mélységes ellenszenv élt a kérelmező iránt, így hidegen csak ennyit válaszolt:

- Mindez roppant sajnálatos, de mit tehetek én? Talán segítséget óhajt?

Patterson kíméletlen kapzsiságával csak egy másik tulajdonsága ért föl: az önérzetessége. Soha nem könyörgött senkinek. Igaz, hogy nem válogatta meg az eszközeit, de legalább egyedül nézett szembe az egész világgal, és lassú előrejutását nem köszönhette senki másnak, csak önmagának.

- Nem alamizsnát kérek - egyenesítette ki meggörbedt gerincét Patterson. - Igazságtételt követelek.

- Igazságtételt?... - lepődött meg Kau-dzser. - Kitől?

- Libéria városától - felelte Patterson -, azaz a hoste-szigeti államtól.

- De hát milyen sérelem érte? - kérdezte hökkenten Kau-dzser.

Patterson újból roppant alázatos lett, és édeskés szavakkal fejtette ki szándékát. Úgy vélte, hogy a kolónia felelőséggel tartozik neki: először is azért, mert a szerencsétlenség mindenkit érintett, s ezért mindenkinek arányosan kell viselnie a károkat, másodszer pedig azért, mert a kolónia súlyosan vétett, amikor a várost megoltalmazó gátat nem közvetlenül a folyóparton emelte, úgy, hogy kivétel nélkül minden házat védjen.

Kau-dzser hiába érvelt azzal, hogy nem történt igazságtalanság, hiszen ha a folyóhoz közelebb emelték volna a gátat, az a folyóparttal együtt beomlott volna, s akkor az egész várost elárasztja az árvíz. Patterson egy szavát sem hallgatta meg, s makacsul hajtogatta iménti érveit. Kau-dzser elvesztette a türelmét, és véget vetett a terméketlen vitának.

Patterson nem erősködött tovább. Azonnal visszatért a kikötői munkások közé. Élete romokban hevert - nem akart tehát elvesztegetni egy órát sem, hogy újjáépítse.

Kau-dzser ezzel lezártnak tekintette az ügyet, és nem is gondolt vele többet. Másnap azonban be kellett látnia tévedését. Hogy az ügy nincsen lezárva, azt mutatta az a megkeresés, amelyet Ferdinand Beauval mint a Bíróság elnöke kapott meg. Az írnök egyszer már volt alkalma meggyőződni róla, hogy a Hoste-szigeten létezik igazságszolgáltatás, s ezért most habozás nélkül oda fordult.

Kénytelen-kelletlen le kellett folytatniuk a sajátos pert, amelyet Patterson természetesen elvesztett. Kudarca nyilván dühvel töltötte el, de ebből nem mutatott semmit, s oda sem figyelt azok csúfolkodására, akik kigúnyolták a közutálatnak örvendő áldozatot. Az ítélet kihirdetése után békésen visszatért munkahelyére.

Lelke mélyén azonban új érzések forrongtak. Mindeddig két félre osztotta fel magában a világot: az egyik oldalon állt ő maga, a másikon az egész emberiség. Nem ismert más megoldandó kérdést, mint azt, hogyan juttathat át minél több aranyat a második oldalról az elsőre. Véget nem érő küzdelem volt ez, de minden gyűlölet nélkül. A gyűlölet terméketlen szenvedély, mert semmi kézzelfoghatót nem kamatozik. A valódi fősvény ezért nem is gyűlölködő. Patterson most mégis megismerte a gyűlöletet.

Gyűlölte Kau-dzsert, amiért az nem szolgáltatott neki igazságot; gyűlölte a Hoste-sziget egész népét, amiért az könnyű szívvel hagyta odaveszni az annyi fáradság és erőfeszítés árán fölhalmozott vagyonát.

Patterson magába fojtotta az indulatot, de lelkében, a nemtelen érzések e melegágyában az csak tovább növekedett és erősödött. Patterson egyelőre tehetetlen volt ellenségeivel szemben.

De változhatnak még az idők... Ő ki fogja várni.

Az enyhe évszak legnagyobb részét arra szánták, hogy kijavítsák az árvíz okozta károkat. Helyreállították az utakat, s ahol szükséges volt, a tanyákat is. 1885 februárjában már nyomát sem lehetett látni a csapásnak, amely nemrég zúdult a kolóniára.

Miközben ezek a munkák folytak, Kau-dzser szokása szerint a szigetet járta szélteben-hosszában. Amióta behoztak száz lovat a szigetre, lóháton már sűrűbben indulhatott ilyen kirándulásokra. Útja során itt is, ott is elcsípett pár hírfoszlányt Sirdey-ről. Ezek azonban csak híresztelések voltak. Alig akadt telepes, aki valóban valami újdonsággal tudott szolgálni a Jonathan szakácsáról. Csak néhányan emlékeztek, hogy az ősszel látták észak felé gyalogolni. Hogy mi lett vele, azt senki nem tudta megmondani.

1884 utolsó havában egy hajó meghozta azt a kétszáz puskát, amelyet még Dorick első merénylete után rendeltek meg. A hoste-szigeti állam immár majdnem kétszázötven tűzfegyverrel rendelkezett, nem számítva azokat, amelyeket néhány telepes netán magának szerzett be.

Egy hónappal később, 1885 elején több tűzföldi indián család látogatott el a Hoste-szigetre. Mint minden évben, a nyomorultak az idén is azért jöttek el, hogy segítséget és tanácsot kérjenek a Jótevőtől - mert hiszen a maguk nyelvén hálából ezzel a névvel illették Kau-dzsert.

Ha a Jótevő el is hagyta őket, ők nem felejtették és soha nem fogják elfelejteni azt a férfit, aki annyi odaadással és jósággal bánt velük.

De akármekkora szeretetet éreztek iránta a tűzföldiek, Kau-dzsernek még sohasem sikerült rávennie egyiküket sem, hogy letelepedjék a Hoste-szigeten. Ezek a törzsek szabadabban élnek annál, hogysem szabályokhoz tudnának alkalmazkodni. Számukra semmilyen anyagi előny nem ér föl a szabadsággal. Márpedig akinek lakhelye van, az rabszolga.

Csak az az ember igazán szabad, akinek nincsen semmije. Ezért választják ők a holnap biztonsága helyett a kóborlást és a megélhetés mindennapos bizonytalanságát.

Ez évben tudott először Kau-dzser rávenni három tűzföldi családot, hogy verjék fel sátrukat a szigeten, és próbálkozzanak meg a letelepedett élettel. Kevés értelmesebb embert lehetett volna találni a szigetvilágban bolyongó indiánok között, mint ezt a három családot, akik Libéria és Újtelep között, a folyó bal partján vertek tanyát - ez lett a későbbi indián falvak magja.

Ezen a nyáron még két, különböző okból jelentős eseményt jegyezhetek föl.

Az egyik esemény Dickkel volt kapcsolatos.

A két gyermeket már június 15-e óta gyógyultnak lehetett tekinteni, különösen Dicket. Rajta nyoma sem maradt a balesetnek, s ha kicsit le is volt még fogyva, káprázatos étvágya mellett a soványsága nem tarthatott sokáig. Sand általános egészségi állapotával meg lehettek elégedve; abba, hogy a tudomány mai állása mellett élete végéig mozdulatlanságra ítéltetett, bele kellett törődni. A kis rokkant egyébként nyugodtan fogadta az elkerülhetetlent. Az új körülmények között kapóra jött természetes szelídsége, mely szöges ellentéte volt Dick lázadó kedvének. Sand nem bánkódott a szertelen játékok miatt, amelyeket már azelőtt is inkább pajtásainak kedvéért játszott, mint saját öröme.

Tetszett neki a visszavonult élet; csak a hegedűje legyen mindig keze ügyében, s ha a hangszer kivételesen elhallgatna, akkor barátja, Dick legyen ott az ágya mellett!

Efelől nem is panaszkodhatott. Dick állandó betegápolónak csapott föl mellette. Másnak nem is engedte volna, hogy átsegítse Sandet az ágyából a karosszékbe, amelyben a kis beteg hosszú napjait töltötte. Azután is a sebesült mellett maradt, és olyan rendíthetetlen türelemmel tett eleget minden apró kívánságának, amelyre senki nem hitte volna képesnek a minap még oly hebrencs fiút.

Kau-dzser figyelmét nem kerülte el a megható kettős. Betegségük alatt volt alkalma megfigyelni a két gyermeket, és mindketten gyöngéd érzelmeket ébresztettek benne. Dick iránt azonban nemcsak atyai szeretetet érzett, hanem érdeklődését is komolyan fölkelte a fiú nap mint nap megmutatkozó egyenes jelleme, rendkívüli érzékenysége és élénk értelme. Hamarosan sajnálni kezdte, hogy ezek a rendkívüli adottságok parlagon hevernek.

Ez a gondolat vitte rá, hogy külön is foglalkozni kezdjen a gyermekkel, akiben máris szerteágazó tudásának örökösét látta. Így történt ez már Halg esetében is. Dicktől azonban még sokkal jobb eredményeket várt, hiszen a civilizált ősök hosszú sora jobb táptalajt biztosított az elvetett magnak - amennyiben Dick is legjobb tudása szerint hasznosítja az osztályrészül jutott kivételes képességeket.

Kau-dzser a tél vége felé kezdte meg nevelői munkáját. Egy nap magával hívta Dicket, és amikor egyedül maradtak a város határában, e szívhez szóló szavakat mondta neki:

- Sand felépült, de örök életére nyomorék marad. Soha ne feledd el, fiam, hogy azért vesztette el mindkét lábát, hogy megmentse az életedet.

Dick szemében máris könny csillogott. Miért beszél vele így a kormányzó? Hogy is felejtethné el, mivel tartozik Sandnek?

- A legjobban úgy mondhatod köszönetet neki ezért - folytatta Kau-dzser -, hogy bebizonyítod: nem volt hiábavaló az áldozata, mert te hasznossá teszed az életed magad és mások számára. Eddig gyermekként éltél. Itt az ideje, hogy felkészülj a férfivá válásra.

Dick szeme fölcsillant. Jól megértette Kau-dzser szavait.

- Mit kell tennem ezért, kormányzó úr? - kérdezte.

- Szorgalmasnak kell lenned - felelte komolyan Kau-dzser. - Ha megígéred, hogy szorgalmasan tanulsz, én leszek a tanítód. Együtt járjuk majd be a tudomány egész világát.

- Ah! Kormányzó úr!... - Dick többet egy szót sem tudott kinyögni.

A leckék tüstént megkezdődtek. Kau-dzser mindennap egy órát szánt diákjára. Dick azután Sand mellett is folytatta a tanulást.

Csodálatos haladása egyhamar elkápráztatta tanítóját. Kau-dzser leckéi betetőzték azt az átalakulást, amely Sand önfeláldozó tetteivel kezdődött Dickben. Eszébe sem jutott már, hogy vendéglősdit, oroszlánosdit vagy más gyermekjátékot játsszék.

Dickben meghalt a gyermek, és átadta helyét a fájdalom tapasztalatától korán megérett férfinak.

A másik jelentős esemény Halg és Graziella Ceroni házassága volt.

Halg a huszonkettedik évében járt ekkor, Graziella a huszadikhoz közelített.

Korántsem ez volt az első házasság a Hoste-szigeten. Mihelyt átvette a kormányzást, Kau-dzser rögtön bevezette az anyakönyvi nyilvántartást, a magántulajdon megjelenésének pedig azonnal az lett a következménye, hogy egyre több fiatal akart családot alapítani.

Halg esküvőjének azonban különleges jelentősége volt Kau-dzser szemében. Annak a művének a betetőzését látta benne, amely sokáig a legkedvesebb volt a szívének. A vadember, akiből ő nevelt gondolkodó lényt, megörökíti magát gyermekeiben.

Az új pár jövője bőségesen biztosítva volt. Halg és apja, Karroli, mindig jó halászsákmánynak örvendhettek. Már azon is gondolkodtak, hogy Újtelep közelében konzervüzemet alapítanak, ahonnan a Hoste-sziget halkészítményei az egész világba eljuthatnának. De ha ez az egyelőre bizonytalan terv nem is valósulna meg, a helyi piacnak köszönhetően Halgnak és Karrolinak akkor sem kellene tartania a nélkülözéstől.

Nyár vége felé Kau-dzser választ kapott a chilei kormánytól a Horn-fokra vonatkozó javaslataira. A válaszban nem volt semmi végleges: időt kértek, akadékoskodtak. Kau-dzser jobban ismerte a kormányhivatalok szokásait annál, hogysem meglepődjék az időhúzáson. Türelmes maradt, beletörődött, hogy folytatnia kell a diplomáciai üzenetváltást, pedig a nagy távolság miatt az aligha vezethetett egyhamar eredményre.

Ismét eljött a tél, s vele a deres idő. A fagy öt hónapja alatt nem történt semmi említésre méltó, hacsak az nem, hogy a lakosság egyes köreiben bizonyos - ha nem is túl erős - politikai elégedetlenség bontakozott ki.

Furcsa körülmény, hogy a mozgolódásokat történetesen éppen Kennedy szervezte. Mindenki tudta, mit tartson a volt tengerészről. Nem lehetett nem hallani Lewis Dorick és a Moore fivérek haláláról, Sand hősie önfeláldozásáról, Dick hosszú betegségéről, Sirdey eltűnéséről.

Mindenki ismerte a történeteket, beleértve Kau-dzsernek szinte csodával határos megmenekülését is.

Így aztán, amikor Kennedy visszatért a telepések közé, nem éppen szívélyes fogadtatásban volt része. A kezdeti ellenséges hangulat azonban egyhamar alábbhagyott, és az általános elégedetlenség furcsa módon az ő személye körül kristályosodott ki. Elvégre Kennedy nem mindennapi dolgokat élt meg. Közismert személyiség lett. A hoste-szigetiek túlnyomó többsége bűnözőnek tartotta, de azt senki sem vonta kétségbe, hogy határozott, energikus, tettekre kész ember. E tulajdonságai miatt állhatott a zúgolódók élére.

Mert zúgolódók mindig és mindenütt akadnak. Ma még csak távoli álom, hogy mindenkinek a kedvére lehessen tenni. Így hát Libériában is voltak elégedetlenek.

E sokaság nagy részét természetesen a henyék alkották, de közülük tartoztak azok is, akik nem tudtak szakítani a régi életmódjukkal, vagy akik ugyan jó útra tértek, de valamiért visszaestek. Ahogy ez már szokás, csalódottságukban mindnyájan a kolónia vezetőit okolták. E köré gyűltek rajtuk kívül azok is, akik hajlamot éreztek magukban a szócséplésre, vagyis a vérbeli politikusok. Néhányan közülük ugyanazokat az elveket vallották - bár kevésbé emelkedett meggondolásokból -, mint annak idején Kau-dzser, mások a kommunista Lewis Dorick példáját követték, megint mások Karl Marx és Ferdinand Beauval evangéliumára, a kollektívizmusra esküdtek.

Ezek az egészen eltérő elemek kiválóan megfértek egymással, hiszen csak az volt a céljuk, hogy ellenzéket képezzenek. Ameddig csak arról van szó, hogy rombolni kell, könnyű összeegyeztetni az emberek sokféle becsvágyát. Mihelyt azonban szabad a préda, mindenkinek megnő az étvágya, s az iménti szövetségesek kérlelhetetlenül egymás torkának esnek.

Egyelőre azonban még teljes volt az egyetértés, s a tél folyamán tapasztalható enyhe nyugtalanság ezért is fejeződhetett ki tiltakozó összefüggésekben és gyűlésekben. Ezeken soha nem jelent meg száznál több polgár, de olyan hangosak voltak, mintha ezren lennének, s Kau-dzsernek meg kellett hallania őket.

Ő korántsem háborodott fel az emberi hálátlanságnak ezen az újabb bizonyítékán, hanem hideg fejjel áttanulmányozta a tiltakozásukat, és - mi tagadás - egy pontot teljesen helyénvalónak talált. A zúgolódóknak valóban igazuk volt abban, hogy a kormányzó senkitől nem kapott felhatalmazást, és amikor magához ragadta a hatalmat, zsarnokként cselekedett.

Nem mintha Kau-dzser megbánta volna, hogy semmibe vette a szigetlakók szabadságát. A körülmények akkor egyszerűen nem engedték meg, hogy habozzék. Mára azonban teljesen megváltozott a helyzet. A hoste-szigetiek élete nyugodtabb mederbe terelődött, ki-ki azzal foglalkozott, amit kedvelt, és megélénkült a társasági élet. A sziget lakossága talán megérett rá, hogy óvatosan meg lehessen próbálkozni az önszerveződés egy demokratikusabb formájával.

Kau-dzser úgy határozott tehát, hogy enged a tiltakozásnak: önként aláveti magát a választás próbatételének, s egyúttal megválasztat egy háromtagú tanácskozó testületet is, amely a kormányzót segíti majd feladatainak ellátásában.

A választógyűlést 1885. október 20-ára, az egyik első tavaszi napra hívták össze. A Hoste-sziget ekkor kétezernél is több lelket számlált, ebből ezerkétszázhetvenöt volt nagykorú. A Libériától távolabb lakó választók azonban nem mind jelentek meg a gyűlésen, ahol végül csak ezerhuszonheten adták le voksukat: túlnyomó többségük, kilencszázhetvennyolc fő Kau-dzserre. A tanácsba nyolcszázharmincketten választották be józan ítélettel Harry Rhodest, akit nyolcszáznégy vokssal Hartlepool követett. A harmadik Germain Riviére lett, hétszáztizen-

nyolc szavazattal. Ezek hárman tehát meggyőző fölénnel végeztek az élen, s a rosszkedvű ellenzéknek be kellett látnia gyöngeségét.

Kau-dzser rögtön ki is használta azt a viszonylagos szabadságot, amelyet a frissen megválasztott Tanácsnak köszönhetett, és elindult régóta tervezett útjára. Tekintettel a Horn-fokról Chilével folyó vitára, úgy vélte, nem lesz hasztalan, ha bejárja a szigetvilágot, és személyesen vizsgálja meg a vita tárgyát képező szigetet.

November 25-én szállt vízre Karroli társaságában a Wel-Kiejen, és kéthetes viszontagságos hajóút után csak december 10-én tért vissza, akkor, amikor már kialakította véleményét a kérdésben.

Alig szállt még partra, amikor az északi úton egy lovas érkezett Libériába. A férfi öltözéke olyan poros volt, hogy biztosan hosszú utat tett meg lóhalálában.

A lovas egyenesen a Kormányház felé tartott, és Kau-dzserrel egy időben ért oda. Fontos híreket hoz, mondta; soron kívüli kihallgatást kért, és meg is kapta.

Egy negyedórán belül összehívták a tanácsot, és tüstént futárok indultak mindenfelé, hogy szolgálatba hívják a rendőrség tagjait. Egy óra sem telt el Kau-dzser visszaérkezése óta, amikor a kormányzó már huszonöt lovas élén a sziget belseje felé vágatott.

Sietős távozásának oka nem maradhatott soká titokban. Hamarosan a legbaljóslatúbb híresztelések kaptak lábra. Az a hír járta, hogy egy egész patagón sereg tört be a Hoste-szigetre: átkeltek a Beagle-szoroson, partra szálltak a Dumas-félsziget északi partján, és már Libéria felé tartanak.

VII. A BETÖRÉS

A híreszteléseknek volt ugyan alapjuk, de a mendemonda erősen túlzott.

Ahogy az már szokás, a szájról szájra terjedő hír egyre nagyobbra dagadt. Huszonnégy órával azelőtt csakugyan a sziget északi partjára lépett egy körülbelül hétszáz fős patagón horda, de seregnek semmiképpen nem lehetett nevezni őket.

A köznyelv azoknak az egymástól néprajzi szempontból meglehetősen eltérő népcsoportoknak az együttesét nevezi patagónoknak, akik a dél-amerikai pampákat lakják. Közülük azok, akik legészakabbra, vagyis az Argentin Köztársaság szomszédságában élnek, viszonylag békés természetűek. Földet művelnek, falvakban laknak, sőt kisebb-nagyobb városaik is vannak. Délebbre hatolva azonban már egészen másféle indiánokkal találkozunk. A legdélebbi patagónok nomádabban élnek és sokkal félelmetesebbek. Ezek a bennszülöttek - ők a voltaképpeni patagónok - nagyrészt vadászatból tartják fenn magukat, hiszen általában ügyes lövők és utolérhetetlen lovasok. Még szokás náluk a rabszolgatartás, s ezt a szükségletüket állandó portyázással fedezik. A törzsi háborúknak se vége, se hossza náluk, s az erre a szinte feltáratlan vidékre vetődő ritka idegent sem kímélik. Igazi vademberek.

Mivel a legutóbbi évekig nem terjedt ki rájuk semmilyen kormányzat hatásköre, s a két szomszédos állam, Argentína és Chile vetélkedése is kedvezett a teljes anarchiának, túl sokáig tartott itt az útonállás és vérengzés. Nem kétséges, hogy a két érdekelt ország megegyezése ennek véget fog vetni, de az is bizonyos, hogy még hosszú és fáradságos munkára kell számítani ezen a gyéren lakott, hatalmas vidéken, ahol ritkák az összeköttetések, s amely emberemlékezet óta korlátlan önállóságot élvez.

A Hoste-szigetet lerohanó indiánok a patagónok utóbbi fajtájához tartoztak. Mint történetünk elején láttuk, a patagónok szívesen törnek be a velük szomszédos területekre, s igen gyakran átkelnek a Magellán-szoroson is, hogy kíméletlen kegyetlenséggel megsarcolják Magellániának azt a nagy szigetét, amelyet a szűkebben vett Tűzföldnek neveznek. Ilyen távolra eddig azonban még soha nem merészkedtek.

A Hoste-szigetre vagy úgy juthattak át, hogy keresztben átszelték a Tűzföldet, majd átkeltek a Beagle-szoroson, vagy pedig úgy, hogy az amerikai partokat elhagyva a szigetvilág kanyargós szorosait követték.

Ilyen nagy népvándorlást mindkét esetben csak hatalmas nehézségek árán hajthattak végre: szárazföldi útjukon gondoskodniuk kellett az állandó utánpótlásról, a szűk tengerszorosokban pedig számolniuk kellett azzal a veszéllyel, hogy a hátraslovak alatt felfordulnak a könnyű pirogáik.

Míg huszonöt társa élén vágatott, Kau-dzser azon töprengett, mi vihette rá a patagónokat, hogy évszázados szokásaikat félretéve ilyen kockázatos vállalkozásba fogjanak. A rendkívüli esemény egyik magyarázata nyilván Libéria megalapítása lehetett. Az új város híre feltehetőleg az egész vidéken elterjedt, s a mendemondák mesés gazdagságot tulajdonítottak neki. A vadak képzelete ezt nyilván még meg is toldotta, s így teljesen érthető, hogy fölébredt az irigységük.

Igen, jobb híján ez is lehetett a magyarázat. Kau-dzsert mégis meglepte a portyázók merészsége, mert jól ismert rabló hajlamuk ellenére nehéz volt elképzelni, hogy egy ilyen népes fehér kolóniával is szembe mernek szállni. Ha mégis ilyen kalandra szánták el magukat, annak nyilván különleges oka lehetett, amelyre Kau-dzser sehogy sem jött rá.

Nem tudhatta, hogy a sziget mely pontján találkozik szembe az ellenséggel. Lehet, hogy már meg is indultak Libéria felé. Lehet, hogy még el sem hagyták partraszállásuk helyét. Az utóbbi esetben - a hír hozójának tájékoztatása szerint - mintegy százhusz-százhuszonöt kilométeres út várt rájuk. A Hoste-sziget itt-ott még nehezen járható útjain nem lehetett nagy sebességgel haladni, ezért legalább kétnapos útra számíthattak.

Kau-dzser december 10-én reggel indult útnak, s nem érhetett célba 11-ének estéje előtt.

Libéria közelében az út előbb széltében átvágott a Hardy-félszigeten, aztán északnyugatnak fordult, s miután harminc kilométeren át annak nyugati, csendes-óceáni partján vitt tovább, északnak kanyarodott, hogy a völgyek szeszélyes vonalát követve újból - ezúttal ellenkező irányban - átszelje a szigetet.

Harmincöt kilométerrel odébb az út érintette az Atlanti-óceánnak azt a mély beszögellését, amely a Tekinika-öböl nevet viseli, és délről határolja a Pasteur-félszigetet (emezt északon a még mélyebbre benyúló Ponsounby-öböl választja el a Dumas-félszigettől). Az út itt számos kanyart vetett, majd annak a hegyláncnak egy gerincén haladt tovább, amely a Pasteur-félsziget teljes szélességében, nyugat-keleti irányban húzódik, majd ott, ahol a félszigetet egy földszoros köti össze a sziget testével, ismét nyugatnak kanyarodott. Végül maga mögött hagyta a Ponsounby-öböl legbelső pontját, keletnek fordult, Libériától kilencvenöt kilométerre átvágott a Dumas-félsziget nyakán, s azután már végig annak a Beagle-szorossal szomszédos északi partján haladt.

Ezen az úton indult hát el Kau-dzser. Útközben egyre szaporodott a parancsnoksága alatt álló csapat. Azok a telepések, akiknek volt lovuk, csatlakoztak hozzájuk. A többieknek Kau-dzser néhány gyors utasítást adott. Gyűjtsenek egybe minél több fegyverfogható férfit. A puskatulajdonosok vegyék be magukat az út két oldalán a legmegközelíthetlenebb helyekre, ahová a lovasok nem tudják követni őket. Mihelyt feltűnnek a támadók, küldjenek közéjük ólmot, majd azonnal húzódjanak a hegység magasabb pontjaira.

Igyekezzenek a lovakra löni, mert egy lovát vesztett patagóntól már nem kell tartani. Azok a telepések, akiknek nincs más fegyverük, mint a pusztá kezük, ássanak minél több kereszt-árkot, s az utat elvágva úgy vonuljanak vissza, hogy kihalt pusztaságot hagynak maguk után. Hogy megnehezítsék a támadók utánpótlását, huszonnégy órán belül az út mindkét oldalán egy kilométeres sávban tegyék tönkre a földeket, és vigyék el a tanyákról a szerszámokat és az élelmet. Végül mindnyájan sáncolják el magukat Riviére-ék tanyáján: azok, akik puskaporral is meg tudnak felelni az indiánoknak, éppen úgy, mint akiknek csak fejsze vagy kasza jutott. Az erős palánkkal kerített gazdaság a népes védősereggel igazi erőddé válik, amelyet lehetetlen lesz egy rohammal bevenni.

Kau-dzser várakozásának megfelelően december 11-én este hat óra körül érte el a Dumas-félszigetre vezető földszorost.

Patagónoknak egyelőre nyoma sem volt. Ettől kezdve azonban egyre közelebb kerültek a partraszállásuk helyéhez, ezért végtelenül óvatosnak kellett lenniük. A hosszú nappalok évadában járván a sötétség oltalmára is csak jóval később számíthattak. Majd öt órába telt, amíg az ellenség táborának közelébe érkeztek. Éjfélre járt az idő, viszonylagos sötétség borította a földet. Tisztán látták a tábortüzek fényeit. A patagónok még egy tapodtat sem mozdultak. Nyilván azért időztek partralépésük helyén, mert a lovaknak pihenésre volt szükségük.

Kau-dzser kisdéd serege immár harminckét puskát birtokolt, az övét is beleértve. Hátuk mögött azonban még karok százai szorgoskodtak, hogy járhatatlanná tegyék az utat, fatörzseket hordjanak rá, torlaszokat emeljenek - egyszóval, hogy a lehető legjobban megnehezítsék az ellenség előrejutását.

Mihelyt földerítették a tábor hollétét, visszakoztak, és csak a Dumas-félszigetre vezető földnyelv előtt öt-hat kilométerrel álltak meg újból. Ezután néhány telepes visszavezette a földszoroson túlra a lovakat, s a hegyekben várakoztak velük. A lovasból lett gyalogosok elrejtöztek az utat délről szegélyező meredek lejtőkön, hogy ott várják be az ellenséget.

Kau-dzser nem akart nyílt küzdelembe bocsátkozni, hisz az erők aránytalansága miatt ez esztelenség lett volna. A gerilla harcmódor annál több sikerrel kecsegtetett. Magaslati lőállásukból a sziget védői kényelmesen tűz alá vehetik az ellenfelet, majd amíg az azzal bajlódik, hogy leküzdje a torlaszokat és a többi útakadályt, addig ők egymást kölcsönösen biztosítva, csoportonként gerincről gerincire vonulhatnak. Mindaddig semmilyen komolyabb veszély nem fenyeget, amíg a patagónok rá nem szánják magukat, hogy hátasaiokról leszállva, gyalogszerrel induljanak a lövészek keresésére. Ettől az eshetőségtől azonban nem kellett tartaniuk. A patagónok nyilván nem tagadják meg azt a megrögzött szokásukat, hogy csak lóhátról harcolnak, és nem merészkednek erre a zűrzavaros terepre, ahol minden szikla mögött veszély leselkedik.

Másnap, december 12-én, reggel kilenc óra körül feltűntek az első indiánok. Hat óra tájt indultak, három óra alatt huszonöt kilométert tettek meg. Nyugtalanul tekintgettek körbe a hazájuktól távoli, teljesen ismeretlen vidéken, és óvatosan haladtak előre az úton, amelyet egyik oldalon a tenger, a másikon meredek sziklák határoltak. Szorosan egymás mellett léptettek, zárt alakzatuk megkönnyítette a lövészek dolgát.

Amikor bal felől három lövés csattant, a patagónok teljesen megzavarodtak. A menetoszlop eleje megtorpant, mire a nyomukban jövők egymásra torlódtak. Miután azonban a három lövést nem követte több, lassan megnyugodtak, s a csapat újra előrelódult. Mindegyik lövés talált. Az út szélén halálos görcsökben vonaglott egy harcos. Két ló feküdt a földön: egyiknek a szügyét fúrta át a golyó, a másiknak a lába törött el.

Ötszáz méterrel odébb a patagónok egy farönkökből emelt torlaszba ütköztek. Amíg azon fáradoztak, hogy szétverjék, újabb puskalövések dördültek. Az egyik golyó célba talált, és egy harmadik lovat tett mozgásképtelenné.

Ugyanez a manőver tízszer is sikerrel járt, mielőtt az indiánok elérték a Dumas-félszigetet a szárazfölddel összekötő földszorost. Ezen a ponton, ahol a hegyek közé ékelődött út egy szűk hegyszoroson vitt keresztül, már komolyabb védművek vártak rájuk. Az eddigieknél magasabb és vastagabb torlasz mögött egy széles és mély árok vágta el az utat. Abban a pillanatban, amikor a patagónok nekivágtattak volna a torlasznak, bal oldalról puskaropogás hallatszott. Egy pillanatnyi megtorpanás után az indiánok újból előrelendültek, és találomra viszonozták a tüzet. Közben vagy százan azon fáradoztak, hogy újból járhatóvá tegyék az utat.

A puskatűz azonnal megkettőződött. Golyózápor söpört végig a tarthatatlanná vált úton. Akik óvatlanul előre merészkedtek a veszélyes övezetbe, azokat könyörtelenül lemészárolták. Ez töprengésre készítette társaikat, s lassanként az egész horda elbizonytalanodott.

A Hoste-sziget védői most megpillanthatták az egész sereget, mely hatszáz méter hosszan kígyózott az úton. A tömegben időnként nyugtalan hullámvész futott végig. Lovasok vágtattak föl-alá, mintha főnökök üzenetét hozták-vitték volna.

Ahányszor egy ilyen lovas a menetoszlop élére ért, mindig megpróbálkoztak egy újabb rohammal. A veszélyes szakaszon azonban se ember, se ló nem juthatott át ép bőrrel, s ez mindannyiszor meghökölésre készítette a hadat.

Így teltek-múltak az órák. Már közeledett az este, amikor végre sikerült áttörniük a torlaszon. Most már csak a golyózápör zárta el előlük az utat. A patagónok ekkor kétségbeesett elhatározásra jutottak. Hirtelen egybeterelték az összes lovat, majd vágóban rohamozva, forgószélként viharzottak át a szoroson.

Három harcos és tizenkét ló ott maradt, de a horda egésze átjutott az akadályon.

Öt kilométerrel odébb nyílt térségre lettek, ahol már nem kellett rajtaütéstől tartaniuk. Itt megálltak és letáboroztak éjszakára. A hoste-szigetiek viszont percnyi pihenő nélkül folytatták körültekintő visszavonulásukat, hogy elfoglalják másnapi állásaikat. Eredményes napot tudhattak maguk mögött. A támadóknak harminc ló és öt embere vált harcképtelenné, míg önük egyetlen ember szenvedett könnyebb sérülést. A lovukat veszített harcosok miatt nem kellett aggódniuk: a patagónok rossz gyaloglók, így gyerekjáték lesz elbánni a hátramarádókkal.

A telepések másnap is ugyanezt a harcmódot alkalmazták. A patagónok összesen hatvan kilométert tehettek meg elindulásuk óta, amikor délután kettő körül a sziget középső hegylancát átszelő úton a hegygerinc tetejére értek. Ekkor már három órája kapaszkodtak megállás nélkül fölfelé. Emberek és állatok egyformán ki voltak merülve. Mielőtt az itt kezdődő szorosba merészkedtek volna, pihenőt tartottak. Ezt használta ki Kau-dzser, hogy kis távolságra előttük foglaljon állást.

A visszavonulás közben újabb fegyveresek csatlakoztak hozzájuk, és azokkal együtt, akik már a hegytetőn posztoltak, a puskások száma vagy hatvanra emelkedett. Kau-dzser egy száz méteres szakaszon, az út egyazon oldalán helyezte el ezt a hatvan férfit, ott, ahol a legmélyebb volt az árok. A följük magasodó félelmetes sziklák oltalmában a hoste-szigetiek fűtyülhettek az ellenség lövedékeire, míg ők maguk közvetlen közelből kaphatták csővégre a patagónokat, akár egy magaslesről.

Amikor a patagónok újra mozgásba lendültek, a hegytetőről lezúduló ólomeső lekaszálta első soraikat. Rendezetlen visszavonulás után ismét megpróbálkoztak a rohammal - sikertelenül. Két órán keresztül kísérleteztek ugyanezzel a taktikával. Nem mondhatni, hogy a merész patagónok értelmükkel is kitűntek volna. Csak akkor jutott eszükbe előző esti hadmozdulatuk sikere, amikor már számosan estek közülük. Parancsok röpködtek. A lovak közelebb húzódtak egymáshoz, orruk az előttük álló farát érintette. A horda egyetlen tömbbe tömörült. Amikor készen álltak a rohamra, egyszerre mindnyájan meglódultak, majd eszeveszett iramban előretörték. A lovak patái fülsiketítően feldübörögtek, rengett alattuk a föld. De a hoste-szigetiek puskái csak annál szaporábban ontották a halált.

Káprázatos volt a látvány. Az üstökösként száguldó lovasoknak semmi nem állhatta útját. Ha valamelyikőjük lefordult a nyeregből, könnyörtelenül letiporták az utána jövők. Ha egy ló sebzetten vagy holtan rogyott össze, a többiek átugrattak fölötte, és meg se torpanva folytatták veszett vágójukat.

A hoste-szigetieknek eszébe sem jutott, hogy csodálják a patagónok vitézkedését. Számukra élet vagy halál volt a tét. Nem gondoltak másra, csak tölteni, célozni, löni, újra tölteni, célozni és löni, és így tovább, pillanatnyi megszakítás nélkül. Már égette a kezüket a puskacső, de ők csak egyre lőttek. A csata hevében megfeledkeztek minden elővigyázatosságról.

Elő-előugrottak rejtékhelyükről, kitették magukat az ellenség tüzenek. Annak könnyű dolga lett volna, ha módja van visszalőni.

De ilyen sebesség mellett a patagónok képtelenek voltak a fegyverükhöz nyúlni. Mire is lett volna jó? Miután az arcvonala rövidebbé elárulta, hogy az ellenség létszáma csekély, egyetlen céljuk az volt, hogy az elkerülhetetlen áldozatok árán is áttörjenek a veszélyes útszakaszon.

Át is törtek. A süvítő golyók lassan elmaradtak mögöttük.

Ekkor lelassítottak, és sebes ügetésben haladtak tovább az úton, mely kanyarogva ereszkedett alá a hegygerinc legmagasabb pontjáról.

Körülöttük csönd és nyugalom honolt. Csupán jobbról-balról hangzott föl egy-egy távoli lövés, onnan, ahol sziklák szegélyezték az utat. A gerillává vedlett telepések lövései azonban többnyire célt tévesztettek. A patagónok ilyenkor találomra golyóesőt zúdítottak irányukba, majd tovább lovagoltak.

Tapasztalatuk arra intette őket, hogy a legutóbbi összecsapás színhelyétől kellő távolságra állapodjanak meg. Már jó ideje leszállt az éj, mire a lejtő végére értek, de ők csak akkor táboroztak le, amikor sík vidéket láttak maguk körül.

Nehéz nap állt mögöttük. Hatvanöt kilométert tettek meg, ebből harmincötöt a hegycsúcs elhagyása óta. Jobbjukon a Csendes-óceán hullámai csapkodták a part fövenyét. Balra síkság terült el: innen nem érhette őket meglepetés. Másnap már jó korán elérhetik végcéljukat, Libéria városát, mely alig harminc kilométerre feküdt.

Kau-dzser ezúttal már nem gondolhatott arra, hogy a betolakodók elébe kerüljön. Nemcsak a vidék jellege tette lehetetlenné az eddig sikeres rajtaütéseket, de az ellenfeleket elválasztó távolság is túl nagyra nőtt. Kau-dzser megparancsolta, hogy ne is próbálkozzanak a hiábavaló üldözéssel; inkább takarodót rendelt el a puszta földön, a csillagos ég alatt. Kellott is a néhány óras pihenő a három ébren töltött éjszaka fáradalmai után.

Kau-dzser elégedett lehetett taktikájának eredményével. Az ellenség az előző napon legalább ötven lovat és tizenöt harcost veszített. Seregük tehát majd száz lovassal megfogvatkozva, megcsappant önbizalommal ér Libéria alá. Márpedig a városba - és erre aligha számítanak - nem törhetnek be egykönnyen.

A telepések másnap reggel lovakért küldtek, de jócskán benne jártak már a délelőttben, mire sikerült előkeríteni azokat.

Dél lett, mire a lovassá vedlett lövészek, összesen csupán harmincketten, lóra kaphattak és megkezdhették a leereszkedést.

Semmi nem állt a gyors haladás útjában. Nem volt miért óvatoskodniuk. Az út szélén lesben álló telepések, akik a maguk módján köszöntötték az ellovagló ellenséget, mindenről tájékoztatták őket. Így tudták meg, hogy a patagónok folytatták előrenyomulásukat, vagyis nem kell attól tartaniuk, hogy váratlanul az indián menetoszlop végébe ütköznek.

Három óra körül értek az indiánok éjjeli táborhelyére. Annyi nyomot hagytak maguk után, hogy tévedésről szó sem lehetett. A horda azonban már a kora reggeli órákban továbbállt, és mostanra minden valószínűség szerint Libéria alá érkezett.

Két órával később éppen a Riviére-birtok kerítése mellett haladtak el, amikor gyalogosok népes csoportját pillantották meg az úton. Száznál bizonyosan többen lehettek. Közelebb érve látták, hogy ezek azok a patagónok, akik az összeütközések során elvesztették a lovukat.

A kerítés mögül hirtelen lövések dörrentek. Tíz-tizenkét patagón a földre zuhant. A többiek közül néhányan viszonzásképpen pár ártalmatlan golyót küldtek a palánk felé, míg a többiek menekülni próbáltak. Ekkor döbbsentek rá, hogy harminckét lovas vágta el a visszavonulásuk útját, és ezek fegyverei sem maradtak némák.

A lövések hangjára kétszáz kaszára, villára, fejszére kapott férfi tódult ki a kerítés mögül, hogy elzárja a Libériába vezető utat. Miután a patagónokat teljesen bekerítették - jobbra a megmászhatatlan sziklák, előttük a parasztok ijesztően népes csapata, balra a kerítés mögül előcsillanó puskacsövek, mögöttük pedig Kau-dzser és lovasai vágta el az útjukat -, az indiánok föladták a harcot és eldobálták a fegyvereiket. További vérontás nélkül ejthették őket foglyul. Kezüket-lábukat összekötözték, egy csűrbe zárták őket, s a kapuba őrszemeket állítottak.

A hadművelet sikere káprázatos volt. Száz lovasukon kívül a támadók száz puskát is veszítettek, igaz, elég silányakat, de ezek is a hoste-szigetiek ütőképességét erősítették. Már háromszázötven tüzfegyver állt rendelkezésükre az ellenség hatszáz puskájával szemben. Az erők kis híján kiegyenlítődték.

A helyőrséggé változott Riviére-tanyán tájékoztatták Kau-dzsért a patagónok előrehaladásáról. Amikor délelőtt a gazdaság palánkjához értek, tessék-lássék megpróbálkoztak ugyan a behatolással, de már az első lövések jobb belátásra bírták őket, s komolyabb támadás helyett beérték néhány tétova lövéssel. Ezek a vademberek csatára termettek ugyan, de nem hadviselésre. Libéria volt a céljuk, oda igyekeztek toronyiránt, s nem sokat törődtek a hátuk mögött hagyott ellenséggel.

Ha már a szerencse úgy hozta, hogy ilyen sok foglyot ejtettek, Kau-dzser nem mehetett úgy tovább, hogy ne kérdezze ki őket. Bement hát közéjük.

A fogdaként szolgáló csűrben mély csend honolt. A falak mellett száz ember kuporgott, komor mozdulatlanságban várták, hogy döntés szülessen sorsuk felől. Ha ők győztek volna, szolgaságba vetik a legyőzötteket. Vesztesként természetesnek tartották, hogy övelük is így fognak elbánni. Egyikük sem méltatta figyelemre Kau-dzsért.

- Ért valaki köztetek spanyolul? - kérdezte Kau-dzser fennhangon.

- Igen - vetette föl a fejét az egyik fogoly.

- Mi a neved?

- Athlinata.

- Miért jöttél erre a földre?

Az indiánnak egy arcizma sem rezdült:

- Háborúzni.

- Miért akartok velünk háborúzni? - szegezte neki a kérdést Kau-dzser. - Mi nem vagyunk az ellenségetek.

A patagón hallgatott.

Kau-dzser folytatta:

- Testvéreid még soha nem merészkedtek el idáig. Most miért kalandoztak el ilyen messzire hazájuktól?

- A törzsfőnök parancsa - mondta nyugodtan az indián. - A harcosok engedelmeskedtek.

- De hát mi a célotok? - erősködött Kau-dzser.

- A nagy város délen - felelte a fogoly. - Ott nagy a gazdagság, és az indiánok szegények.

- De azt a gazdagságot el is kell venni - szólt Kau-dzser -, és a város lakói megvédik magukat.

A patagón gúnyosan elmosolyodott.

- Hiszen te magad és fivéridek már most foglyok vagytok - szegezte neki Kau-dzser ezt a személyes érvet.

- A patagón harcosok sokan vannak - vágott vissza a rendíthetetlen indián. - A többiek úgy térnek meg hazájukba, hogy lovuk farkához kötözve vonszolják el testvéreidet.

Kau-dzser megvonta a vállát.

- Képzeld, fiam - mondta. - Egyikőtök sem teszi be a lábát Libériába.

A patagón újra csak hitetlenül mosolygott.

- Nem hiszel nekem? - faggatta Kau-dzser.

- A fehér ember megígérte - felelte magabiztosan az indián. - A patagónoknak fogja adni a nagy várost.

- A fehér ember?... - ismételte hökkenten Kau-dzser. - Van tehát köztetek egy fehér is?

Kérdései azonban válasz nélkül maradtak. Az indián nyilván mindent elmondott, amit tudott, s egy szóval többet sem lehetett kiszedni belőle.

Kau-dzser gondterhelten lépett ki a csürből. Ki lehetett az a fehér ember, fajtájának árulója, aki vademberek bandájával szövetezett más fehérek ellen? Akárki is, ez egy okkal több a sietségre. Hartlepool a parancsaihoz híven nyilván megteszi a legsürgősebb intézkedéseket, de Libériának erősítésre van szüksége.

A Kau-dzser parancsnoksága alatt álló százötvenhat férfi este nyolc körül kerekedett föl - közülük százketten a patagónoktól zsákmányolt fegyverekkel. A csapat gyalogszerrel indult útnak, miután a lovakat hátrahagyták a Riviére-birtokon. Kau-dzser ugyanis nem azzal a vakmerő, de esztelen módszerrel akart áttörni az ellenséges vonalakon és bejutni Libériába, amelyet ellenfelei alkalmaztak a nehéz átkeléséknél. Mivel terve nem a nyers erőre, hanem a ravaszságra épült, a lovak csak útban lettek volna.

Három órás gyaloglás után megpillantották a várost. Már teljesen leszállt az éj, s tisztán láthatták a patagónok táborát határoló tüzek félkörét, amely jobbra a mocsár szélénél, balra a folyóparton ért véget. Az ostromgyűrű bezárult. A száz méterenként fölállított őrszemek között lehetetlen lett volna észrevétlenül átsurranni.

Kau-dzser megállította embereit. Mielőtt továbbindulnának, el kell döntenüik, milyen taktikát alkalmazzanak.

De nem minden támadó tartózkodott a folyó jobb partján. Néhányan nyilván a folyón is átkeltek, a város fölött. Miközben Kau-dzser eltöprengett, északnyugaton egyszerre nagy fényesség támadt.

Újtelep házai égtek.

VIII. AZ ÁRULÓ

Miközben Kau-dzser mindent megtett, hogy késleltesse a patagónok előrenyomulását, a rangidősök, Harry Rhodes és Hartlepool sem vesztegették az időt. Vezérük ügyes taktikája négy nap haladékot nyújtott, s ez elég volt, hogy megszervezzék a város védelmét.

A rajtaütést két széles és mély árok tette lehetetlenné, mögöttük a kihányt föld golyóbiztos fedezéket nyújtott. A körülbelül kétezer lépés hosszú déli árok a folyótól kiindulva félkörben ölelte körül a várost, és az áthatolhatatlan mocsárnál ért véget. Az ötszáz lépésnél is rövidebb északi árok szintén a folyótól a mocsárig tartott, s közben átszelte a Libériát Újteleppel összekötő utat.

A város így minden oldalról biztonságban volt: északon és északkeleten a mocsár oltalmazta, amelyben egy ló szügyig süppedt volna; északnyugaton és délnyugattól keletig a rögtönzött földsáncok védték; nyugaton pedig a folyó vize állta útját az ostromlóknak.

Újtelepet kiürítették. Lakosai minden ingóságukkal együtt Libériába menekültek, házukat átadták a biztos pusztulásnak.

Már az első este, amikor még el sem készültek a védművek, és közvetlen veszély sem fenyegetett, őrséget szerveztek a város köré, amelyben állandóan ötven ember teljesített szolgálatot.

Harminc méterenként állították föl őket a földhányásokon és a folyóparton; feladatuk az volt, hogy állandóan figyeljék a környéket, és az első gyanús jelre azonnal hívjanak segítséget.

A város szívében állandó készenlétre százhetvenöt férfit vontak össze, hogy a megmaradt puskákkal oda siethessenek, ahonnan a riadójelet hallják. Mindenki más aludt. Libéria minden egyes polgárát felváltva osztották be e három csoport valamelyikébe.

A védelmet nem is szervezhették volna meg jobban. Az elővédet az ötven őrszem alkotta, akiket szabályos időközönként váltottak a százhetvenöt fős központi tartalékból. A háttérben maradó többi libériai kész volt a legkisebb jelre azonnal az előbbiek segítségére sietni. Igaz, hogy ezeknek nem volt más támadó fegyverük, mint néhány fejsze, emelőrúd meg kés, de ha közelharcra kerülne sor, ezek nem is olyan megvetendő harci eszközök.

Az őrállás általános kötelesség volt, senki nem vonhatta ki magát alóla. Pattersonnak is éppúgy őrségbe kellett mennie, mint akárki másnak. Bárhogyan is érzett, úgy tűnt, készséggel áll a köz szolgálatára. Valójában olyan ellentmondásos gondolatok kavartak benne, hogy maga sem tudta volna megmondani, szívesen teszi-e vagy a kedve ellenére.

Míg őrségben állt, eltöprengett ezen a problémán, és életében először gondolkodott el elemző módon.

Az indulat, melyet polgártársai, Libéria városa és az egész Hoste-sziget iránt érzett, változatlanul ott élt a szíve mélyén, és ezért nehezebbre esett, hogy bármilyen mértékben e gyűlölt emberek javát szolgálja. Ebből a szempontból dühítette, hogy őrt kell állnia.

De a gyűlölet csak harmadsorban játszott szerepet Pattersonnál.

Valódi gyűlöletre - akárcsak igazi szeretetre - csupán a nagylelkű és melegszívű emberek képesek, a fősvény szűk lelkében nem fér meg ilyen magasröptű szenvedély. A kapzsiság után a félelem volt az az érzés, amely uralkodott rajta.

Ez a félelem azt tanácsolta neki, hogy ha már osztoznia kell az összetartó libériai polgárok sorsában, jobban teszi, ha elfojtja gyűlöletét. Szívesen látta volna lángokban a gyűlöletes

várost, de csak akkor, ha neki előbb sikerül kijutnia belőle - márpedig erre nem volt semmi lehetőség. A szigeten a legendásan kegyetlen patagónok bandái garázdálkodtak, akik hamarosan Libéria alá érnek. A várost védve Patterson végül is önmagát védte.

Mindent összevetve inkább vállalta tehát az őrseget, habár roppant kínosan érezte magát örként. Gondolhatjuk, hogy semmi örömet nem lelt az éjszakai egyedüllétben, amikor az első vonalban minden percben meglephette az ellenség. De a félelem legalább kiváló őrszemmé varázsolta. Milyen tágra nyitotta a szemét a sötétségben! Milyen aggodalommal fürkészte az éjszaka árnyait!

Puskáját vállára vette, ujja a legkisebb gyanús zajra máris a ravaszon termett.

Az első négy nap eseménytelenül telt el, az ötödiken azonban déltájban feltűntek a patagónok, és a várostól délre táborot ütöttek. Az őrtállítás véresen komoly feladat lett. Megérkezett és minden pillanatban fenyegetett az ellenség.

Aznap este Patterson éppen átvette az őrseget az északi földhányáson, a folyó és az újvárosi út között, amikor a kikötő irányában erős fény villant fel. Semmi kétség, a patagónoknál megkezdődött a tánc. Könnyen lehet, hogy haladéktalanul támadásba lendülnek, méghozzá talán éppen az ő szakaszán, hisz balcsillagzata pontosan az újvárosi út mellé vezényelte.

Képzeltetni, mekkora volt a rémülete, amikor erről az útról egyszerre csakugyan valami lármát hallott. Emberek népes csapata közeledett rohanvást az úton. Patterson persze jól tudta, hogy az utat egy vizesárok vágja ketté, amelyet a folyó elterelésével töltöttek fel. Napközben mélységesen meg is bízott az árok védelmében, de most, a vész pillanatában igen gyengének tűnt föl előtte e védmű. Már látta, hogyan kel át az ellenség az árkon, hogyan kap föl a földhányásra, s özönli el a várost...

A feltételezett támadók közben megállapodtak az árok szélén.

Patterson a távolból nem hallhatta a szavaikat, de az világos volt, hogy tanácskoznak. Azután mozgolódás támadt: deszkákat, gerendákat, póznákat hoztak, hogy valamiféle pallót üssenek össze. Néhány perc múlva Patterson mégis megnyugodhatott, amikor megpillantotta az újonnan jötteket. Csakugyan sokan voltak, puskaik gyöngén meg-megcsillantak az utolsó negyedébe lépő hold fényében.

Élükön egy természetes férfi haladt. Mindenki körülötte tolongott, neve szájról szájra járt: Kau-dzser volt az.

Patterson egyszerre érzett örömet és dühöt. Dühös volt, mert Kau-dzsért pillantotta meg, akit mindenkinél jobban gyűlölt - és örült, hogy ilyen erős felmentő sereg érkezett.

Kau-dzser úgy bukkanhatott fel ebből az irányból, hogy valójában Újtelepről jött. Amikor megpillantotta a külvárost pusztító tűzvész fényét az éjszakában, azonnal haditervet kovácsolt. A patagónok nyomában ő is a város fölött három kilométerrel kelt át kis csapatával a folyón, majd a földeken keresztül a messziről világító lángoszlop felé indult.

A várostól délre égő tábortüzek számából helyesen feltételezte, hogy a támadók zöme ott táborozott le. Ez esetben Újtelep környékén nyilván csak egy kisebb erővel kerül szembe, amelyet könnyű lesz szétvernie. Azután már simán, az országúton vonulhat be Libériába.

Minden úgy zajlott le, ahogy eltervezte. Amikor a kikötőben tetten érték a gyújtogatókat, azok afölötti dühükben, hogy nem találtak semmi elrabolható, még nagyban folytatták a rombolást.

Miután egészen eddig a településig a legcsekélyebb ellenállásba sem ütköztek, és itt sem találtak élő lelket, olyan nyugodtak voltak, hogy nem tettek semmilyen óvintézkedést.

Kau-dzser úgy sújtott le, mint a villám. A patagónokra egyszerre minden oldalról puskatúz zúdult. Az indiánok fejvesztve menekültek, tizenöt újabb puskát és öt foglyot hagyva hátra a győztesnek.

Nem vették őket üldözőbe, mert ha a folyó túlsó partján táborozók meghallják a lövéseket, akkor ellentámadástól lehet tartani. A hoste-szigetiek így késedelem nélkül megkezdték a visszavonulást Libéria felé. A csata tíz percig sem tartott.

Kau-dzser váratlan visszatérésén kívül a sors más meglepetést is tartogatott Pattersonnak. Három nappal később még nagyobb megrázkódtatás érte, s ennek a következményei is jóval komolyabbak voltak.

Ezúttal este hat órától hajnali kettőig volt soros: a folyóparton kellett őrt állnia, vagy száz méterre attól a ponttól, ahol az északi földhányás lefutott a partra. Közte és a földhányás között három másik őrszem is állt. Nem is rossz hely! Itt az őrködőt is minden oldalról őrizték.

Amikor Patterson elfoglalta az állását, még világos nappal volt, s így helyzetét felettébb megnyugtatónak találta. Lassan azonban leszállt az éj, és őt újból megrohanták szokásos félelmei.

Ismét hegyezni kezdte a fülét, és szaporán tekintgetett szerteszét, hogy nem lát-e valahol gyanús mozgást.

Kár volt a távolban nézelődnie, mert a veszély egészen közélről fenyegetett. Mekkora volt a megdöbbenése, amikor azt hallotta, hogy valaki halkan a nevére szólítja!

- Patterson!... - hangzott két lépésről.

Fölkiáltott volna, de máris elnémult, mert a tompa hang fenyegetően rászólt:

- Csönd!

Majd azt kérdezte:

- Megismersz?

Az ír egy szót sem tudott kinyögni.

- Sirdey vagyok - hangzott az éjszakában.

Patterson föllélegzett. Jóbaráttal van hát dolga! De hogy pont Sirdey keveredik ide, azt álmában sem gondolta volna.

- Sirdey?... - kérdezte a másik hangerejéhez alkalmazkodva.

- Én vagyok... Légy óvatos... Beszélj halkan... Egyedül vagy?... Nincs senki a közeledben?

Patterson meresztgette a szemét a sötétben.

- Senki - felelte.

- Ne mozdulj... - tanácsolta Sirdey. - Állj egyenesen, hogy a többiek lássanak... Közelebb megyek, de ne fordulj felém.

A töltés fűvében sűrűlő zöreje hallatszott.

- Itt vagyok - szólt Sirdey, és fekvé maradt a földön.

A tilalom ellenére Patterson megkockáztatott egy pillantást váratlan látogatója irányában, és megállapította, hogy az csuromvizes.

- Honnan jössz? - kérdezte az iménti hangján.

- A folyón túlról... A patagónoktól.

- A patagónoktól! - kiáltott fel halkán Patterson.

- Igen!... Amikor másfél éve elhagytam a Hoste-szigetet, indiánok segítettek átkelni a Beagle-szoroson. Punta Arenasba akartam menni, onnan pedig Argentínába vagy máshová, de útközben elfogtak a patagónok.

- És mit tettek veled?

- Rabszolgájuk lettem.

- Rabszolgájuk!... - ismételte Patterson. - De hát én úgy látom, szabad vagy.

- Nézz csak ide - felelte egyszerűen Sirdey.

Patterson engedelmeskedett a felszólításnak, és egy kötelet pillantott meg, amely Sirdey övére lehetett erősítve. Amikor azonban Sirdey megrázta a kötelet, láthatóvá vált, hogy az valójában egy vékony vaslánc.

- Ez az én szabadságom - szólt újra Sirdey. - Ráadásul tíz lépésről most is két patagón figyel, akik nyakig a vízben állnak. Ha sikerülne is valahogy elszakítanom ezt a láncot, amelynek a másik vége az ő kezükben van, pár pillanat alatt újból elkapnának.

Patterson olyan erősen megremegett, hogy Sirdey is észrevette.

- Mi bajod? - kérdezte.

- A patagónok!... - hebegte Patterson holtra váltan.

- Ne félj semmit - nyugtatta meg Sirdey. - Semmi bajod nem lesz. Szükségük van ránk. Azt mondtam nekik, hogy rád lehet számítani, és ezért küldtek követségbe hozzád.

- Mit akarnak? - dadogta Patterson.

Sirdey csak egy percnyi szünet után szánta el magát a válaszra:

- Hogy juttasd be őket a városba.

- Éppen én!.. - tiltakozott Patterson.

- Igen, te. Így kell lennie... Hallgass ide!... Számomra ez élet-halál kérdése. Amikor a kezük közé kerültem, a rabszolgájukká tettek, ahogy már mondtam. Száz és száz módon megkínóztak. Egy nap néhány óvatlan szavamból rájöttek, hogy Libériából jövök. Az az ötletük támadt, hogy az én segítségemmel rabolják ki a várost, amelyet hírből már ismertek, és cserébe szabadságot ígértek. Szóval gondolhatod...

- Pszt! - szakította félbe Patterson.

Az egyik őrszem elunta a mozdulatlanságot, és közelebb jött hozzájuk. Amikor elérte a felügyeletére bízott szakasz határát, tőlük vagy tizenöt méterre megállt.

- Kissé hűvös a mai este - mondta a telepes, mielőtt visszaindult volna.

- Bizony - felelte fojtott hangon Patterson.

- Jó éjszakát, bajtárs!

- Jó éjszakát!

Az őrszem sarkon fordult és eltűnt a sötétben.

Sirdey azonnal folytatta:

- Szóval, gondolhatod, hogy megígértem... Erre úgy döntöttek, hogy hadba indulnak; engem is magukkal hurcoltak, és éjjel-nappal figyelnek. Most aztán követelik, hogy váltsam be az ígéreteimet.

Eddig nemhogy nem tudták könnyen átverekedni magukat, de sok embert veszítettek, és több mint százan foglyul is estek közülük. Forr bennük a düh... Ma este azt mondtam nekik, hogy van megbízható emberem a városban: egy jóbarát, aki nem tagadná meg a segítségét... Már messziről fölismertelek... Ha rájönnek, hogy becsaptam őket, nekem végem!

Miközben Sirdey beszámolt sorsának alakulásáról, Patterson eltöprengett. Hogyne örült volna, ha porig égetik a várost, ha minden lakóját lemészárolják vagy elkergetik - mindenekelőtt a kormányzót. De micsoda veszélyes vállalkozásba keveredne! Mindent összevetve Patterson úgy döntött, hogy nem kockáztat.

- De hát mit tehetnék én? - kérdezte hűvösen.

- Segíthetnél, hogy bejussunk - felelte Sirdey.

- Semmi szükségetek nincs rám - vetette ellen Patterson. - Lám, te is átjutottál.

- Egy ember átjuthat úgy, hogy nem látják meg - vágott vissza Sirdey. - De ötszázan?

- Ötszázan!...

- Az ördögbe!... Gondolod, azért fordulok hozzád, mert sétálgatni szeretnénk a városban? Szerintem Libéria éppen olyan romlott, mint a patagónok... Erről jut eszembe...

- Csönd legyen! - szólt rá nyersen Patterson.

Közeledő lépteket hallottak. Hamarosan három alak vált ki a sötétből. Egyikük Pattersonhoz lépett, fölfedte a kabátja alá rejtett lámpást, és egy pillanatra az őrszem arcába világított.

- Semmi esemény? - kérdezte az újonnan jött, aki nem volt más, mint Hartlepool.

- Semmi.

- Teljes a nyugalom?

- Igen.

A felvigyázók folytatták körútjukat.

- Mit is mondtál?... - kérdezte Patterson, amikor már eléggé eltávolodtak.

- Azt akartam kérdezni, mi lett a többiekkel.

- Milyen többiekkel?

- Dorickkal...

- Meghalt.

- És Fred Moore?

- Meghalt.

- William Moore?

- Meghalt.

- A pokolba!... Hát Kennedy?

- Ő épp olyan eleven, mint te vagy én.

- Lehetetlen!... Neki tehát sikerült megúsznia?

- Alighanem.
- Még csak gyanúba sem fogták?
- Gondolom, nem, mert mindig szabadon járhatott-kelhetett.
- Most hol van?
- Őrt áll valamerre, de hogy merre, azt nem tudom.
- Nem tudnád kideríteni?
- Lehetetlen. Nem hagyhatom el az őrhelyemet. Egyébként mit akarsz te Kennedytől?
- Hozzá akarok fordulni, mert neked, úgy látszik, nem tetszik az ajánlatom.
- Hogy gondolod, hogy segítenék neked? - tiltakozott Patterson. - Hát segíthetnék én a patagónoknak, hogy mindnyájunkat lemészároljanak?
- Nincs semmi veszély - nyugtatta Sirdey. - Aki a barátjuk, annak semmitől sem kell tartania. Épp ellenkezőleg, részt kap a zsákmányból. Ebben már megegyeztem velük.
- Hm!... - Patterson nem volt könnyű meggyőzni.

Mégis megingott elhatározásában. Bosszút állni a hoste-szigetieken és meggazdagodni a zsákmányból - micsoda kísértés! De hogy is bízhatna meg a vademberek ígéretében?...

Ismét csak az óvatossága kerekedett felül.

- Ezek csak légvárak - felelte határozottan. - Kennedy és én, ha akarnánk, sem tudnánk ötszáz embert észrevétlenül bejuttatni...
- Nem is kellene mindenkit azonnal - válaszolt Sirdey. - Elég volna ötvenet, sőt talán harmincat is. Amíg ezek tartanak a frontot, addig a többiek is bejutnának.
- Ötven nagyon sok. Harminc is, húsz is, tíz is.
- Ez az utolsó szavad?
- Az első és az utolsó.
- Nemet mondasz?
- Nemet.
- Egy szót se többet - zárta le a beszélgetést Sirdey, és elkezdett visszafelé kúszni a folyó irányába.

De egy perc sem telt el, amikor megállt és Pattersonra emelte a szemét:

- A patagónok persze fizetnének is.
- Mennyit?

A kérdés akaratlanul szakadt föl Pattersonból. Sirdey újra közelebb jött.

- Ezer piaszttert - felelte.

Ezer piaszttert!... Az ötezer frank!... Az összeg nagy volt, de Patterson régebben nem lett volna tőle elragadtatva. A folyó ennél jóval nagyobb vagyont ragadott el tőle. Most azonban nem volt semmije. Egy év megfeszített munkájával sem sikerült huszonöt piasztternél többet megtakarítania. Ebben a pillanatban ez a nyomorult huszonöt piasztter képezte minden vagyonát. Igaz, hogy mostantól kezdve bizonyára gyorsabban növekszik majd ez az összeg, hisz sok alkalmat találhat a gyarapítására. Tapasztalatból tudta, hogy mindig az első tét a legkocká-

zatosabb. De ezer piaszter, az mégiscsak negyvenszer annyi, mint másfél éves kemény munkájának gyümölcse!... Nem is szólva arról, hogy talán nagyobb összegben is megállapodhatnak, hiszen minden üzlet alapja az alku.

- Nem valami sok - biggyesztette az ajkát. - Ha az ember a bőrét viszi vásárra, akkor nem mehet kétezer alá...

- Hát akkor viszontlátásra. - Sirdey ismét hátrálni kezdett.

- Vagy legalábbis ezerötszáz alá - tette hozzá Patterson, aki nem ijedt meg Sirdey távozási szándékától.

Otthon érezte magát: alkudozni kellett. Járatos volt az ilyesfajta ügyletekben. Akár egy árucikk, akár egy lelkiismeret a tét, mindkét esetben csak adásvételről van szó. Márpedig az adásvételt olyan örökérvényű törvények szabályozzák, amelyeknek ő minden csínját-bínját ismeri. Mindenki jól tudja, hogy az eladó rendszerint sokat kér, a vevő pedig keveset ajánl. Az alku hozza létre az egyensúlyt. Az alkuban mindig lehet nyerni valamit, és soha nincs mit veszteni vele. Mivel sürgette az idő, Patterson kivételesen hajlandó volt átugorni néhány szakaszt, és ezért ment le egycsapásra kétezer piaszterről ezerötszázra.

- Nem - szólt keményen Sirdey.

- Ha legalább ezernégyszáz volna - sóhajtott Patterson -, akkor beszélhetnénk!... No de ezer piaszter!...

- Ezer, egy vassal sem több - folytatta visszavonulását Sirdey.

Patterson vérszemet kapott.

- Akkor nem megy a dolog - jelentette ki nyugodtan.

Most Sirdey lett nyugtalan. Néhány száz piaszter miatt hagyjon veszni egy ilyen jól induló üzletet? Ismét közelebb jött.

- Vágjuk ketté - javasolta. - Ezerkétszázban megegyezhetnénk.

Patterson sietve elfogadta az ajánlatot.

- De ezt is csak a te kedvedért - egyezett bele. - Ezerkétszáz piaszterért megy a dolog.

- Megegyeztünk?... - kérdezte Sirdey.

- Meg - felelte Patterson.

Hátravolt még, hogy a részleteket is elrendezzék.

- És ki fog fizetni? - tudakolta Patterson. - A patagónok talán olyan gazdagok, hogy csak így kidobhatnak az ablakon ezerkétszáz piasztert?

- Dehogyan, épp hogy nagyon szegények - felelte Sirdey -, de sokan vannak. Meg kell feszülniük, hogy összegyűjtsék az összeget. Csak azért teszik meg, mert sejtik, hogy Libéria kirablásával százszor ekkora zsákmányra tesznek szert.

- Meglehet - ismerte el Patterson -, ez nem tartozik rám. Nekem csak az számít, hogy megkapjam a pénzt. Mikor fizetnek? Előtte vagy utána?

- Felét előtte, felét utána.

- Szó sem lehet róla - jelentette ki Patterson. - A feltételem az, hogy nyolcszáz piasztert már holnap este...

- Hol? - szakította félbe Sirdey.

- Ott, ahol őrsgben leszek. Keress meg... A megbeszéltnapon pedig tíz embert engedek át először, és egyikük kifizeti az összeget. Ha nem fizetnek, kiáltok. Ha fizetnek, befogom a számat és félrenézek.

- Rendben - szölt Sirdey. - Mikor jutunk be?

- A máttól számított ötödik éjszakán. Újholdkor.

- Hol?

- Nálam... A telkemen.

- Csakugyan - mondta Sirdey -, úgy láttam, eltűnt a házad.

- Egy éve elvitte az ár - magyarázta Patterson. - De nincs szükségünk a házra. A kerítés is megfelel a célnak.

- Háromnegyedrész leomlott.

- Kijavítom.

- Nagyszerű! - helyeselt Sirdey. - Holnap találkozunk!

- Rendben - felelte Patterson.

Csak a fű súrlódását lehetett hallani, majd halk bugyborékolás jelezte, hogy Sirdey óvatosan beleereszkedett a folyóba. Azután már semmi nem zavarta meg az éjszaka csendjét.

Másnap a hoste-szigetiek meglepetten látták, hogy Patterson javítgatni kezdi a régi birtokát körülvevő, félig leomlott palánkot.

Meglehetősen sajátosnak tűnt, hogy Patterson éppen a jelen körülmények között szánja rá magát e munkára. De végül is az övé volt a telek. Papírral is tudta igazolni birtokjogát, hiszen az árvíz után kérte, hogy szolgáltassanak ki neki egy másolatot.

Következésképpen a legjobb belátása szerint használhatta a földdarabot.

Reggeltől estig a telken szorgoskodott. Fölállította a kerítés karóit, keresztgerendákkal szilárdította meg őket, faékekkel tömte be a hasadékokat, és nem figyelt rá, hogy ki mit mond a ténykedéséről.

Aznap este a beosztás véletlene úgy hozta, hogy a déli földhányásra került, az ezen az oldalon emelkedő hegyekkel szemközt. Szó nélkül őrsgbe lépett, és türelmesen várta a fejleményeket.

Mivel korábban került rá a sor, mint az előző napon, őrsege elején még világos nappal volt. De mire lejár az ideje, már régen koromsötét lesz, Sirdey tehát könnyen megközelítheti a földhányást. Csakhogy...

Csakhogy komolyan kell-e venni a Jonathan volt szakácsának ajánlatát?

Vajon nem csapdát állított-e valaki Pattersonnak, amelybe ő ostobán belesétált? Az ír hamarosan megnyugodhatott. Sirdey már ott volt, láthatatlanul kuporgott előtte a fű között, úgy, hogy csak beavatott szem vehette észre.

Lassan szállt az éj. Az utolsó negyedében járó hold sápadt karéja csak hajnaltájt emelkedik majd a láthatár fölé. Amikor teljes lett a sötétség, Sirdey odakúszott cinkosához, majd hamarosan láthatatlanul eltávozott.

Minden aszerint történt, ahogy megegyeztek. A két fél egyetértése teljes volt.

- Máttól számítva a negyedik éjjel - suttogta Patterson.

- Rendben van - válaszolta Sirdey.

- És nehogy megfélelkezzenek a piaszterekről!... Ha nincs pénz, nem csinállok semmit!

- Légy nyugodt.

A rövid párbeszéd után Sirdey eltávozott. Előtte azonban az áruló lábához helyezett egy kis zacskót. Amikor az a földhöz ért, kristályos csendülés hallatszott. Az ígért nyolcszáz piaszter volt benne: Júdás pénze.

IX. A HOSTE-SZIGETI HONVÉDŐK

Másnap Patterson folytatta kerítésének javítását. Sejtette azért, hogy szokatlan foglalatossága megjegyzéseket vált ki. Amióta megkapta a foglalót, az érdeke azt diktálta, hogy ne adjon okot ilyen megjegyzésekre. Meg is ragadta a legelső alkalmat, hogy kézenfekvő magyarázattal szolgáljon tevékenységére.

Maga kereste az alkalmat: korán reggel fölkereste Hartlepoolt, és merészen azt kérelmezte, hogy ezentúl kizárólag saját telkének őrzésére osszák be. Csakugyan logikus volt, hogy folyóparti birtokosként a saját földjén őrkdjék, s ne valaki más lépjen a helyébe, amíg őt máshová küldik.

Hartlepool ugyan nem érzett élénk rokonszenvet e figura iránt, de nem is volt mit a szemére hánynia. Sőt, Patterson több tekintetben tiszteletet érdemelt. Békés természetű, fáradhatatlan munkásnak bizonyult. Nem volt akadály, hogy kedvező elbírálásban részesítse a kérelmét.

- Különös időpontot választott a kerítésjavításra - jegyezte meg azért.

Az ír nyugodtan azt felelte, hogy jobb alkalmat keresve sem találhatott volna. Amíg a köz-munkák szünetelnek, miért ne nézzen a saját dolgai után? Így nem vesztegeti az idejét. Patterson nem is adhatott volna természetesebb magyarázatot, hiszen szorgalma közismert volt. A válasz Hartlepoolt is kielégítette.

- Egyébként rendben van a dolog - fejezte be, s nem kérdezett semmi mást.

Döntését olyan jelentéktelennek ítélte, hogy Kau-dzsert nem is tartotta szükségesnek értesíteni róla.

A hoste-szigeti kolónia szerencséjére valaki másnak volt rá gondja, hogy felébressze a kormányzó gyanakvását.

Előző este, amikor Patterson az őrhelyére érkezett, tévesen hitte, hogy egyedül van. Húsz méternyire tőle a fűben Dick hevert. A fiú egyébként korántsem azért jött, hogy az ír után kémkedjék.

Ez csak a véletlen műve volt. Dick alig ügyelt Pattersonra. Amikor az tőle pár lépésre átvette az őrséget, csak egy szórakozott pillantást vetett rá, majd máris elmerült abban, ami a figyelmét lekötötte: azt kémlelte - persze önkéntes alapon, hiszen életkora felmentette a kötelező őrség alól -, mit is művel az ádáz ellenség, vagyis a patagónok, akik annyira foglalkoztatták fiatal képzeletét. Ha az ír nem Sirdey-t igyekezett volna felfedezni a távolban, talán meglátta volna a gyermeket, hiszen az nem is próbált elrejtőzni, s a bozót csak félig takarta el.

Dick viszont, mint mondtuk, tökéletesen látta Patterson-t, de nem figyelt rá jobban, mint ahogy bármely más hoste-szigeti őrszemre figyelt volna. Egyébként meg is feledkezett a jelenlétéről, mert olyan rendkívüli felfedezést tett, ami minden figyelmét lekötötte.

Mit vett hát észre ott a messzeségben, a patagónoknál, a hegyek első lejtőin elszórt sarjerdők takarásában? Egy embert talán?...

Nem egy embert, csupán egy arcot. Sőt, nem is egy arcot, csak egy homlokot és egy Libéria irányába tekintő szempárt. Egy indiáné volt talán ez a homlok és ez a szempár, azok közül, akik népes csoportokban fejlődtek fel odaát? Dick erre habozás nélkül nemmel felelt volna. És nem is csak abban volt bizonyos, hogy az a homlok és az a szempár nem egy indiáné, de még nevet is tudott adni az arctöredéknek, a valódi nevét: a Sirdey-ét.

Az ördögbe! Hát hogy is ne ismerte volna fel ezer közül is azt a Sirdey-t, aki a többiekkel együtt ott járt a barlangban aznap, amikor szegény Sand majdnem meghalt! Mit keres itt ez a visszataszító alak?

Dick ösztönösen lelapult a fücsomók közé. Nem tudta volna okát adni, de most nem akarta, hogy meglássák.

Teltek-múltak az órák; a magas szélességi körök hosszú alkonya lassan sötét éjszakába ment át. Dick kitartóan kucorgott rejtékhelyén, meresztgette a szemét, hegyezte a fülét. De ahogy telt az idő, nem látott semmi fényt, nem hallott semmi zajt. Egyszerre mégis egy árnyat vélt látni a sötétben, amely a földön kúszva Patterson felé tartott. Mintha suhogást hallott volna, suttogásokat, fém csendülését, mint amikor aranypénzek ütődnek össze... De mindez csak halvány, bizonytalan megérzés maradt.

Az őrség váltásakor az ír eltávozott. Dick nem hagyta el a helyét, s hajnalig a fülét hegyezve, tágra nyílt szemmel kémlelte a sötétet. Kitartása nem nyerte el jutalmát. Az éjszaka teljes nyugalomban telt el. Napkeltéig nem történt semmi szokatlan.

Dick első dolga volt, hogy megkeresse Kau-dzsert. De mivel nem volt benne egészen biztos, hogy illendő dolog szabad ég alatt éjszakázni, előbb kikémlelte a terepet, mielőtt mindent elmondott volna Kau-dzsernek.

- Kormányzó úr, szeretnék mondani valamit - kezdte.

Majd ravasz hatásszünet után hirtelen hozzátette:

- De nem fog megszidni!...

- Az attól függ - mosolyodott el Kau-dzser. - Miért ne szidnádak meg, ha rossz fát tettél a tűzre?

Dick kérdésre kérdéssel válaszolt. Dick mestert az isten is politikusnak teremtette.

- Az rossz, hogyha egész éjszaka a déli töltésen voltam?

- Az is attól függ - mondta Kau-dzser. - Tudni kellene, hogy mit csináltál a déli töltésen.

- A patagónokat figyeltem, kormányzó úr.

- Egész éjjel?

- Egész éjjel, uram.

- No de miért?

- Hogy szemmel tartsam őket, uram.

- És miért kellene szemmel tartanod a patagónokat? Erre ott vannak az örök.

- Mert olyasvalakit láttam náluk, akit ismerek, kormányzó úr.

- Valakit, akit ismersz... a patagónoknál? - kiáltott fel mély döbbenettel Kau-dzser.

- Igen, uram.

- Kicsodát?

- Sirdey-t, kormányzó úr.

Sirdey-t!... Kau-dzsernek rögtön eszébe jutott, mit hallott Athlinatától. Sirdey volna hát az a fehér ember, akinek ígéreteiben annyira bízott az indián?

- Biztos vagy te ebben?

- Biztos, uram - felelte Dick. - De a többiben nem vagyok biztos... csak azt hiszem, hogy biztos vagyok, kormányzó úr.

- Milyen többiben? Más is történt?

- Amikor besötétedett, uram, úgy láttam, mintha valaki közeledne a töltéshez...

- Sirdey?

- Nem tudom, uram... Valaki... Azután mintha beszéltek volna, mintha csörgettek volna valamit... talán dollárokat... De ebben nem vagyok biztos...

- Ki volt őrségben azon a helyen?

- Patterson, kormányzó úr.

Név alig hangozhatott volna rosszabbul Kau-dzser fülének. A furcsa hír hallatán a kormányzó mélyen eltöprengett. Van-e köze annak, amit Dick látott és hallott, vagy inkább látni és hallani vélt, a munkához, amibe Patterson fogott? S vajon másrészt nem ez adhat-e magyarázatot az ostromlók felettébb meglepő tétlenségére? Lehet, hogy a patagónok nem a nyers erő révén akarják hatalmukba keríteni Libériát, hanem meglapulnak, s valami sötét terv megvalósításán munkálkodnak?

Ezekre a kérdésekre egyelőre nem volt válasz. Dick bizonytalan és homályos hírei alapján nem hozhatott döntést. Nem tehettek mást: várni kellett, főként pedig szemmel tartani Patterson, akinek kétértelmű magatartása - meglehet, alaptalanul - gyanúra adott okot.

- Nincs miért megszidjalak - nyugtatta meg Kau-dzser az ítéletét váró Dicket. - Helyesen cselekedtél. De add a szavadat, hogy nem ismétled el senkinek, amit most elmondtál.

Dick ünnepélyesen kezet nyújtott.

- Esküszöm rá, kormányzó úr.

Kau-dzser elmosolyodott.

- Rendben van - mondta. - Most pedig menj lefeküdni, pótdold be a kimaradt alvást. De ne feledd el: senkinek egy szót se. Se Hartlepoolnak, se Rhodes úrnak, érted... Megmondtam: senkinek.

- Hiszen a szavamat adtam - jegyezte meg méltósággal Dick.

Kau-dzser többet is meg akart tudni a dologról anélkül, hogy elárulná, ami a tudomására jutott, ezért Hartlepool keresésére indult.

- Mi újság? - köszöntötte.

- Semmi, uram - felelte Hartlepool.

- Szabályszerűen folyik az őrség?... Tudja, hogy ez a lehető legfontosabb. Személyesen járja körbe az őrszemeket, és győződjék meg róla, hogy mindenki teljesíti-e a kötelességét.

- Gondom volt rá, uram - jelentette ki Hartlepool. - Minden rendben van.

- Senki nem tiltakozik a fárasztó szolgálat ellen?

- Nem, uram. Mindenkinek a legnagyobb érdeke fűződik hozzá.

- Még Kennedy sem?

- Ő az egyik legjobb. Sasszeme van. És milyen feszülten figyel!... Lehet, hogy rongy ember, de aki matróz volt, az matróz is marad, uram.

- Hát Patterson?

- Nincsen ok panaszra... Ja, ne legyen meglepve, ha Patterson nem kerül a szeme elé. Mostantól a saját birtokán őrködik, hiszen a telke a folyóparton van.

- A saját birtokán?

- Ő maga kérte. Nem láttam okot, hogy elutasítsam a kérését.

- Jól tette, Hartlepool - indult tovább Kau-dzser. - Ügyeljen csak tovább. De ha a patagónok még napok múlva is halottnak tettetik magukat, akkor mi fogjuk felkeresni őket.

Kezdett cifrává válni az ügy. Patterson tehát nem ok nélkül terjesztette elő a kérését, amelyben a gyanútlan Hartlepool nem is találhatott semmi kivetnivalót. Kau-dzser azonban sejtette, mihez tartsa magát. Sirdey feltűnése, valószínű tanácskozása Pattersonnal, a palánkjavítás, végül pedig az ír kérése, mely azt mutatta, hogy birtokán maradv mindenki mást távol akar tartani onnan: mindez nagyon is egybevágott, és azt látszott bizonyítani, hogy... Csak hát nem bizonyított semmit. Ilyen alapon nem lehetett vádat emelni az ír ellen. Annál fontosabb volt viszont, hogy kettőzött figyelemmel és elővigyázatossággal figyeljék minden mozdulatát.

Pattersonnak sejtelve sem volt róla, hogy gyanú ébredt iránta, és nyugodtan folytatta megkezdett munkáját. A karók egymás után nőttek ki a földből. Az utolsókat egyenesen a folyó vizébe verte le, s ezáltal a birtokot teljesen elzárta az idegen tekintetek elől.

A kijelölt napon - a Sirdey-vel való második találkozása után négy nappal - el is készült a munkával. Mint megbízható kereskedő, határidőre teljesítette a megrendelést. Már csak a vevőkön múlt, hogy átveszik-e az árut.

Lement a nap. Beállt az éj. E hold nélküli éjszakán teljes sötétség ígérkezett. Patterson a megállapodáshoz híven a palánk mögött várakozott.

Mindenre azonban ő sem gondolhatott. Az átlátszatlan kerítés nemcsak őt tette láthatatlanná, hanem az ő szeme elől is eltakart másokat.

Senki nem láthatta, mi történik nála, de ő sem azt, hogy mi folyik odakint. Annyira lefoglalta a folyó túlsó partjának figyelése, hogy nem vehette észre, amikor egy népes csoport bekerítette a telkét, és férfiak harcállást foglaltak a kerítés két végpontján.

Abból, hogy Patterson befejezte a munkáját, Kau-dzser megérezte, hogy fenyeget a veszély. Ha az ír árulásra készül, annak hamarosan üt az órája.

Éjfélre járt, amikor az első tíz patagón átúszott a folyón, és a telek területén partot ért. Senki nem láthatta meg őket - legalábbis ők ezt hitték. Negyven újabb harcos követi majd őket, a negyven harcost pedig az egész horda. Nem számít, ha a teljes horda partraérése előtt felfedezik őket; csak az a fontos, hogy annyian átérjenek, ahányan azután már biztosítani tudják társaik átkelését. Ha az elsőket lemészárolják, annál több zsákmány marad a többinek.

Az egyik indián egy marék aranyat nyújtott át Pattersonnak, de az túl könnyűnek találta.

- Nincs meg a súlya - mondta körültekintően.

A patagón aligha értette el, mit akar.

Patterson széles taglejtésekkel iparkodott megmagyarázni, mi a kifogása, majd beszédes érvként szaporán a jobb kezéből a balba kezdte pergetni az aranyakat, s közben leszegett fejével számolta őket.

Hirtelen erős ütés érte a tarkóját. A földre zuhant.

Megkötözték, fölpeckelték a száját, majd minden teketória nélkül egy sarokba lökték. Él-e, hal-e? Az indiánok ügyet sem vetettek rá. Ha még él, azzal is csak halasztást nyer. Egyelőre nem vesztegethették vele az időt. Később, ha szükséges, még eltehetik az útból az árulót, s a holttestet megszabadíthatják a júdáspénztől.

A patagónok kúszva-mászva közelítették meg a partot. Fejük fölé emelt fegyverrel egymás után tűntek föl a sötét alakok a vízből, s a Patterson-telek egyre jobban megtelt velük. Számuk hamarosan meghaladta a kétszázat.

A kerítés két végéről váratlanul heves puskaropogás hangzott föl. A hoste-szigetiek derékig a vízbe ereszkedtek, és hátra támadták az ellenséget. A megdöbbszent indiánok először meg sem tudtak moccanni, majd amikor a golyók véres barázdát szántottak közöttük, a kerítés felé lódultak. De egyszerre annak a tetejéről is halált okádó puskák meredtek rájuk. Döbbszent kétségbeesésükben fejvesztve körbe-körbe kezdtek tolongani a telken, megriadt vadként kínálták föl magukat a vadászok golyóinak. Néhány percen belül a behatolók fele elesett. A többinek legalább volt annyi lélekjelenléte, hogy a folyó felé fusson, és amelyikük a kereszt-tűzben elérte a vizet, az teljes erőből a túlsó part felé kezdett úszni.

Az itteni puskalövésekre távoli dördülések feleltek: az országúton is csata folyt.

Kau-dzser feltételezte, hogy a patagónok minden erejüket oda összpontosítják, ahol úgy vélik, egy puskalövés nélkül átjuthatnak, s így a tábor őrizetére csak jelentéktelen erőt hagynak hátra. Ennek megfelelően alakította ki a tervét. Legtöbb emberét saját parancsnoksága alatt oda vonultatta fel csapdát állítani, ahol a fő cselekményekre számított: a Patterson-birtok köré. Hartlepool vezetésével azonban egy másik csapat is készen állt, hogy a déli töltésen átkelve elterelő hadműveletet hajtson végre a patagónok táborában.

A távoli lövések ettől a csapattól származtak. Nyilván azzal a maréknyi harcossal birkóztak, akik a lovak őrzésére maradtak hátra. A lövöldözés nem tartott tovább pár percnél. Mindkét összecsapás villámgyorsan zajlott le.

Mihelyt eltűntek a patagónok, Kau-dzser dél felé indult. Amikor szembeért Hartlepool csapatával, az már a töltésen átkelve igyekezett visszafelé a városba.

A portya káprázatos sikerrel járt. Hartlepool egyetlen embert sem veszített. Igaz, az ellenségénél sem esett el senki, viszont annál hasznosabb volt, hogy elhajtottak tőlük háromszáz lovat.

A patagónok olyan komoly leckét kaptak, hogy újabb támadásuktól nem kellett tartani. Az őrség mégis ugyanúgy fölállt, mint az előző estén. Kau-dzser csak akkor tért vissza a Patterson-birtokra, amikor ekképpen gondoskodott a közbiztonságról.

A csillagok halvány fényénél úgy tűnt, a földön mindenütt holttestek hevernek. Sérültek is lehettek, mert jajgatás hangzott az éjszakában. Ezeknek elsősegélyt nyújtottak.

De hol lehet Patterson? Végül egy rakás hulla alatt találtak rá: fölpeckelt szájjal, megkötözve, ájultan hevert. Ő is csak áldozat lett volna? Kau-dzser már-már megbánta, hogy elhamarkodottan ítél, de amikor fölemelték az irt, az övéből aranytallérok gurultak szerteszét a földön.

Kau-dzser undorodva fordította el a fejét.

Patterson általános meglepetésre a börtönbe vitték, ahol a libériai orvos látta el. A doktor sietett jelentést tenni feladatának teljesítéséről a kormányzónak: az ír nincsen életveszélyben, és hamarosan teljesen föl fog épülni.

Kau-dzser nem nagyon örült a hírek. Sokkal szívesebben vette volna, ha a siralmas ügy végére a bűnös halála tesz pontot. Ha azonban Patterson életben marad, akkor a dolognak folytatása lesz. Pattersont semmiképpen nem lehet kegyelemben részesíteni, mint annak idején Kennedyt. Ezúttal az egész lakosság forgott veszélyben, és mindenki értetlenül fogadta volna, ha engedékenyen bánnak ezzel a nyomorulttal, aki hideg számítással készült fölládozni őket kielégíthetetlen kapzsisága oltárán. Ítéletet kell tehát hozni, kényúrként bíraskodni és büntetni. Bármennyit is változott Kau-dzser gondolkodása, ezek a teendők visszariasztották.

Az éjszaka újabb esemény nélkül telt el. De azért, mondanunk sem kell, azon az éjjelen nem sokat aludtak Libériában. A város lakói lázasan tárgyalták otthon és az utcákon az előző órák örömteli fordulatait. A sikert Kau-dzsernek tulajdonították, mert átlátott az ellenfél szándékán.

Közeledett a nyári napéjegyenlőség. Az igazi éjszaka nem tartott tovább négy óránál. Hajnali kettőkor már derengett az ég alja.

A hoste-szigetiek ekkor mindnyájan a déli töltésre vonultak, ahonnan látni lehetett az ellenséges tábor hosszan elnyúló vonalát.

Egy óra múltán minden kebelből hangos hurrá szakadt fel. Nem volt kétség: a patagónok arra készülnek, hogy fölszedjék a sátorfájukat. Miután az előző éjjeli öldöklés meggyőzhette őket arról, hogy semmi keresnivalójuk a Hoste-szigeten, ez nem is volt meglepő. A libériaiak büszkén és örömmel idézték fel újra meg újra az összecsapások mérlegét. Jó négyszázhusz ló, ebből háromszázat elhajtottak, a többi a támadás vagy az újtelepi összetűzés alkalmával elhullott. A rettenthetetlen patagón lovasoknak alig maradt háromszáz lovuk. Több mint kétszáz indiánból százat a Riviére-tanyán ejtettek foglyul, s még többen sebesültek meg vagy estek el az összecsapások során, főként a Patterson-tanyán történt tömegmészárlásban.

Miután minden harmadik harcosukat elvesztették, a többiek fele pedig gyalogossá fokozódott le, világos volt, hogy az indiánoknak semmi kedvük tovább időzni ezen a távoli vidéken, ahol olyan zord fogadtatásban volt részük.

Nyolc óra táján a horda nagy mozgolódásba kezdett, s a szél félelmetes üvöltözést hozott Libéria felé. Minden harcos egyazon pont felé törekedett, mintha nem akarnának lemaradni valamiről, amit a hoste-szigetiek nem láthattak. Ilyen távolságból nem tudták kivenni a részleteket. Csupán a horda nyüzsgését láthatták, az egyes kiáltások pedig egyetlen hatalmas morajjá forrtak össze.

Mit művelhetnek? Miféle erőszakos nézeteltérésük támadt?

Sok idő telt el. Legalább egy óra. A patagónok végre oszlopokba rendeződtek. Három csoportra oszlottak: a lovukat vesztett harcosok haladtak középütt, a lovasok adták az elő- és utóvédet. Az egyik elől haladó lovas egy tárgyat a magasba emelt, de hogy micsodát, azt nem lehetett kivenni. Valami kerek dolog volt... Mintha egy golyóbist tűztek volna egy bot végére...

A horda tíz óra körül lódult neki az útnak. A gyaloglók sebességéhez igazodva, lassan masíroztak el a libériaiak szeme előtt. Most mindkét oldalon mély csönd honolt. A legyőzöttek nem jajveszékelték, s a győztesek sem hurráztak többé.

Éppen mozgásba lendült a patagónok előőrs, amikor egy parancs futott végig a hoste-szigetiek között: Kau-dzser kéri, hogy aki csak lovagolni tud, az azonnal jelentkezzen. Ki hitte volna, hogy ilyen sok az ügyes lovas Libériában? Mivel égtek a vágytól, hogy a drámának legalább az utolsó felvonásában szerepet játsszanak, a rengeteg jelentkezőt szigorúan meg kellett rostálni. Egy órán belül összeállítottak egy háromszáz fős különítményt, mely száz gyalogosból és kétszáz lovasból állt. A háromszáz férfi Kau-dzserrel az élen indult el az északi úton, a visszavonuló horda nyomában. Hordágyakon vitték magukkal a Patterson telkén

összeszedett sebesülteket, akik közül nem sokan remélhették, hogy élve érik el az amerikai partokat.

A csapat a Riviére-gazdaságnál állt meg először. A patagónok háromnegyed órával korábban haladtak el a kerítése mellett, de ezúttal nem próbáltak meg bejutni. A védők a palánk oltalmából figyelték elvonulásukat, s bár nem értesülhettek az előző éjszaka fejleményeiről, egyiküknek sem jutott eszébe, hogy rálőjön az indiánokra. Olyan törődötten és csüggedten vonszolták magukat, hogy vereségükhöz nem férhetett kétség. Nem félelmetes ellenfelek voltak immár, csupán szerencsétlen, szájalmas emberek.

Az élen lovaglók egyike még mindig a lándzsája hegyén hordozta azt a kerekséget, amelyet már a töltésről is láttak. De ahogyan a sereg felkerekedésekor a libériaiak sem, úgy most a Riviére-tanyán tartózkodók sem tudták megállapítani a különös tárgy mibenlétét.

Kau-dzser parancsára megszabadították a patagón foglyokat láncaiktól. Az indiánok meg sem mozdultak. Láthatóan nem hitték el, hogy szabadok, s mivel másokat is önmaguk alapján ítélték meg, attól tartottak, hogy ez valami csapda.

Kau-dzser odalépett ahhoz az Athlinatához, akivel már először is szót váltott.

- Mire várnak? - kérdezte.

- Meg akarjuk tudni, milyen sorsot tartogatnak nekünk - felelte Athlinata.

- Nincs mitől tartaniuk - jelentette ki Kau-dzser. - Maguk szabadok.

- Szabadok!... - ismételte meglepetten az indián.

- Igen: a patagón harcosok elvesztették a csatát, és most visszatérnek hazájukba. Tartsanak velük, hiszen szabadok. Mondják meg testvéreiknek, hogy a fehér embereknek nincsenek rabszolgáik, és tudják, mi a megbocsátás. Bár emberségesebbé tenné őket ez a példa!

A patagón bizonytalanul tekintett Kau-dzserre, majd társaival együtt lassú léptekkel útnak indult. A fegyvertelen csapat kivonult a néma telepések kettős sorfala között, majd a tanyáról kiérve jobbra, északnak vette az útját. Kau-dzser és háromszáz embere száz méter távolságból kísérték őket, hogy elzárják a délnek vezető utat.

Az est közeledtével láthatták, hogy a betolakodók nagyobb része letáborozik éjszakára. Eddig senki nem zavarta meg őket visszavonulásuk közben, egy puskalövés sem dördült. Az ellenfél könnyörületessége azonban nem nyugtatta meg az indiánokat, akik élénk aggodalommal figyelték, hogyan közeledik a lovasok és gyalogosok tekintélyes csapata. A hoste-szigetiek jó szándékuk jeléül két kilométerrel távolabb álltak meg, miközben a kiszabadult foglyok a sebesültekkel együtt továbbmentek, hogy csatlakozzanak honfitársaikhoz.

Mit gondolhattak az ádáz indiánok, amikor régen rabszolgának hitt társaikat szabadon látták viszont? Vajon hűséges hírnökként tolmácsolta-e nekik Athlinata a rábízott üzenetet? Kiszabadítója reményei szerint összevetették-e Athlinata testvérei saját megszokott viselkedésüket a fehér emberekével, akik oly szelíden bántak a kíméletlenül rájuk támadókkal?

Kau-dzser ezt soha nem tudta meg, de azt sem bánta volna, ha nagylelkűsége netán hasztalan-nak bizonyult. Sok magot el kell vetni, amíg a mag termékeny talajba hullva megfog.

Az indiánok zavartalan menetelése észak felé még három napig tartott. A domboldalakon itt-ott telepések tűntek föl, és amíg tehették, tekintetükkel kísérték a hordát és a nyomában vonulókat. A patagónok a negyedik nap estjén végre elérték azt a helyet, ahol partra szálltak. Még alig pirkadt, amikor vízre taszították a part szikláin között elrejtett pirogaikat. Némelyek csak embereket vettek fedélzetükre, és nyugat felé indultak, hogy megkerüljék a Tűzföldet, míg

mások a Beagle-szoroson készültek átkelni, hogy azután lovon vágjanak át a nagy szigeten. Az indiánok azonban maguk után hagytak valamit. A part homokjába szúrt hosszú póznára tűzve ott maradt az a kerek tárgy, amelyet oly különös makacssággal hurcoltak magukkal Libéria óta.

Amikor az utolsó piroga is látótávolságon kívülre került, a hoste-szigetiek leereszkedtek a tengerpartra, és elborzadva látták, hogy a kerek tárgy nem más, mint egy emberi fej. Közelebb lépve Sirdey-t ismerték fel benne.

Fölfedezésük meghökkentette őket. El sem tudták képzelni, hogyan került a több hónapja eltűnt Sirdey a patagónokhoz. Csak Kau-dzser nem lepődött meg, hiszen ő tisztán látott ebben a drámában, és többé-kevésbé tudta, milyen szerepet játszott a Jonathan egykori szakácsa. Sirdey volt tehát az a fehér ember, akiben annyira megbíztak az indiánok. Amikor csalódtak benne, kegyetlen bosszút álltak.

Másnap reggel Kau-dzser visszaindult Libériába. Kimerült kíséretével együtt december 30-án este érkezett meg.

A Hoste-sziget megismerte a háborút. Hála Kau-dzsernek, sértetlenül került ki a megpróbáltatásból, s mind egy szálig kiverte területéről a megszállókat. A véres történet végére azonban még nem került pont. Egy kegyetlen feladatot még végre kellett hajtani.

Patterson a legkülönbözőbb érzelmek között hányódott a börtönben, ahol fogva tartották. Először is meghökkentette, hogy lakat alatt találja magát. Mi történhetett vele? Ahogy visszatért az emlékezete, lassanként eszébe jutott minden: Sirdey, a patagónok, az indiánok undorító árulása.

De mi történt azután? Ha a patagónok győztek volna, akkor nyilván véghez viszik, amit elkezdtek, és ő mostanra már halott lenne.

Abból, hogy a börtönben ébredt öntudatra, arra következtetett, hogy az indiánok támadását visszaverték.

Ha csakugyan így van, és őt bebörtönözték, akkor fény derült az árulására! Tehát jócskán van oka a félelemre! Patterson ettől megremegett.

Rövid gondolkodás után kissé mégis megnyugodott. Ám fogják gyanúba - bizonyítani úgysem tudnak semmit. Az biztos, hogy senki nem látta, senki nem érte tetten. Ép bőrrel fogja megúsni a kalandot, sőt komoly haszonra tesz szert belőle.

Patterson az aranya után nyúlt - de hiába. Márpedig nemcsak álmodta az aranyat, de kézbe is kapta! Hogy mennyit? Arra nem emlékezett pontosan.

Az igaz, hogy a követelt ezerkétszáz piaszternél kevesebbet, mert ezek a csirkefogók megrövidítették, de kilencszázat vagy talán ezret is biztosan. Kik lopták el az aranyát? A patagónok? Lehet. De valószínűbb, hogy azok, akik börtönbe vetették.

Patterson szíve megtelt dühvel és gyűlölettel. Ugyanolyan heves indulatot érzett indiánok és telepések, rézbőrűek és fehérek iránt: egyformán aljas és tolvaj valamennyi.

Ettől a pillanattól fogva nem volt nyugta. Szorongva, gyűlölettel telve, ezer feltevés közt hányódva, lázas türelmetlenséggel várta, hogy kiderüljön az igazság. Fogvatartói azonban nem sokat törődtek tehetetlen dühével. Egyik nap múlt a másik után, de a helyzetében nem történt változás. Mintha csak megfeledkeztek volna róla.

Egy hétnél is több telt már el bebörtönzése óta, amikor december 31-én négy fegyveres felügyelete alatt végre kiléphetett a fogda kapuján. Csakhogy megtudhat mindent!... Amikor a Kormányház térre értek, Pattersonnak földbe gyökerezett a lába.

A látvány valóban impozáns volt, mert Kau-dzser azt akarta, hogy ünnepélyesen ítélkezzenek az áruló felett. A körülmények megmutatták neki, milyen erőt kölcsönöz egy közösségnek az érzések és érdekek egysége. Vajon ugyanilyen könnyen visszaverték volna a patagónokat, ha széthúzás és önfejűség uralkodik, ha nem vetik alá magukat az általánosan kötelező törvényeknek? Kau-dzser az összetartásnak ezt a születőben lévő érzését akarta erősíteni, ezért készült parádésan megbélyegezni a köz sérelmére elkövetett bűntettet. A Kormányház falához egy magas emelvényt ácsoltak, amelyen Kau-dzseren kívül a Tanács három tagja és Ferdinand Beauval, címzetes bíró foglalt helyet. A vádlott a bíróság lábánál foglalt helyet.

Hátrébb, a korlátok mögött Libéria egész lakossága ott tolongott.

Amikor Patterson megjelent, hatalmas hurrogás tört fel több száz torokból. Kau-dzser csöndet intett. Megkezdődött a vádlott kihallgatása.

Az ír mindent tagadott, de hiába. Gyerekjáték volt rábizonyítani, hogy hazudik. Kau-dzser egyenként sorolta elő a Pattersons terhelő tényeket. Először is: Sirdey ott volt a patagónok között. Sirdey-t látták is, de jelenléte amúgy sem kétséges, hiszen a kudarcotól elkeseredett indiánok a bosszú jeleként hátrahagyták botra tűzött fejét.

Cinkosa halálhírére Patterson megremegett. Gyászos előjelnek érezte Sirdey sorsát.

Kau-dzser folytatta vádbeszédét.

Sirdey tehát a patagónok oldalán állt, és Patterson összejátszott vele: titkos megállapodásuk értelmében kellett újra birtokba vennie a telkét, megmagasítani a kerítését, végül pedig kérelmeznie, hogy egyedül őrködhessék rajta.

Összebeszélésüket bizonyítja, hogy a patagónok éppen ezen a telken szálltak partra; de ennél is beszédesebb bizonyíték a Pattersonnál talált arany. Hogyan tudná igazolni ő, aki saját bevallása szerint egy évvel azelőtt minden vagyonát elveszítette, a birtokában talált arany eredetét?

Patterson lehajtotta a fejét. Úgy érezte, elveszett.

A kihallgatás végeztével a bíróság visszavonult tanácskozni, majd Kau-dzser kihirdette az ítéletet: a bűnös vagyonát elkobozzák, földbirtoka és a tettéért kapott pénz az államra száll. Pattersons ezenkívül örökös száműzetésre ítélik: soha többé nem léphet a Hoste-sziget földjére.

Az ítéletet haladéktalanul végrehajtották. Az írt egy induló hajóra tették: az indulás pillanatáig fogságban marad, s vásra verve kell megvárnia, hogy elhagyják a Hoste-sziget körüli vizeket.

Miközben a tömeg széteszlott, Kau-dzser visszavonult a Kormányházba.

Egyedül akart maradni, hogy háborgó lelke lecsituljon. Ki gondolta volna egykor, hogy ő, az egyenlőség bajnoka egyszer majd embertársai bírójaként lép föl, hogy ő, a szabadság szennvedélyes szerelmese, hozzájárul az emberiség közös tulajdonának, a földnek felosztásához, és a nagyvilág egy kis részének uraként jogot formál arra, hogy valakit száműzzön onnan? Márpedig éppen ezt tette az imént, s ha fel is zaklatta az eset, nem bánta meg, hogy így cselekedett. Biztos volt benne, hogy helyesen járt el. Az áruló elítélésével teljesedett be az a csoda, amely a patagónok elleni harccal vette kezdetét. Nagy veszteség érte őket Újtelep porig égésével, de a bekövetkezett átalakulásért talán nem is fizettek nagy árat. A közösen átért

veszély, az együttes erőfeszítés olyan köteléket teremtett a telepések között, amelynek erejét maguk sem sejtették. Az események előtt a Hoste-sziget nem volt más, mint húsz különböző nemzetből származó, véletlenül összeverődött telepések lakhelye. Mostanra a telepések a Hoste-sziget polgáraivá lettek. Számukra immár a Hoste-sziget jelentette a hazát.

X. ÖT ÉV MÚLTÁN

Öt évvel azon események után, amelyekről az imént beszámoltunk, a Hoste-sziget környékén a hajózás már nem volt olyan nehéz és veszélyes, mint egykor. A Hardy-félsziget csúcsáról erős fénypázmák vetültek a messzi tengerre: nem a pecserák gyújtottak tábortüzet, hanem egy igazi világítótorony állt ott, amely az átjárókat bevilágítva a komor téli éjszakákon is elkalauzolta a hajósokat a zátonyok között.

Az a világítótorony azonban, amelyet Kau-dzser a Horn-fokra tervezett el, sehogy sem akart megépülni. Hiába igyekezett már hat éve megoldani az ügyet, szívós kitartását nem koronázta siker. A két kormány jegyzékváltásaiból úgy tűnt, hogy Chile nem akar lemondani a horn-foki kis sziget birtokáról, s így azzal, hogy elutasítja Kau-dzser elsőrendű feltételét, elháríthatatlan akadályt gördít a megegyezés útjába.

Kau-dzsert erősen meglepte, hogy a Chilei Köztársaság ekkora jelentőséget tulajdonít egy teljesen értéktelen, kopár sziklának. Még nagyobb lett volna a meglepetése, ha ismeri az igazságot, ha tudja, hogy a tárgyalások nem valamiféle - talán helytelen, de legalább érthető - hazafias meggondolásból húzódnak el, hanem egyszerűen a hivatalok közmondásos nemtörődömsége miatt.

A chilei hivatalok ebben az ügyben éppen úgy viselkedtek, mint a világ bármelyik hivatala. Ősrégi szokása a diplomáciának, hogy húzza-halasztja a dolgokat: egyrészt azért, mert az ember érdeklődése rendszerint elég lanyha mindaz iránt, amihez nincsen közvetlen köze, másrészt meg azért, mert természetes hajlama, hogy amennyire csak tudja, eltúlozza a saját szerepét. Márpedig mi bizonyíthatná jobban egy döntés fontosságát, mint az, hogy meddig tartottak a megelőző tárgyalások, hogy mennyi papírt pusztítottak és mennyi tintát pocskoltak el a tárgyra? Kau-dzser egymaga alkotta a hoste-szigeti kormányt, következésképp nem voltak hivatalai, s ezért eszébe sem jutott, hogy ilyen okot - a valódit - keressen a vita elhúzódása mögött.

De nem a Hardy-félszigeten magasodó világítótorony volt az egyetlen fényforrás, amely bevilágította a környező vizeket. Az újjáépítése után háromszoros fontosságra szert tett újtelepi kikötő jelzőfénye is minden este kigyúlt, hogy a kikötőgát csúcsa felé vezesse a vízi járműveket.

A teljesen elkészült móló széles és biztonságos kikötővé avatta az öblöt. A hajók szélcsendben rakodhattak ki és be a szintén kiépült rakpartoknál. Újtelep forgalmas kikötővé vált. Lassanként megindult a kereskedelem Chilével, Argentínával, sőt az Óvilággal is. A Hoste-szigetet már menetrendszerű havi járat kötötte össze Valparaisóval és Buenos Ainesszel.

A folyó jobb partján Libéria rohamos fejlődésnek indult. Meg lehetett jósolni, hogy nagyon hamar jelentékeny várossá nővi ki magát. Szimmetrikus utcái amerikai módra derékszögben metszették egymást, két oldalukon kő- és faházak sorakoztak elől udvarral, hátul kiskerttel. A város néhány terén szép fák, többnyire örökzöld sarki bükkök nyújtottak árnyékot.

Libériában két nyomda működött, és a városnak még néhány valódi nevezetessége is akadt: többek között egy postája, egy temploma, két iskolája és egy bírósága, mely utóbbi már nem az a szerényen feldíszített terem volt, amelyet Lewis Dorick annak idején megpróbált felrobbantani. A legszebb látnivaló a Kormányház volt.

Az ezen a néven ismert rögtönzött házat már lebontották, és egy tekintélyes épület került a helyére: továbbra is itt székelt Kau-dzser, és itt működött minden közintézmény.

A Kormányház közelében egy laktanya emelkedett, ahol ezer puskát és három ágyút tároltak. Időről időre minden nagykorú polgárnak el kellett töltenie itt egy hónapot. A patagónok esetéből levonták a tanulságot. A hadsereg, mely szükség esetén minden hoste-szigetet fegyverbe szólíthatott, készen állt a haza megvédésére.

Még színháza is volt Libériának: igaz, elég kezdetleges, de tágas épület, amely ráadásul villanyvilágítással is büszkélkedhetett.

Kau-dzser álma valóra vált. A folyón három kilométerrel följebb létesített vízierőmű bőségesen ellátta fénnel és árammal a várost.

A színházterem különösen a hosszú téli estéken tett jó szolgálatot. Gyűlések zajlottak itt, Kau-dzser és a megszelídült, igazi személyiséggé vált Ferdinand Beauval pedig néha előadásokat tartottak. Hangversenyeket is adtak, egy nem mindennapi karmester vezényletével.

Ez a karmester már régi ismerőse az olvasónak: senki más, mint Sand.

Szívós kitartással sikerült a hoste-szigetiek közül egy teljes szimfonikus zenekart toboroznia, amelyet mesteri pálcával dirigált. A hangversenynapokon ölben vitték a karmesteri pulpitusra, s amikor zenészei elé állt, arca átszellemült, a művészet szent önkívülete a legboldogabb emberré tette. Ezeken a koncerteken régi és modern művek hangzottak el, s a műsorban időnként Sand saját művei is szerepeltek - a közönség tapsa bizonyította, hogy nem a legnépszerűtlenebbek között.

Sand ekkor tizennyolc éves volt. Amióta az iszonyatos dráma megfosztotta mindkét lábától, csak a művészetben lelhetett boldogságot, s teljes szívével a zenének szentelte magát. A mesterek figyelmes tanulmányozásával elsajátította e nehéz művészet minden csínját-bínját, s e biztos alapon kibontakozó természetes tehetsége már-már megérdemelte a zseni nevet. S nyilván még itt sem állapodhatott meg. Eljön majd a nap, amikor mindenütt éneklik ennek az ihletett, világvégi rokkantnak a dallamait, és zenéje, amelyet már ma is ismernek, csak a szerző nevét nem tudják, meghódítja az egész világot.

Kilenc év telt el azóta, hogy a Jonathan a Hardy-félsziget szirtjeire vetődött. Amit ez alatt a pár év alatt elértek, azt mind azon férfi határozottságának, értelmének és gyakorlati érzékének köszönheték, aki kezébe vette az anarchia fenyegette hoste-szigetiek sorsát. Továbbra sem tudtak semmit erről az emberről, de nem is gondoltak rá, hogy a múltjáról faggassák. A kíváncsiságot - ha ugyan valamikor valóban kíváncsiak voltak a kilétére - elkoptatta a megszokás, és sokan joggal gondolták, hogy aki a legfontosabb oldaláról akarja ismerni Kau-dzsert, annak elég eszébe idéznie számtalan jócselekedetét.

A kilenc évnyi hatalom súlyos gondjai nyomasztóan nehezedtek Kau-dzserre. Herkulesi ereje érintetlen maradt, s a kor sem hajlította meg szinte gigászi alakját, de szakálla és haja már őszbe csavarodott, és méltóságteljes, immár tiszteletet parancsoló arcát mély ráncok barázdálták.

Hatalma korlátlan volt. A tanács három tagját, amelynek megalakítását ő maga kezdeményezte, minden alkalommal újraválasztották, de Harry Rhodes, Hartlepool és Germain Rivière csak a forma kedvéért ülészek. Szabad kezet adtak vezetőjüknek és barátjuknak, s csak akkor fejtették ki tiszteletteljes véleményüket, ha erre külön megkérte őket.

Nagy műve megvalósításához Kau-dzser különben nem szűkölködött példákban. A Hoste-sziget közvetlen szomszédságában két ellentétes kolonizációs módszert is alkalmaztak ekkoriban, melyeknek eredményét összehasonlíthatta és értékelhette.

Amióta Chile és Argentína felosztotta egymás közt Magellániát és Patagóniát, a két állam igen különböző módon igyekezett hasznosítani új birtokait. Mivel Argentínában nem ismerték jól

ezt a területet, gyakran kétszáz-kétszáznegyven négyzetkilométernyire szabták a koncessziókat, s ezzel gyakorlatilag arra ítélték a vidéket, hogy parlagon maradjon. Azokban az erdőkben, ahol egy hektáron négyezer fa is nő, a kitermelés így háromezer évig is eltartott volna. Hasonló bőkezűséggel adományozták a termőföldeket és legelőket is - ezért ezeken túlságosan sok munkáskézre és szerszámra, következésképp túl nagy befektetésre lett volna szükség.

De ez még nem minden. Az argentin telepesek számára lassú, körülményes és költséges volt a kényszerű kapcsolattartás Buenos Airesszel. Amikor hajó érkezett Magellániába, annak rakománylevelét vámkezelésre a fővárosba, vagyis ezeröttszáz mérföld távolságra kellett küldeni, s csak hat hónap múlva tért vissza, miután megfizette a vámot - mégpedig a főváros tőzsdéjén aznap érvényes árfolyamon! S hát honnan ismerhették volna az árfolyamokat a Tűzföldön, ahol Buenos Aires neve épp olyan idegenül hangzott, mint Kínáé vagy Japáné?

Mit tett viszont Chile, hogy élénkítse a kereskedelmet, hogy a merész hoste-szigeti kísérlettől eltekintve is csábítson ide telepeseket?

Szabadkikötőnek nyilvánította Punta Arenast, ahová a hajók így bőven hoznak minden szükségeset és feleslegest, s ahol kedvező áron, kiváló minőségben lehet megkapni bármit. Nem csoda, hogy Argentín-Magellánia termékei is a punta arenasi székhelyű angol vagy chilei cégekhez áramlanak, amelyek virágzó fiókokat létesítettek a csatornák mentén.

Kau-dzser már régóta tudta, hogyan jár el a chilei kormány, s ahányszor csak átrándult a magellániai földekre, maga is láthatta, hogy minden termék Punta Arenasba kerül. A chilei kolónia mintájára tehát Újtelepet is szabadkikötőnek nyilvánították, és a Hoste-sziget elsősorban ennek a döntésnek köszönhetette gyors gazdagodását.

Ki hinné, hogy az Argentín Köztársaság, amely a Beagle-szoros túlsó partján, a Tűzföldön megalapította Ushaiát, e kettős példából sem okult? Libériához és Punta Arenashoz képest ez a település mindmáig elmaradott, mert a kormány akadályokat gördít a kereskedelem útjába, a vámtételek magasak, a természeti kincsek kiaknázását ezer formáság gátolja, s persze a csempészek is büntetlenségnek örvendenek, mivel a helyi vezetés a gyakorlatban képtelen rá, hogy a fennhatósága alá tartozó hétszáz kilométeres partszakaszra felügyeljen.

A Hoste-szigeten történt események, a Chilétől kapott függetlenség, a Kau-dzser biztoskezü irányítása alatt egyre növekvő jólét fölhívta a szigetre az iparosok és a kereskedők figyelmét, és újabb telepeseket is idevonzott, akiknek bőkezűen, előnyös feltételek mellett juttattak földet. Miután hamar elterjedt a hír, hogy a Hoste-sziget erdeiben az európainál jobb minőségű fa terem, amely tizenöt-húsz százalékot is jövedelmez, több fűrészüzem is megtelepült itt. A mezőgazdaságilag hasznosítható területekre négyzetkilométerenként ötven piasterért találtak bérlőket, s a sziget legelőin hamarosan több ezerre rúgott az állatállomány.

A lakosság gyors növekedésnek indult. A Jonathan ezerkétszáz hajótöröttjéhez háromszornégyszer annyian csatlakoztak az Egyesült Államok nyugati részéből, Chiléből és Argentínából érkező bevándorlók. A függetlenség kikiáltása után kilenc évvel, Kau-dzser hatalomátvétele után nyolc, a patagón horda betörése után öt évvel Libéria több mint kétezer-ötszáz, a Hoste-sziget pedig több mint ötezer lakost számlált.

Magától értetődik, hogy Halg és Graziella egybekelése óta is sok házasság kötöttet. Említsük meg az Edward és a Clary Rhodesét: a fiatalember Germain Riviére leányát vette el, a lány pedig Dr. Samuel Arvidsonhoz ment hozzá. Újabb és újabb kötelékek fűzték össze a családokat.

Az enyhe évszakban a kikötő számos hajót fogadott. A sziget különböző pontjain, a Roons-fok környékén és a Beagle-szoros északi partján lerakatokat hoztak létre, s az ezeket Libériából ellátó partmenti hajósok kiváló üzleteket kötöttek. Ők javarészt a Falkland-szigetéről érkeztek, még hozzá minden évben egyre többen.

A behozatalról és kivitelről nemcsak az Atlanti-óceán angol szigeteiről jött hajók gondoskodtak, hanem Valparaisóból, Buenos Airesből, Montevideóból és Rio de Janeiróból is érkeztek vitorlások és gőzösök, s a közeli víziutakon - a Nassau-öbölben, a Darwin-öbölben, a Beagle-csatorna vizein - feltűnt a dán, a norvég és az amerikai lobogó is.

Ez a forgalom jórészt a halászatnak volt köszönhető, amely Magellániában mindig is kiváló eredménnyel kecsegtetett.

Érthető, hogy Kau-dzsernek szigorú rendeletekkel kellett szabályoznia ezt a tevékenységet, hiszen az állatok korlátlan irtása hamarosan az itteni vizekben szívesen időző fajok eltűnését, sőt kipusztulását idézhette volna elő. A part mentén több helyen fókavadászok települtek le, s Hartlepoolnak eleinte nagy nehézséget okozott, hogy féken tartsa ezeket a változatos eredetű és fajtájú hontalanokat. A kalandorok lassanként mégis megjuhászodtak, új életformájuk civilizálta őket. E világvándoroknak eddig hátán volt a házuk, de amióta letelepedtek, lassan szelídebb szokásokat vettek föl. Boldogabbak is voltak, mert valamivel jobb körülmények között gyakorolhatták zord mesterségüket, mint addig. Véget értek a közös költségen szervezett expedíciók, amelyek oly gyakran végződnek éh- vagy fagyhalállal egy lakatlan szigeten. Most már folyamatosan értékesíthették halászsákmányukat, és nem kellett hosszú hónapokig várniuk egy hajóra, mely vagy visszatér vagy nem. Az ártatlan kétlakiakkal azonban még mindig ugyanúgy végeztek. Mi sem egyszerűbb a bevált módszernél: „salir a dar una paliza”, ahogy maguk a fókavadászok mondják, vagyis bottal agyonverni őket - más fegyvert ugyanis lehetetlen volna használni a szegény állatok ellen.

A fókák leölése mellett meg kell említeni a bálnavadászatot is, amely igen nagy hasznot hajt ezen a vidéken. A szigettenger szorosaiban évente akár ezer bálnát is el lehet ejteni. A jól felszerelt bálnavadászhajók az enyhe évszakban be is járták keresztül-kasul a Hoste-sziget környéki víziutakat, hiszen jól tudták, hogy Libéria már ugyanazokat az előnyöket kínálja, mint Punta Arenas.

Végül pedig a parti fövényen ezerszámra heverő különféle kagylókra is új kereskedelmi ág épült. A kagylók közül különösen a müillon, ez a kiváló puhatestű érdemel említést, mely elképzelhetetlen mennyiségben volt föllelhető.

Egész hajórakományokkal szállítottak belőle Dél-Amerika városaiba, ahol öt piasztért is megadtak egy kilogrammért. A puhatestűeken kívül rákok is akadtak. A Hoste-sziget kis öbleit különösen nagy számban keresi fel egy tengeralatti algákon élő óriásrák, a centoya, amelyből kettő még egy nagytű embernek is elegendő egy egész napra.

A centoyák azonban nem egyedül képviselték a rákok rendszertani osztályát. A parton bőségesen lehetett találni homárt, langusztát és fekete kagylót is. A természet e kincsei nem heverhettek parlagon. Kau-dzser régi tervét megvalósítva Halg sikeres üzemet irányított Újtelepen, ahonnan konzerv formájában küldték szét a „tenger gyümölcseit” az egész világba. Az ekkor huszonnyolc éves Halgnak semmi sem hiányzott a boldogsághoz. Szerető feleség, három szép gyermek: két fiú és egy lány, jó egészség, gyorsan gyarapodó vagyon - megvolt hát mindene. Kau-dzser örülhetett, hogy műve ilyen boldog betetőzést nyert.

Ami Karrolit illeti, ő nemcsak hogy nem társult fiával az újtelepi üzem vezetésében, hanem még a halászáttal is fölhagyott. A hoste-szigeti kikötő olyan fontosságra tett szert a Darwin- és a Nassau-öböl között, hogy egyre több hajó kereste föl, még Punta Arenas helyett is. Kiváló

pihenőhelyre letek itt, biztonságosabbra, mint a chilei kolónia, melyet egyébként főleg a Magellán-szoroson át az egyik óceánról a másikra tartó gőzösök használtak. Ez vitte rá Karrolit, hogy visszatérjen régi mesterségéhez. A Hoste-sziget kikötőparancsnokává és fő-revkalauzává előlépve Karrolinak bőven akadt dolga, mert sok olyan hajó kérte szolgálatait, amely Punta Arenasba vagy a szigettenger különböző pontjain alapított lerakatokhoz tartott.

Munkájában egy ötven tonnás kutter állt rendelkezésére, amelyet úgy építettek, hogy a leghevesebb hullámverést is állja.

Bármilyen volt az idő, bárka helyett Karroli most már mindig ezzel a szilárd alkotású vízi járművel indult a hajók elébe. Megvolt még a Wel-Kiej is, de már alig használták. Többnyire a kikötőben maradt, akár egy hűséges, öreg szolgáló, aki kiérdemelte a pihenést.

Mint a derék munkás, aki az egyik feladat végeztével máris új munkába fog, Kau-dzser, mihelyt szárnyára bocsáthatta a felnőtté vált, önálló életbe kezdő Halgot, máris egy újabb örökbefogadásra szánta el magát. Dick mégsem szorította ki Halgot Kau-dzser nagy szívéből, csak melléje került. A tizenkilenc éves Dick ekkor már hat éve volt Kau-dzser tanítványa. Az ígéretes gyermek nagyszerű ifjúvá érett. Játszi könnyedséggel tette magáévá mestere tudását, s már-már maga is megérdemelte a tudós nevet. Tanára csodálta élénk szellemét, mélyrelátó értelmét, és tudta: nincs messze az az idő, amikor már nem lesz mit tanítania növendékének.

A „növendék” szó nem is illett többé Dickre. A gyermekkorában kijárt kemény iskola, az átélt szörnyűségek hamar felnőtté tették: nem tanítványa, inkább követője és barátja volt Kau-dzsernek, aki teljesen megbízott benne, és kijelölt utódját látta benne. Hogyne, Germain Rivière és Hartlepool is derék emberek voltak, de az előbbi sohasem lett volna hajlandó otthagyni virágzó gazdaságát azért, hogy kizárólag a közügyeknek szentelje magát, Hartlepool pedig, aki csodálatra méltó hűséggel hajtotta végre a parancsokat, csak a második vonalban volt a helyén. Ráadásul mindkettőjükből hiányzott az az áttekintés, az az általános műveltség, amely egy nemcsak anyagi érdekeit tekintő nép kormányzásához szükséges. Harry Rhodes talán alkalmasabb lett volna a feladatra. Az öregedő, nem elég erőskezű férfi azonban maga utasította volna vissza a tisztességet.

Dickben viszont megvolt az igazi vezető minden erénye. Nagyszerű természete volt: tudását, értelmét és jellemét tekintve államférfinak termett - csupán az volt sajnálatos, hogy rendkívüli képességeit nem érvényesíthette tágabb körben. A jól végzett munkának azonban nem a nagysága számít, és Kau-dzsernek igaza volt abban, hogy Dick nem is vágyhatott szebb feladatra, mint hogy néhány ezer polgártársának jólétére felügyeljen.

A helyzet politikai szempontból is rendkívül kedvezően alakult. A Hoste-sziget és a chilei kormány kapcsolatai kifogástalanul fejlődtek.

Chile határozott politikája évről évre gyümölcsözőbbnek bizonyult. Olyan erkölcsi és anyagi hasznot könyvelhetett el, amilyenről az Argentin Köztársaság nem is álmodhat mindaddig, amíg nem módosít kormányzási módszerein és gazdasági elvein.

A Hoste-sziget élére került rejtélyes férfi magellániai jelenléte joggal keltett gyanút a chilei kormányban, amely eleinte nem is rejtette véka alá elégedetlenségét és aggodalmait.

Elégedetlenségének azonban nem adhatott kifejezést. A függetlenné vált szigeten senki nem bocsáthatta ki körözést Kau-dzser ellen, nem érdeklődhetett származása iránt, nem kérhette számon a múltját. Olyan ember lett volna Kau-dzser, aki képtelen elviselni bármiféle tekintélyuralmat, aki egykor föllázadt a társadalom törvényei ellen, akit az uralkodó rendszertől függetlenül talán bármilyen jogállamból száműztek volna? Viselkedése alapot adott az ilyen feltételezésekre, s ha a Nueva-szigeten marad, bizonyára nem kerüli el a chilei rendőrség

érdeklődését. Amikor azonban a kezdeti zűrzavart és anarchiát Kau-dzser biztos kormányzása alatt tökéletes nyugalom váltotta föl, lábra kapott a kereskedelem, és általános gazdagodás indult meg, akkor már nem volt érdemes közbeavatkozni. Mindent egybevetve, soha semmi nem felhőzte be a hoste-szigeti és a punta arenasi kormányzó kapcsolatát.

Öt év telt el így, s a Hoste-szigeten a fejlődés egy pillanatra sem torpant meg. A nemes és gyümölcsöző versengés jegyében Libéria mellett három új település is létrejött: egy a Dumas-félszigeten, egy másik a Pasteur-félszigeten, a harmadik pedig a sziget legnyugatibb pontján, a Darwin-öbölben, a Gordon-szigettel szemben. Mivel a főváros fennhatósága alá tartoztak, Kau-dzser néha meglátogatta őket: vagy tengeren utazott, vagy a sziget belsejében vágott utakon, erdőkön és síkságokon át.

Több pecsera család is a partokra költözött, s azok példájára, akik Újtelep közelében letelepedve elsőként szakítottak évezredes vándor életmódjukkal, ők is falvakat alapítottak.

Ekkortájt, 1890 decemberében történt, hogy Libéria első ízben fogadhatta Punta Arenas kormányzóját, Aguire urat. A chilei elismeréssel adózott az általános felvirágzásnak, megcsodálta a természeti kincsek bölcs kihasználását, az ezerfelől összesereglett nép tökéletes egységét, a családokban uralkodó rendet, jólétet és boldogságot. Érthető, hogy árgus szemekkel figyelte azt az embert, aki mindezt végbevitte, s aki nem kívánta, hogy más néven ismerjék, mint úgy: Kau-dzser.

Aguire úr nem fukarkodott a bókokkal.

- A hoste-szigeti kolónia az Ön műve, kormányzó úr - mondta -, és Chile szerencsájének tarthatja, hogy lehetővé tette a létrejöttét.

Kau-dzser csak ennyit felelt:

- Ez a sziget nem volt senki tulajdona, amikor egy szerződés Chiléhez csatolta. Chile helyesen tette, hogy visszaállította a függetlenségét.

Aguire úr megérezte a válaszban rejlő tartózkodást. Kau-dzser szemében a függetlenség visszaállításaért nem illette meg köszönet a chilei kormányt.

- Mindenesetre nem hiszem - folytatta óvatosan Aguire -, hogy a Jonathan hajótöröttjei sajnálnák a Lagoa-öbölbeli koncessziót...

- Csakugyan, kormányzó úr, hiszen ott portugál uralom alá kerültek volna, míg itt a maguk urai lehetnek.

- Minden a lehető legnagyobb rendben van tehát.

- A legnagyobb rendben - helyeselt Kau-dzser.

- Egyébiránt reméljük - tette hozzá lekötelező hangon Aguire -, hogy Chile és a Hoste-sziget továbbra is jó viszonyban marad.

- Nekünk is ez a reményünk - felelte Kau-dzser -, s ha a Chilei Köztársaság felismeri, milyen előnyökkel jár a Hoste-szigeten bevezetett rendszer, talán a Magellán-szigettenger más részeire is hajlamos lesz kiterjeszteni azt.

Aguire úr válasz helyett csak elmosolyodott: értsék, ahogy akarják.

Harry Rhodes, aki két tanácsbeli társával együtt jelen volt a megbeszélésen, más témát hozott szóba, hogy elterelje a beszélgetést a kényes kérdésről.

- Ha összevetjük a mi Hoste-szigetünket a tűzföldi argentin birtokokkal - mondta -, érdekes következtetésekre juthatunk. Itt virágzást lát, uram, amott hanyatlást. Az argentin telepeseket és a hajókat elijeszti a buenos aires-i kormány bonyolult formaságai és követelései. Kormányzója tiltakozásai ellenére a Tűzföld egy tapodtat sem halad előre.

- Egyetérték - felelte Aguire. - A chilei kormány nem is így járt el Punta Arenasban. Ha nem is szükséges teljes függetlenséget adni a kolóniáknak, bizonyos kedvezményekkel biztosítani lehet a jövőjüket.

- Kormányzó úr - szólt közbe Kau-dzser -, van azonban egy kis földdarab a szigettengerben, egy terméketlen, értéktelen szikla, amelyről szeretném, ha Chile lemondana a javunkra.

- Éspedig? - kérdezte Aguire.

- A Horn-foki sziget.

- Mi az ördöghöz kezdene vele? - kiáltott föl meglepetten Aguire úr.

- Világítótornyot építenék rá, mert arra óriási szükség van az amerikai kontinens e végső pontján. A környék megvilágítása nemcsak a Hoste-szigetre tartó hajók javát szolgálná, hanem azokét is, amelyek az Atlanti- és a Csendes-óceán között haladva a fokot készülnek megkerülni.

Harry Rhodes, Hartlepool és Germain Riviére tudtak Kau-dzser tervéről, és ők is hangsúlyozták, milyen jelentős dologról van szó. Ezt Aguire úr nem is vonta kétségbe.

- A Hoste-sziget kormánya tehát kész megépíteni ezt a világítótornyot?

- Igen - szólt Kau-dzser.

- Saját költségén?

- A sajátján, de szigorúan csak azzal a feltétellel, hogy Chile teljesen átengedi neki a Horn-sziget tulajdonjogát. Ezt a javaslatot már jó hat évvel ezelőtt megtettem az Ön kormányának, de mindeddig nem lett semmi eredménye.

- Mit válaszoltak? - kérdezte Aguire.

- Szavakban nem volt hiány. Nem mondtak nemet, de igent sem. A kákán is csomót keresnek. A vita így évszázadokig is eltarthat. Közben pedig egymás után vesznek oda a hajók ezen a gyászos földdarabkán, amelyet semmi nem jelez nekik a sötétben.

Aguire mély meglepetésének adott hangot. Persze, Kau-dzsernél is jobban tudván, milyen módszerek kedvesek a világ minden kormányzatának, a szíve mélyén talán nem is csodálkozott annyira. Többet nem tehetett, mint hogy megígérte: a Hoste-szigetről visszatérve teljes tekintélyét latba veti a santiago-i kormánynál a javaslat érdekében.

Meg is tarthatta a szavát, és támogatása hatékonynak bizonyult, mert egy hónap sem telt el, és megoldódott az évek óta húzódó kérdés: Kau-dzser hivatalos értesítést kapott, hogy javaslatát elfogadták. Chile és a Hoste-sziget december 25-én aláírta az átadási szerződést, amelynek értelmében a Horn-sziget a Hoste-szigeti állam birtokába kerül, ha az vállalja, hogy megépít és karban tart egy világítótornyot a fok csúcsán.

Kau-dzser már rég megtette a szükséges előkészületeket, így azonnal megkezdhatték az építkezést. A legborúlátóbb jóslatok szerint sem kellett több két évnél, hogy fölépüljön a torony, és biztonságossá váljék a hajózás a félelmetes híru fok környékén.

Kau-dzser ezt a vállalkozást érezte életműve betetőzésének.

Megszervezni a Hoste-sziget békés életét, biztosítani a nemrég még nyomorgók általános jólétét, széles körben elterjeszteni a műveltséget, s végül ezrek életét menteni meg azon a szörnyű ponton, ahol a földkerekség két legnagyobb óceánja találkozik: ez volt hát a feladata ezen a földön.

Nemes feladat. Ha majd véghez viszi, akkor végre önmagára is gondolhat, s lemondhat minden tisztségéről, amelyeket sem teste, sem lelke nem kíván.

Kau-dzser gyakorlatilag a legönkényesebb despotaként uralkodott - de nem volt boldog kényúr. A hosszú idő alatt megszokta, de nem szerette meg a hatalmat, amelyet kedve ellenére gyakorolt. Mivel személy szerint berzenkedett minden tekintélyuralom ellen, kegyetlenül nehezebbre esett másokra kényszeríteni a saját akaratát. Ugyanaz az erőt sugárzó, hideg és szomorú férfi maradt, mint azon a távoli napon, amikor megmentette a pusztulástól a Hoste-sziget népét. De amikor őket megmentette, egyben elveszítette saját magát. Le kellett mondania ábrándjáról, meg kellett hajolnia a tények előtt, s noha bátor szívvel meghozta ezt az áldozatot, a szíve mélyén fellázadt az elárult álom. A logika csalóka köntösébe öltözött gondolataink, ha csak ösztöneinkből nőnek ki, akkor agyunktól és akaratunktól független életet élnek. Képesek akár a bizonyossággal is szembeszegülni - mint egy élőlény, amely a létéért küzd. Ilyenkor gyakran ezernyi bizonyíték sem győz meg tévedésünkről, és bármilyen ürügy elegendő, hogy visszatérjünk ahhoz, amiben hittünk.

Kau-dzser azért áldozta fel hitét, mert megszánta szerencsétlen embertársait, mert az odaadásra, az önfeláldozásra való hajlam erősebb volt benne nemes jelleme másik alappillérénél, a szabadságszeretetnél is. De most, amikor nem volt szükség az odaadására, amikor felesleges lett volna az önfeláldozás, és amikor a hoste-szigetieket már senki nem tarthatta szánandónak, a régi hite lassan újra igazságként tűnt fel előtte, és az egyeduralkodó fokozatosan visszaváltozott azzá, aki gyakor volt: a szabadság szerelmesévé.

Minél jobban ment a Hoste-sziget sora, Harry Rhodes annál világosabban érzékelte Kau-dzsernek ezt az átalakulását. Amikor a horn-foki világítótorony építésének megkezdésével Kau-dzser úgy tekinthette, hogy a feladat, amelyet magára mért, a vége felé közelít, világosan ki is fejtette gondolatait. Éppen a régmúlt napokról csevegett Harry Rhodesszal, aki felidézte, mennyi jótéteményért tartoznak hálával Kau-dzsernek. Erre ő ezt a félreérthetetlen kijelentést tette:

- Vállaltam, hogy megszervezem a kolónia életét. Igyekszem teljesíteni e feladatot. Munkám befejeztével a megbízatásom is lejár. Remélem, így majd sikerül bebizonyítanom Önöknek, hogy létezhet legalább egy olyan hely a földön, ahol az embernek nem kell senkit úrnak elismernie maga fölött.

- A vezető még nem úr, barátom - felelte megindultan Harry Rhodes -, és ezt éppen ön mutatta meg. De egyetlen társadalom sem létezhet valamilyen felsőbb hatalom nélkül, akárhogyan is nevezzék a gyakorlóját.

- Én nem így vélem - felelte Kau-dzser. - Véleményem szerint a hatalomról azonnal le kell mondani, mielőtt nem parancsolóan szükséges a gyakorlása.

Kau-dzser tehát még mindig régi utópiáit dédelgette, és tapasztalatai ellenére ábrándokba ringatta magát az emberi természet felől: még arra is képesnek hitte az embereket, hogy a törvények közbejöttes nélkül simítsák el az egyéni érdekkülönbségekből származó nézeteltéréseiket. Harry Rhodes szomorkásan nyugtázta, hogy mi megy végbe titkon barátja elméjében, és úgy érezte, a legrosszabb következményektől tarthat. Már-már azt kívánta, hogy a hoste-szigetiek békés életét átmenetileg zavarja meg valami váratlan esemény, ami újból ráébresztené vezetőjüket a tévedésére.

Ez a kívánsága sajnos hamarosan teljesült. Ez az esemény gyorsabban bekövetkezett, mint gondolta volna.

1891 márciusának első napjaiban hirtelen elterjedt a hír, hogy rendkívül dús aranylelőhelyet fedeztek föl a szigeten. Ebben nem volt semmi tragikus. Épp ellenkezőleg: mindenki örült, s még a legóvatosabbak - mint Harry Rhodes - is osztoztak az általános örömmámban. Libéria népe ünnepet ült.

Egyedül Kau-dzser látott tisztán. Egyedül ő látta előre azonnal ennek a felfedezésnek a következményeit, csak ő értette meg, milyen romboló erők szabadulhatnak el. S miközben körülötte mindenki örvendezett, egyedül ő maradt komor, mert órá nehezedett mindaz a bú és bánat, amit a jövő a Hoste-sziget számára tartogatott.

XI. AZ ARANYLÁZ

A felfedezés március 6-ának reggelén történt.

Edward Rhodes néhány vadásztársával együtt már korán reggel kikocsizott Libériából húsz kilométerre délnyugatra. A Hardy-félsziget nyugati oldalán készültek vadászni, a félszigetet lezáró, Sentry Boxes nevű hegyek lábánál. Kiterjedt, szűz erdőség terült el itt, a Hoste-sziget ragadozóinak menedéke: azoké a pumáké és jaguároké, amelyeket mind egy szálig ki akartak irtani, mert dézsmálták a juhnyájukat.

A vadászok fölverték az erdőt: miután útközben elejtettek két pumát, éppen egy sebesen rohánót patakhoz értek az erdőszelel, amikor egyszer csak megjelent előttük egy nagytestű jaguár.

Edward Rhodes úgy ítélte meg, hogy a jaguár lőtávolon belül van: lövése az állat bal horpaszát érte. A seb azonban nem volt halálos. Az állat inkább dühében, mint fájdalomában elbődült, majd a patak felé szökkenve eltűnt a fák között.

De nem lehetett olyan gyors, hogy Edward Rhodes ne tudjon másodszor is rálőni. A golyó célt tévesztve egy szikla sarkát találta el. A kő szilánkokra tört és szerteszét röpült.

A vadászok talán már indultak volna is tovább, ha az egyik szilánk nem éppen Edward Rhodes lába elé esik, aki fölfigyelt a furcsa köre, fölemelte és megvizsgálta.

A kis kvarcdarabka jellemző erezetében könnyűszerrel felismerte az aranyzemcséket.

Edward Rhodes megszállt a felfedezéstől. Arany!... Arany a Hoste-sziget földjében! Kell-e rá ékeesebb bizonyíték, mint ez a sziklaszilánk?

De miért is lepődne meg? Talán Punta Arenas környékén és a Tüzföldön, Patagóniában és Magellániában nem bukkantak már ennek az értékes fémnek a teléreire? Mi más is volna a két Amerika hatalmas gerincoszlopa, amely Sziklás-hegység, Andok vagy Kordillerák néven Alaszkától a Horn-fokig fut, mint egyetlen hosszú aranylánc, amelyből négy évszázad alatt negyvenöt milliárd franknyi nemesfémeket hoztak napvilágra?

Edward Rhodes tudatában volt felfedezése jelentőségének. Titokban is szerette volna tartani, hogy csak apjának szóljon, aki majd értesíti Kau-dzsert. De a titokról mások is tudtak. Vadásztársai is megvizsgálták a szikladarabkát, majd ők is összeszedtek néhány aranytartalmú törmeléket.

A titok tehát nem maradhatott titok: s valóban, még aznap megtudta az egész sziget, hogy nincs miért irigyelnie Klondike-ot, Transvaalt, s a mindenféle eldorádókat. Úgy futott végig a hír Libérián és a többi településen, mint elhintett puskaporon a tűz.

Ebben az évszakban azonban semmiképpen nem hasznosíthatták a felfedezést. Pár nap múlva elérkezik az őszi napforduló, s a tél kezdetén a Hoste-sziget szélességi fokán már nem lehet a szabad ég alatt aranykitermelésbe fogni. Edward Rhodes leletének tehát egyelőre nem lett, mert nem lehetett semmilyen következménye.

A nyár meglehetősen kedvező időjárással búcsúzott. A kolónia tizedik évében kivételesen jó termésnek örvendhetek. A sziget belsejében újabb fűrésztelepeket alapítottak: egyeseket gőzhajtott, másokat a víz erejéből nyert villanyáram. A halászat és a konzervgyártás jelentős forgalommal járt: a ki- és bemenő hajók összrakománya harminckétezer-hétszázhetvenöt tonnára rúgott.

A tél beálltával félbe kellett szakítani a horn-foki világítótorony munkálatait: azoknak a helyiségeknek az építésénél tartottak, ahol a mozgatószerkezetet és az áramfejlesztőt fogják elhelyezni. A munka mindeddig kielégítően haladt, pedig az építőanyagot messziről, a hetvenöt kilométerre fekvő Hardy-félszigetről kellett a Horn-fokra szállítani a zátonyokkal teliszórt, télen hajózhatatlanná váló tengeren.

A zord évszak szokás szerint szellőkéseket és heves viharokat hozott, de a kemény hidegek elmaradtak, és a hőmérséklet még júliusban sem szállt mínusz tíz fok alá.

Libéria lakosainak nem kellett már tartaniuk sem a hidegtől, sem az időjárás viszontagságaitól, mert az általános jólétben minden családnak kényelmes lakás jutott. A Hoste-szigeten senki nem nyomorgott, s a közrendet nemhogy büntények, de még vagyon elleni vétségek sem zavarták meg. A polgárok ritka vitái rendszerint még azelőtt megoldódtak, hogysem a bíróság elé kerültek volna.

Alighanem zavartalanul folyt volna hát a kolónia élete, ha nem bukkannak rá az aranytartalmú érre. Tekintettel az emberi kapzsiságra, ez a fölfedezés rendkívül súlyos következményekkel fenyegetett.

Kau-dzser figyelmét nem kerülte el a veszély. A hír hallatán sötét képzeleti támadtak, s minél tovább töprengett, annál inkább elkomorodott. Az első tanácsulésen nem is titkolta félelmeit.

- Azt kell hát látnunk - mondta -, hogy munkánk végeztével, amikor nyugodtan élvezhetnénk fáradozásunk jutalmát, a véletlen, az átkozott véletlen zavart és romlást hoz reánk...

- Barátunk túlzásba esik - szakította félbe Harry Rhodes, aki nem ilyen borúlátóan ítélte meg az eseményt. - Meglehet, hogy az arany fölfedezése zavarokat okoz majd, de hogy romlásba döntene!...

- Romlásba fog dönteni - állította határozottan Kau-dzser. - Ahol eddig aranyat találtak, ott kő kövön nem maradt!

- De hisz az arany is csak olyan árucikk, mint bármi más... - vetette ellene Harry Rhodes.

- A leghasznosalanabb.

- Dehogyan. A leghasznosabb, mert bármi másra elcserélhető.

- Mit számít - vágott vissza hevesen Kau-dzser -, ha csak az szerezheti meg, aki mindent föláldoz érte! A legtöbb aranyásó nyomorult módon pusztul el. Akinek szerencséje van, annak a könnyű siker mindörökre megzavarja az esztét, és rászokik a könnyen megszerezhető örömekre. Már szükségesnek érzi azt, ami felesleges, s mert az anyagi élvezetektől elpuhul, a legkisebb erőfeszítésre is képtelenné válik. A szó társadalmi értelmében talán meggazdagodik, de az igazi, az emberi értelemben szegényebb lesz. Nem is ember már az ilyen.

- Egyetértek Kau-dzserrel - jelentette ki Germain Riviére. - Vegyük még hozzá, hogy ha nem művelik meg a földeket, az elmaradt termést nem pótolhatja semmi. A gazdagságot nem lehet megenni. S én félek, hogy a mi népünk nem áll majd ellen ennek a gyászos hatásnak. Ki tudja, nem hagyják-e ott a földművesek a földet, a munkások a munkájukat, hogy a lelőhelyre rohanjanak?

- Az arany!... Az aranyláz! - ismételte Kau-dzser. - Borzasztóbb csapás nem is sújthatta volna országunkat.

Harry Rhodes megingott.

- Ha igazat adunk önnek - szólt -, akkor nem áll hatalmunkban elhárítani ezt a csapást.

- Nem bizony, kedves Rhodes - felelte Kau-dzser. - A járványok ellen fel lehet venni a harcot, gátat lehet vetni nekik. De az aranyláz ellen nincsen orvosság. Ez minden szervezetet képes szétrombolni. Lehet-e még kételyünk azután, ami az Ó- és Újvilág, Ausztrália, Kalifornia és Dél-Afrika aranytermő vidékein történt? A hasznos munkák egyik napról a másikra abba-maradtak, a telepesek elhagyták a földeket és a városokat, a családok szétszóródtak a lelőhelyeken. Ahogy minden könnyű nyereséget, úgy a mohón kibányászott aranyat is alantaszészekre tékozolták el, s nem maradt belőle semmi ezeknek a szerencsétlen bolondoknak.

Kau-dzser heves szavai elárulták mély meggyőződését és élénk aggodalmát.

- Sőt, nemcsak belső, hanem külső veszély is fenyeget bennünket - tette hozzá -: a számtalan kalandor, a lecsúszott elemek megrohanják és felforgatják az arannyal kecsegtető vidékeket, hogy kicsikarják a föld méhéből az átkozott fémet. Ezek a világ minden sarkából idesereglenek, és lavinaként sodornak majd el mindent, ami az útjukba kerül. Ó, miért is fenyegeti a szigetünket ekkora szerencsétlenség?

- Nincs már semmi remény? - kérdezte izgatottan Harry Rhodes. - Ha a dolog nem tudódik ki, akkor megmenekülhetünk ettől a siserehadtól.

- Nem - válaszolt Kau-dzser -, már késő megakadályozni a bajt.

Nem is képzelik, milyen gyorsan tudomást szerez a világ egy-egy új aranylelőhelyről, akármi-lyen messzi vidéken is fekszik. Szinte azt hinné az ember, hogy a levegővel terjed a hír, hogy a szelek röpitik szerte ezt a fertőzést, mely a legjobbakat és legokosabbakat is eléri és ledönti a lábáról!

A tanácsülés úgy ért véget, hogy semmilyen döntést nem hoztak.

Valójában nem is volt miben dönteni. Mint Kau-dzser helyesen mondotta, az aranylázal nem lehet szembeszállni.

Máskülönben még nem vészelt el semmi. Talán nem elképzelhető, hogy a lelőhely nem is olyan gazdag, mint amilyennek derűlátóan sejtik, s hogy az aranyrögöcskéik annyira szétszóró- tan lelhetőek fel, hogy lehetetlen a kitermelésük? Az egész szigetet beborító téli hótakaró felolvadása előtt erről nem tudtak megbizonyosodni.

A tavasz első fuvallatai idején máris kezdtek beigazolódni Kau-dzser félelmei. Ahogy beállt az olvadás, a legkezdeményezőbb és legkalandvágyóbb telepesek átvedlettek aranyásókka, és Libériát elhagyva az arany keresésére indultak. Mivel az a Golden Creeknél bukkant fel - így nevezték el a kis patakot, amelynek partján Edward Rhodes szerencsétlen golyója lepattintotta a szilánkot -, a legtüreletlenebbek oda siettek. Tehettek bármit Kau-dzser és barátai, mégis egyre többen követték ezt a példát. November ötödikétől kezdve több száz hoste-szigeti bolyongott a hegyek között az arany bűvöletében, s megszállottan keresett egy dús eret vagy rögökben gazdag „lencsét”.

Az aranykitermelés elvileg nem ütközik nagy nehézségekbe. Aki egy érre bukkan, annak csak ki kell fejtenie csákánnyal a sziklából, majd össze kell zúznia a kitermelt nyersércet, hogy kinyerhesse belőle az aranyszemcséket. Így járnak el Transvaal bányáiban is. Egy ér követése azonban nem olyan könnyű dolog, mint gondolnánk. Az erek gyakran összekuszálódnak és eltűnedeznek, s ilyenkor bizony szükség van a tapasztalt bányamérnökök minden tudására. S ha nincs is így, az erek akkor is nagyon messzire hatolnak a föld alá.

Ilyenkor tárnát kell nyitni, ami együtt jár az ilyen vállalkozásnál elkerülhetetlen veszélyekkel és megtelepésekkel.

Ráadásul a kvarc rendkívül kemény szikla, és összezúzni csak költséges gépek segítségével lehet. Emiatt egy aranyásó egymagában nem is aknázhathat ki egy tárnát; csak a munkaerőben bővelkedő, nagy és tőkeerős társaságok dolgozhatnak haszonnal.

Ezért az aranyásók, ha lelőhelyre bukkannak, megelégszenek azzal, hogy megszerezzék a kiaknázási engedélyt, majd azt minél gyorsabban továbbadják a bankároknak és vállalkozóknak.

Azok, akik mégis úgy döntenek, hogy saját erőből és saját zsebre kezdik meg a kitermelést, nem is gondolhatnak arra, hogy tárnát nyissanak. Ők inkább vízmosásos részeket keresnek az aranytartalmú sziklák közelében, ott, ahol a víz évszázados tevékenysége már lekoptatta a sziklákat. A sziklát mállasztó jég, eső, lezúduló patakvíz szükségképpen aranyrögöket is magával sodort, s ezeket igen könnyű elkülöníteni. Nem kell más, mint egy tányér, amelyben felfogják a homokot, s egy kis víz, amellyel átmossák.

A hoste-szigetiek természetesen ilyen kezdetleges eszközökkel működtek. Az első eredmények derűlátásra adtak okot. A Golden Creek mentén több kilométeres hosszúságban és két-háromszáz méteres szélességben vagy nyolc láb mély iszapréteg húzódott.

A készlet tehát bőséges volt, ha elgondoljuk, hogy egy köblábból kilenc-tíz tányér jött ki, és minden tányéron maradt legalább néhány szemcse arany. Igaz, hogy a nemesfém itt csak por alakban bukkant föl, és e lelőhelytől nem várhattak el olyan több száz milliós hozamot, amilyenre más hasonló helyen akadt példa, de ez a gazdagság is elég volt ahhoz, hogy megszédítse e szegény embereket, akik eddig mindig megfeszített munkával biztosították megélhetésüket.

Rossz kormány lett volna a Kau-dzseré, ha nem szabályozza a kitermelést. A lelőhely végtére is köztulajdon, s a közösség dolga, hogy azt tagjai hasznára bocsássa áruba. Akármit is gondolt Kau-dzser, megtartotta magának a véleményét, és olyan szempontból vizsgálta meg a kérdést, ahogy bárki más tette volna: azt a megoldást kereste, amely általános vélemény szerint a leghasznosabb a vezetése alatt álló embercsoportnak. A télen gyakran elbeszélgetett erről Dickkel, akinek a véleményét minden döntése előtt sietett kikérni. Eszmecseréjük végén arra jutottak, hogy hármas célt kell elérniük: a lehető legkisebbre csökkenteni az aranyat mosni induló hoste-szigetiek számát; gondoskodni arról, hogy az egész kolónia hasznát lássa a föld kincseinek; végül pedig korlátozni, sőt, ha lehet, visszaszorítani a világ minden tájékáról ideseregülő gyanús alakok áradatát.

A tél végén kifüggesztett törvény ennek a hármas követelménynek a jegyében született. Először is a koncesszió előzetes beszerzésétől tette függővé a kitermelés jogát, majd rögzítette az igénybe vehető terület nagyságának felső határát, és kinyilvánította, hogy a bérbevevők átírási illetékkel, majd később a kitermelt fém egynegyedével tartoznak a köznek. A törvény értelmében csak hoste-szigeti állampolgár kaphatott engedélyt, márpedig az állampolgárságot a jövőben csak az kaphatta meg, akinek ügyében egyéves tényleges itt élése után a kormányzó is kedvező döntést hozott.

A törvény kihirdetése után még hátravolt az alkalmazása.

Ez azonban kezdettől fogva nagy nehézségekbe ütközött. A telepeseket hidegen hagyták azok az intézkedések, amelyek az érdekükben születtek, és csak azokat látták, amelyek valamire kötelezték őket. Miért kellene kérelmezniük és kifizetniük olyasminek a birtokjogát, amit könnyűszerrel el is vehetnek? Vajon nincs joga bárkinek a földet túrni, átmosni a folyó hordalékát?

Miért kellene természet adta joguk gyakorlása fejében munkájuk gyümölcsének egy részét átengedniük annak, aki abban nem is vett részt? Lelke mélyén Kau-dzser is éppen így

gondolkodott. De aki arra a félelmetes feladatra vállalkozott, hogy embertársait kormányozza, annak el kell tudnia feledkezni a maga nézeteiről, és néha a legdrágább elveit is föl kell áldoznia a pillanat parancsának.

Márpedig nyilvánvalóan az volt a legfontosabb, hogy a legjózanabb telepeseket bátorítsák, azokat, akik képesek ellenállni a fertőzésnek és kitartanak megszokott munkájuk mellett: hiszen mi más buzdíthatná őket jobban, mint az, ha akkor is részt kapnak - akármilyen kis részt - a gazdagságból, ha otthon maradnak?

Mivel az emberek saját belátásukból nem engedelmeskedtek a törvénynek, erővel kellett érvényt szerezni neki.

Kau-dzsernek Libériában csak az az ötven ember állt rendelkezésére, akik az állandó rendőr-állományt képezték, de további kilencszázötven hoste-szigeti szerepelt a sorkötelesek listáján, amelyről olyan ütemben törölték ki a legöregebbek nevét, ahogy a felnőtt kort elért fiatalok érkeztek a helyükbe. Így bármikor ezer embert lehetett azonnal fegyverbe szólítani. Kau-dzser parancsot adott az általános mozgósításra.

Csak hétszázötven hoste-szigeti jelent meg. A kétszáz szolgálatmegtagadó maga is az aranylelőhelyre távozott, és a Golden Creek vidékét járta.

Kau-dzser két részre bontotta a rendelkezésére álló erőket.

Ötszáz embert a tengerpartra osztott el, hogy megakadályozzák az arany kicsempészését. Ő maga a többi háromszáz élére állt: húsz szakaszt alakított belőlük, élükre a legmegbízhatóbb embereit állította, majd az aranymezőkre indult.

A kis rendcsináló sereg a félsziget átlójában, a Sentry Boxes lábainál foglalt állást, majd útközben mindent átfésülve észak felé indult. Az útjukba kerülő aranyosokat, ha nem voltak hajlandók alávetni magukat a szabályoknak, kíméletlenül visszaküldték.

Ez a módszer eleinte sikerrel is járt. Néhányan készpénzben kifizették a kitermelési illetéket, s ezeknek gondosan kijelölték a területük határát. A legtöbben azonban nem tudták megfizetni a koncesszió ellenértékét, s ezeknek föl kellett hagyniuk vállalkozásukkal. Az aranyásók száma ezért érezhetően megcsappant.

A helyzet azonban hamarosan súlyosabbra fordult. Akiknek nem sikerült engedélyt kapniuk, azok az éjjel megkerülték Kau-dzser csapatait, és visszatértek a Golden Creek partjára, ugyanoda, ahonnan egyszer már elzavarták őket. Időközben az arany örülete megállíthatatlanul terjedt tovább. Az első aranyosók sikereinek hírére a hoste-szigetiek újabb tömege jelent meg a színen. Kau-dzser olyan híreket kapott, hogy a fertőzés a Golden Creek környékéről már elterjedt az egész szigetre, és rengeteg aranyásó próbál szerencsét a középső és az északi hegyekben is.

Sokan arra a természetes következtetésre jutottak, hogy aranytartalmú rétegek minden bizonnyal nem csupán a Sentry Boxes tövében elterülő mocsaras síkságon fordulnak elő. Miután a Hoste-szigeten biztosan van arany, gondolták, minden arra mutat, hogy az ugyanahhoz a hegrendszerhez tartozó többi vízfolyás mentén is található. Ezért minden irányban nekifogtak a kutatásnak, a Hardy-félsziget csúcsától és a Pasteur-félsziget végétől a Darwin-öböl felé.

Amikor a kincsvadászok néhány apróbb sikert könyvelhettek el, az általános aranyláz még magasabbra szökött, és az arany bűvölete egyre több embert kerített hatalmába. Az ellenállhatatlan örület néhány hét alatt szinte teljesen elnéptelénítette Libériát, a városokat és a gazdaságokat. Férfiak, asszonyok és gyermekek mind a lelőhelyekre siettek. Néhányan meggazdagodtak, mert rábukkantak azokra a „lencsékre”, amelyekben a lezúduló esők felhalmozták az

aranyat. De nem adták föl a reményt azok sem, akik napok óta teljesen eredménytelenül verítékeztek. A fővárosból, a városkákból, a földekről, a halásztelepekről, az üzemekből, a tengerpart kereskedelmi lerakataiból ide áramlott mindenki. Az arany mágneses vonzerejének nem állhatott ellent az emberi ész. Libériában hamarosan alig maradt száz telepes, aki a mostoha körülmények ellenére is családja körében maradva tovább folytatta volna mindennapos elfoglaltságát.

Akármilyen kínos és elszomorító ez a megállapítás, el kell ismernünk, hogy a Hoste-sziget lakói közül egyedül az indiánok álltak ellent a tömegőrületnek. Csupán ők nem hódoltak be a sóvárság tombolásának. Becsületére válik az egyszerű tűzföldieknek, hogy csak nekik köszönhetően nem néptelenedtek el teljesen a halásztelepek és a gazdaságok: őket velük született becsületességük megóvta a fertőzéstől. Másrészt ezek a szegény ördögök továbbra is hallgattak a Jótevőre, és eszükbe sem jutott volna, hogy hálátlansággal fizessenek számtalan jótéteményéért.

De még ennél is tovább fajult a dolog. Egyszer csak a kikötőben horgonyzó hajók legénysége is követni kezdte az aranykeresők gyászos példáját. Napról napra szaporodtak a szökések. Se szó, se beszéd, a tengerészek faképnél hagyták a hajójukat, s az arany káprázatától megrésze-gülve bevették magukat a sziget belsejébe.

A kapitányokat megrémítette legénységük megfogyatkozása, és a ki- vagy berakodás végét meg sem várva, sebbel-lobbal elhagyták Újtelepet. Nyilván elterjesztették a külvilágban, hogy milyen veszélyeket éltek át. Várható volt, hogy a Hoste-szigetet a világ minden tengerésze elkerüli.

A ragály azokat sem kímélte, akiknek küzdeniük kellett volna ellene.

A Kau-dzser által létrehozott partvédelem a megalakulása pillanatában már föl is oszlott. Ötszáz tagjából húsz sem foglalta el a neki kijelölt helyet. A közvetlen parancsnoksága alatt álló csapat is úgy olvadozott, mint jég a napon. Minden éjjel többen is kihasználták az alkalmat a szökésre. Az ötszáz fő két hét alatt ötvenre apadt.

Kau-dzsért még kifogyhatatlan életerejére sem óvta meg a mélységes elkeseredéstől. Hogy neki, aki a jóság ellenállhatatlan szenvedélyétől hajtva, hosszú szakítás után visszatért az emberek közé, most végig kell néznie, hogyan leplezi le magát cinikusan az emberiség, hogyan mutatkozik meg pörén minden hibája, szégyene és bűne! Amit oly sok fáradsággal épített föl, az most egy perc alatt összeomlik, s néhány aranytartalmú sziklatörmelék miatt az egész szerencsétlen kolónia romba dőlhet!

Már szembe sem szállhatott a pusztulással. Elhagyták leghűségesebb hívei is. Maroknyi megmaradt emberével, akik holnapra talán már cserben hagyják, nem téríthette észre a megtévedt tömeget.

Kau-dzser visszatért Libériába. Nem volt mit tenni. A csapás pusztító viharként zúdult végig a szigeten, és mindent elsodort, ami az útjába került. Meg kellett várni, hogy ereje kimerüljön.

Volt egy pillanat, amikor azt lehetett hinni, hogy ez fog történni.

December derekán, két héttel azután, hogy Kau-dzser visszatért a Kormányházba, a libériaiak kezdtek visszaszállingózni a fővárosba. A következő napokban ez a mozgás fölerősödött.

Amíg egy későn eszmélő telepes fölkerelkedett, addig ketten lesütött szemmel már visszatértek, hogy folytassák megszokott elfoglaltságukat.

Két oka volt ennek a megfutamodásnak. Először is az aranykereső mestersége nem olyan könnyű, mint ahogy gondolták. Csakánnyal farigcsálni a sziklát vagy reggeltől estig a homo-

kot szitálni nehéz testi munka, amelyet csak a gyors nyereség reménye tesz elviselhetővé. Hiába képzeltek úgy, hogy csupán le kell hajolni a földön szanaszét heverő aranyrögökért. Néhány emberre, akit szerencsecsillaga egy lelőhelyre vezetett, százával jutottak olyanok, akiknek a megszokott munkájuknál végtelenül keményebb aranykeresés sokkal kevesebbet jövedelmezett. A mendemondák mesés gazdagságot tulajdonítottak az aranymezőnek. Ennél kevesebbet kellett beérniük. Kétségtelen, hogy volt arany a Hoste-szigeten, de nem lehetett csak úgy összelapátolni, ahogy naivságukban először hitték. Sok telepesnek így annál nagyobb volt a kiábrándulása, minél több illúziót táplált.

Másrészt kezdett már megmutatkozni a kereskedelem ellanyhulásának és a mezőgazdaság szinte teljes leromlásának a hatása is. Igaz, nem volt még hiány semmiben, de a létfenntartáshoz szükséges dolgok ára szörnyű magasságokba szökött. Erre csak azok legyinthettek, akik meggazdagodtak az aranyból. A szegényebbek viszont csak még jobban elszegényedtek a drágulástól, hiszen az a pár értékes aranyrög, amit találtak, nem kárpótolta őket szokott keresetük elmaradásáért.

Ezért fűjtak hát néhányan - ha nem is sokan - visszavonulót. A meghátrálók azonban mind a leggyöngébbek és a legszegényebbek közül kerültek ki, és pár nap múlva vége is szakadt a visszaáramlásnak.

Kau-dzser nem érzett csalódást, mert eleve helyesen mérte föl a népmozgalom nagyságát. Korántsem könyvelte el megoldottnak a válságot, józan tekintete már látta a jövő sötétjében az új fenyegetéseket. Nem, a válság nem ért véget: sőt, csak most kezdődött el. Eddig csak a hoste-szigetieket kellett számításba venni, de mostantól már másképp lesz. Mihelyt az aranyásók félelmetes fajtájának tudomására jut, hogy féktelen bírvágya előtt itt tág tér nyílik, a világ minden tájáról a szerencsétlen szigetre zúdulnak majd.

Január tizenhetedikén érkezett meg Újtelepre az első csapatuk. Vagy kétszázan szálltak partra egy gőzösről: csupa többé-kevésbé lerongyolódott, de jókötésű, elszánt, szilaj és durva férfi. Néhányuknak széles pengéjű kés volt az övébe tűzve, de mindnyájuknak a nadrágjában, még a legrongyosabbikéban is, külön zsebben egy revolver agya dagadozott.

Vállukon csákánnyal érkeztek, batyuban hozták a betyárbútort, bal csípőjükön egy kulacs, egy tányér és egy csajka csörömpölt.

Kau-dzser szomorúan nézte partraszállásukat. A kétszáz kalandor megjelenése csak az első láncszem volt az események láncolatában, amely létében fenyegette a Hoste-szigetet.

Ettől kezdve egyre sűrűbben érkeztek az aranyásók. Mivel hozzászoktak ahhoz, hogy a formaságoknak eleget kell tenni, partraszállás után azonnal a kormányházba mentek, hogy érdeklődjenek a hatályos előírások felől. Ezeket mindnyájan elfogadhatatlannak találták. Úgy döntöttek, hogy helyzetük rendezését későbbre hagyják, és szétszóródtak a városban.

Kevés lakost láttak: ebből és az ügyes kérdéseikre kapott válaszokból hamarosan meggyőződtek a kormányzat gyöngeségéről. Rájöttek, hogy ha a hoste-szigetiek büntetlenül megszegik a saját törvényeiket, akkor azokra ők is fittyet hányhatnak, s miután egy-két napig bolyongtak Libéria néptelen utcáin, minden teketória nélkül továbbálltak, hogy területet foglaljanak maguknak.

De beállt a tél, és a kitermelés félbeszakadtával a bevándorlók árja is elapadt. Március 24-én elhagyta Újtelep kikötőjét az utolsó hajó is, mely aranyásokat tett partra. Ebben a pillanatban jó kétezer szerencselovag tapodta a sziget földjét.

Ez a hajó számos példányban magával vitte azt a rendeletet is, amelyet a Hoste-sziget kormányzója a Föld számos államának tudomására hozott. Kau-dzser, aki egyre nagyobb fájdalommal szemlélte szigete elözönlését, azt adta tudtul urbi et orbi, hogy a Hoste-sziget túlnépesedése miatt akár erővel is meg fogják akadályozni további külföldiek partraszállását.

Vajon lesz foganatja az intézkedésnek? Majd kiderül - de lelke mélyén Kau-dzser kételkedett ebben. Bizonyos emberekre akkora vonzerőt gyakorol az arany, hogy semmilyen akadály előtt nem torpannak meg.

A jóvátehetetlen már úgyis megtörtént. A minden fegyelmet megtagadó hoste-szigetiek lázadása, elkerülhetetlen elszegényedésük, a gyűlevész kalandorok és akasztófavirágok beözönlése, akik a bűnt hozták magukkal: mi ez, ha nem szerencsétlenség?

Mit lehetett tenni ez ellen? Semmit. Időt nyerni és jobb napokra várni, ha ugyan jönnek még olyanok. Halg, Karroli, Hartlepool, Harry és Edward Rhodes, Dick és Germain Rivière harmincadmagukkal álltak szemben a többiekkel. Kau-dzser utolsó hívei, ez a maroknyi szent csapat tehetetlenül szemlélte, hogyan dől romba mesterük műve.

XII. A SZIGET KIFOSZTÁSA

Így zajlott hát le az arany drámájának első felvonása: mint minden jól megírt darab, ez is három részből állt, s a tél még rendes szünetekről is gondoskodott köztük.

Az első felvonás cselekményét alkotó siralmas események a hoste-szigetiek eladdig boldog életébe is azonnali változást hoztak.

Néhányan eltűntek közülük. Mi lett velük? Senki nem tudta, de minden arra vallott, hogy egy csetepaténak vagy balesetnek estek áldozatul. Több családban gyászoltak egy apát, fiút, testvért vagy férjet.

A Hoste-szigeten nemrég még általánosnak mondható jólét erősen visszaesett. Igaz, nem hiányzott semmi, ami életfontosságú - vagy akár csak hasznos -, de minden csak az addigi ár három-négyszereséért volt kapható.

A szegények megszenvedték ezt az állapotot. Kau-dzser majd megfeszült, hogy munkát adjon nekik, de nem sok sikerrel. A magánügyletek szinte teljes szünetelése mindenkit elővigyázatossá tett, senki nem mert belefogni semmibe. Az államkassza kiürült, így az állami pénzből megkezdett munkákat nem lehetett folytatni. A lelőhelyek feltárásának képtelen következménye az lett, hogy az aranykincs felfedezése óta az államnak nem volt aranya.

Honnan is szerezte volna be? Ha akadt is néhány hoste-szigeti, aki hajlandó volt befizetni a kitermelési illetéket, a kinyert arany utáni törvényes járandóságot viszont már senki nem róttá le, s mivel az általános elszegényedés miatt a polgárok adót sem fizettek, az államkassza minden bevételi forrása elapadt.

Kau-dzser saját anyagi eszközei néhány nap alatt kimerültek. A nyáron már jócskán merített belőlük, hogy a Horn-foki építkezést az óriási nehézségek ellenére se kelljen félbeszakítani. Ezt sem volt gyerekjáték elérnie. Az itt dolgozókat éppúgy nem kímélte az aranyláz, mint a többi hoste-szigetit. A munkálatok ez okból komoly késést szenvedtek. Nyolc hónappal az első csákányvágás után, 1892 áprilisában a falak még alig érték el az első emelet szintjét, pedig az eredeti tervek szerint a fő elemeknek már teljesen el kellett volna készülniük.

Talán húszan voltak azok a hoste-szigetiek, akik nem gyakorolták hiába az aranyásómesterséget: köztük Kennedy, a Jonathan egykori matróza, akit egy szerencsés csákányütés nábobbá avatott, s aki olyan feltűnően viselkedett, hogy erről mindenki tudomást is szerzett.

Mekkora volt a gazdagsága? Senki nem sejtette, talán még ő maga sem, hiszen nem biztos, hogy tudott számolni - de a kiadásaiból ítélve tetemes vagyona tett szert. Két kézzel szórta az aranyat. De nem ám a civilizált országokban forgalomban lévő aranypénzt, hanem aranyport és aranyrögöket, amelyekből - úgy tűnt - bőséges készlettel rendelkezett.

Viselkedése hajmeresztő volt. Nagy méltósággal szónokolt, adta a milliárdost, és aki csak meghallgatta, annak mind kijelentette, hogy hamarosan elhagyja ezt a várost, mert itt nem tud a vagyonához méltó életet élni.

Nemcsak a vagyona nagyságát, hanem az eredetét sem ismerte pontosan senki, és nem tudták volna megmondani, hol terül el Kennedy lelőhelye.

Amikor erről kérdezték, rejtélyes képet vágott, és másra terelte a szót. Pedig találkoztak vele a nyáron: több libériai is látta, de sohasem munka közben; mindig csak zsebre vágott kézzel sétálgatott.

Hogy is felejtették volna el ezt a találkozást, amely sokuk számára egybeesett egy nagy szerencsétlenséggel? Kennedy feltűnése után néhány órával vagy nappal ugyanis sokan azt vették észre, hogy eltűnt az aranyuk, amelyet gyakran már nem csekély mennyiségben nyertek ki a földből - és a tettes kilétére soha nem derült fény. Amikor az áldozatok szembesültek egymással, elkerülhetetlenül feltűnt nekik, milyen rendszeres az egybeesés Kennedy megjelenése és a lopások között, s így a gyanú bizonyítékok híján is az egykori matrózra terelődött.

Ő azonban nem sokat törődött ezzel, s beérte a bámészkod mindenütt jelenlévő fajtájának csodálatával. A libériai szájtátiakat lenyűgözte határozottsága, hagyták magukat elámitani szóáradatától. Mindenki tudta persze, miféle ember Kennedy, mégis akadtak, akik bizonyos tisztelettel tekintettek rá. Hívek gyűltek köréje, és szinte már személyiségnek lehetett nevezni.

Kau-dzser elkeseredésében önkényes tette szánta el magát. Kennedy és társai már túl nyíltan üztek gúnyt a törvényekből.

Kau-dzserék kénytelen-kelletlen eltűrték ezt a lázadást, amíg nem tehettek másként. Mihelyt azonban hatalmukban állott, le kellett törniük őket.

A tél ismét egybeterelte az összes telepest, s mivel legtöbbjük rövid aranyásós-múltja nem adott okot büszkeségre, örömmel vették föl megszokott tevékenységük fonalát. Újból föl lehetett állítani a rendőrséget is, amelynek tagjai - legalábbis egyelőre - megint a jobbik eszközre hallgattak.

Egy reggelen a rendőrség minden előzetes figyelmeztetés nélkül behatolt azoknak a libériaiaknak a lakásába, akik különösen kérkedtek gazdagságukkal, és Hartlepool irányításával szabályos házkutatást tartottak. A talált arany egynegyedét kérlelhetetlenül elkobozták, majd behajtották azt a kétszáz pesót vagy argentin piasztart is, ami megfelelt a Kau-dzser által kiszabott koncessziós illetéknek.

Kennedynek csakugyan volt alapja a kérdésre. Őnála akadtak a legnagyobb fogásra. A talált arany értéke francia pénzben kifejezve elérte a százhetvenötezer frankot. De ő is állt ellen a leghevesebben. A házkutatás közben úgy kellett sakkban tartani az ex-matrózt, aki dühtől tajtékozva szórta rájuk átkait.

- Rablóbanda! - fenyegette az öklével Hartlepoolt.

- Mondjad csak, fiacskám - felelte az, és a legteljesebb nyugalommal folytatta a házkutatást.

- Ezért még megfizettek! - fenyegetőzött Kennedy, akit felbőszített egykori főnökének hidegvére.

- Ugyan, ugyan! Egyelőre mintha te volnál az, aki fizet - tréfált kegyetlenül Hartlepool.

- Még látjuk egymást!

- Amikor csak akarod. Részemről azért inkább a lehető legkésőbb...

- Tolvaj!... - üvöltötte Kennedy haragjának tetőpontján.

- Tévedsz - válaszolta jóindulatúan Hartlepool -, és erre az a bizonyosság, hogy az ötvenhárom kiló aranyodból pontosan csak az egynegyedét, vagyis tizenhárom kilót és kétszázötven grammot veszek el, plusz azt a bizonyos kétszáz piasztorny aranyat. Magától értetődik, hogy a pénzedért...

- Nyomorult!...

- ...jogod van egy szabályos koncesszióra.

- Gazember!...

- Csak azt kell megmondanod, hol van a lelőhely.
- Bandita!...
- Nem akarod?
- Aljas!...
- Ahogy gondolod, fiacskám! - vetett véget Hartlepool a jelenetnek.

A házkutatások mindösszesen majdnem harminchét kiló aranyat hoztak az államkasszának, ami francia pénzben körülbelül százhuszonkétezer frankot ér. Cserében szabályos koncessziókat bocsátottak ki. Ebből csak Kennedy maradt ki, mert makacsul titkolta, hol aratott ilyen bőséges termést.

Az összegyűlt vagyont az államkasszában helyezték el. Ha majd tavasszal helyreáll a kapcsolat a külvilággal, akkor forgalomban lévő pénznemekre váltják be. Kau-dzser addig is nyilvánosságra hozta a házkutatások eredményét, majd az elkobzott arannyal egyenértékben közbizalomnak örvendő papírpénzt bocsátott ki, ami lehetővé tette, hogy sokak nyomorán enyhítsen.

Valahogy mégis eltelt a tél, és megérkezett a tavasz. Mivel hasonló ok hasonló okozattal jár, Libéria ebben az évben is kiürült. Az emberek nem tanultak a leckéből. Ha lehet, még az eddiginél is féktelenebbül vetették bele magukat az aranykeresésbe, úgy, mint a kártyajátékos, aki pénzének háromnegyedét elveszítve az utolsó filléreit is fölteszi abban a képtelen reményben, hogy még mindent visszanyerhet.

Kennedy az elsők között távozott. Miután biztonságba helyezte megmaradt aranyát, egy reggel nyoma veszett: bizonyára arra a rejtélyes lelőhelyre indult, amelynek hollétét olyan konokul titkolta. Akik azt tervezték, hogy nyomon követik, azok most hoppon maradtak.

A zord évszak idején oly hűsége és odaadó rendőrség ismét elolvadt a hóval együtt, és Kau-dzser, aki csak legközelebbi barátainak segítségére számíthatott, a dráma második felvonása alatt is a néző szerepébe kényszerült.

Ennek a jelenetei azonban gyorsabban játszódtak le, mint az első felvonásban. Egy hét sem telt el a kirajzás óta, amikor a libériaiak elkezdtek visszaszállingózni, majd a hazatérések egyre gyorsabb ütemben követték egymást. A rendőrség másodszor is újjáalakult. Az emberek csöndben visszatértek elhagyott munkahelyükre.

Kau-dzser egyetlen megjegyzést sem tett. Most nem mutatkozhatott szigorúnak.

Minden értesülés egybehangzóan arra utalt, hogy a helyzet a sziget belsejében is hasonló módon változott meg. A gazdaságok, az üzemek, a lerakatok ismét benépesedtek. A népmozgás épp olyan általános volt, mint a kiváltó oka.

Az aranykeresők tudniillik egészen másmilyen helyzetet találtak, mint az előző évben. Akkor csak hoste-szigetiek voltak a színen.

Most számolni kellett az azóta megjelent külföldiekkel is. No és micsoda alakok voltak ezek! Az emberiség söpredéke; faragatlan, félig állati lények, akik hozzászoktak a kemény élethez, nem féltek sem a szenvedéstől, sem a haláltól, és épp olyan kíméletlenek voltak önmagukhoz, mint másokhoz. A területek birtokáért ezekkel a haszonleső emberekkel kellett megküzdeni, akik már a tavasz elején elfoglalták a legjobb helyeket. A hoste-szigetiek - jelleme szerint ki hosszabb, ki rövidebb küzdelem után - szinte mindnyájan feladták a harcot.

Várható volt, hogy megérkezik ez az erősítés. Az előző nyár végén kezdődött invázió ez évben csak erősödött. Minden héten két-három gözös tette partra „rakományát”, a külföldi

aranyásókat. Kau-dzser hiába próbálta megakadályozni partra lépésüket. A kalandorok fittyet hánytak a tilalomnak, amelynek erő híján nem lehetett érvényt szerezni: Kau-dzser akarata ellenére is partra szálltak, s mielőtt útnak indultak volna az aranymezők felé, zajos bandákban vonultak át Libérián.

Újtelep kikötőjében szinte nem is lehetett mást látni, mint az aranyásókat szállító hajókat. Valóban, mit is keresett volna itt más vízi jármű? Mivel a kereskedelem szinte teljesen megbénult, nem talált volna rakományt. Az épületfa és a prém már az első héten elfogyott. Ami a lábasjószágot, a gabonát és a konzervet illeti, ezek kivitelének Kau-dzser határozottan ellene szegült, mert az kiszolgáltatotta volna a népet az éhség borzalmainak.

Mihelyt azonban ismét kétszáz ember állt Kau-dzser rendelkezésére, mégis a sziget lerohanói húzták a rövidebbet. A kétszáz szurony egyszeriben rábírta őket, hogy tiszteletben tartsák Kau-dzser rendeleteit. Miután alkudozni hiába próbáltak, a gőzhajóknak ismét fedélzetükre kellett venniük utálatos terhüket.

Egyhamar kiderült azonban, hogy megfutamodásuk ravasz csel csupán.

Az erő előtt ugyan meghajoltak, de miután fölhajóztak a sziget keleti vagy nyugati partja mentén, egy-egy öböl rejtekében csónakkal ismét partra szálltak. A partvonal védelmére fölállított repülő osztagok mit sem értek.

Ezeket egyszerűen legyűrték. Aki csak a sziget földjére akart lépni, annak ez valamilyen módon mindig sikerült, s így továbbra sem csökkent a kalandorok beáramlása.

A felfordulás a sziget belsejében hágott tetőfokára. Orgiák és züllött mulatozások követték egymást, melyeket viták, véres pisztoly- és késpárbajok szakítottak félbe. Ahogy a hullák magukhoz vonzzák a környék hiénáit és keselyűit, úgy vonzotta oda a többezer kalandor a magánál is romlottabb népséget. Az újabb jövevényeknek eszük ágában sem volt aranykereséssel törni magukat. Ők a maguk aranybányáját az aranyásókban találták meg, akiket összehasonlíthatatlanul könnyebb volt kiaknázni. A sziget minden pontján virágoztak a mulatók és a játékbarlangok - kivéve Libériát, mert ennyire nyíltan mégsem mertek volna dacolni Kau-dzserrel. Pár deszkából közönséges orfeumokat ütöttek össze a mező kellős közepén, ahol szerencsétlen nők csábították a részeg bányászokat rekedt hangú, durva énekükkel. Ezekben a kocsmákban, játékbarlangokban és orfeumokban patakokban folyt az alkohol, minden gonosztett felbujtója.

Kau-dzser ennyi balszerencse ellenére sem csüggedt el. A helyén maradt, mert tudta, hogy a zavaros idők elmúltával, amikor majd minden újjáéled, ököréje gyűlnek majd a lassan, de biztosan észre térő hoste-szigetiek, akiknek bizalmát igyekezett visszanyerni. Őt semmi sem tudta kizökkenteni: nem nézte, ki hagyja cserben, háboríthatatlanul folytatta kormányzói munkáját. Még a számára oly fontos világítótorony építését sem hanyagolta el. Parancsára Dick még a nyáron szemleutat tett a Horn-szigeten. A munka ugyan lelassult, de a körülmények dacára egy napig sem szünetelt. Úgy volt, hogy a nyár végére elkészülnek a munka nagyjával, s behelyezik a gépeket is. Azután már csak egy hónapra lesz szükség a szereléshez.

December 15-ére a hoste-szigetiek fele újra felvette a munkát, miközben a sziget belsejében tovább tombolt a boszorkányszombat. Ekkoriban történt, hogy Kau-dzserhez két váratlan, de jó szerencsét hozó látogató állított be. A két férfi - egy francia és egy angol - egy hajón érkezett, és együtt jelentek meg Kau-dzsernél.

A kormányzó azonnal fogadta őket. Miután bemutatkoztak - a franciát Maurice Reynaudnak, az angolt Alexander Smithnek hívták -, minden köntörfalazás nélkül bejelentették, hogy egy koncesszióra kívánnak igénylést benyújtani.

Kau-dzser keserűen elmosolyodott.

- Már elnézést a kérdésért, uraim, de tudomásuk van róla, hogy mi folyik a Hoste-szigeten?

- Hogyne - felelte a francia.

- Mi azonban szeretnénk szabályosan eljárni - tette hozzá az angol.

Kau-dzser figyelmesebben szemügyre vette vendégeit. Ha más-más népből származtak is, volt bennük egy közös vonás: lerítt róluk, hogy a tettek emberei. Mindketten fiatalok voltak, a harmincon innen.

Széles válluk, pirospozsgás arcuk erőt sugallt. Kefefrizurájuk szabadon hagyta értelmet sugárzó homlokukat; előreugró, erélyes álluk keménységre vallott volna, ha kék szemük egyenes pillantása nem enyhíti az összhatást.

Kau-dzser most először állt szemben rokonszenves aranyásokkal.

- Tehát tudják mindezt - mondta -, pedig, gondolom, csak most érkeztek.

- Azaz most jöttünk vissza - magyarázta Maurice Reynaud. - Tavaly már töltöttünk itt néhány napot, s csak azután hajóztunk el, hogy kiszemeltük és felderítettük a terepet, ahol kitermelést szeretnénk folytatni.

- Együtt? - kérdezte Kau-dzser.

- Együtt - felelte Alexander Smith.

Kau-dzser nem színlelte a sajnálkozást, amikor így válaszolt:

- Ha ilyen jól tájékozottak, akkor azt is tudniuk kell, hogy nem tehetek eleget a kívánságuknak, mivel a törvény, amelyet önök tiszteletben kívánnak tartani, a koncesszió jogát a Hoste-sziget polgárai számára tartja fenn.

- De csak a földfelszínt illetően - vetette ellene Maurice Reynaud.

- Hogy érti? - tudakolta Kau-dzser.

- Mi bányára gondoltunk - magyarázta Alexander Smith. - A törvény erről nem rendelkezik.

- Csakugyan nem - ismerte el Kau-dzser -, de hát a bányászat sok befektetést, nagy indulótőkét igényel...

- Amivel mi rendelkezünk is - szakította félbe Alexander Smith. - Éppen azért távoztunk el, hogy erről gondoskodjunk.

- S ezt meg is tettük - szólt Maurice Reynaud. - A Franco-English Gold Mining Companyt képviseljük itt, amelynek Smith barátom a főmérnöke és én vagyok az igazgatója. A társaság szeptember 10-én alakult Londonban negyvenezer font sterlingnyi tőkével, amelynek fele a mi hozzájárulásunk, húszezer font pedig a működőtőke. Ha meg tudunk egyezni - és efelől nincsen kétségem -, akkor a gőzös, amelyen érkezünk, elviszi a megrendeléseinket. Egy héten belül megkezdjük a munkát, egy hónap múlva megjönnek az első gépek, jövőre pedig teljes lesz a felszerelésünk.

Kau-dzsernek igen megtetszett az ajánlat, és elgondolkodott, hogyan is fogadja. A dolog mellett is és ellene is szóltak érvek. Tetszett neki a két fiatalember, lenyűgözte határozottságuk és egészséges nyíltságuk. De ha engedélyezi egy francia-angol társaságnak, hogy megtelepedjék a szigeten és jelentős érdekeltségre tegyen szert, nem vezet az nemzetközi bonyodalmakhoz? Nem érez majd egy szép napon kísértést Franciaország és Anglia arra, hogy állampolgárainak védelme ürügyén beavatkozzék a sziget belügyeibe? Mindent összevetve

Kau-dzser mégis úgy döntött, hogy igent mond a kérésre. Ilyen komoly ajánlatot nem utasíthatott vissza - s ha már nem lehet leküzdeni az aranylázat, akkor jobb, ha a szétszórtan folyó aranyásás helyett néhány könnyen felügyelhető ponton folytatják a kitermelést, s ha szükséges, az összes lelőhelyet néhány nagyobb társaság között osztják szét.

- Elfogadom - mondta. - De mivel bányaművelésről van szó, úgy érzem, hogy módosítani kell a koncessziók igénylésének rendjén.

- Ahogy tetszik - felelte Maurice Reynaud.

- Hektáronkénti árat kell megállapítani.

- Legyen!

- Mondjuk, száz argentin piaszttert.

- Megegyeztünk.

- Mekkora lenne a koncessziójuk területe?

- Száz hektár.

- Az tehát tízezer piasztter.

- Parancsoljon - Maurice Reynaud azonnal kiállított egy csekket.

- Mivel azonban önöknek magasabb díjat kell fizetniük, mint ha külszíni műveléssel foglalkoznának, cserébe mi csökkentjük részesedésünket a kitermelés eredményéből. Húsztíz százalékot javaslok.

- Elfogadjuk - jelentette ki Alexander Smith.

- Akkor tehát megegyeztünk?

- Minden kérdésben.

- Kötelességemnek tartom figyelmeztetni önöket, hogy a Hoste-szigeti állam egyelőre képtelen biztosítani a rendelkezésükre bocsátott terület szabad használatát, és hatékony személyi védelmet sem tud garantálni.

A két férfi magabiztosan elmosolyodott.

- Meg fogjuk tudni védeni magunkat - felelte higgadtan Maurice Reynaud.

A koncesszió bejegyzése után a két barát megkapta az okiratot.

Azonnal elbúcsúztak, és Libériát elhagyva három óra múlva már a sziget átlójában húzódó hegylánc nyugati végébe tartottak, a lelőhely felé.

A sziget belsejében korántsem enyhült az anarchia, sőt a nyár előrehaladtával a zűrzavar csak nőtt. Az Ó- és Újvilágban is túlzó híresztelések kaptak lábra a Hoste-sziget aranykincséről, amelyet szinte már csak aranyszigetként emlegettek. Özönlöttek is az aranyásók! Mivel a kikötőben nem engedték őket kiszállni, a parti öblökön át szivárogtak be. Január végén a Kau-dzserhez mindenfelől érkező hírek már arra engedtek következtetni, hogy legalább húszezer külföldi zsúfolódott össze a sziget különböző pontjain, s hogy előbb-utóbb egymás torkának esnek.

A dühöngők már a területek birtoklásáért is véres harcot vívtak; mire lesznek hát képesek, ha majd az éhség uszítja őket egymásra!

A zűrzavar ekkor hágott tetőfokára. Az elvadult tömeg kegyetlenkedéseinek több hoste-szigeti is áldozatul esett. Amikor Kau-dzsernek ez a tudomására jutott, bátran a helyszínre sietett és a csőcselék közé ment. De minden erőfeszítése hiábavalónak bizonyult; közbelépésével csak a saját testi épségét kockáztatta. Lökдösték, fenyegették, fellépése kis híján az életébe került.

Megjelenése azonban egy olyan következménnyel is járt, amelyre a legkevésbé sem számított. A kalandorok tarka tömegében nemcsak fajtájára nézve volt mindenféle ember, hanem társadalmi helyzetét tekintve is. Ezek a mostani zűllottságukban hasonlító emberek eredetük szerint nagyon is különböztek. Többségük az alvilágból jött, azokból az odúkból, ahol két gaztett között bújnak meg a nagyvárosi gonosztevők, mások viszont a legelőkelőbb körökből származtak. Sőt, sokuk jól ismert nevet viselt, s mielőtt a szesz és a zűllés le nem alacsonyította és tönkre nem tette őket, tekintélyes vagyon volt a birtokukban.

Akadtak közöttük olyanok - hogy kik, az soha nem derült ki -, akik a Ribarto kapitányához hasonlóan fölismerték Kau-dzsert, méghozzá biztosabban, mint a chilei kapitány, aki csak egy régi fényképre alapozta gyanúját. Ők a hús-vér Kau-dzsert látták annak idején, amikor a világot járták, és akármilyen hosszú idő telt el azóta, mégsem tévedhettek, mert Kau-dzser olyan kiemelkedő szerepet játszott akkoriban, hogy arcvonásai az emlékezetükbe vésődtek. Neve így szájról szájra járt.

A név, amellyel fölruházták, igen nagy hírnek örvendett, és szögezzük le rögtön, hogy feltételezésük helyes volt.

Kau-dzser egy nagy északi birodalom királyi családjából származott: születése uralkodásra rendelte, és ő a trón lépcsőin töltötte gyermekkorát. De a sors, amely gyakran leli kedvét az ilyen firtorokban, a cézárfa egy anarchista Paulai Szent Vince lelkét plántálta. Felnőtté érve nem élvezte kivételezett helyzetét, sőt szenvedett tőle. Jólétére árnyékot vetett a maga körül látott nyomorúság. Eleinte megpróbált enyhíteni rajta, de nemsokára be kellett látnia, hogy ez a feladat meghaladja az erejét. Sem hatalmas vagyona, sem életének tartama nem elég, hogy az emberi nyomorúságot akár csak egy százmilliomod részével csökkentse. A tehetetlenség érzése fájdalommal töltötte el, amely elől úgy menekült a Tudományba, ahogy mások a gyönyör karjaiba vetették volna magukat. De hiába képezte ki magát kiváló orvosnak, mérnöknek, társadalomtudósnak, tudása sem tette képessé arra, hogy megvalósítsa az emberek közt a boldogság egyenlőségét.

Sorozatos csalódásai lassanként meggyöngítették ítélőképességét. Az okozatot véelve az oknak, nem úgy tekintette az emberi történelmet, mint a kiszolgáltatott ember sok évszázados vak harcát a könyörtelen anyag ellen, amelyet végül is legjobb képességei szerint vív meg, hanem azokat a különböző társadalmi alakulatokat tette felelőssé a nyomorúságért, amelybe azért rendeződnek a közösségek, mert nem ismernek jobb megoldást.

Olyan mélységes gyűlöletet érzett az intézmények, mindenfajta társadalmi szervezet ellen - mert szerinte ezek voltak felelősek az örökös nyomorúságért -, hogy nem is volt hajlandó többé megvetett törvényeik szerint élni.

Másként nem szabadulhatott meg tőlük, mint hogy önként elvágja magát az élők világától. Nem szólt hát senkinek, csak egy szép napon fölkerelkedett, lemondott rangjáról és vagyonáról, és addig vándorolt a világban, amíg rá nem bukkant egy mindenkitől független vidékre - talán az egyetlenre a világon. Így vetődött hát Magellániába, ahol már hat éve segítette önfeláldozóan az emberiség számkivetettjeit, amikor a chilei-argentin megegyezés, illetve a Jonathan hajótörése megzavarta békés életét.

Nem ritka dolog, hogy trónörökösök faképnél hagyják a családjukat - ha nem is ugyanolyan, de hasonló okokból, mint Kau-dzser.

Ki ne emlékeznék több ilyen hercegre is, akiket rendkívüli lemondásuk okán annál inkább számon tartanak, minél inkább el szeretnék felejtetni magukat. Van köztük, aki valami mesterségre adta a fejét, mint akármely közönséges halandó. Mások a polgári élet homályába húzódtak vissza. Megint más nagyúr lemondott a világi hívságokról, a Tudománynak szentelte magát, és számos, általános csodálatot keltő, nagyszerű munkával lepte meg a nagyközönséget. Kau-dzser elhatározása sem volt alávalóbb, hiszen ő az önzetlenséget tette meg élete sarkkövének és vezérlő elvének.

Egyetlenegyszer volt hajlandó megemlékezni fényes múltjáról, amikor elvállalta a kolónia kormányzását. Ismerte az emberi törvények szellemét, tudta, milyen következményekkel járhatott az eltűnése. E törvények nem sokat törődnek az emberrel, de annál nagyobb gonddal ügyelnek javai megőrzésére. Ezért, ha az emberek órála netán tökéletesen el is feledkeztek, abban nem kételkedett, hogy vagyonát szigorúan tiszteletben tartották. Mivel e vagyon egy része nagy segítségükre lehetett ebben a helyzetben, Kau-dzser legyőzte berzenkedését, föltárta kilétét Harry Rhodesnak, majd utasításokkal ellátva útra bocsátotta azért a fémért, amelyet most már a Hoste-sziget is olyan sajnálatos bőségben termelt.

Kau-dzser valódi nevének ismertté válása homlokegyenest ellenkező hatást váltott ki a hostszigetiekből, mint a szerencselovagokból.

Egyik oldal sem ítelt helyesen, egyikük sem értette meg e nagy jellem emelkedettségét.

A külföldi aranyvadászok keresztül-kasul bejárták már a világot, láttak ennél különb dolgokat is, nem voltak - így mondták - meghatva a társadalmi különbségtől, így csak még jobban megutálták azt, akit amúgy is ellenségüknek tekintettek. Ha egyszer arisztokrata, nem meglepő, hogy ilyen kemény törvényekkel sújta a szegény embereket. Az ő szemükben ez mindenre magyarázatot adott.

A hostszigetieknek viszont nem volt közömbös, hogy ilyen magas származású vezető kormányozza őket. Legyezgette a hiúságukat a dolog, és ez kifejezetten jót tett Kau-dzser tekintélyének.

A kormányzó reményvesztetten, a látott borzalmaktól elcsüggedve tért vissza Libériába: elannyira, hogy környezetében már azt vették fontolóra, nem volna-e helyes esetleg elhagyni a Hoste-szigetet.

Mielőtt azonban rászánták volna magukat erre a végső lépésre, Harry Rhodes fölvetette: mi lenne, ha utolsó mentsvárként Chiléhez fordulnának segítségért.

- A chilei kormány nem fog cserben hagyni - jegyezte meg. - Nekik is érdekük, hogy a kolónián helyreálljon a rend és nyugalom.

- A külföldhöz folyamodni! - kiáltott fel Kau-dzser.

- Csak annyi kellene - folytatta Harry Rhodes -, hogy egy punta arenasi hajó elhaladjon a láthatáron. Ezeket a szerencsétleneket már az is észre térítené.

- Karroli induljon Punta Arenasba - szólt Hartlepool -, és két héten belül...

- Nem - vágott közbe Kau-dzser ellentmondást nem tűrő hangon. - Ha odavész is a hostszigeti nemzet, én akkor sem adom soha a beleegyezésemet egy ilyen lépéshez. Egyébként még nem veszett el minden. Ha elég bátrak vagyunk, még segíthetünk magunkon, ahogy már egyszer megtettük.

E világosan kifejezett akarat előtt nem lehetett mást tenni, mint meghajolni.

Mintegy az ő leküzdhetetlen lelkierejét igazolandó, a hoste-szigetiek körében pár nappal később az előzőeknél sokkal tömegesebb népvándorlás bontakozott ki. Az aranyelőhelyeken már tarthatatlanná vált a helyzet. Ha megmérkőznek a gátlástalan kalandorokkal, akik vitáikban a legtermészetesebb érvnek a kést tekintették, egyenlőtlen lett volna a harc. Nem is vették hát föl velük a küzdelmet, inkább vezetőjükhöz menekültek, akinek, mióta ismerték a valódi nevét, hajlamosak voltak korlátlan hatalmat tulajdonítani. Néhány nap múlva mind Libériában, mind a sziget többi részén már mindenki visszatért régi környezetébe.

A visszatérők között hiába kereste volna bárki Kennedyt, aki a magafajtaikkal együtt az aranyvidéken maradt. Csúnya dolgokat híreltek a volt matróról. Akárcsak tavaly, most sem látta senki, hogy maga mosott vagy kutatott volna aranyat, de jelenléte most is több ízben egybeesett lopásokkal, sőt két lopás céljából elkövetett gyilkossággal is. A híresztelést a nyílt vádtól pedig csak egy lépés választja el.

Ezt az egyetlen lépést azonban egyelőre nem remélhették megtenni. Az országos zűrzavarban lehetetlen volt bármilyen vizsgálatot lefolytatni. Akár volt alapjuk a híreknek, akár nem, a tisztázásukról le kellett mondani.

Kau-dzser jellemével nem fért össze a nehezítés. De ha haragtartó lett volna is, a telepések százalmas látványa akkor is eloszlatta volna mérgét. Vert hadként, lerongyolódva és kimerülten tértek haza.

Az arany körül tolongó nomád népség körében mindenfajta betegség féktelenül dühöngött, hiszen az összes égtáj kóros csíráit magukban hordták, nyáron szinte a szabad ég alatt élve viselték a viharos időjárás megpróbáltatásait, és magukba szívták az általuk megbolygatott mocsárból felpárálló kóros kigőzölgéseket. A libériaiak lesoványodva, a láztól remegve tértek meg városukba, s mivel Arvidson doktor egyedül nem győzte a munkát, Kau-dzser egy álló hónapig orvos volt inkább, mint kormányzó.

Kau-dzsert mégis erős reménység kerítette hatalmába. Tudta, érezte, hogy népe most megtért hozzá. Kezével tapinthatta a bűnbánó, megbocsátást vágyó emberek remegését. Ha még egy kis türelemmel lesz, a szükséges támogatás birtokában már szembeszállhat az életművére támadt átkozott kórral.

A nyár végére a Hoste-sziget kettéosztottsága befejezett tény lett.

A nagyobbik részén az ötezer hoste-szigeti - férfiak, asszonyok és gyermekek - folytatta megszokott életét, és visszatért rendes elfoglaltságához. Másrészt az aranytermő területek körüli szűk sávon húszezer mindenre elszánt kalandor nyüzsgött, akik büntetlenségükben elbízták magukat: már Libériába is bemerészkedtek, és úgy viselkedtek, mint egy megszálló hadsereg katonái. Arcátlanul, fejüket felszegve, sarkukat csattogtatva jártak az utcákon, és ami megtetszett nekik, azt gátlástalanul eltulajdonították. Ha a birtokosa tiltakozott, rögtön megkapta a magáét.

De elérkezett a nap, amikor Kau-dzser elég erősnek érezte magát ahhoz, hogy fölvegye velük a harcot és példát statuáljon. Az összes aranyásót, aki aznap Libériában kalandozott, elfogták és minden teketória nélkül az Újtelep kikötőjében horgonyzó egyetlen gőzösre zsuppolták, amelyet Kau-dzser erre a célra bérelt ki. A következő napokban megismételték az akciót, így amikor a gőzös március 15-én kifutott, a hajóalján már ötszáz keményen megláncolt, nem éppen önkéntes utast vitt magával.

A sommás kiutasítások nem maradtak visszhang nélkül a sziget belsejében: a kalandorok tajtékzottak a dühtől. A hírek szerint forrongott az egész aranytermő vidék, általános felkeléstől lehetett tartani. Már most sem volt senki biztonságban sehol a szigeten. A csoportos

büntények előjeleként megszáporodtak az egyéni bűncselekmények. Tanyákat dúltak fel, elhajtották a jószágot.

Libériától húsz kilométerre egymás után három gyilkosságot követtek el. Azután az is kiderült, hogy az aranykeresők szervezkednek, s hogy gyűléseiken több ezer fős hallgatóság előtt hihetetlenül erőszakos beszédek hangzanak el. A szónokok egyenesen azt emlegették, hogy a főváros ellen kell vonulni, hogy kő kövön nem maradhat Libériában. Aki csak tisztán látott, az sejthette, hogy ennél még külön dolgok is következnek, mielőtt a semmirekellőknek elfogy az élelmük. Ha majd az éhség mardossa az őrző csőcselék gyomrát, akkor a haragja is megtízszereződik. A legrosszabbra kellett számítani...

Nemsokára mégis minden elcsendesedett. Újra beköszöntött a tél, s megdermesztette az emberek lelkében kavargó indulatokat. A hópárnás szürke égből megállíthatatlanul hulltak alá a pelyhek: a második felvonás után leereszkedett a függöny.

XIII. EGY GYÁSZBETŰS NAP

Nem elég, hogy a hoste-szigetiek megtévedése folytán szinte teljesen megszűnt a szigeten a termelés, de a gyakorlatilag kimerült készleteken ráadásul ötször annyi embernek kellett megosztoznia. Borzalmas volt hát az ínség 1893 telén. Ebben az öt hónapban Kau-dzser emberfeletti munkát végzett. Napról napra megoldást kellett találnia a megújuló gondokra, segítenie az éhezőkön, ápolnia a számtalan beteget: egyszóval mindenütt egyszerre kellett jelen lennie.

Fékezhetetlen tetterejének és töretlen odaadásának láttán a libériaiakat csodálat töltötte el, és heves lelkiismeret-furdalásuk támadt. Így vesz hát elégtételt ez az ember, aki - mint most már tudták - mesés életről mondott le, hogy megossza velük szenvedéseiket, s akit ők mégis alávaló módon megtagadtak!

Kau-dzser erőfeszítései ellenére a legalapvetőbb dolgokról is alig-alig bírtak gondoskodni Libériában. Milyen lehetett akkor a helyzet vidéken? S mi lehetett a lelőhelyek környékén összezsúfolóódott ezrekkel, akik nyilván teljesen felkészületlenül néztek a számukra ismeretlenül kemény tél elébe?

Az előrelátás hiányán már késő volt bánkódni. A hó mindent eltorlaszolt, utánpótlásra csak a legközvetlenebb környékről számíthattak. De annyi éhes szájnak az nem lehetett elég néhány napnál tovább.

Mint később megtudták, néhány kalandornak minden akadály dacára sikerült a sziget egészen távoli részeire is eljutnia. Több gazdaság környékén véres jelenetek játszódtak le. Az ember kegyetlenebbnek bizonyult a természetnél. A tél megenyhült, de a földet vörösre festő vérpatak nem apadt el.

De nem lehettek sokan azok, akik vakmerő portyákra indulva egyszerre dacoltak az emberek és a természet zordságával. Hogyan éltek meg a többiek? Csak annyi derült ki később, hogy sokuk megfagyott vagy éhen halt. Hogy szerencsésebb társaiknak miként sikerült átvészelnük a telet, az örök titok maradt.

Kau-dzser azonban a részletek ismerete nélkül is élénken el tudta képzelni, milyen kegyetlen szenvedéseket élnek át a nyomorultak. Maga előtt látta kétségbeesésüket, és tudta, hogy a tavasz első napsugarainak hatására ez majd dühbe csap át.

Akkor kell majd igazi veszélytől tartani. Ha a hóolvadás felszabadítja az utakat, a kiéhezett csöcselék a szélrózsa minden irányában kirajzva földúlja a szigetet...

Az olvadás után két nappal csakugyan tudomásukra jutott, hogy egy őrjöngő banda megtámadta a Franco-English Gold Mining Company koncesszióját, amely a francia Maurice Reynaud és az angol Alexander Smith irányítása alatt állott. De a két fiatalember - ahogy mondták is Kau-dzsernek - képes volt megvédeni magát. Immár több száz munkás dolgozott nekik, s ezeket összevonva sikerült komoly veszteségeket okozva visszaverniük a támadókat.

Néhány nappal később hírek jöttek az északi vidéken elkövetett büntettekről is. Gazdaságokat dúltak föl; a tulajdonosokat elüldözték, sőt néha egyszerűen agyoncsapták. Ha nem fékezik meg a banditákat, azoknak egy hónap sem kell, hogy az egész szigetet végigprédálják. Cselekedni kellett.

A helyzet mégis összehasonlíthatatlanul jobb volt az előző évinél. A tavasz megérkezése ugyan fölkavarhatta a kalandorok szétszórt tömegét, de semmilyen hatással nem volt a hoste-szigetiek életmódjára. Mostanra okultak a történetekből. Attól a száz eltévelyedettől eltekintve,

aki a lelőhelyeken maradt, és nyilván ott is veszett, Libéria lakossága egyetlen fővel sem csökkent. Senkinek eszébe sem jutott, hogy harmadszor is kincskeresésre adja a fejét.

Ritka volt az olyan telepes, akit kegyeibe fogadott a szerencse. A többség tönkremenve, megromlott egészséggel tért vissza, s már nem bízott a jövőben. Még azok is, akik valami vagyonkát gyűjtöttek, jó részét törvényszerűen elverték a kocsmákban és a züllött játékbarlangokban, ahol a játékosok kiáltozásába pisztolydördülések elegyedtek. A telepesek ráébredtek örültségükre, és semmi kedvük nem volt újramezdeni a vállalkozást.

Kau-dzsernek tehát teljes létszámban rendelkezésére állt a polgárőrség. Egy ezer férfiből álló reguláris sereg, mely fegyelmezetten engedelmeskedik elismert vezetőinek, már tekintélyes erő, s Kau-dzser nem kételkedett benne, hogy akkor is ráncba tudják szedni az ellenfelet, ha az hússzoros létszámfölényben van.

Ha még pár napig türelemmel lesznek és kivárák, hogy a hóolvadáستól latyakos utak kissé fölszáradjanak, hadoszlopaik akkor átfésülhetik a szigetet és mindenünnen kisöpörhetik az élődsi kalandorokat...

De azok megelőzték őket. Az ő fellépésük váltotta ki azt a gyorsan lejátsszódó tragédiát, amely eldöntötte a sziget sorsát.

November 3-án még járhatatlan ingoványnak tüntek az utak, amikor néhány hoste-szigeti vágatva érkezett vidékről, hogy a közelítő veszélyre figyelmeztesse Kau-dzsert: egy ezer aranyásóból álló sereg tart a város felé. Nem lehet tudni, mit akarnak, de viselkedésükből és fenyegető kiáltozásukból ítélve nem éppen békés szándékkal jönnek.

Kau-dzser kiadta a szükséges utasításokat. Összehívta a Kormányház elé a polgárőrséget, és eltorlaszoltatta a térre vezető utakat. Ezután várták, hogy mi fog történni.

A sereg estefelé érte el Libériát, de nótázásuk és kiáltozásuk már korábban elárulta őket. Meglepetésnek szánták az érkezésüket, de ők maguk lepődtek meg, amikor szembetalálták magukat a harci alakzatba fejlődött hoste-szigeti polgárőrséggel. Lendületük megtört, zavartan megtorpantak.

Ahelyett, hogy tervszerű váratlansággal cselekedhetnének, lám, tárgyalásra kényszerülnek!

Előbb széles taglejtésekkel, hangosan kiáltozva maguk között vitatták meg a helyzetet, majd az elől állók közölték Hartlepoolal, hogy beszélni kívánnak a kormányzóval. Szájról szájra adott kérésük kedvező fogadtatásra talált. Kau-dzser beleegyezett, hogy fogadja tíz képviselőjüket.

A tíz képviselőt meg is kellett választani, ami újabb veszekedésre és hangzavarra vezetett. Végül mégis előálltak tízen, és a polgárőrök sorfala utat nyitott nekik. Hartlepool kurta parancsszavára feltűnő tökélyel hajtották végre a műveletet. Kipróbált katonák sem csinálhatták volna különül. Az aranykeresők küldöttei meglepve figyeltek. Meglepetésük csak nőtt, amikor a polgárőrök sorai vezetőjük újabb parancsára ugyanilyen magabiztosan össze is záródtak mögöttük.

Kau-dzser a csapat mögött szabadon maradt részen, a tér közepén állt. Amíg a küldöttek feléje tartottak, volt ideje megszemlélni őket. Közelről nézve nem voltak éppen bizalomgerjesztőek. Nagy termetük, széles válluk tiszteletet parancsolt, pedig a téli koplalás megviselte őket is. A legtöbb bőrruhát viseltek, amelynek eredeti színe rég eltűnt a vastag piszokréteg alatt; borzas hajuk és tömött szakálluk vadállat pofájához tette hasonlóvá az arcukat. Beesett szemük úgy csillogott, mint a farkasé, és járás közben ökölbe szorították a kezüket.

Kau-dzser nem mozdult, egy lépéssel sem ment elébük, s amikor odaértek hozzá, nyugodtan megvárta, hogy előadják jövetelük célját.

De az aranyások küldöttségéből senkinek nem akarózott megszólalni.

Ahogy félkörbe gyűltek Kau-dzser köré, ösztönösen lekapták a kalapjukat, és sután egyik lábukról a másikra álltak.

Ijesztő külsejük csak látszat volt. Amikor társaiktól elvágva a tágas tér közepén találták magukat, erősen zavarba jöttek, és szinte kisfiúnak érezték magukat ez előtt a komoly, zord férfiú előtt, aki oly fenségesen magaslott fölējük.

Végül valamelyest enyhült a zavaruk, s egyikük végre kibökte:

- Kormányzó úr - mondta -, a társaink nevében jöttünk...

A félénk szóvivőnek ezzel el is akadt a szava. Kau-dzser nem segített neki, hogy megtalálja az elvesztett fonalat. Az aranyásó újakezdte:

- A társaink küldtek, hogy...

A szónok újból elakadt; Kau-dzser tovább hallgatott.

- Szóval az ő képviselőik volnánk, vagy mi az ördög! - szólt közbe egy türelmetlen kalandor.

- Tudom - mondta Kau-dzser hidegen. - Miről van szó?

A delegációnak elakadt a lélegzete. Ők úgy jöttek, hogy itt mindenki remegni fog előttük: lám, mennyire rettegnék tőlük!...

Újból csönd lett. Azután egy harmadik, nagy loncsos szakállú aranyásó összeszedte a bátorságát, és a lényegre tért.

- Miről van szó? Arról, hogy panaszunk van. Hát erről van szó.

- Mire van panaszuk?

- Mindenre. Nem tudunk megélni, akkora itt a rosszakarat irántunk.

Kau-dzser a helyzet komolysága ellenére sem állta meg, hogy magában el ne mosolyodjék a szemrehányás iróniáján: éppen a Hoste-sziget megszállóinak szájából kell ilyet hallania!

- Ez minden? - kérdezte.

- Nem - válaszolta a harmadik aranyásó, akinek mintha jobban fölvtágták volna a nyelvét. - Azt is szeretnénk, hogy a lelőhelyek ne azoké legyenek, akik csak úgy elfoglalják. Most ölre kell menni a helyekért. Az urak - a kalandor, aki észak-amerikai volt, a világ legtermészetesebb módján a „gentlemen” szót használta -, az urak koncessziókat kívánnak, ahogy az mindenütt szokás. Úgy a dolog sokkal... sokkal hivatalosabb volna - tette hozzá pillanatnyi töprengés után mulatságos határozottsággal.

- Ez minden? - ismételte Kau-dzser.

- Nem éppen!... - felelte a nagyszakállú aranyásó. - De mielőtt másra térnénk, az urak szeretnének választ kapni a koncesszió tárgyában.

- Nem - mondta Kau-dzser.

- Hogyan?...

- A válaszom: nem - erősítette meg Kau-dzser.

A küldöttek egy emberként kapták fel a fejüket. Szemükben gonosz fény csillant.

- Miért? - kérdezte egyikük, aki eddig még nem beszélt. - Az urak az okra is kíváncsiak.

Kau-dzser nem szólt. Micsoda arcátlanság őt így faggatni! Talán nem ismerik az okot? Nem tudják, hogy a senki által nem tisztelt törvény illetékhez köti a koncessziót? Sőt, hogy ugyanez a közismert törvény a hoste-szigetieknek tartja fenn a koncessziós jogot, s megtiltja e vakmerő lázadóknak, hogy a sziget területére lépjenek?

- Miért? - kérdezte az aranyásó, amikor látta, hogy kérdése válasz nélkül marad.

Amikor második kérdése éppúgy nem járt sikerrel, mint az előző, ő maga felelt meg magának.

- A törvény?... - mondta. - Ismerjük mi az ilyen törvényt... Hát akkor tessék csak honosítani minket... A föld mindenkié, és mi talán nem vagyunk épp olyan emberek, mint bárki más?

Volt idő, amikor maga Kau-dzser sem szólott volna másképp.

Időközben azonban megváltozott a gondolkodása, és már nem értette meg ezt az okoskodást. Nem, a föld nem mindenkié. Annak a tulajdona, aki feltöri az ugart, aki megműveli és kitartó munkával termővé teszi a földet, s aki az aratás arany szóttesét varázsolja rá.

- Különb is - folytatta a szakállas aranyásó -, ha már törvényről beszélünk, akkor azt először is be kéne tartani. Ha az is fütyül a törvényre, aki megszabta, akkor mit csináljanak a többiek, kérem én? November 3-a van. Miért nem tartották meg a választásokat elsején, amikor a kormány kitöltötte az idejét?

Ez a váratlan megjegyzés meglepte Kau-dzsért. Kitől értesülhetett ilyen jól ez a bányász? Nyilván Kennedytől, akit nem láttak viszont Libériában. Ráadásul a megjegyzés jogos volt. A határidő, amelyet akkor szabott, amikor önként alávetette magát a szavazók ítéletének, már csakugyan lejárt, és az egykor éppen őáltala kihirdetett törvény értelmében már két napja új választást kellett volna tartani. Csak azért tekintett el tőle, mert úgy gondolta, nem érdemes egy formáság kedvéért bonyolítani az amúgy is zavaros helyzetet, hiszen abban teljesen biztos volt, hogy a megbízatását megújítják. Különb mi köze ehhez ezeknek az embereknek, akik nem választók és nem is választhatók?

Az aranyásó, akit fölbátorított Kau-dzser hallgatása, egyre magabiztosabban folytatta:

- Az urak követelik, hogy tartsák meg a választásokat, mégpedig az ő részvételükkel. Az ő szavazatuk is ér annyit, mint a többieké, nem igaz? Miért diktálna ötezer ember húszezernek? Ez nem igazság...

A kalandor szünetet tartott, de hiába várta Kau-dzser választát.

Zavarba ejtette a kitartó hallgatás, s hogy világossá tegye küldetése lejártát, így szólt:

- Erről van szó!

- Ez minden? - kérdezte harmadszor is Kau-dzser.

- Igen... - felelte a küldött. - Ez minden, habár... Mondjuk, egyelőre ez minden.

Kau-dzser jól a tíz férfi szemébe nézett, akik feszülten figyelték, majd hidegen így szólt hozzájuk:

- Válaszom a következő: önök a mi akaratunk ellenére tartózkodnak itt. Huszonnégy órát kapnak, hogy feltétel nélkül megadják magukat. A határidő lejártával döntök a teendőkről.

Intésére Hartlepool és húsz embere hozzá sietett.

- Hartlepool - szólt -, vezessék ki innen ezeket az urakat.

A küldöttek meg sem tudtak mukkanni. Akármennyire bíztak az erejükben, ez a fagyos nyugalom zavarba ejtette őket. A hoste-szigetiek kíséretében engedelmesen eltávoztak.

Bezzeg amikor az általuk összefoglalóan csak „urakként” emlegetett népség közé értek, rögtön megjött a hangjuk.

Küldetésükről beszámolva szabad folyást engedhettek addig elfojtott dühüknek, s felháborodásuknak számos keresetlen és hangzatos káromkodással adtak kifejezést.

Sajátos ékesszólásuk visszhangra talált a tömegben, s hamarosan nagy ordítózás adta tudtára Kau-dzsernek, hogy már ismerik a válaszat. A nyugtalanság csak nagy sokára ült el: az éjszaka elhalkította, de lecsöndesíteni nem tudta őket. Egész reggelig dühös kiáltások hangzottak a sötétből. A bányászokat látni nem lehetett, de hallani annál inkább. Nyilvánvaló volt, hogy nem adják fel, s inkább a szabadban éjszakáznak.

A polgárőrség is így tett. Négyes váltásokban, lábhoz tett fegyverrel egész éjjel őrséget álltak.

A kalandorok serege valóban nem vonult vissza. Az utcák hajnalban csak úgy feketéllettek tőlük. Sok aranyásó úgy kimerült az éjjeli várakozásban, hogy lehevert a földre. De már az első napsugár fölserkentette őket, s attól kezdve még jobban zajongtak, mint az előző napon.

A megszállt utcák két oldalán a házak szigorúan zárva maradtak.

Senki nem merészkedett az utcára. Ha valamelyik emeleten egy kíváncsibb hoste-szigeti megpróbált kikukkantani az ablaktáblák között, olyan fűjjolás fogadta, hogy be is csukta azonnal.

A kora délelőtt viszonylagos nyugalomban telt el. Úgy tűnt, a kalandorok még nem tudják, mihez is kezdjenek, mert hevesen vitakoztak.

Az idő múlásával egyre gyarapodott a számuk, s amennyire meg lehetett ítélni, már négy-ötezren is lehettek. Éjszaka küldötteket menesztettek a „hátszágba” erősítésért. A Golden Creek környéki aranyásók már meg is érkeztek, de a középső hegyekben vagy az északnyugati földnyelven dolgozóknak, ha egyáltalán el akartak jönni, a távolságtól függően egy- vagy akár többnapos utat kellett megtenniük.

Társaik, akik előzőnlötték a várost, okosan tették volna, ha bevárják őket. Ha tíz- vagy tizenötezren vannak, a máris komoly veszélyben lévő Libéria helyzete tarthatatlanná válik. A forrófejű kalandorok azonban soha nem tudtak türelmesen várni, nem álltak ellen erőszakos szenvedélyeiknek. Ahogy a nap magasabbra hágott az égen, egyre izgatottabbak lettek. A fáradtság és a véresszájú szónokok folytonos uszítása megtette a magáét: a tömeg láthatóan kezdte elveszíteni az önuralmát.

Tizenegy óra körül mozgolódás támadt, és a tömeg egyszer csak rázúdult a hoste-szigeti milíciára. Az rögtön szuronyt szegezett. A támadók sietve meghátráltak, de a hátulsók nyomásának nem tudtak ellenállni. Hogy a szerencsétlenségnek elejét vegye, Kau-dzser hátrébb rendelte csapatát, amely rendezetten visszavonult, és a Kormányház előtt foglalt állást. A térre vezető utak így felszabadultak. A bányászok félreértelmezték a csapatmozgást, és fülsiketítő diadalkiáltásban törtek ki.

A milícia visszavonulásával szabadon maradt térre egy szempillantás alatt beözönlött a háborgó tömeg. A sokaság rögtön ráébredt tévedésére. Nem, még nem vívták ki a győzelmet. A polgárőrség sértetlenül állta el az útjukat: az ezer ember, vezetőjét követve, lábhoz tett fegyverrel, hidegvérrel várakozott.

Nem mintha nem lett volna puskaaporuk: a sok aranyásó előtt is jól ismert amerikai karabélyukkal, amelynek dobjában hét töltény fér el, egy perc alatt hétezer lövést - még hozzá célzott lövést - adhattak le. Ez még a legbátrabbakat is gondolkodóba ejthette.

De a kalandorok már nem voltak olyan lelkiállapotban, hogy meggondoltan cselekedjenek. Felbuzdultak, megmámorosodtak egymás jelenlététől. A tömeg biztonságot adott, már nem is tartottak a fegyveresektől, akiknek mozdulatlanságát a gyengeség jelének vélték. Elérkezett az a pillanat, amikor a maradék józan eszük is elpárolgott.

A látvány tragikus volt. A tér egyik végében a rendetlen, üvöltő tömegben több ezer torok skandált érthetetlen szavakat, s több ezer ököl emelkedett fenyegetően a magasba. Velük szemben, harminc méterre, a hoste-szigeti polgárőrség sorakozott fel a Kormányház homlokzata mentén, szoborszerű mozdulatlanságban. A polgárőrök mögött, a Kormányház bejáratához vezető lépcső legfelső fokán Kau-dzser szemlélte gondterhelt magányában a mozgalmas képet, és azon töprengett, hogyan oldhatná meg békés módon a helyzetet, amelynek súlyosságát teljesen átérezte.

Délután egy óra körül járt, amikor a lázas tömeg soraiból célzott sértések kezdtek röpködni. A hoste-szigetieket vezetőjük visszatartotta attól, hogy megfeleljenek.

A sértegetők legelső sorában egy ismerős alakot fedezhettek föl. A lázadók Kennedyt tuszkolták előre, akinek az alattomos tanácsaival nem kis szerepe volt abban, hogy vállalkoztak erre a kalandra. Őtöle tudtak a választójogi törvényről, ő javasolta nekik, hogy követeljenek állampolgárságot és választójogot, mondván, hogy Kau-dzsert mindenki faképnél fogja hagyni, és egyedül nem szállhat szembe velük. A valóság másképp alakult: ezer puska állta útjukat, és az igazságérzetük azt diktálta, hogy az nézzen szembe velük elsőként, aki idehozta őket.

A bosszúszomjas ex-matróz végül is rosszul járt az ügyel. A dicsekvő nábob egyszeriben megnémult. Elsápadt, remegett, ahogy mondani szokás, be volt rezelve.

A tömeg kezdte elveszteni a fejét; miután növekvő haragjában már nem érthette be sértésekkel, tettekre ragadtatta magát. Kövekkel kezdték hajigálni a megingathatatlanul álló rendőröket. A helyzet kezdett határozottan elfajulni.

A gyilkos kőzápor egy órán keresztül tartott. Többen megsérültek, két férfinak ki is kellett lépnie az alakzathból. Egy kő magát Kau-dzsert találta homlokán. Megtántorodott, de erejének megfeszítésével megőrizte egyensúlyát, nyugodtan letörölte az arcáról a vért, és tovább figyelt.

Egyórányi hiábavaló próbálkozás után a támadók már fáradni látszottak. A dobálózás alábbhagyott, és érezhetően vége is szakadt volna, de ekkor a tömegből egyszerre hatalmas kiáltás szakadt föl. Mi történt? Kau-dzser lábujjhegyre állt, de így sem láthatott be a szomszédos utcákba. Távolabb erősebben mozgolódott a tömeg, de hogy mi okból, azt már nem lehetett kivenni.

Nagyon gyorsan megtudták a nyugtalanság okát. Néhány perc múlva három herkulesi termetű aranyásó tört magának utat könyökével, majd úgy cövekeltek le társaik előtt, mintha meg akarnák mutatni: ők nem félnek a golyóktól. Nem is félhettek, mert pajzs gyanánt túszoikat tartottak maguk elé.

A támadóknak pokoli ötletük támadt. Miután betörték egy ház kapuját, magukkal hurcolták a két lakót: két fiatal nővért, akik, mióta egyikük férje tavaly télen meghalt, egyedül éltek a házban egy kisgyermekkel. Két bányász a nőket ragadta meg, egy harmadik a gyermeket, s

kezükben az élő teherrel most farkasszemet néztek Kau-dzserrel és milíciájával. Ki is merne löni, ha az első lövéseknek ezek az ártatlan teremtések esnek áldozatul?

A két halálra rémült nő semmilyen ellenállásra nem volt képes.

A csecsemőt egy állatias külsejű óriás úgy tartotta a karjában, mintha áldozatra kínálná föl. A gyermek nevetett.

A jelenet szörnyűbb volt bárminél, amit Kau-dzser el tudott képzelni. Az erős férfi megremegett az irtózattól. Félelmet érzett. Elsápadt.

Pedig most azonnali döntésre volt szükség. Késedelem nélkül határoznia kellett. A dühödtlen ordító bányászok már egy lépéssel közelebb is jöttek.

Önkívületükben képtelenek voltak türtőztetni magukat, alig várták, hogy közelharcra kerüljön a sor, amelyben számbeli fölényük biztosíthatja a győzelmet. Már csak húsz méterre voltak a mozdulatlan dermedt milíciától, amikor lövések dörrentek. Az aranyásók sütötték el revolverüket. Egy hoste-szigeti a földre zuhant.

Nem lehetett tovább habozni. Még egy perc, és rájuk rontanak - akkor pedig Libéria minden lakosát, férfit, nőt és gyermeket könyörtelenül lemészárolnak.

- Vállhoz!... - vezényelt Kau-dzser, és még jobban elsápadt.

A polgárőrség olyan pontosan tett eleget az utasításnak, mintha csak gyakorlaton lenne. Egyszerre emelték vállukhoz a fegyvert, s a fenyegető csövek a tömegre meredtek.

Az azonban már annyira elvesztette az önuralmát, hogy a félelem sem állíthatta meg. Újabb pisztolylövések dörrentek. Ezúttal három polgárőrt ért találat.

A fékevesztett, megrészegült tömeg már csak tíz lépésnyire volt.

- Tűz! - vezényelt rekedten Kau-dzser.

Emberei már a várakozás kínjai közt tanúsított hősies nyugalmmal meghálálták mindazt, amit valaha is értük tett. Többet talán nem is várhatott tőlük. Hálájukból és szeretetükből ahhoz még erőt meríthettek, hogy katonásan viselkedjenek, de azért nem voltak igazi katonák. Mihelyt meghúzták a ravaszt, ők is elvesztették az önuralmukat. Nem szüntették be a tüzelést, hanem az összes golyót ellőtték. A karabélyok három másodperc alatt mind a hétezer töltenyt kiokádták. Amikor a mennydörgés elült, síri csönd borult a térre...

A milicisták kábán pillantottak maguk elé. A távolban menekülőket láttak. Velük szemben már nem állt senki. A tér kihalt volt.

Kihalt?... Igen, a szó szoros értelmében, mert a teret csak hullák borították, egy egész hullahegy, amelyből vérpatak csörgedezett!

Hányan lehettek?... Ezren?... Ezerötszázan?... Még többen?... Ki tudhatta?

A félelmetes rakás lábánál, a halott Kennedy mellett a két fiatal nő feküdt. Egyikük a vállába kapott golyót: meghalt, vagy elájult csupán. Másikuk sértetlenül állt lábra, és az iszonyattól esztét vesztve elrohant. A gyermek is ott volt a halottak közt, a vértengerben. De - csodák csodája! - a haja szála sem görbült, és vidáman nevetett az ismeretlen játékon...

Kau-dzser borzalmas kint érzett, s arcát a kezébe temette, hogy ne lássa a borzasztó látványt. Egy percig így maradt, megsemmisülten, majd lassan fölemelte a fejét.

A hoste-szigetiek egyszerre fordultak feléje, és csöndben rápillantottak.

Ő azonban nem tekintett vissza rájuk. Mozdulatlanul szemlélte a rémes mészárlást, és megviselt arcán, mely egyszeriben tíz évet öregedett, nagy könnycseppek gördültek végig. Kau-dzser kétségbeesetten sírt.

XIV. KAU-DZSER LEMONDÁSA

Kau-dzser sírt...

Milyen megindítóak egy ilyen férfi könnyei! Milyen erővel kiáltják a világba szíve fájdalmát!

Ő vezényelt tüzet! Az ő parancsára szántottak vörös barázdákat a puszkagolyók! Igen, idáig alacsonyították őt az emberek, és a legutálatosabb zsarnokokhoz vált hasonlónvá őmiattuk, azokhoz, akiket olyan vadul gyűlölt egykor, mert embereket gyilkoltak, vérben gázoltak - akárcsak ő most!

És a vérontás még nem érhetett véget. Amit elkezdtek, nem lehetett félbehagyni. Nem áltathatták magukat: a sors ezt a feladatot rőtta rájuk.

Kau-dzser bátran nézett vele szembe. Levertsége nem tartott soká, nemsokára visszanyerte lelkierejét. Az öregekre és a nőkre hagyta a halottak eltemetését és a sérültek ápolását, ő maga percnyi késedelem nélkül a menekülők üldözésére indult. Azok rémületükben nem is gondoltak ellenállásra. Éjt nappallá téve üzték őket, akár a barmokat.

A hoste-szigeti fegyveresek többször is olyan bandákba ütköztek, amelyek megkésve siettek cimboráik segítségére. Ezeket egymás után könnyedén szétverték és viisszaszorították északra.

Minden irányban átfésülték a szigetet. Mindenfelé aranyásók tetemeire leltek, azokéra, akiket a télen az éhség kiűzött búvóhelyeikről, s azután ott veszték a hóban. A hideg sokáig tartósította porhüvelyüket. Olvadáskor azonban elfolyósodott a testük, s az emberi sár összekeveredett a földdel. A kalandorokat, akik tizenennyolcezen lehettek, három hét alatt viisszaszorították a Dumas-félszigetre, amelynek bevezető földnyelvét Kau-dzser tartotta megszállva.

A milíciához a Franco-English Gold Mining Company háromszáz embere is csatlakozott, akik hatékony segítséget nyújtottak a rend helyreállításában. A helyzet azonban az erősítés ellenére is nyugtalanító maradt. Az aranyásókat először ugyan megfélemlítette társaik lemészárlásának híre, s azután is könnyű volt külön-külön ártalmatlanná tenni őket, most viszont, amikor érezték egymás közelségét, könnyen összehangolhatták lépéseiket. Márpedig, ha ellentámadásba lendülnek, számbeli fölényük miatt tartani kell tőlük.

A francia-angol társaság közbelépése elhárította ezt a veszélyt. A két igazgató, Maurice Reynaud és Alexander Smith, a nekik szükséges munkaerő beszerzésének érdekében azt javasolta Kau-dzsernek, hogy ők a kalandorok közül szigorú rostálással kiválasztanak ezer embert, akiknek joguk lenne a Hoste-szigeten maradni.

Ezeket a Gold Mining Company a saját felelőségére alkalmazná, s természetesen az első kihágás után kíméletlenül kiutasíttatná őket.

Kau-dzser kedvezően fogadta e kezdeményezést, amellyel megoszthatta az ellenfél erőit. Maurice Reynaud és Alexander Smith biztosan nagyobb bátorságról tettek tanúbizonyságot, mint az oroszlan ketrecébe lépő idomár, amikor habozás nélkül behatoltak a Dumas-félszigetre, a lázadó aranyásók tömegébe. Egy hét múlva ezer gondosan kiválogatott férfi élen tértek vissza.

Ez a hőstett megváltoztatta a dolgok állását. A felkelők ezer embert vesztettek, a hoste-szigetiek ezer embert nyertek - jobb felszereltségük, nagyobb fegyelmezettségük mellé. Kau-dzser beljebb hatolt a földszorosról, amelynek őrizetét Hartlepoolra bízta. A félszigeten kisebb ellenállásba ütközött, mint gondolta. A bányászoknak még nem volt idejük újjászerveződni. Sikerült széttagolni őket és csapatonként fölterelni az Újtelepről odaküldött hajókra, melyek a

partok előtt cirkáltak. Pár nap alatt be is fejezték ezt a hadműveletet. Ha eltekintünk azoktól, akikért Maurice Reynaud és Alexander Smith felelősséget vállaltak, s akik nem is voltak annyian, hogy komoly veszélyt jelenthettek volna, a Hoste-szigetet beszennyező kalandorok közül már egy sem taposta a sziget földjét.

Milyen siralmas állapotban hagyták azt maguk után! A földet nem művelték meg, s az idei termés éppúgy kimaradt, mint az előző évi. A legelőkön magukra hagyott jószágok közül sok elpusztult.

Összességében éveket zuhantak vissza, s akárcsak a függetlenség kezdetén, ismét az éhínség fenyegette a Hoste-sziget telepeseit.

Kau-dzser világosan látta a veszélyt, de az nem riasztotta el a tettektől. A legfontosabb az volt, hogy ne vesztesse az időt. Mivel ezt átlátta, a cél érdekében ismét vállalta a diktátor kínos szerepét.

Mint annak idején, ismét össze kellett gyűjteniük a sziget összes tartalékát, hogy szükség szerint kioszthassák a családoknak. Ezt nem lehetett elégedetlenkedés nélkül véghez vinni. De az intézkedés elkerülhetetlen volt, így nem törődtek az ellenszegülők tiltakozásával.

Az intézkedés érvénye különben is csak átmeneti volt. Miközben folyt a tartalékok lefoglalása, vásárlásokat is eszközöltek Dél-Amerikában - nemcsak az állam, hanem magánosok számlájára is. Egy hónap múlva már ki is rakodták Újtelepen az első szállítmányokat, s a helyzet attól fogva gyors javulásnak indult.

E jótékony despotizmusnak köszönhetően Libériába és elővárosába hamarosan visszatért az egykori élénkség. A kikötő nyáron egyenesen több hajót fogadott, mint addig bármikor.

Szerencsés véletlen, hogy a bálnavadászat ebben az évben különösen jó eredménnyel kecsegtetett. Amerikai és norvég hajók követték egymást Újtelepen, és az olajkészítés legalább száz hoste-szigetinek adott jól jövedelmező munkát. A fűrészüzem és a konzervgyár termelése is megélénkült, s a vadászikönyre kétszer annyi fókavadász érkezett, mint máskor.

Több száz pecsera indián, akik nomád szokásaik miatt ellentétbe kerültek a szigorú argentin kormányzattal, elhagyta a Tűzföldet, és a Beagle-szoroson átkelve véglegesen a Hoste-sziget partjain ütötte fel tanyáját.

December 15-re a kolónia sebei, ha be nem is gyógyultak, már kezdtek beforrni. A károk teljes kijavítására persze még éveket kellett várni, de látható nyomok nem maradtak. A nép visszatért megszokott elfoglaltságaihoz, s az élet ment tovább a maga útján.

A hoste-szigeti állam ekkortájt szerzett be egy hatszáz tonnás gőzöst, amely a Yacana nevet kapta. A gőzhajóval menetrendszerű járatot indíthattak a partmenti települések, a lerakatok és a szigetvilág más létesítményei között.

A járat biztosíthatta az összeköttetést a Horn-fokkal is, ahol végre elkészült a világítótorony.

Kau-dzsernek ezt 1893 utolsó napjaiban jelentették. Minden megépült: készen állt maga az épület, az örök lakása, a raktár, a húsz méter magas fémoszlop, és felszerelték az áramfejlesztőket, amelyek Dick ötletes találmánya révén az árapályból nyerik majd az áramot.

A gépek így mindenfajta éghető üzemanyag nélkül bármeddig működhetnek, csak a karbantartásról és az alkatrészek cseréjéről kell gondoskodni.

Kau-dzser 1894. január 15-ére tűzte ki az átadást, melyet ünnepélyesnek szánt. Úgy tervezte, hogy aznap a Yacana fedélzetén két-háromszáz hoste-szigeti utazik a Horn-szigetre, hogy szemük előtt gyulladjon fel először a torony fénye. Annyi megpróbáltatás után Kau-dzser előre örült, hogy így teljesedik be oly régóta dédelgetett álma.

Ez volt a terv, és senki nem gondolta volna, hogy bármi megakadályozhatja a végrehajtását, ám ekkor az események különös és brutális fordulatot vettek.

Január 10-én, öt nappal a kijelölt dátum előtt egy hadihajó érkezett Újtelep kikötőjébe. Tatárboacán a chilei zászló lobogott. Kau-dzser, aki észrevette a kikötőbe tartó hajót, a Kormányház ablakából távcsővel figyelte a kikötés műveleteit: a fedélzetén furcsa mozgolódást észlelt, amelynek a távolság miatt nem tudott rájönni a céljára.

Már egy órája figyelte elmerülten a hajót, amikor bejelentették, hogy egy férfi érkezett lélekszakadva Újtelepről: azonnal beszélni akar Kau-dzserrel, Karroli üzenetét hozza.

- Mi történt? - kérdezte Kau-dzser, mihelyt bevezették a férfit.

- Egy chilei hajó kötött ki Újtelepen - mondta a férfi, aki még zihált a futástól.

- Láttam. No és?

- Egy hadihajó.

- Tudom.

- Mindkét horgonyát lebocsátotta a kikötő közepén, és csónakokon katonákat szállítanak a partra.

- Katonákat!... - kiáltott fel Kau-dzser.

- Igen, chilei katonákat... fel vannak fegyverezve... Százan... kétszázan... háromszázan... Karrolinak volt jobb dolga, mint hogy számolgassa őket... Inkább gyorsan elküldött, hogy tájékoztassam önt.

Helyesen tette, mert az esemény bőven igazolta Karroli nyugtalanságát.

Mióta szokás, hogy békeidőben fegyveres katonák hatolnak be egy idegen állam területére? Az némileg megnyugtatta Kau-dzsert, hogy a katonák chileiek. Minden valószínűség szerint nincs miért tartani attól az országtól, amelynek a Hoste-sziget a függetlenségét köszönheti. A katonák partraszállását azonban nem lehetett normálisnak tekinteni, és az elővigyázatosság megkövetelte, hogy megtegyék a szükséges lépéseket.

- Jönnek!... - kiáltott föl hirtelen a férfi, és az ablakon keresztül Újtelep felé mutatott.

Az úton csakugyan egy népes csoport közeledett. Kau-dzser egy pillantással fölmérte az erejüket. A férfi egy kissé túlzott.

Csakugyan katonák voltak, mert puskájuk megcsillant a napfényben, de százötvennél semmiképp nem lehettek többen.

A meghökkent Kau-dzser gyorsan néhány pontos és világos parancsot adott ki. Futárokat küldött ki minden irányba. Ezután nyugodtan várakozott.

A chilei csapat a hoste-szigetiek megdöbben tekintetétől kísérve egy negyedóra alatt a térre vonult, és megállt a Kormányház előtt. Egy díszegyenruhás tiszt lépett elő - a sok aranyos sújtásából ítélve igen magasrangú lehetett -, kardjának markolatával megkopogtatta a kaput, s mikor az azonnal kinyílt, kérte, hogy beszélhessen a kormányzóval.

Bevezették abba a szobába, ahol Kau-dzser tartózkodott, és az ajtó csöndben bezárult mögötte. Egy pillanat múlva tompa döndülés adta tudtul, hogy a külső kapukat is bezárták. A mit sem sejtő chilei tiszt tulajdonképpen fogoly lett.

A tiszt ennek ellenére mintha egy percig sem aggódott volna a helyzete miatt. Kezében tollas kalapjával a küszöbtől néhány lépésre megállt, és Kau-dzser szemébe nézett, aki nem mozdult a két ablak közül.

Kau-dzser szólalt meg elsőnek.

- Hogyan magyarázza, uram - szólt kurtán -, a fegyveresei partra szállását a Hoste-szigeten? Tudtommal nem állunk hadban Chilével.

A chilei tiszt egy nagy borítékot nyújtott át Kau-dzsernek.

- Kormányzó úr - felelte -, engedje meg, hogy mindenekelőtt átnyújtsam ezt a levelet, amelyben kormányom akkreditál önnél.

Kau-dzser feltörte a pecsétet, és figyelmesen elolvasta a levelet; arckifejezése egy pillanatra sem árulta el, hogy milyen érzéseket keltett benne a szöveg.

- Uram - szólt higgadtan, amikor a végére ért -, mint nyilván tudja, a chilei kormány ezzel a levéllel mellém rendeli önt, hogy a Hoste-szigeten helyreállítsuk a rendet.

A tiszt egyetértése jeléül szótlanul meghajtotta magát.

- A chilei kormány értesülései helytelenek, uram - folytatta Kau-dzser. - Csakugyan, mint a világ bármely országa, a Hoste-sziget is élt át nehéz időket. Lakói azonban önállóan is helyre tudták állítani a rendet, amely ma tökéletes.

A tiszt zavartnak tűnt, és nem válaszolt.

- Ilyen körülmények között - folytatta Kau-dzser - köszönetemet fejezem ki a Chilei Köztársaságnak segítő szándékáért, de lemondok támogatásának igénybevételéről, és önt arra kérem, hogy tekintse küldetését befejezettnek.

A tiszt egyre zavartabbnak tűnt.

- Kormányzó úr, szavait híven fogom tolmácsolni kormányomnak - mondta -, de nyilván megérti, hogy amíg nem kapok tőle választ, nem vonhatom ki magam a kapott utasítások hatálya alól.

- Mit kell tennie ezen utasítások értelmében?

- Helyőrséget kell telepítenem a Hoste-szigeten, amely az ön felügyelete és az én közvetlen parancsnokságom alatt hozzájárul a rend visszaállításához és fenntartásához.

- Rendben van! - szólt Kau-dzser. - De ha véletlenül nem járulnék hozzá a helyőrség létesítéséhez?... Erre az esetre is vannak utasításai?

- Hogyne, kormányzó úr.

- Éspedig?

- El kell tekintenem a beleegyezésétől.

- És erőszakot kell alkalmaznia?

- Szükség esetén erőszakot is, de szeretném remélni, hogy nem kényszerülök ilyen szélsőséges intézkedésre.

- Ez világos beszéd - állapította meg szenvtelenül Kau-dzser. - Az igazat megvallva, számítottam is valami hasonlóra... Akárhogy is, a helyzet egyértelmű. Nyilván belátja, hogy egy ilyen horderejű kérdésben nem cselekedhetem meggondolatlanul, s ezért, felteszem, hogy nekem gondolkodási időt.

- Várni fogom, uram - felelte a tisztt -, hogy tudomásomra hozza a döntését.

Miután újból szalutált, sarkon fordult és az ajtó felé indult.

Az ajtó azonban zárva maradt, és ellenállt próbálkozásának.

A tisztt visszafordult Kau-dzserhez.

- Ön csapdát állított nekem? - kérdezte idegesen.

- Engedje meg, hogy mulatságosnak találjam a kérdését - felelte gunyorosan Kau-dzser. - Kettőnk közül ki állított csapdát a másiknak? Talán nem az, aki békeidőben fegyveresen rohant le egy baráti országot?

A tisztt elpirult.

- Kormányzó úr - válaszolta látható zavarral -, ön is tudja, miért került sor arra, amit ön lerohanásnak nevez. Sem kormányom, sem én nem felelünk érte, hogy miképp értelmez ön egy ilyen egyszerű eseményt.

- Biztos ön ebben? - replikázott nyugodtan Kau-dzser. - Kész volna becsületszavát adni, hogy a Chilei Köztársaságnak nincsen más célja, mint amit hivatalosan beismer? Egy helyőrséget éppúgy föl lehet használni elnyomásra, mint támogatásra. Az ön helyőrsége vajon nem nyújthatna hatékony segítséget Chilének, ha az netán megbánná, hogy aláírta az 1881. október 26-i függetlenségi szerződést?

A tisztt most már jól láthatóan elvörösödött.

- Nem az én dolgom, hogy feletteseim parancsairól vitázzam. Nekem csak az a kötelességem, hogy vakon engedelmeskedjem nekik.

- Valóban - ismerte el Kau-dzser -, de nekem is teljesítenem kell a kötelességemet, amelyet a felelősségemre bízott nép érdeke szab meg. Teljesen érthető hát, hogy alaposan meg kell fontolnom, mit tegyek az érdekében.

- Talán meg akartam akadályozni ebben? - vágott vissza a tisztt. - Biztos lehet benne, kormányzó úr, hogy várni fogok, ameddig csak önnek tetszik.

- Ez nem elég - szólt Kau-dzser. - Itt kell várnia.

- Itt?... Fogolynak tekint tehát?

- Pontosan - jelentette ki Kau-dzser.

A chilei tisztt megvonta a vállát.

- Elfelejt - kiáltott föl az ablak felé lépve -, hogy csak egy hangos szavamba kerül...

- Próbálja csak meg! - szakította félbe Kau-dzser, és az útjába állt.

- Ki akadályozna meg benne?

- Én.

A két férfi úgy nézett farkasszemet, mint a birkózók, mielőtt öltre mennek. Egy feszült pillanatig méregették egymást, majd a chilei tiszt meghátrált. Fölismerte, hogy fiatalabb létére sem bírta ezzel a magas, atlétatermetű öregemberrel, akinek méltóságteljes tartása akarata ellenére nagy benyomást tett rá.

- Így állunk - szólt Kau-dzser. - Menjünk vissza mindketten a helyünkre, és várja meg türelemmel a válaszat.

Mindketten álltak. A tiszt a bejáratú ajtó közelében fesztelen tartást igyekezett fölvenni, bár igen nyugtalan volt. Vele szemben, a két ablak között Kau-dzser annyira elmerült gondolataiban, hogy meg is feledkezett ellenfele jelenlétéről. Nyugodtan és módszeresen vizsgálta meg a kérdést.

Először is: Chile indítékai. Ezeket nem nehéz kitalálni. Hiába hozza föl Chile indokul a rendcsinálás szükségességét, ez csak ürügy. A védelem, melyet rájuk erőltetne, a megtévesztésig hasonlítana egy megszállásra. De miért szegi meg Chile az adott szavát? Nyilván érdeke fűződik hozzá, de miféle érdeke? A Hoste-sziget virágzó gazdasága még nem magyarázat erre a gyökeres fordulatra. A sziget fejlődése ellenére eddig semmi jel nem mutatott arra, hogy Chile megbánta volna lemondását az egykor értéktelen vidékről. A nagylelkű gesztus Chilének is javára vált. A szigetlakók gazdagodása neki is hasznot hajtott, hiszen szükségképpen Chile volt a Hoste-sziget fő áruszállítója.

Csak hogy egy újabb tényezővel is számolni kellett: az aranybányák felfedezése mindent fölforgatott. Most, hogy bebizonyosodott, milyen kincseket rejt a Hoste-sziget gyomra, Chile is részt kíván kapni a gazdagságból, és már bánja egykori engedékenységét.

Átlátszó ügy.

De akármiért is következett be ez a hátraarc, most nem az okok felkutatásával kell törődni. Félreérthetetlen ultimátumot intéztek hozzá: a legfontosabb az, hogy eldöntse, miként válaszoljon.

Álljon ellent?...? Miért is ne? A téren fölsorakoztatott százötven ember nem félemlíthette meg Kau-dzsért, ahogy az Újtelep előtt keresztben horgonyzó hadihajó sem. Ha a hajón voltak is még katonák, annyian biztosan nem lehettek, hogy a győzelmet végül ne a hoste-szigeti milícia vívna ki. Ami a hajót illeti, az nyilván kilőhet egy-két gránátot Libériára, de annak nagyobb lenne a füstje, mint a lángja. De azután?... Ha kimerül a muníciója, akkor kénytelen lesz elvitorlázni, feltéve persze, hogy a három hoste-szigeti ágyú nem tesz benne komolyabb kárt.

Nem, csakugyan nem túlzás ellenállásra gondolni. De az ellenállás harcot jelent és vért. Folyhat még vér ezen a - fájdalom - véráztatta földön? Mit is kell megvédeni? A hoste-szigetiek függetlenségét? No de talán szabadok a hoste-szigetiek, akik olyan engedelmesen hajoltak meg egy vezér akarata előtt? Vagy akkor a saját hatalmának megőrzése volna a tét? Mi célból? Igazolhatják-e az érdekei, bármilyen kivételesek is, hogy emberek áldozzák az életüket érte? Amióta a hatalmat gyakorolja, talán másmilyennek mutatkozott, mint azok a potentátok, akik az egész világ fölött gyámkodnak?

Kau-dzser idáig jutott töprengésében, amikor a chilei tiszt egy mozdulatot tett. Kezdte hosszúnak találni az időt. Kau-dzser csupán türelemre intette, és folytatta csöndes elmélkedését.

Nem, egy fikarcnyival sem volt se jobb, se rosszabb, mint bármely korszak uralkodói, egyszerűen azért, mert senki nem áltathatja magát azzal, hogy nem vonatkoznak rá az uralkodás kényszerei. Lehettek bármilyen tiszták és önzetlenek a szándékai, mégis elkövette ugyanazokat az elkerülhetetlen bűnöket, amelyeket más vezetőknek sem bocsátott meg. A szabad-

gondolkodó parancsokat osztogatott, az egyenlőség híve ítéleteket hozott, a pacifista háborút vívott, az altruista filozófus megtizedelte a tömeget, s a kiontott vértől való irtózása is csak arra vezette, hogy még több vért ontson.

Amit csak tett, az mind ellentmondásba került az elméleteivel, s lépten-nyomon rávezette egykori tévedéseire. Először az emberek veleszületett tökéletlensége és tehetetlensége tárult föl előtte: kézenfogva kellett vezetnie őket, mint egy kisgyermeket.

Azután megmutatkozott a sokak természetében rejlő bírvágy, amelynek kielégítése annyi drámával járt, hogy az ráébresztette az erőszak alkalmazásának jogosságára. Végül pedig háromszor is bebizonyosodott, hogy a társadalmi csoportok összetartása nem kisebb, mint az egyéneké, s hogy egy nép sem élhet a többitől elszigetelve. Ezért, hogyha valamilyüknek sikerülne is eljutnia ahhoz az elérhetetlen eszményképhez, amelyet Kau-dzser egykor objektívan létezőnek vélt, ennek a népnek még akkor is számolnia kellene azzal, hogy az egész világ erkölcsi tökéletesítése meghaladja az emberi képességeket, s csak hosszú évszázadok erőfeszítései vezethetnek el hozzá.

Az első bizonysgot a patagónok támadása szolgáltatta. Éppen úgy, mint minden vezérnek, Kau-dzsernek is harcolnia és ölnie kellett. Ez alkalommal Patterson megmutatta, hogy hová képes lealacsonyodni egy emberi lény, s neki úgy kellett rendelkeznie planétánk egy sarkával, mintha saját személyes tulajdona lenne.

Bíráskodott, elítélt, száműzött, s ehhez nem volt több jogcíme, mint azoknak, akiket ő zsarnokoknak nevezett.

A második bizonysg az aranybányák fölfedezése volt. A Hoste-szigetre zúduló sok ezer kalandor a legszembeötlőbb formában valósította meg a nemzetek szükségszerű testvériségét. E csapás ellen nem talált olyan eszközre, amelyet ne próbáltak volna már ki. Csak az erőszakhoz, vérontáshoz és halálhoz folyamodhatott. Parancsára patakokban folyt az emberi vér.

Végül a harmadik bizonysg nem volt más, mint a chilei kormány ellentmondást nem tűrő ultimátuma.

Vajon jelt adjon ismét a harcra, mely minden eddiginél véresebb lehet, csupán azért, hogy a hoste-szigetiek élén megmaradjon az a vezető, aki miben sem különbözött minden idők és minden országok vezetőitől? Az ő helyében más is éppen úgy cselekedett volna, s akárki fogja követni - Chile vagy más -, alantasabb eszközökkel már úgysem élhet, mint amire őt kényszerítette a sors.

Akkor pedig miért is harcolna?

Mekkora fáradságot érzett! A vérengzés, a borzalmas mészárlás, amelyre parancsot adott, az iszonyatos öldöklés: ez az emlék egy percre sem hagyta nyugodni, napról napra jobban nehezedett rá.

Magas termete meggörnyedt, szeme veszített csillogásából, gondolatai a világosságukból. Atléta természetéből, hősi szívéből eltávozóban volt az erő. Nem bírta tovább, elege volt.

Micsoda zsákutcába futott az élete! Elborzadva tekintett vissza hosszú életútjára. Az eszmék, amelyeket a magáénak vallott s melyekért mindent föláldozott, romokban heverték útja két oldalán. Háta mögött: csak a semmi. Lelke pusztaság volt, romokkal teliszórt sivatag, ahol kő kövön nem maradt.

Mit is tehetne?... Meghalni?... Igen, ez logikus lenne, de nem tudta rászánni magát. Nem mintha félt volna a haláltól. E tisztánlátó és rendíthetetlen lélek számára a halál épp olyan természetesnek tűnt, mint a születés, semmivel sem fontosabbnak vagy félelmetesebbnek.

Mégis minden sejtje tiltakozott ellene, hogy saját akaratából rövidítse meg azt, ami reá méretett. Ahogy egy lelkiismeretes munkás sem tudja befejezetlenül hagyni a munkáját, úgy ennek a nagyszívű embernek is végig le kellett élnie az életét, hogy szívének minden odaadásával és önzetlenségével az emberek szolgálatára lehessen. Úgy érezte, hogy addig nem tett eleget, amíg nem tett meg mindent.

Lehetetlen volna hát összeegyeztetni ezt a sok ellentmondást?...

Kau-dzser mintha végre észrevette volna a türelmetlenül toporgó chilei tisztet.

- Uram - szólt hozzá -, az imént azzal fenyegetett, hogy erőszakhoz folyamodik. De vajon tudatában van-e a mi erőnknek is?

- Az önök erejének...? - ismételte meglepve a tiszt.

- Ítéld meg maga - szólt Kau-dzser, és intett beszélgetőtársának, hogy lépjen közelebb az ablakhoz.

Jól ráláttak a térre. A Kormányházzal szemben ott állt szabályos sorokban, tisztjei parancsnoksága alatt, az ötszáz chilei katona. Helyzetük azonban kényes volt, mert ötszáznál több hoste-szigeti nézett velük farkasszemet élesre töltött fegyverrel, felszegzett szuronyal.

- A hoste-szigeti hadseregnek ma ötszáz puskája van - mondta hidegen Kau-dzser. - Holnap ezer lesz. Holnapután már ezerötszáz.

A chilei tiszt arca ólomszínűre vált. Micsoda darázsfészekbe nyúlt! Küldetése sikerére már nem látott sok reményt. Azért megpróbálta fölvenni a harcot a balszerencsével.

- A cirkáló... - szólt nem túl magabiztosan.

- Nem félünk tőle - szakította félbe Kau-dzser. - És nem félünk a cirkáló ágyútól sem, mert ágyúink nekünk is vannak.

- De Chile... - próbálkozott újból a tiszt, aki nem akarta elismerni vereségét.

- Igen - szólt közbe ismét Kau-dzser -, Chilének vannak még hajói és katonái. Ez világos. Csakhogy Chile rosszul járna, ha bevetné őket ellenünk. A Hoste-sziget nem könnyű falat, már több mint hatezren élnek rajta. S ehhez még vegye hozzá, hogy a partra szállt százötven emberből még kitűnő túszer lehet!

A tiszt nem válaszolt. Kau-dzser jelentőségteljesen hozzátette:

- No és azt tudja, hogy én ki vagyok?

A chilei az ellenfelére tekintett, aki ilyen félelmetesnek bizonyult.

Kau-dzser tekintetéből nyilván kiolvasta a világos választ, mert még inkább zavarba esett.

- Hogy értsem ezt a kérdést? - dadogta. - Tizenkét vagy tizenhárom éve, amikor a Ribarto parancsnoka felismerni vélte önt, híre ment a dolognak. De a híresztelés nyilván téves volt, hiszen ön állítólag már előre megcáfolta.

- A híresztelésnek volt alapja - szólt Kau-dzser. - Én akkor sem, ma sem hirdetem, hogy ki vagyok, de ön jól teszi, ha észben tartja kilétem. Gondolom, ebből ön is rájön, hogy képes volnék olyan szövetségeseket találni, akik előtt a chilei kormánynak is meg kell hajolnia.

A tiszt nem felelt. Le volt sújtva.

- Ön szerint - folytatta Kau-dzser - vagyok olyan helyzetben, hogy ne adjam be a derekam az első szóra, hanem egyenlő félként tárgyaljak önnel?

A chilei tiszt fölemelte a fejét. Tárgyalni?... Jól hallotta?...

A bosszantó kaland, amelybe oly meggondolatlanul keveredett bele, mégis kedvező fordulatot vesz?...

- Mármost hogyha ez lehetséges - folytatta közben Kau-dzser. - Milyen jogkörrel ruházták fel önt?

- Korlátlan jogkörrel - jelentette ki élénken a tiszt.

- Van róla írása?

- Igen.

- Akkor megkérem, hogy adja át - mondta higgadtan Kau-dzser.

Köpenye belső zsebéből a tiszt elővett egy második borítékot, és átnyújtotta Kau-dzsernek.

- Parancsoljon - szólt.

Ha Kau-dzser ellenállás nélkül engedelmeskedett volna az első felszólításnak, most nem olvashatta volna feszült figyelemmel e papirost.

- Teljesen rendben van - jelentette ki. - Az ön aláírása tehát adott szóval egyenértékű - habár, hogy milyen keveset ér az adott szó, azt éppen az ön mostani jelenléte bizonyítja.

A tiszt az ajkába harapott, nem válaszolt. Kau-dzser szünetet tartott, majd folytatta:

- Beszéljünk világosan. A chilei kormány vissza akarja állítani fennhatóságát a Hoste-sziget felett. Tiltakozhatnak, de beleegyezek. Csak hogy megvannak a feltételeim.

- Hallgatom - mondta a tiszt.

- Legelőször is, a chilei kormány nem vethet ki másra adót a Hoste-szigeten, csak az aranybányákra, és ez akkor sem változhat, ha a bányák kimerülnek. Az aranybányákat illetően viszont teljesen szabadon járhat el, és olyan adót szabhat ki, amelyet csak akar.

A tiszt nem akart hinni a fülének. Kau-dzser minden ellenvetés és vita nélkül lemondott arról, ami a leglényegesebb! Innentől kezdve már minden menni fog, mint a karikacsapás.

Kau-dzser közben folytatta:

- Chile fennhatósága tehát nem terjedhet ki semmi másra, mint a bányaadó beszédére. Egyébiránt a Hoste-sziget megőrzi teljes autonómiáját és zászlaját. Chilének lehet egy ügyvivője a szigeten, egyszerű tanácsadói joggal, a tényleges kormányzás egy választott bizottság kezében lesz, illetve egy kormányzóban, akit én jelölök ki.

- Ez a kormányzó minden bizonnyal ön lenne, igaz? - kérdezte a tiszt.

- Nem - tiltakozott Kau-dzser. - Nekem a teljes, tökéletes, határtalan szabadság kell. Mivel belefáradtam abba, hogy parancsokat adjak, és képtelen vagyok arra, hogy parancsoknak engedelmeskedjek, visszavonulok; azzal a feltétellel, hogy magam választhatom ki az utódomat.

A tiszt csöndben hallgatta e kijelentéseket. Vajon őszinte volt Kau-dzser kiábrándultsága, vajon önmagának nem fog semmit kérni?

- Utódomat Dicknek hívják - folytatta amaz kis szünetet tartva, eltűnődve -, és nincsen más neve. Fiatalember, alig múlt huszonnégy éves - de az én nevelésem, és én felelek érte. Az ő, és csakis az ő keze közé teszem le a hatalmat... Ezek a feltételeim.

- Elfogadom őket - mondta gyorsan a chilei tiszt, aki örült, hogy ilyen könnyen sikert aratott a fő kérdésben.

- Helyes - bólintott Kau-dzser. - Akkor írásba foglalom a megegyezésünket.

Miután leírta a szöveget, a szerződő felek három példányban aláírták a megállapodást.

- Az első példány az ön kormányáé - magyarázta Kau-dzser -, a második pedig az utódomé. A harmadikat én teszem el, s ha nem tartják be a benne foglaltakat, biztos lehet benne, hogy el tudom érni a betartatásukat... De ez még nem minden - tette hozzá, és egy másik papírt mutatott a chileinek. - Még rendeznünk kell az én személyes helyzetemet. Vessen egy pillantást erre a második szerződésre, amely rögzíti szándékaimat.

A tiszt engedelmeskedett. Ahogy olvasott, arcáról egyre nagyobb meglepődést lehetett leolvasni.

- Micsoda! - kiáltott föl, amikor végigolvasta. - Ön komolyan ezt javasolja?

- Olyan komolyan - felelte Kau-dzser -, hogy ha ebbe nem megy bele, akkor megállapodásunkat semmisnek tekintheti. Hajlandó elfogadni?

- Ebben a percben - jelentette ki a tiszt.

Újabb két aláírás került a papírokra.

- Nincsen több mondanivalónk egymásnak - fejezte be Kau-dzser. - Vigye vissza az embereit a hajóra, és semmilyen ürüggyel ne tegyék be a lábukat újból a Hoste-szigetre. Holnap már ki is lehet hirdetni az új rendszert. Én mindent meg fogok tenni, hogy ne merüljön fel semmilyen nehézség. Addig azonban a legszigorúbb titoktartást követelem meg.

Mihelyt egyedül maradt, Kau-dzser elküldött Karroliért. Amíg parancsa teljesítésére várt, pár szót írt egy papírra, s a chilei kormánnyal kötött szerződés egy példányával együtt egy borítékba tette. Ezzel a pár perces feladattal már régen elkészült, amikor az indiánt bevezették.

- Rakd be ezeket a dolgokat a Wel-Kiejre - mondta Kau-dzser, és átadott Karrolinak egy listát, amelyen élelmen kívül puskapor, golyók és különböző fajta vetőmagok is szerepeltek.

Karroli, aki megszokta, hogy vakon engedelmeskedjék, most mégsem állta meg, hogy föl ne tegyen néhány kérdést. Kau-dzser utazni készül?

Akkor miért nem a kikötői kuterra száll, miért az ócska bárkára?

Kau-dzser azonban csak e három szóval felelt a kérdéseire:

- Tedd, amit mondok.

Amikor Karroli elment, Dicket hívatta.

- Gyermezem - szólt, és kezébe adta az imént lezárt borítékot -, átadom neked ezt a dokumentumot. A tiéd. Holnap napkeltekor nyisd föl.

- Úgy teszek - ígérte meg egyszerűen Dick.

Nyilván meglepte a dolog, de nem mutatta. Úgy megtanult uralkodni önmagán, hogy egy jellel sem árulta el magát. Parancsot kapott. A parancsot végre kell hajtani, nem vitába szállni vele.

- Jól van! - szólt Kau-dzser. - Most menj, gyermekem, és kövesd lelkiismeretesen az utasításaimat.

Amikor Kau-dzser egyedül maradt, az ablakhoz lépett, és fölemelte a függönyt. Hosszan nézett kifelé, mindent az emlékezetébe akart vésni, amit nem fog látni többé. Libériát látta, távolabb Újtelepet, még messzebb a kikötőben horgonyzó hajók árbocait.

Leszállt az este, véget ért az aznapi munka. Előbb az Újtelepre vivő út élénkült meg, majd a szürkületben megcsillantak a házak ablakai. Ez a város, ez a szorgalmas tevékenység, ez a nyugalom, rend és boldogság - az ő műve. Egyszerre jutott eszébe minden, ami elmúlt, s a fáradságtól és a büszkeségtől felsóhajtott.

Ideje volt végre, hogy magára is gondoljon. Nem fog kérni semmit, csöndben eltűnik a szigetiek köréből, akiket ő tett gazdag, boldog, erős néppé. A nép, amely már önmaga ura, észre sem fogja venni a változást. Ő pedig legalább úgy halhat meg, ahogyan élt: szabadon.

E megszabadító távozást nem akarta búcsúzkodással szomorítani.

Elutazása előtt nem szorítja kebelére sem a hú Karrolit, sem barátját, Harry Rhodest, sem a megbízható és odaadó Hartlepoolt, sem gyermekeit, Halgot és Dicket. Mire is lenne jó az? Most másodszor is kivándorolt az emberiség köréből. Szeretete ismét kiszélesedett, világ-méretű és személytelen lett, akár egy istené, s így nem volt szüksége ezekre a gyermekes gesztusokra.

Szó nélkül eltávozhatott.

Az éjszaka egyre mélyebb lett. Mintha álmra hunynák szemüket, a házak ablakai egymás után kialudtak. Végre kihunyt az utolsó is.

Minden elsötétült.

Kau-dzser kilépett a Kormányházból, és Újtelep felé indult.

Az út kihalt volt. Újtelepig nem találkozott senkivel.

A Wel-Kiej a part mentén himbálózott. A fedélzetére lépett, és felhúzta a horgonyt. A kikötő közepén ki tudta venni a chilei hajó sötét tömegét. Egy kormányos éppen éjfél jelzett a fedélzetén. Kau-dzser elfordította a fejét, a nyílt vízre irányította a bárkát, és föl vonta a vitorlákat.

A Wel-Kiej meglódult, manőverezett, elhagyta a mólókat.

Azután a friss északnyugati szellő hatására felgyorsult. Kau-dzser gondolataiba merülve tartotta a kormányrudat, s hallgatta, hogyan csapkodja a víz a bárka oldalát.

Amikor hátra akart pillantani, már késő volt. A darab véget ért, a függöny legördült. Újtelep, Libéria, a Hoste-sziget mind eltűntek az éjszakában. Minden elmerült a múlt ködében.

XV. EGYEDÜL!

Dick ügyelt rá, hogy ne vágjon elébe a kijelölt pillanatnak, s csak akkor bontotta fel a Kau-dzsértől kapott borítékot, amikor felaranylottak a nap első sugarai. Ezt olvasta:

„Fiam, fáraszt az élet, és pihenni vágyom. Amikor ezeket a szavakat olvasod, már nem leszek a kolónián, és nem is szándékozom visszatérni. A sziget sorsát terád bízom. Fiatal vagy még erre a feladatra, de tudom, hogy eleget fogsz tenni neki.

Tartsd be pontosan a szerződést, amelyet Chilével kötöttem, de szigorúan követeld meg, hogy ők is így tegyenek. Ha az aranytartalmú ércrétegek kimerülnek, a chilei kormány nyilván magától le fog mondani pusztán névleges fennhatóságáról.

A szerződés ideiglenesen megfosztja a hoste-szigetieket a Horn-szigettől, amely az én személyes tulajdonomba megy át. Énutánam visszakerül az ő birtokukba. Ide vonulok vissza. Itt akarok élni és meghalni.

Ha Chile nem tenne eleget kötelezettségeinek, jusson eszedbe, hová vonultam vissza. Máskülönben kérlek, hogy feledj el engem. Ez nem kérés, hanem parancs: az utolsó.

Isten veled. Csak egy célod legyen: az Igazság; egy dolgot gyűlj: a Szolgátságot; és egyet szeress: a Szabadságot.”

Miközben Dick fölkapartan olvasta annak az embernek a végrendeletét, akinek annyit köszönhetett, ő maga súlyos gondolatoktól elnehezült fővel, apró pontként távolodott a tenger végtelen síkján. Semmi nem változott a Wel-Kiej fedélzetén, s Kau-dzser erős kézzel markolta a kormányt.

De a hajnal bíborba borította az eget, s az aransugarak végigborzolták a tenger remegő felszínét. Kau-dzser felvetette a fejét; szeme a déli horizontot fürkészte. A távolban, az egyre erősebb fényben föltűnt a Horn-sziget. Kau-dzser szenvedélyesen meredt erre a ködgomolyra, útjának végállomására, amely nem ennek a mostaninak, hanem élete hosszú utazásának volt a végcélja.

Reggel tíz felé egy hullámveréstől védett kis öbölben kötött ki.

Azonnal a partra lépett, és megkezdte holmijainak kirakodását.

Ezzel a munkával egy félóra alatt végzett.

Majd mint aki mielőbb túl akar esni egy önmagára szabott kellemetlen kötelelességen, egyetlen dühös fejszecsapással meglékelte a bárkát. A víz bugyborékolva áradt be a hasadékon. A Wel-Kiej megtántorodott, mint egy letaglózott állat, bal oldalára dőlt, megremegett, majd a víz mélyére süllyedt... Kau-dzser gyászos pillantással figyelte elmerülését. Vért a szíve. Olyan szégyen és lelkiismeret-furdalás fogta el hűséges, hosszan szolgált bárkája elpusztítása miatt, mintha gyilkosságot követne el.

Ezzel a gyilkossággal megölte a múltját is. Végleg elvágta az utolsó szálat, amely még összekötötte a világgal.

Az egész napot arra fordította, hogy a magával hozott dolgokat fölvigye a toronyba, majd megsejmlélte birodalmát. A világítótorony, a működőképes gépek, a bebútorozott lakás: minden készen állt.

Anyagi szempontból is könnyű lesz itt élnie, hiszen a kamrában bőségben talál élelmet, puskájával tengeri madarakat lőhet, a magával hozott magokat elveti a sziklák réseiben.

Még nem nyugodott le a nap, amikor a beköltözés végeztével kilépett a házból. A küszöbötől pár lépésre egy kőrákást pillantott meg ott, ahol az alapok ásásakor kihányt földet halmozták föl.

Különösen az egyik kő vonta magára a figyelmét, amelyik a fennsík széléig gurult. Egyetlen rúgás, és eltűnik a tenger habjaiban.

Kau-dzser közelebb lépett. Szemében gyűlölet és megvetés csillant...

Nem tévedett. A csillogó vonalakkal csíkozott kő aranytartalmú kvarc volt. Talán egy egész vagyon rejtett benne, amelyet a munkások nem ismertek fel. Olyan elhagyottan hevert ott a kő, mint egy értéktelen kavics.

Még itt is üldözi az átkozott fém!... Ismét maga előtt látta a Hoste-szigetre zúduló szerencsétlenségeket, a telepések aranylázát, a világ minden sarkából odasereglett kalandorok rohamát, az éhínséget... a nyomort... a romokat...

Lábával a mélységbe taszította a hatalmas aranyrögöt, majd vállat vont, és előrelépett a hegyfok legszélső pontjára.

Háta mögött magasodott a fémárboc, amelynek csúcsán nemsokára először gyullad ki a lámpás sugárzó fénye, hogy megmutassa a helyes utat a hajósoknak.

Kau-dzser szembefordult a tengerrel, és végigtekintett a láthatáron.

Egy este már ugyanígy állt itt, a lakható világ legvégső pontján. Akkor dördült el gyászosan a viharban a bajba került Jonathan ágyúja. Micsoda emlék!... És ennek már tizenhárom éve!

Ma azonban semmi sem törte meg a tenger tükrének simaságát.

Mindenfelől, amerre csak ellátott, a tenger vette körül. S ha pillantása áttörhetett volna a láthatárt lezáró égburán, akkor sem láthatta volna jelét az életnek. A távolban csak a rejtélyes Antarktisz halott vidéke terült el, jégvilág, ahol semmi, ami élő, nem maradhat fenn.

Eljutott hát a célba, menedékre lelt. Milyen komor út vezetett idáig? Annyi bizonyos, hogy az emberek szokásos kínjaitól ő nem szenvedett. Bajainak önmaga volt okozója és áldozata. Csak őrajta múlt, hogy a végtelen tengernek ezen a világvégi szikláján kötött ki, pedig egyike lehetett volna azoknak az irigyelt és szerencsés hatalmasoknak, akik előtt mindenki fejet hajt. És most mégis itt állt!

De hiszen sehol másutt nem viselte volna el az élet terhét. A legfájdalmasabb drámák az emberek fejében játszódnak le. Aki ezeken átesik, aki kimerülten, elveszetten, életének alapjaiban megrendülve kerül ki belőlük, annak nem marad más, mint a halál vagy a kolostor. Kau-dzser a kolostort választotta. Ez a szikla nem volt más, mint egy cella, amelynek áthatolhatatlan falait a fény és a tér alkotta.

Végül is éppen olyan életet élt, mint bárki más. Meghalunk, de a tetteink nem halnak velünk, mert végtelen következményeikben örökkévalóvá lesznek.

A nyomok, amelyeket átutazóban magunk mögött hagytunk az út porában, örökre ott maradnak. Semmi nem történik, amit ne az előzmények váltanának ki, és a jövő a múlt beláthatatlan meghosszabbítása. Bármilyen hozzon ez a jövő, még ha tisztavirág élet után el is tűnne az a nép, amelyet alkotott, még ha az elpusztuló Föld szét is szóródnék a kozmosz végtelenjében, a Kau-dzser műve akkor sem válik semmivé.

Mint fenséges oszlop állt a szirt csúcsán, a lenyugvó nap sugarainak fényében a töprengő Kau-dzser; hófehér haja és hosszú, ősz szakála lebegett a szélben, miközben a tenger végtelen síkját szemlélte, amely előtt most már mindenkitől távol, mindenki hasznára él majd, szabadon és egyedül - mindörökre.